MANUALE

SACRARUM CAEREMONIARUM

IN LIBROS OCTO DIGESTUM

A

PIO MARTINUCCI

PRAELATO DOMESTICO, PROTONOTARIO APOSTOLICO,
S. CONGR. CAEREMONIALIS SECRETARIO,
BIBLIOTHECAE VATICANAE ET PONTIFICIIS CAEREMONIIS
PRAEFECTO.

EDITIO ALTERA EMENDATA ET AUCTIOR.

LIBER TERTIUS ET QUARTUS

VOLUMEN III.

ROMÆ
EX TYPOGRAPHIA LUDOVICI CECCHINI
1879.

Sive novae editionis, sive quevis in idiomate versionis ius sibi reservat auctor.

SACRARUM CAEREMONIARUM MANUALE

PRO PRAECIPUIS FUNCTIONIBUS IN PAROECIIS RURALIBUS CLERO CARENTIBUS PERAGENDIS.

LIBER III.

MONITUM

Benedictus XIII. Pontifex Maximus, dum Archiepiscopus Beneventi sedebat, opusculum edidit, quod inscribitur *Memoriale rituum pro aliquibus praestantioribus sacris functionibus persolvendis in minoribus ecclesiis parochialibus*, ut in paroeciis ruralibus, Clero carentibus, fieri possent sacrae anni principales functiones, praesertim maioris Hebdomadae. Opusculum illud adprobatum fuit die 28. Julii 1821. a S. Rituum Congregatione, quae studium excitavit Episcoporum, qui darent operam ut in ecclesiis et paroeciis Clero carentibus illi ab Ecclesia instituti celebrarentur ritus, qui mysteria Passionis, Mortis et Resurrectionis divini Redemptoris commemorant.

Haec colligentes documenta, opusculo illo usi sumus, et quibus in locis visa nobis materies est maiorem requirere explicationem, studuimus res, ut nobis videtur, luculentius exponere. Addimus documenta pro vigilia Pentecostes, pro expositione et benedictione SS. Sacramenti, pro processione Corporis Christi ceterisque processionibus, nec ritum exequiarum et sacrae Visitationis praeteriimus.

In hisce documentis multam nobis attulerunt lucem eiusdem Cardinalis opera edita sub titulo *Acta Ecclesiae Beneventanae* et alicuius etiam scriptoris liturgici auctoritatem sumus sequuti.

Nostrum esse putavimus haec praemonere ne methodus, qua usi sumus, ignoraretur, neve argui forte possemus novos ritus et caeremonias, quae nusquam inveniuntur in libris liturgicis a S. Sede adprobatis, invexisse.

4038

IN FESTO PURIFICATIONIS B. MARIAE VIRGINIS.

CAPUT I.

Quae sint praeparanda.

1. In abaco Altaris maioris praeparabitur calix cum omnibus ornamentis coloris albi; si hoc festum inciderit in unam ex Dominicis privilegiatis Septuagesimae vel Sexagesimae, aut Quinquagesimae, calicis apparatus erit coloris violacei.

2. Planeta, stola et manipulus albi coloris; quod si in unam ex supradictis Dominicis inciderit, manipulus et planeta erunt coloris violacei.

3. Pulvinus albi coloris pro Missali, si Missa celebrabitur de B. Virgine.

4. Thuribulum, navicula cum thure et cum cochleari.

5. Vasculum aquae benedictae cum aspersorio.

6. Urceus cum pelvi, mantile seu manutergium et aliquantula medulla panis in pelvicula.

7. Ampullae vini et aquae in sua pelvicula cum mappula seu manutergio.

8. Campanula.

9. Nonnulla exemplaria huius libri pro antiphonis in processione recitandis.

10. Apud abacum praeparabitur Crux hastilis.

11. In Altaris fronte locabitur pallium albi coloris supraque ipsum alterum violaceum, quod facile amoveri possit. Nisi Missa de B. Virgine celebretur, sed de quadam ex antedictis Dominicis privilegiatis, pallium tantum violaceum statuetur.

12. Super Altari in latere Epistolae collocabitur pulvinus violaceus, seu legile cum Missali aperto.

13. Ex eodem latere in plano praeparabitur parvus abacus coopertus alba tobalea, et super eo disponentur candelae benedicendae, quae altero mantili albo contegentur.

14. Ex parte Evangelii in suppedaneo statuetur scabellum a Celebrante in sermone adhibendum, ut postea docebimus.

15. In sacristia aderunt tria superpellicea pro clericis; amictus, alba, cingulum, stola cum pluviali coloris violacei et biretum pro Celebrante. Seorsim aderit foculus cum igne ardenti adhibendo in thuribulo.

In functione

16. Hora statuta festivus campanarum sonus fidelibus nunciabit initium functionis, quae curabitur ut fiat hora a rubricis praescripta, videlicet circa horam Tertiam, quoad fieri poterit.

17. Tres clerici, quorum officium erit functioni assistere, praesto erunt in sacristia circa horam praestitutam, super veste talari induentur superpelliceo resque indicatas in Altari et abaco disponet, nisi iam praeparatae essent.

18. Celebrans, praemissa praeparatione Missae, lavabit manus, sibi induet amictum, albam, cingulum, stolam et pluviale violaceum, adiuvante secundo ac tertio clerico.

19. Interea clericus primus amovebit ab Altari vasa florea, si aderunt inter candelabra, accendet sex candelas et in sacrarium redibit.

20. Si festum hoc in Dominicam inciderit, Celebrans in sacrario benedicet aquam pro aspersione usitata.

21. Postea Celebrans simul cum clericis reverentiam conficiet ad Crucem vel ad imaginem praecipuam sacrarii et capite bireto cooperto ad Altare procedet.

22. Clericus primus iunctis manibus praeibit Celebranti, qui medius ibit inter secundum ac tertium clericum, fimbrias pluvialis eius sustinentes.

23. Postquam Celebrans cum clericis pervenerit ante infimum Altaris gradum, caput deteget ac biretum tradet primo clerico, qui recipiet illud osculans Celebrantis manum et biretum ipsum.

24. Clericus primus recedet aliquantulum versus cornu Epistolae.

25. Celebrans reverentiam profundam faciet ad Crucem eodemque tempore clerici genuflexionem. Si intra tabernaculum

Altaris adesset SS. Sacramentum, Celebrans et ipse faciet genuflexionem, atque ita deinceps in tota functione.

26. Si fuerit dies Dominica, fiet aspersio aquae benedictae.

27. Primus clericus ponet super abaco biretum Celebrantis, deinde a candelis benedicendis amovebit mantile seu tobaleam, quâ fuerint coopertae.

28. Celebrans medius inter secundum et tertium clericum ascendet ad Altare, quod osculabitur in medio et ad Missale in cornu Epistolae transibit. Clerici non genuflectent dum Celebrans Altare osculabitur, sed perseverabunt stare a lateribus eius usque dum benedictio perficiatur.

29. Celebrans facie versa ad Altare et iunctis manibus, dicet elata voce *Dominus vobiscum* et subiunget quinque orationes pro benedictione candelarum praescriptas. Quum candelas benedicturus erit, imponet Altari sinistram et signum Crucis versus candelas dextera efficiet, clerico secundo fimbriam pluvialis eius sublevante.

30. Interea clericus primus accipiet ex abaco thuribulum in quo praeparabit ignem, et sumpta navicula subsistet in plano a latere Epistolae.

31. Dum recitabitur quinta oratio, clericus tertius discedet a sinistra Celebrantis, de Altari descendet a latere, veniet ad abacum, accipiet vasculum aquae benedictae cum aspersorio et redibit ad Altare accedens ad dexteram primi clerici qui thuribulum cum navicula sustinebit.

32. Absoluta quinta oratione, primus clericus cum thuribulo et navicula ad Celebrantem ascendet.

33. Alter clericus cum osculis usitatis incensum ministrabit Celebranti, qui cum debita benedictione iniiciet illud in thuribulum.

34. Tertius clericus cum aspersorio et vasculo aquae benedictae ascendet ad Celebrantem.

35. Secundus clericus accipiet aspersorium et cum osculis ipsum tradet Celebranti, qui candelas asperget in medio, a sinistris et a dextris suis, recitans submissa voce antiphonam *Asperges me* etc. et aspersorium restituet secundo clerico, hic autem tertio.

36. Postea clericus secundus acceptum thuribulum a primo dabit Celebranti, qui nullum proferens verbum adolebit candelas eodem modo ac asperserit, et thuribulum restituet secundo clerico, hic autem primo.

37. Primus ac tertius clericus redibunt ad abacum, ubi deponent vasculum et thuribulum ibique stantes manebunt.

38. Secundus clericus, bireto Celebrantis ex abaco resumpto ad sinistram illius redibit.

39. Celebrans veniet ad medium Altaris, reverentiam faciet ad Crucem, tum sedebit in scamno seu scabello in cornu Evangelii, humeris ad Altare versis, biretum accipiet a secundo clerico et caput cooperiet.

40. Clericus secundus de Altari descendet et subsistet in plano a latere Evangelii, facie ad abacum versa.

41. Celebrans convenienti sermone populum docebit de institutione huius solemnitatis, de mysteriis et de utilitate candelarum benedictarum, ut accipiant et utantur eisdem reverenter.

42. Sermone absoluto, Celebrans capite detecto biretum tradet secundo clerico, qui scabellum tollet de suppedaneo Altaris et ponet in plano a latere Evangelii.

43. Clericus primus sumet ex abaco candelam Celebrantis eamque ponet in medio Altari.

44. Celebrans, facta ad Crucem reverentia, genua flectet in suppedaneo, accipiet candelam suam, quam osculabitur et tradet primo clerico.

45. Si adsit et alter Sacerdos, Celebrans stabit facie ad populum versa. Sacerdos alter superpellicio indutus sed sine stola acceptam Celebrantis candelam osculabitur eique praesentabit non osculans eius manum. Celebrans candelam suam accipiet, osculabitur et committet primo clerico.

46. Post haec Celebrans redibit ad Missale in cornu Epistolae, ibique alternatim cum secundo ac tertio clerico leget voce aequali et elata antiph. *Lumen ad revelationem* etc. cum cantico *Nunc dimittis*.

47. Primus clericus in promptu habebit candelas Sacerdotibus, si aderunt, et clerici distribuendas.

48. Repetita antiph. *Lumen ad revelationem* etc. post

℣. *Sicut erat in principio* etc. Celebrans redibit ad medium altaris, reverentiam faciet ad Crucem humeros vertet ad Altare et candelas distribuet Sacerdotibus, si aderunt, deinde clericis, omnibus genuflexis in extremitate suppedanei, dignioribus sive antiquioribus prope cornu Epistolae. Unusquisque candelam accipiens, candelam ipsam et manum osculabitur Celebrantis qui candelas distribuere clericis incipiet ex latere Epistolae.

49. Secundus ac tertius clericus candelam acceptam committent primo, qui simul cum sua illas ponet in abaco.

50. Clericus primus sumet candelas populo distribuendas; secundus autem ac tertius coibunt a lateribus Celebrantis, cui fimbrias pluvialis sublevabunt.

51. Celebrans cum clericis de Altari descendent, reverentiam vel genuflexionem respective facient ad Crucem et devenient ad balaustrium seu cancellos a latere Epistolae, ubi Celebrans primo viris, deinde foeminis distribuere candelas incipiet. Primus clericus candelas offeret tertio, qui tradet eas Celebranti, dum interea secundus fimbriam dexteram pluvialis eius sustinebit.

52. Completa distributione, Celebrans cum clericis veniet in planum a latere Epistolae et prope abacum lavabit manus. Primus clericus sustinens urceum et pelvim effundet aquam super manus eius et reliqui duo extensum ante ipsum sustinebunt manutergium, nempe secundus clericus dextera sustinebit manutergium, sinistra sublevabit fimbriam dexteram pluvialis; tertius sinistra manutergium, dextera fimbriam sinistram pluvialis sustinebit. Si hoc quoque opus fuerit, secundus clericus porriget ei pelviculam cum medulla panis ut manus extergat.

53. Post haec clerici ad abacum referent urceum cum pelvi et manutergio.

54. Celebrans medius inter secundum ac tertium clericum redibit per latus ad Altare

55. Clericus primus subsistet apud abacum.

56. Celebrans in cornu Epistolae accedens ad Missale, recitabit cum clericis elata voce antiphonam *Exurge Domine* etc.

57. Postea recitabit *Oremus* et orationem *Exaudi quae-*

sumus, Domine etc. iunctis manibus. Si festum hoc inciderit post Septuagesimam et in diem ferialem, Celebrans dicto *Oremus*, adiiciet *Flectamus genua* et ab ipso omnibusque adstantibus genuflectetur, ac secundus clericus respondebit *Levate* omnesque consurgent; Celebrans autem prosequetur orationem ut supra.

58. Interea primus clericus accendet candelam Celebrantis, secundi ac tertii clerici et in promptu habebit exmplaria huius libri.

59. Post orationem Celebrans veniet ad medium Altaris et a primo clerico accipiet candelam accensam et exemplar huius libri. Secundus etiam et tertius clericus accipiet suam candelam accensam et exemplar, ut supra; secundus insuper clericus meminerit etiam sumere biretum Celebrantis.

60. Clericus primus accipiet Crucem processionalem et subsistet ante Altare.

61. Tunc Celebrans convertetur ad populum, dicet alta voce *Procedamus in pace*, et clerici respondebunt *In nomine Christi. Amen.*

62. Celebrans una cum secundo ac tertio clerico recitare incipient antiphonam *Adorna thalamum* etc. de Altari descendent et respective inclinationem seu genuflexionem ad Altare facient et in processionem proficiscentur. Celebrans caput bireto teget.

63. Primus clericus cum Cruce praeibit, sequetur Celebrans medius inter secundum ac tertium clericum et populus subsequetur eos.

64. Processio fieri deberet intra ambitum ecclesiae; et procedendo a dextera ad sinistram redibitur ad Altare: licebit tamen extra ecclesiam etiam exire, si consuetudo ista in loco vigebit.

65. Recitabuntur antiphonae praenominatae ad versiculos redactae in maiorem commoditatem.

Antiph. Adórna thálamum tuum, Sion: et súscipe Regem Christum.

Ampléctere Maríam: quae est caeléstis porta.

Ipsa enim portat Regem glóriae, novi lúminis.

Subsístit Virgo. addúcens mánibus Filium: ante lucíferum génitum.

Quem accípiens Símeon in ulnas suas praedicávit pópulis: Dóminum eum esse vitae et mortis et Salvatórem mundi.

Respónsum accépit Símeon a Spíritu Sancto: non visúrum se mortem nisi vidéret Christum Dómini.

Et cum indúcerent Púerum in templum: accépit eum in ulnas suas et benedíxit Deum et dixit.

Nunc dimíttis servum tuum, Dómine: secundum verbum tuum in pace.

Cum indúcerent púerum Jesum parèntes eius, ut fácerent secúndum consuetúdinem legis pro eo: ipse accépit eum in ulnas suas.

66. Ingrediendo in ecclesiam, si processio de ea exierit, vel ad ingressum presbyterii recitabitur sequens Responsorium.

Resp. Obtulérunt pro eo Dómino par túrturum; aut duos pullos columbárum.

Sicut scriptum est: in lege Dómini.

Postquam impléti sunt dies purgatiónis Maríae: secúndum legem Móysi.

Tulérunt Jesum in Jerúsalem: ut sísterent eum Dómino.

Sicut scriptum est: in lege Dómini.

Glória Patri et Filio et Spirítui Sancto.

Sicut scriptum est: in lege Dómini.

67. Clericus primus deponet Crucem processionalem apud abacum, quo loco iam posita erat, recipiet candelas Celebrantis et ceterorum clericorum, easque extinguet et super abaco reponet.

68. Celebrans, completa ante Altare recitatione responsorii, reverentiam faciet ad Crucem, secundus autem et tertius clericus simul genuflectent et pergent in planum Epistolae apud abacum una cum Celebrante.

69. Ibi Celebrans pluviale dimittet cum stola violacea et adiuvante secundo ac tertio clerico, induet sibi manipulum, stolam et planetam albi coloris. Nisi Missa fuerit de Beata Virgine, sed de Dominica, Celebrans, pluviali dimisso, induetur manipulo et planeta violacea.

70. Interea si Missa de Beata Virgine celebrabitur, primus clericus detrahet Altari pallium violaceum et apparebit alterum album; reponet vasa florum inter candelabra et calicem defert super Altare, explicans corporale in medio.

71. Celebrans ad Altare procedet et Sacrum exordietur, quod si erit de Festo, clerici praedicti sustinebunt candelas accensas ad Evangelium et a Praefatione usque ad Communionem.

72. Post Missam Celebrans redibit in sacrarium, ubi paramenta dimittet; clerici autem illuc referent ea omnia, quae ad functionem opus fuerunt.

FERIA IV. CINERUM

CAPUT II.

De rebus praeparandis

1. In abaco Altaris maioris praeparabitur calix pro Missa celebranda cum velo et bursa coloris violacei.

2. Manipulus et planeta violacea.

3. Thuribulum et navicula cum thure et cochleari.

4. Vasculum aquae sanctae cum aspersorio.

5. Urceus cum pelvi, mantile seu manutergium et aliquantula medulla panis in pelvicula.

6. Ampullae vini et aquae in sua pelvicula, sudariolum et campanula.

7. Altare exornabitur pallio violaceo, Cruce et sex candelabris cum cereis, sine Reliquiariis, vasis floreis, aut alio ornatu festivo.

8. Missale apertum in cornu Epistolae super cussino violaceo vel legili.

9. Pelvicula argentea vel ex alio metallo cum cineribus

aridis et subtilibus ex ramis olivae benedictis in Dominica palmarum anni superioris, cooperta velo violaceo, posita inter Missale et latus Epistolae.

10. In latere Evangelii statuetur scabellum nudum in quo sedebit Celebrans, dum sermonem ad populum habebit.

11. In sacristia aderunt tria superpellicea pro clericis.

12. Amictus, alba, cingulum, stola cum pluviali violaceo, et bireto.

13. Seorsim foculus cum igne ardenti pro thuribulo.

In functione

14. Campanarum sonitus convocabit populum ad ecclesiam.

15. Clerici superpellicio in sacristia sibi induto, res superius notatas disponent super Altari et super abaco.

16. Celebrans, praemissa praeparatione, lavabit manus et adiuvante secundo ac tertio clerico se parabit amictu, alba, cingulo, stola et pluviali violaceo.

17. Interea clericus primus accendet cereos Altaris, postea redibit in sacristiam,

18. Celebrans reverentiam una cum clericis faciet ad Crucem vel ad imaginem principalem, caput cooperiet iunctisque manibus ad Altare procedet medius inter secundum ac tertium clericum, fimbrias pluvialis eius sustinentes, primo autem clerico praeeunte.

19. Quum ad Altare ventum erit, primus clericus subsistet versus cornu Epistolae, Celebrans nudabit caput et biretum tradet primo clerico, tum reverentiam ad Crucem faciet, clericis genuflectentibus. Si conditum in tabernaculo aderit SS. Sacramentum, Celebrans et ipse genuflectet quod deinceps etiam exequetur.

20. Clericus primus perget ad abacum ubi deponet biretum Celebrantis.

21. Ascendet ad Altare Celebrans medius inter secundum ac tertium clericum, qui fimbrias pluvialis eius sustollent.

22. Celebrans Altare in medio osculabitur et vadet ad Mis-

sale in cornu Epistolae. Secundus ac tertius clericus dum Celebrans osculabitur Altare, non genefiectent eumque sequentur stantes a lateribus eius.

23. Celebrans ad Missale quum venerit, primus clericus a latere ascendet ad Altare, deteget vas cinerum et velum, quo illud tegebatur, ad abacum deferet.

24. Celebrans ad Missale conversus recitabit elata voce cum clericis antiphonam *Exaudi nos Domine* etc. eum *Gloria Patri.*

25. Repetita antiphona, Celebrans non conversus ad populum dicet alta voce *Dominus vobiscum*, deinde subiunget quatuor orationes, semper iuctis manibus. Quum cineres benedicturus erit, sinistram imponet Altari et clericus secundus fimbriam dexteram pluvialis eius sublevabit.

26. Interea primus clericus accipiet ex abaco thuribulum in eoque praeparabit ignem et sumpta navicula consistet in plano ex parte Epistolae.

27. Initio quartae orationis, clericus tertius discedet a sinistra Celebrantis, de Altari a latere descendet, perget ad abacum, sumet vasculum aquae sanctae cum aspersorio et veniet ad dexteram thuriferarii in planum a cornu Epistolae.

28. Completis orationibus, thuriferarius ad Celebrantem ascendet. Sucundus clericus incensum ritu usitato ministrabit Celebranti, qui cum solita benedictione illud in thuribulum iniiciet.

29. Ad Celebrantem etiam ascendet clericus tertius cum vasculo et aspersorio, secundus autem clericus aspersorium ab illo acceptum praesentabit Celebranti, qui cineres asperget in medio, a sinistris et dexteris suis, submissa voce recitans antiphonam *Asperges me* etc.

30. Clericus secundus receptum e Celebrantis manu aspersorium restituet tertio: deinde idem secundus clericus acceptum a primo thuribulum dabit in manus Celebrantis, qui cineres adolebit in medio, a sinistris et dexteris suis nihil dicens ac thuribulum restituet secundo clerico, hic autem primo.

31. Thuriferarius et alter clericus cum vasculo et aspersorio descendent de Altari, super abaco deponent quae sustinebant manibus, ibique consistent.

32. Celebrans veniet ad medium Altaris et facta ad Crucem reverentia, sedebit in scabello a latere Evangelii, humeris ad Altare versis. Secundus clericus porriget Celebranti biretum. quo caput operiat, neque omittet ponere in medio Altari pelviculam cum cineribus, dum Celebrans ibit sessum in scabello.

33. Sucundus clericus dato, ut supra, bireto Celebranti, descendet a latere de Altari et in plano a cornu Evangelii stabit, facie ad abacum versa, eique se addet clericus tertius.

34. Celebrans in scabello sedens verba faciet ad populum super ritu et mysteriis Cinerum benedictorum.

35. Sermone absoluto, Celebrans nudato capite assurget et ad medium Altaris veniet.

36. Secundus clericus acceptum Celebrantis biretum ad abacum referet, scabellum amovebit a suppedaneo et prope parietem in latere Evangelii deponet.

37. Celebrans submittet genua in suppedaneo, sibique ipse cinerem capiti imponet in modum Crucis, nullum proferens verbum.

38. Si aderit alter Sacerdos, iste Cinerem Celebrantis capiti imponet. Sacerdos, ille indutus superpelliceo sine stola se sistet ante Celebrantem, qui convertetur ad eum humeris versis ad Altare, et capiti Celebrantis cinerem imponet in modum Crucis dicens *Memento, homo, quia pulvis es et in pulverem reverteris*. Secundus clericus in hac actione sustinebit Sacerdoti pelviculam cum cineribus.

39. Celebrans, accepto Cinere, redibit ad Missale et elata voce cum clericis recitabit antiphonas *Immutemur habitu* etc. in distributione Cinerum praescriptas.

40. Redibit Celebrans ad medium Altaris et cineres imponet clericis genuflexis in extremitate suppedanei, primo genuflexo in latere Epistolae, secundo in medio, tertio in latere Evangelii. Si aderunt et alii Presbyteri, primum ipsis imponet cineres, initium sumens a seniore, et ordine supradicto congeniculabunt illi in suppedaneo.

41. Celebrans, dum cineres imponet clericis, pelviculam Cinerum sibi ipse sustinebit. Singulis autem seu clericis sive laicis

viris et foeminis, proferet sine ulla variatione formulam *Memento, homo,* etc.

42. Clericus primus, accepto cinere, recedet prope abacum; secundus ac tertius ascendent ad latera Celebrantis eique fimbrias pluvialis sustollent, secundus autem sinistra sustinebit pelviculam cinerum, dextera fimbriam pluvialis.

43. Celebrans descendet medius inter secundum ac tertium clericum ad cancellos seu balaustrium presbyterii et cineres primo viris deinde foeminis imponet, initium sumens in angulo a cornu Epistolae.

44. Distributione completa, perget in planum ad latus Epistolae apud abacum. Secundus clericus relinquet super abaco pelviculam cinerum. Primus accipiet urceum cum pelvi, alter manutergium, tertius pelviculam cum medulla panis. Secundus ac tertius manutergium extensum sustinebunt ante Celebrantem, sublevantes eodem tempore fimbrias pluvialis eius, primus autem fundet aquam super manus ipsius, qui eas lavabit utens etiam medulla panis ad ipsas emundandas, si opus fuerit.

45. Lotis manibus, iterum ad Altare per latus ascendet Celebrans in cornu Epistolae una cum secundo ac tertio clerico, ut initio functionis, ibique iunctis manibus et ad Altare conversus dicet elata voce *Dominus vobiscum. Oremus. Concede nobis Domine* etc.

46. Post orationem Celebrans inclinationem faciet ad Crucem, de Altari a latere descendet ac prope abacum dimisso pluviali, induetur manipulo et planeta violacea, adiuvante secundo ac tertio clerico.

47. Interea clericus primus calicem afferet ad Altare, explicabit corporale et in ipso calicem ponet.

48. Celebrans iunctis manibus ad Altare procedet et Missam exordietur.

49. Sacro peracto, clerici cum Celebrante redibunt in sacristiam, eumque adiuvabunt in dimittendis vestibus sacris; postea reversi ad Altare recipient ibi res in functione adhibitas et in sacristiam reportabunt.

IN DOMINICA PALMARUM

CAPUT III.

De rebus praeparandis

1. In abaco Altaris maioris praeparabitur calix pro sacro celebrando cum ornamentis coloris violacei.

2. Manipulus cum planeta coloris violacei.

3. Thuribulum et navicula cum thure et cochleari.

4. Urceus cum pelvi et manutergio et aliquantula medulla panis in pelvicula.

5. Ampullae vini et acquae in pelvicula, mappula et campanula.

6. Aliquot exemplaria libri huius pro antiphonis in processione recitandis.

7. Ad Altare statuetur pallium violaceum, et Missale in cornu Epistolae super cussino violaceo vel in legili.

8. In suppedaneo a cornu Evangelii scabellum nudum, in quo sedebit Celebrans, quum sermonem ad populum habebit.

9. Inter candelabra loco florum poterunt misceri rami palmarum vel olivae.

10. Apud latus Epistolae statuetur parvus abacus alba tobalea contectus, in quo disponentur rami palmarum vel olivae benedicendi et cooperientur tobalea seu mantili albo.

11. Prope abacum aderit Crux processionalis contecta velo violaceo, cui alligata erit chordula violacea, qua cohiberi possit ramus palmae vel olivae in summitate Crucis ipsius.

12. In sacristia tria superpellicea pro clericis: amictus, alba, cingulum stola cum pluviali violaceo et biretum pro Celebrante: vas aquae benedictae cum aspersorio. Seorsim foculus cum igne ardenti adhibendo in thuribulo.

In functione

13. Festivo campanarum sono populus ad ecclesiam congregabitur.

14. Clerici hora praestituta aderunt in sacristia, induentur superpelliceo supra vestem talarem, et res superius indicatas eodemque ordine ac supra disponent in abaco et in Altari, nisi iam praeparatae fuissent.

15. Celebrans, praemissa praeparatione, lavabit manus et adiuvante secundo ac tertio clerico sibi induet amictum, albam, cingulam et stolam violaceam.

16. Interea clericus primus accendet sex cereos in Altari, quo facto redibit in sacristiam.

17. Celebrans in sacristia benedicet aquam; postea induetur pluviali violaceo, et facta simul cum clericis reverentia ad Crucem vel ad imaginem principalem, capite bireto cooperto procedet ad Altare medius inter secundum ac tertium clericum, fimbrias pluvialis eius sustinentes; primus autem eis praeibit deferens vasculum aquae benedictae et aspersorium.

18. Celebrans quum venerit ad Altare, nudabit caput tradens biretum secundo clerico, qui deponet illud in abaco, inclinationem faciet ad Crucem, clerici autem genuflexionem. Primus clericus ad secundum accedet a dextris. Si in Altari aderit intra tabernaculum SS. Sacramentum, Celebrans et ipse faciet genuflexionem, et deinceps etiam exequetur.

19. Celebrans genua submittet in medio gradus infimi una cum clericis et ritu praescripto aspersionem peraget aquae benedictae.

20. Primus clericus post aspersionem praedictam ponet in abaco vasculum aquae benedictae cum aspersorio ibique subsistet.

21. Clericus tertius manipulum accipiet ex abaco et brachio sinistro Celebrantis imponet.

22. Celebrans ascendet in suppedaneum medius inter secundum ac tertium clericum, Altare osculabitur in medio et perget ad Missale in cornu Epistolae.

23. Clerici supradicti non genuflectent dum Celebrans osculabitur Altare, neque a lateribus eius discedent.

24. Quum Celebrans ad Missale venerit, primus clericus detrahet palmis mantile, quo tectae erant, complicabit illud et in abaco deponet.

25. Celebrans alta voce recitabit cum clericis antiphonam *Hosanna Filio David* etc.

26. Deinde iunctis manibus nec convertens se ad populum dicet *Dominus vobiscum* et iunctis manibus recitabit orationem *Oremus. Deus, quem diligere* etc.

27. Leget postea lectionem, manibus ad Missale appositis ut in Epistola Missae, qua lecta, subiunget cum clericis responsorium *Collegerunt* etc. *In monte Oliveti* etc.

28. Eodem loco quin transeat ad medium Altaris, recitabit secreto *Munda cor meum* etc. *Jube, Domine, benedicere. Dominus sit in corde meo* etc. iunctis manibus leget Evangelium, postea librum osculabitur dicens *Per evangelica dicta* etc.

29. Celebranti, osculato Evangelio, tertius clericus detrahet manipulum, quem ad abacum referet, deinde redibit ad sinistram Celebrantis, advertens ut descendat et ascendat a latere quum ex Altari perget ad abacum et ad Altare ex abaco redibit.

30. Celebrans ad Altare adhuc conversus et iunctis manibus dicet *Dominus vobiscum*, orationem cum praefatione et cum clericis recitabit *Sanctus* paullulum inclinatus. Ad *Benedictus qui venit* etc. se signabit et secundus clericus attollet fimbriam dexteram pluvialis eius.

31. Postea repetito *Dominus vobiscum*, subiunget reliquas quinque orationes pro benedictione palmarum, et dum faciet signum Crucis versus palmas, non omittat sinistram imponere Altari. Secundus clericus in hac actione fimbriam dexteram pluvialis eius sublevabit.

32. Interea clericus primus praeparabit ignem in thuribulo, quo accepto simul cum navicula, remanebit in plano a latere Epistolae.

33. Initio quintae orationis, tertius clericus discedet a sinistra Celebrantis, de Altari a latere descendet, ibit ad abacum,

accipiet vasculum cum aspersorio et accedet ad dexteram primi clerici thuribulum sustinentis.

34. Completa quinta oratione, primus clericus ad Altare ascendet cum thuribulo, in quod Celebrans iniiciet incensum cum benedictione, altero clerico incensum ei ministrante.

35. Ascendet ad Celebrantem tertius clericus cum vasculo et aspersorio; secundus aspersorium a tertio acceptum porriget Celebranti, qui palmas asperget in medio, a sinistris et a dextris suis, recitans submissa voce antiphonam *Asperges me* etc. tum aspersorium secundo clerico restituet, hic tertio.

36. Postea secundus clericus accipiet thuribulum et tradet illud Celebranti, qui palmas adolebit in medio, a sinistris et a dexteris suis nihil dicens; restituet thuribulum secundo clerico et hic reddet primo.

37. Secundus clericus tam in ministrando thure, quam in aspersione ac thurificatione meminerit fimbriam dexteram pluvialis Celebrantis attollere.

38. Bini clerici cum thuribulo et cum vasculo redibunt ad abacum ibique res illas deponent. Clericus tertius ascendet rursus a latere ad Altare et accedet ad sinistram Celebrantis, clericus primus apud abacum remanebit.

39. Post thurificationem Celebrans conversus, ut ante, ad Altare, dicet *Dominus vobiscum* et adiiciet sextam orationem.

40. Sexta oratione completa, redibit Celebrans ad medium Altaris, inclinationem faciet ad Crucem, sedebit in scabello posito in cornu Evangelii, caput bireto cooperiet, quod porriget ei secundus clericus et sermonem ac populum habebit super mysteriis et ritu huius benedictionis.

41. Dum sermo fiet, tertius clericus coibit primo apud abacum; secundus de Altari a latere descendet et subsistet in plano lateris Evangelii conversus ad latus Epistolae.

42. Sermone absoluto, Celebrans nudabit caput, biretum tradet secundo clerico et vadet ad medium Altaris facie ad Altare versa.

43. Clericus primus sumet palmam Celebrantis eamque ponet in medio Altaris.

44. Celebrans submittet genua, palmam accipiet et osculabitur, tum assurget.

45. Si aderit alter sacerdos, hic indutus superpelliceo sine stola, dabit palmam Celebranti, qui non flectet genua, sed stabit in medio Altaris, facie ad populum versa. Sacerdos ille ascendet, ad Celebrantem accedet, et acceptam a primo clerico palmam osculabitur et praebebit Celebranti.

46. Celebrans palmam acceptam tradet primo clerico, qui ponet eam super abaco, vadet ad Missale et cum secundo ac tertio clerico alta voce leget antiphonam *Pueri Hebraeorum* etc. et reliquas in Missali notatas pro actione distributionis.

47. Interea clericus primus in promptu habebit palmas distribuendas clericis et presbyteris, si qui aderunt.

48. Lectis antiphonis, ut supra, Celebrans redibit ad medium Altaris, inclinationem faciet ad Crucem, convertetur ad populum et palmas distribuet presbyteris, si aderunt, postea clericis, qui omnes genua submittent in extremitate suppedanei, dignoribus seu senioribus ex parte Epistolae genuflexis, unde a Celebrante distributionis initium fiet. Unusquisque osculabitur primo palmam, deinde manum Celebrantis.

49. Secundus ac tertius clericus acceptam palmam tradent primo, qui simul cum sua ponet eas in abaco.

50. Primus accipiet palmas populo distribuendas alter cum tertio adstabunt Celebranti a lateribus eique fimbrias pluvialis sublevabunt.

51. Celebrans cum clericis de Altari descèndent, facient respective reverentiam vel genuflexionem ad Crucem et venient ab balaustrium seu cancellos versus partem Epistolae, ibique Celebrans palmas incipiet distribuere primo viris, deinde foeminis. Clericus primus palmas dabit tertio et hic Celebranti: secundus autem fimbriam dexteram pluvialis sustinebit.

52. Distributione peracta, Celebrans cum clericis perget ad abacum ex parte Epistolae ibique manus lavabit. Clericus primus accipiet urceum et pelvim ac fundet aquam super manus Celebrantis, dum reliqui duo extensum ante eum sustinebunt manutergium, nempe secundus dextera manutergium, sinistra fim-

briam dexteram pluvialis, tertius sinistra manutergium, dextera fimbriam sinistram pluvialis sustinebit. Secundus porriget Celebranti pelviculam cum medulla panis, qua manus emundet, si opus fuerit.

53. Clerici ad abacum referent urceum cum pelvi et manutergio.

54. Celebrans medius inter secundum ac tertium clericum ad Altare redibit, ascendens illuc a latere.

55. Interea primus accipiet ramum palmae vel olivae eumque chordula violacea alligabit summitati Crucis processionalis.

56. Reversus Celebrans ad Missale in cornu Epistolae non conversus ad populum et iunctis manibus dicet *Dominus vobiscum* et orationem.

57. Postea clericus primus accipiet palmas Celebrantis et clericorum duorum et aliquot exemplaria libri huius.

58. Completa oratione, Celebrans veniet ad medium Altaris, accipiet a primo clerico palmam et exemplar huius libri. Itidem duo clerici accipient palmam et librum, secundus autem sumet etiam biretum Celebrantis.

59. Primus accipiet Crucem processionalem et subsistet ante Altare.

60. Celebrans convertetur ad populum et elata voce dicet *Procedamus in pace*; clerici respondebunt *In nomine Christi. Amen.*

61. Celebrans cum secundo ac tertio clerico incipient recitare antiphonam *Cum appropinquaret* etc. de Altari descendent, facient respective reverentiam vel genuflexionem ad Altare et in processionem proficiscentur. Celebrans caput bireto cooperiet.

62. Praeibit primus clericus gestans Crucem, sequetur Celebrans medius inter secundum ac tertium clericum, eumque subsequetur populus.

63. Processio de ecclesia exibit ac procedet extra ipsam a dextera ad sinistram. Recitabuntur antiphonae in versiculos redactae ad maiorem commoditatem.

Antiph. Cum appropinquáret Dóminus Ierosólymam: misit duos ex discípulis suis, dicens:

Ite in castéllum, quod contra vos est: et inveniétis pullum ásinae alligátum, super quem nullus hóminum sedit.

Sólvite eum: et addúcite mihi.

Si quis vos interrogáverit: dícite opus Dómino est.

Solvéntes adduxérunt ad Jesum: et imposuérunt illi vestiménta sua, et sedit super eum.

Alii expandébant vestiménta sua in via: alii ramos de arbóribus sternébant.

Et qui sequebántur, clamábant: Hosánna; benedíctus . qui venit in nómine Dómini.

Benedictum regnum Patris nostri David: Hosánna in excélsis, miserére nobis, fili David.

Alia Antiph. Cum audísset pópulus, quia Jesus venit Jerosólymam: accepérunt ramos palmárum.

Et exiérunt ei óbviam: et clamábant púeri dicéntes:

Hic est: qui ventúrus est in salútem pópuli.

Hic est salus nostra: et redémptio Israel.

Quantus est iste: cui Throni et Dominatiónes occúrrunt.

Noli timére, filia Sion, ecce Rex tuus venit tibi sedens super pullum ásinae: sicut scriptum est.

Salve Rex, fabricátor mundi: qui venísti redímere nos.

Alia antiph. Ante sex dies solémnis Paschae: quando venit Dóminus in civitátem Jerúsalem.

Occurrérunt ei púeri: et mánibus portábant ramos palmárum.

Et clamábant voce magna dicéntes: Hosánna in excelsis.

Benedíctus qui venísti in multitúdine misericódiae tuae: hosánna in excélsis.

Alia antiph. Occúrrunt turbae cum floribus et palmis Redemptóri óbviam: et victóri triumphánti digna dant obséquia.

Fílium Dei ore gentes praedicant: et laudem Christi voces tonant per núbila, Hosánna in excelsis.

Alia antiph. Cum Angelis et púeris fidéles inveniámur: triumphatóri mortis clamántes, Hosánna in excélsis.

64. Reversus ante portam primus clericus subsistet extra ipsam facie ad portam versa. Item Celebrans facie versa ad portam subsistet, capite adhuc cooperto.

65. Secundus ac tertius clericus intrabunt in ecclesiam, et clausa porta, stantes facie ad ipsam conversa, dicent elata voce

℣. Glória, laus et honor tibi sit, Rex Christe Redemptor: cui puerile decus prompsit Hosánna pium.

66. Celebrans extra portam repetet eumdem versiculum Gloria, laus etc.

67. Deinde clerici et Celebrans repetent alternatim hunc hymnum sequenti methodo:

Clerici. Israel es tu Rex, Davídis inclyta proles: nómine qui in Dómini Rex, benedícte venis.

Celebrans. Glória, laus et honor etc.

Clerici. Caetus in excélsis te laudat caelicus omnis: et mortâlis homo et cuncta creáta simul.

Celebrans. Glória, laus et honor etc.

Clerici. Plebs Hebraea tibi cum palmis óbvia venit: cum prece, voto, hymnis ádsumus ecce tibi.

Celebrans. Glória, laus et honor etc.

Clerici. Hi tibi passúro solvébant múnia láudis: nos tibi régnanti pándimus ecce melos.

Celebrans. Glória, laus et honor etc.

Clerici. Hi placuére tibi, pláceat devótio nostra: Rex bone, Rex clemens, cui bona cuncta placent.

Celebrans. Glória, laus et honor etc.

68. Completa huius hymni recitatione quo ordine heic notata fuit, clericus primus extremitate inferiore Crucis leviter pulsabit portam ecclesiae versus partem imam; tunc secundus ac tertius clericus portam aperient et consistent in lateribus ipsius.

69. Primus clericus Crucem gestans intrabit in ecclesiam eumque sequetur Celebrans, qui recitare incipiet responsorium *Ingrediente Domino* etc. et illud prosequetur cum secundo ac tertio clerico, qui accedent, ut antea, ad latera illius.

Resp. Ingrediénte Dómino in sanctam civitátem: Hebraeórum púeri resurrectiónem vitae pronuntiántes;

Cum ramis palmárum: Hosánna clamábant in excélsis.

Cumque audíssent, quod Jesus veníret Jerosólymam: exiérunt óbviam ei;

Cum ramis palmárum: Hosánna clamábant in excélsis.

70. Processio absolvetur cum Responsorio praedicto ante Altare. Si qua de causa processio extra ecclesiam exire nequiverit, hymnus *Gloria laus et honor* etc. recitabitur ante presbyterii cancellos, et in ingressu presbyterii ejusdem legetur responsorium *Ingrediente Domino* etc.

71. Clericus primus Crucem referet quo loco praeparata erat, palmas recipiet a Celebrante et reliquis duobus clericis easque in abaco reponet.

72. Celebrans nudabit caput ac respectîve cum secundo et tertio clerico facient respective reverentiam vel genuflexionem ad Crucem et in planum lateris Epistolae ad abacum transibunt.

73. Ibi Celebrans pluviale dimittet et adiuvantibus secundo ac tertio clerico induet sibi manipulum et planetam violaceam.

74. Interea primus clericus Calicem afferet ad Altare, explicabit corporale et in ipso calicem ponet.

75. Celebrans ad Altare procedet ac Missam exordietur. Clerici palmam dextera sustinebunt, dum legetur Passio. In fine Missae Celebrans recitabit Evangelium s. Joannis *In principio erat Verbum* etc.

76. Sacro peracto, Celebrans in sacristiam redibit ibique sacra indumenta dimittet. Clerici Celebrantem in sacristiam comitati adiuvabunt eum in exuendis paramentis: deinde ex abaco et Altari recipient res in functione adhibitas et in sacrarium reportabunt illas

---

FERIA V. IN COENA DOMINI

CAPUT IV.

De rebus praeparandis

1. Altare maius exornabitur nobiliter et pallio albo.

2. Crux Altaris velo albo contegetur.

3. In cornu Epistolae Missale in cussino albo vel in legili.

4. In abaco calix pro Missa cum ornatu albi coloris et binis Hostiis.

5. Calix alter cum palla, patena, velo albo ac taenia serica alba.

6. Pixis cum particulis consecrandis pro communione adstantium et pro infirmis.

7. Ampullae vini et aquae in pelvicula et mappula seu manutergium.

8. Schedulae distribuendae iis qui communicabunt.

9. Thuribulum cum navicula.

10. Velum humerale albi coloris.

11. Mantile oblongum ante communicandos explicandum.

12. Prope abacum Crux processionalis contecta velo violaceo.

13. Baldachinum hastile albi coloris et umbella.

14. Crotalum ad annunciandum meridiem.

15. Super balaustrio ante Altare erunt extensae tobaleae pro communione populi.

16. In sacristia tria superpellicea pro clericis. Amictus, alba,

cingulum, manipulus, stola, planeta albi coloris et biretum pro Celebrante: pluviale albi coloris et stola violacea pro eodem in Altarium denudatione adhibenda.

17. Intorticia vel candelae in processione gestandae.

18. Seorsim ignis ardens in foculo pro thuribulo.

19. In sacristia ipsa praeparabitur cella vel alius decens locus, in quo recondetur SS. Sacramentum pro infirmis et aderit Altare sive abacus in modum Altaris dispositus, tobalea coopertus, candelabra cum candelis et tabernaculum cum corporali et clavicula et lampas quae ardeat iugiter.

20. In sacello Ecclesiae, in quo exponetur SS. Sacramentum, Altare instruetur luminibus, floribus aliisque ornamentis coloris albi, excluso et interdicto omni alio ornatu, nempe Reliquiariis, statuis sive imaginibus Sanctorum, velis nigri vel violacei coloris et similibus. Super Altari ad exponendum SS. Sacramentum praeparabitur custodia vel urna, in qua aderit corporale; aderit quoque corporale extensum in Altari. Si opus fuerit praeparabitur etiam climacis seu scabellum graduatum pro Sacramento intra custodiam reponendo. (*a*)

In functione

21. Campanarum sonus populum ad ecclesiam invitabit.

22. Clerici superpelliceum sibi induent supra vestem talarem et res superius notatas praeparabunt.

23. Hora congrua Parochus, postquam confessiones fidelium audierit, adiuvantibus secundo ac tertio clerico induetur paramentis albi coloris pro celebranda Missa, dum interea primus accendet sex cereos Altaris, cuius in media parte calicem et pixidem praeparabit.

24. Celebrans iunctis manibus ad Altare procedet, praeeunte primo clerico, quem coniunctim sequentur secundus ac tertius et post eos Celebrans ipse.

(*a*) Inspiciatur adnotatio, quam subiecimus praecedenti lib. 2. cap. XXV. num. 6.

25. In Missa omittetur psalmus *Judica me, Deus* etc. cum *Gloria Patri.*

26. Ad hymnum *Gloria in excelsis* pulsabuntur festivo more omnes campanae, quae postea tacebunt usque ad Sabbatum sanctum.

27. In Missa consecrabit alteram quoque Hostiam servandam in calice et particulas in pixide repositas.

28. Animum advertet ad *Comunicantes,* ad *Hanc igitur* et ad *Qui pridie,* quod proprium est huius diei.

29. Dum Celebrans post *Agnus Dei* recitabit orationes ante Communionem, clericus primus ex abaco ad Altare afferet alterum calicem vacuum cum patena, palla, velo albo et taenia alba ac ponet ipsum in Altari extra corporale et prope dexteram Celebrantis.

30. Celebrans postquam consummaverit Calicem, teget eum palla et ponet seorsim versus cornu Evangelii super corporale.

31. Accipiet alterum calicem vacuum eumque ponet in medio corporali: genuflexionem faciet, accipiet alteram Hostiam et ponet in calice, quem conteget palla et patena inversa ac desuper expandet velum albi coloris, reliquens eum in medio corporali, sed paullulum versus Crucem Altaris. Deinde rursus genuflectet, accipiet pixidem, admovebit eam ad medium Altaris ante calicem, in quo reposuerit Sacramentum, deteget ipsam atque iterata genuflexione convertetur ad adstantes retrahens se paullulum in cornu Evangelii, facie aliquantulum versa ad latus Epistolae, ne tergum directe vertat ad Sacramentum.

32. Interea secundus clericus accipiet ex abaco tobaleam ante communicandos extendendam.

33. Clericus unus genibus flexis super gradibus in cornu Epistolae, omnibus pariter genua flectentibus seu clericis seu populo, recitabit alta voce *Confiteor*, postea Celebrans subiiciet *Misereatur vestri* etc. et *Indulgentiam* etc.

34. Celebrans se vertet ad Altare et genuflectet.

35. Clerici consurgent, simul cum eo genuflectent, ascendent in suppedaneum, in cuius extremitate submittent genua dum interea secundus explicabit tobaleam, quam tradet primo ac tertio.

36. Celebrans, accepta pixide, se convertet ad populum, dicet *Ecce Agnus Dei* etc. et s. Eucharistiam ministrabit clericis ad Altare, deinde ad cancellos descendet et ministrabit ipsam primo viris, postea mulieribus.

37. Clericus primus animum advertet ad distribuendas schedas communicatis. Alter complicabit tobaleam in communione adhibitam eamque reponet in abaco et reliquo Communionis tempore genibus flexis manebit apud Altare una cum tertio.

38. Post communionem Celebrans Pixidem referet ad Altare, cooperiet et reponet eam intra tabernaculum.

39. Postea nil prorsus abscedens a medio Altaris, purificationem et ablutionem accipiet, calicem exterget, cooperiet ac tradet primo clerico, qui ad abacum referet.

40. Interea accendentur candelae Altaris, in quo exponetur SS. Sacramentum et distribuentur intorticia vel candelae accensae Confratribus alicuius Confraternitatis, si aderit, vel primis de populo et disponetur etiam baldachinum utendum in processione.

41. Celebrans, cooperto ac tradito, ut supra, calice genuflectet, redibit in cornu Epistolae et leget ℣ *Communio.*

42. Redibit ad medium Altaris, genuflexionem faciet, osculabitur Altare et recedens versus cornu Evangelii, dicet *Dominus vobiscum.*

43. Se convertet ad medium Altaris, iterabit genuflexionem, redibit ad Missale et leget orationem *Postcommunio.*

44. Reversus inde ad medium Altaris, rursus genuflectet, Altare osculabitur, se vertet, ut antea, et dicet *Dominus vobiscum. Ite, Missa est.*

45. Convertetur ad Altare, genuflectet, recitabit orationem *Placeat* etc. osculabitur Altare, dicet *Benedicat vos omnipotens Deus* ac denuo genuflectet.

46. Conversus, ut supra, versus cornu Evangelii benedictionem impertietur, nec complens circulum neque rediens in medium, se vertet ad cornu Evangelii et recitabit Evangelium s. Joannis: non signabit Altare, sed tabellam seu librum, si aderit, postea seipsum. Ad *Verbum caro* genuflectet versus Sacramentum.

47. Celebrans redibit ad medium Altaris, genuflexionem faciet ad Sacramentum, descendet de Altari a latere et veniet prope abacum.

48. Primus clericus in promptu habebit thuribulum cum igne et naviculam, alter pluviale, tertius operam dabit exuendo Celebrantem, qui apud abacum dimittet planetam ac manipulum et induetur pluviali.

49. Clericus tertius planetam ac manipulum in abaco reponet, vel referet in sacristiam, si proxima erit Altari.

50. Celebrans cum secundo clerico a dexteris adstante, procedet ad Altare, genuflexionem faciet utroque genu ad SS. Sacramentum in plano, assurget ac genua submittet in medio infimo gradu.

51. Interea ordinabitur processio, ut inferius, et dirigetur circa ecclesiam ad sacellum vel Altare, in quo exponendum erit SS. Sácramentum; notandum autem, quod processionem extra ecclesiam facere non licet. Tertius clericus accipiet Crucem processionalem velatam et se sistet in medio presbyterio prope aditum.

52. Celebrans, facta brevi oratione, assurget ac ponet incensum in thuribulo sine benedictione, ei ministrante incensum sine osculis secundo clerico, qui et ipse fimbriam dexteram pluvialis eius sublevabit.

53. Rursus Celebrans genua submittet, et clericus secundus thuribulum acceptum a primo tradet Celebranti, qui SS. Sacramentum thurificabit.

54. Idem clericus receptum a Celebrante thuribulum reddet primo, qui stans manebit prope latus Epistolae.

55. Idem secundus velum humerale ex abaco accipiet, explicabit, imponet Celebrantis humeris, et rursus genuflexus a dexteris eius, illud ipsi ante pectus alligabit.

56. Celebrans assurget, ascendet in suppedaneum, iterabit genuflexionem simplicem, et consurgens ligabit taenia serica velum album ad nodum calicis, ne decidat patena, siquidem antea ligare illud non licebat, quia nondum purificati digiti erant. Accipiet Calicem sinistra ad nodum et dexteram imponet patenae.

Secundus clericus cum ipso ascendet ad Altare, eique, postquam acceperit Calicem, extremitatibus anterioribus veli humeralis utramque manum cooperiet.

57. Celebrans inde conversus ad populum, incipiet alta voce dicere hymnum *Pange lingua*, quem simul cum clericis perget recitare cum pausa. Clericus secundus sustinebit eum in descensu et extremitatem anteriorem vestium ipsius attollet quum ascensurus erit. Idem meminerit secum ferre biretum illius.

58. Procedetur ad Altare praedictum ordine sequenti:

59. Signum seu vexillum, quod gestari solet in processionibus cum SS. Viatico.

60. Confratres, vel laici delecti, bini cum candelis aut intorticiis accensis; qua in re notandum, quod qui incedit dextrorsum sustinere candelam debet dextera, qui sinistrorsum, sinistra.

61. Crux processionalis a tertio clerico delata.

62. Primus clericus leviter agitans thuribulum, ut adoleat SS. Sacramentum.

63. Celebrans cum secundo clerico adstante a sinistris sub baldachino sustento a confratribus vel a praecipuis paroeciae viris. Sequetur Celebrantem populus pietatem praeseferens.

64. Quum ventum erit in sacellum, vexillarius subsistet a latere, confratres cum intorticiis vel candelis se disponent extra balaustrium seu presbyterium ita ut liberum transitum dent Celebranti, et in genua procumbent, clericus ferens Crucem introibit in sacellum eamque deponet prope cornu Evangelii: thuriferarius consistet prope cornu Epistolae: baldachinum removebitur et ad alterutrum ecclesiae parietem applicabitur, Celebrans ascendet ad Altare et quum venerit in suppedaneum, secundus clericus detrahet manibus eius extremitates veli humeralis.

65. Celebrans ponet Calicem in Altari ac dimittet velum humerale, quod recipiet secundus clericus. Deinde ipse Celebrans genuflectet, et apposito scabello gradato a tertio clerico, accipiet calicem et reponet illum intra custodiam, quin claudat porticulam.

66. Descendet de Altari, iterabit genuflexionem duplicem in medio gradus infimi, assurget et sine benedictione imponet in thuribulum incensum, quod ipsi ministrabit secundus clericus; tertius autem fimbriam dexteram pluvialis eius sublevabit.

67. Denuo Celebrans genuflectet in medio gradus infimi inter secundum ac tertium clericum. Recitare incipiet ℣. *Tantum ergo Sacramentum* etc. accipiet thuribulum a secundo et Sacramentum thurificabit.

68. Completo altero versiculo *Genitori Genitoque* etc. ascendet ad Altare, claudet porticulam custodiae, descendet rursus de Altari et ante ipsum una cum secundo clerico genua submittet in medio gradus infimi ibique brevi tempore fundet preces.

69. Dum haec peragentur, curabit aliquis ut dispositus convenienter sit ac praeparatus in sacristia locus superius indicatus, in quo custodiatur s. Pixis cum Particulis pro infirmis, ut nempe ostium pateat, ardeant lumina cerea et lampas, et adsit corporale super Altari vel mensa ad hunc usum redacta.

70. Celebrans, facta brevi oratione, assurget, genuflexionem faciet utroque genu in plano et discedet de sacello, praeeunte tertio clerico, qui gestabit Crucem, et inter primum ac secundum, qui fimbrias pluvialis illius sublevabunt.

71. Extra sacellum caput cooperiet bireto, quod ei dabit primus clericus et cum ipsis ad Altare maius denuo revertetur.

72. Ante Altare maius, tertius clericus deponet Crucem suo loco et Celebrans nudato capite, biretum dabit primo et una cum reliquis genuflectet.

73. Secundus ac tertius accipient intorticia accensa, primus sumet velum humerale, quod nisi alterum in promptu erit, deferet secum illud quod in processione adhibitum fuerit.

74. Celebrans, conscenso suppedaneo, aperiet porticulam tabernaculi, genuflectet, extrahet inde Pixidem cum s. Particulis eamque ponet in medio Altari super corporali. Deinde genua submittet in suppedaneo et primus clericus humeris ipsius imponet velum humerale.

75. Primus accipiet umbellam, redibit ad Altare ibique umbellam aperiet.

76. Celebrans assurget, accipiet s. Pixidem, quam conteget extremitatibus anterioribus veli humeralis.

77. De Altari descendet et praecedentibus duobus clericis cum intorticiis et primo cum umbella, Sacramentum deferet in sacristiam, recitans aliquem psalmum, in cuius fine omittet *Gloria Patri.*

78. Quum in cellam in sacristia praeparatam venerit, Pixidem deteget et ponet super corporali expanso in mensa sive in Altari. Genua submittet ac primus clericus, clausa iam umbella, detrahet humeris eius velum humerale.

79. Assurget, accipiet s. Pixidem et ponet ipsam intra tabernaculum, genuflectet, claudet ostiolum custodiae, complicabit corporale; de Altari descendet, vel discedens de mensa praeparata, duobus inde aut tribus passibus genuflectet. Clerici extinguent intorticia et candelas ibi ardentes sed una saltem lampada ardere iugiter debet et claudetur ostium, ne prospectus inde pateat in sacrarium.

80. Unus e clericis redibit ad Altare, amovebit inde Missale cum cussino seu legili, complicabit corporale et ponet in abaco; recipiet biretum Celebrantis et redibit in sacristiam.

81. Celebrans, adiuvantibus clericis, dimittet in sacristia pluviale cum stola albi coloris et induet sibi stolam violaceam in pectore plicatam in modum Crucis, eamque cohibebit extremitatibus cinguli.

82. Accepto bireto, faciet cum clericis reverentiam ad Crucem vel imaginem praecipuam sacristiae, caput cooperiet et praeeunte primo clerico, deinde altero ac tertio, simul incedentibus, ad Altare maius procedet.

83. Ante Altare maius Celebrans nudabit caput bireto, quod dabit primo clerico, reverentiam ad Crucem faciet, clerici genuflexionem.

84. Stans ante Altare, elata voce incipiet antiphonam *Diviserunt sibi* quam una cum clericis prosequetur cum psalmo *Deus, Deus meus, respice in me* etc.

85. Celebrans ascendet ad Altare, unde tollet tobaleas, quae a clericis acceptae complicabuntur et ponentur super aba-

co. Clerici autem amovebunt pallium, tapetum et vasa florum quae intererunt candelabris et Altaris cereos extinguent. Omnia ornamenta amovenda sunt, neque in Altari quidquam aliud superesse debet, quam Crux cum candelabris.

86. Denudato Altari maiore, Celebrans cum clericis gradum facient ad reliqua Altaria, si aderunt, et illa denudabunt eodem modo ac supra.

87. Omnium Altarium completa denudatione, redibit cum clericis Celebrans ante Altare maius et una cum illis repetet antiphonam *Diviserunt sibi* etc.

88. Primus clericus signum meridiei crotalo dabit et Celebrans cum clericis genua submittent ante Altare ac secreto recitabunt *Angelus Domini*.

89. Celebrans assurget, reverentiam faciet ad Crucem et accepto bireto, quo caput cooperiet, redibit in sacristiam eodem ordine ac supra notatum est. Clerici consurgent cum Celebrante, genuflectent et praecedent ei ad sacristiam.

90. Ibi Celebrans et clerici reverentiam facient ad Crucem vel ad imaginem praecipuam. Celebrans, adiuvantibus clericis, sacra paramenta dimittet ac persolvet gratiarum actionem pro Missâ.

91. Clerici redibunt ad Altare, unde tollent res omnes, quae ibi aderunt et in sacrarium reportabunt. Primus clericus meminerit velum album detrahere Cruci, cui supererit alterum violaceum.

92. Curabit Parochus ut sex saltem lumina cerea ardeant in Altari, quo expositum erit SS. Sacramentum et ut adsit perpetuo aliquis, qui ibi peragat adorationem.

FERIA VI IN PARASCEVE.

CAPUT V.

1. Altare maius erit ex toto nudatum; aderunt tantum sex candelabra ex aurichalco vel ex aere cum candelis e cera lutea seu communi.

2. Crux inter candelabra, quae tamen sit levis et velum nigri coloris ita aptatum, ut facile solvi ac tolli possit.

3. Pulvinus e panno violaceo super secundo gradu Altaris.

4. Abacus etiam erit nudus et quum ibi ponenda erunt quae opus sunt pro functione, contegetur tobalea, quae superficiem tantum superiorem cooperiat. In illo pro functione praeparabitur.

5. Tobalea una, quae mensam tantum Altaris cooperire debet.

6. Legile vel cussinus nigri coloris cum Missali.

7. Bursa nigri coloris cum corporali et purificatorio.

8. Velum nigrum pro calice.

9. Vasculum vitreum cum aliquantula aqua et purificatorio, si forte Celebrans digitis tangeret SS. Sacramentum dum extrahet ipsum e Calice.

10. Ampullae vini et aquae in pelvicula et manutergium.

11. Pelvis argentea vel ex alio metallo decenti ponenda prope Crucem pro oblationibus.

12. Plura exemplaria huius libri pro recitandis improperiis et hymno *Vexilla* etc.

13. Thuribulum cum navicula.

14. Prope abacum praeparabitur plicatum tapetum violaceum, pulvinus sericus violaceus et velum album serico violaceo contextum pro Crucis adoratione.

15. Crux processionalis contecta velo violaceo.

16. Hastae cum gossipio cerato ad accendendas candelas.

17. A latere Epistolae, quo loco statui solet scamnum pro Celebrante et Ministris, aderit scabellum nudum in usum Celebrantis.

18. A latere Evangelii scabellum gradatum ad amovendam Crucem ab Altari.

19. In sacello vel Altari, ubi expositum erit SS. Sacramentum ponetur corporale explicatum in medio Altaris cum clavicula custodiae.

20. Velum humerale albi coloris.

21. Baldachinum hastile albi coloris.

22. Intorticia vel candelae e cera alba pro Processione.

23. Scabellum seu brevis scala ad extrahendum Sacramentum e custodia.

24. In sacristia tria superpellicea pro clericis; amictus, alba, cingulum, manipulus, stola, planeta nigri coloris et biretum pro Celebrante.

In functione.

25. Signum crotalo dabitur extra portam ecclesiae, ut populus ad functionem concurrat.

26. Hora praestituta clerici superpelliceum induent sibi supra vestem talarem et diligenter quae superius notata sunt, suo quaeque loco praeparabunt.

27. Celebrans, facta brevi oratione, lavabit manus et induetur amictu, alba, cingulo, manipulo, stola et planeta nigri coloris et manu sustinens biretum faciet cum clericis reverentiam ad Crucem vel ad imaginem praecipuam sacristiae.

28. Praeeunte primo clerico, deinde reliquis duobus, qui coniunctim incedent, ad Altare procedet, bireto capiti imposito et iunctis manibus.

29. Primus clericus ante Altare progressus, locum sibi sumet versus cornu Epistolae, reliqui duo dirimentur et ad latera Celebrantis transibunt.

30. Celebrans ante Altare deponet biretum, quod dabit secundo clerico, hic autem illud accipiet sine osculis, quae in huius diei functione omittuntur.

31. Celebrans reverentiam faciet ad Crucem, Clerici genuflexionem. Deinde Celebrans genua submittet in pavimento et

procumbet super gradus Altaris, ponens caput et brachia in pulvino ibi praeparato, sic perstans orando fere spatio unius *Miserere*.

32. Clerici, facta ut supra cum Celebrante genuflexione pergent ad abacum, in quo secundus deponet biretum Celebrantis.

33. Clericus primus accipiet Altaris tobaleam eamque ad Altare deferet et adiuvante altero, extendet ipsam in longitudinem versus gradum candelabrorum ita ut duplicata sit ultra dimidium mensae.

34. Tertius accipiet legile cum Missali aperto ac ponet ipsum in cornu Epistolae.

35. Secundus ac tertius genua submittent a lateribus Celebrantis, primus autem paullo propius ipsum.

36. Celebrans surget e prostratione et clericus primus amovebit de gradibus pulvinum violaceum, quem ponet prope abacum. Idem clericus stans subsistet prope abacum ipsum.

37. Celebrans ascendet in suppedaneum, osculabitur Altare in medio et accedet ad Missale in cornu Epistolae.

38. Duo clerici consurgent ibique stabunt.

39. Celebrans ad Missale elata voce leget primam lectionem cum tractu sequenti, manibus Missali appositis, ut in Epistola Missae. Deinde, ut in Missa, dicet *Oremus* et genuflectens subiunget *Flectamus genua* et ab omnibus genuflectetur. Secundus clericus assurgens dicet *Levate* et omnes consurgent. Celebrans apertis manibus recitabit orationem *Deus, a quo et Judas* etc.

40. Leget deinde secundam lectionem cum tractu, postea Passionem, iunctis manibus, in ipso latere Epistolae. Post lectam Passionem, eodem in loco recitabit *Munda cor meum* etc. ante Missale, leget ultimam Passionis partem, sed in fine non osculabitur librum.

41. Si post lectam Passionem habendus esset sermo super ipsa, descendet a latere de Altari et perget ad scabellum praeparatum, ut supra, ibique sedebit ac bireto caput cooperiet.

42. Post sermonem, deteget caput, assurget, redibit a latere ad Altare in cornu Epistolae pro orationibus, ut infra.

43. Nisi fiet sermo, statim post Passionem recitabit orationes, videlicet monitiones iunctis manibus et orationes manibus expansis et post *Oremus* ante singulas orationes subiunget *Flectamus genua* et genuflectet, clericus autem secundus dicet *Levate*, ut superius pro oratione prima dictum est. Omittet autem *Flectamus genua* ante orationem pro Hebraeis.

44. Sub finem orationum primus clericus, adiuvante tertio, accipiet tapetum violaceum iam praeparatum apud abacum et expandet illud in longitudinem in medio presbyterio, ponens partem superiorem tapeti cum pulvino in medio et super gradu infimo: explicabunt etiam in longitudinem velum album cum ornatu violaceo super pulvino ac tapeto.

45. Completis orationibus, Celebrans de Altari a latere descendet et apud abacum dimittet planetam.

46. Clericus primus accipiet Missale et subsistet in plano lateris Epistolae. Reliqui duo Celebrantem adiuvabunt in dimittenda planeta, quam deponent in abaco, et remanebunt in eodem latere. Si opus fuerit, tertius transibit in cornu Evangelii et ponet scabellum gradatum in suppedaneo, Celebrantis commoditati.

47. Celebrans veniet ante Altare, faciet reverentiam ad Crucem, ascendet in suppedaneo et super scabellum quoque si necesse fuerit, accipiet ex Altari Crucem velatam et utraque manu sustinens illam, descendet in planum lateris Epistolae, ibique subsistet facie ad populum versa.

48. Secundus ac tertius clericus accedent ad latera Celebrantis; primus autem stans aliquantulum versus sinistram eius, Missale apertum ante ipsum sustinebit.

49. Celebrans deteget summitatem Crucis usque ad partem transversam, deinde utraque manu paullulum attollens Crucem gravi voce dicet *Ecce lignum Crucis* et clerici eodem vocis tono continuabunt *In quo salus mundi pependit*, et omnibus, excepto Celebrante, genuflectentibus, subiungent *Venite adoremus*. Clericus primus ad illa verba *Venite adoremus* claudet librum et genuflectet.

50. Celebrans cum clericis ascendet ad Altare et subsistet

in cornu Epistolae super suppedaneo, deteget brachium dexterum Crucis cum brachio et capite Crucifixi, et elevans paullo plus Crucem et vocem, dicet *Ecce lignum Crucis* et reliqua, ut superius.

51. Post genuflexionem, Celebrans cum clericis in suppedaneo venient ad medium Altaris et Celebrans totum detrahet Cruci velum, quod secundus clericus accipiet, et postea ponet super abaco, ut dicetur inferius. Celebrans paullo amplius attollens Crucem et vocem dicet tertia vice *Ecce lignum* etc. ut supra.

52. Post verba *Venite adoremus*, omnes genibus flexis manebunt.

53. Celebrans solus portans elatam utraque manu Crucem de Altari descendet ex parte anteriori graduum versus cornu Evangelii, submittet genua et Crucem pulvino imponet.

54. Deinde assurget ac genuflectet.

55. Clerici consurgent cum Celebrante et cum ipso genuflexionem facient ad Crucem. Primus clericus reponet Missale apertum super legili in cornu Epistolae.

56. Celebrans cum clericis venient in planum lateris Epistolae.

57. Primus clericus deteget Crucem processionalem.

58. Alter ponet in abaco velum Crucis Altaris, quod receperit a Celebrante.

59. Tertius accipiet pelvim argenteam eamque ponet prope Crucem ad excipiendas oblationes.

60. Celebrans, adiuvante secundo clerico, dimittet manipulum, sedebit in scamno et excalceabit se.

61. Deinde Celebrans solus procedet ad adorandam Crucem genuflectens tribus vicibus utroque genu et cum brevi pausa ad Crucem ita ut a prima ad secundam et a secunda ad tertiam genuflexionem, quam faciet ante Crucem, adsit intervallum trium vel quatuor passuum. Post tertiam genuflexionem, inclinatus osculabitur pedes Crucifixi, offeret eleemosynam quam ponet in pelvi, assurget, iterabit genuflexionem simplicem et redibit ad latus Epistolae, ubi sedens in scamno calceos resu-

met, a secundo clerico rursus ipsi imponetur manipulus, et caput bireto cooperiet.

62. Tres clerici prope abacum calceos sibi detrahent et pergent ad adorationem, exsequentes ea quae Celebrans peregerit.

63. Redibunt ad abacum, calceos rursus sibi inducent tum primus subsistet prope Crucem ut laicos in adoratione diducat.

64. Post clericos procedent ad adorationem Confratres si aderunt, induti sacco, deinde reliqui laici, postremo loco mulieres, omnes tamen bini.

65. Celebrans, secundus ac tertius clericus, qui stabunt a lateribus eius, recitabunt elata voce improperia, in maiorem commoditatem divisa sequenti modo:

PRIMA PARS.

Celeb. ℣. Pópule meus, quid feci tibi? aut in quo contristávi te? respónde mihi.

℣ Quia edúxi te de terra Aegypti: parásti Crucem Salvatóri tuo.

2. *Cl.* ℟. Agios o Theos.

3. *Cl.* Sanctus Deus.

2. *Cl.* Agios ischyros.

3. *Cl.* Sanctus fortis.

2. *Cl.* Agios athánatos eléison imas.

3. *Cl.* Sanctus immortális miserére nobis.

Cel. ℣. Quia edúxi te per desértum quadraginta annis: et manna cibávi te: et introdúxí te in terram satis bonam: parásti Crucem Salvatóri tuo.

2. *Cl.* ℟. Agios o Theos.

3. *Cl.* Sanctus Deus.

2. *Cl.* Agios ischyros.

3. *Cl.* Sanctus fortis.

2. *Cl.* Agios athánatos eléison imas.

3. *Cl.* Sanctus immortális miserére nobis.

Cl. ℣. Quid ultra débui fácere tibi et non feci? Ego quidem plantávi te vineam meam speciosissimam; et tu facta es mihi nimis amára, acéto namque sitim meam potásti, et láncea perforásti latus Salvatóri tuo.

2. *Cl.* ℟. Agios o Theos.

3. *Cl.* Sanctus Deus.

2. *Cl.* Agios ischyros.

3. *Cl.* Sanctus fortis.

2. *Cl.* Agios athánatos eléison imas.

3. *Cl.* Sanctus immortális miserére nobis.

SECUNDA PARS.

Celeb. ℣. Ego propter te flagellávi Ægyptum cum primogénitis suis; et tu me flagellátum tradidisti.

2. et 3. *Cl.* ℟. Pópule meus, quid feci tibi? aut in quo contristávi te? respónde mihi.

Cel. ℣. Ego edúxi te de Ægypto, demérso Pharaóne in Mare rubrum; et tu me tradidisti Principibus Sacerdótum.

2. *et* 3. *Cl.* ℟. Pópule meus, quid feci tibi? aut in quo contristávi te? respónde mihi.

Cel. ℣. Ego ante te apérui Mare; et tu aperuísti láncea latus meum.

2. *et* 3. *Cl.* ℟. Pópule meus, quid feci tibi? aut in quo contristávi te? respónde mihi.

Cel. ℣. Ego ante te praeívi in colúmna nubis; et tu me duxísti ad praetórium Piláti.

2. *et* 3. *Cl.* ℟. Pópule meus, quid feci tibi? aut in quo contristávi te? respónde mihi.

Cel. ℣. Ego te pavi manna per desértum, et tu me caecidísti álapis et flagéllis.

2. *et* 3. *Ct.* ℟. Pópule meus, quid feci tibi? aut in quo contristávi te? respónde mihi.

Cel. ℣. Ego te potávi aqua salútis de petra; et tu me potásti felle et acéto.

2. *et.* 3. *Cl.* ℟. Pópule meus, quid feci tibi? aut in quo contristávi te? respónde mihi.

Cel. ℣. Ego propter te Chananaeórum Reges percússi; et tu percussisti arúndine caput meum.

2. *et* 3. *Cl.* ℟. Pópule meus, quid feci tibi? aut in quo contristávi te? respónde mihi.

Cel. ℣. Ego dedi tibi sceptrum regále; et tu dedísti cápiti meo spíneam corónam.

2. *et* 3. *Cl.* ℟. Pópule meus, quid feci tibi? aut in quo contristávi te? respónde mihi.

Cel. ℣. Ego te exaltávi magna virtúte; et tu me suspendísti in patíbulo Crucis.

2. *et* 3. *Cl.* ℟. Pópule meus, quid feci tibi? aut in quo contristávi te? respónde mihi.

TERTIA PARS

Cel. ℣ Crucem tuam adorámus, Dómine, et sanctam Resurrectiónem tuam laudámus et glorificámus: ecce enim propter lignum venit gáudium in univérso mundo.

Psal. Deus misereátur nostri et benedícat nobis:

2. *et* 3. *Cl.* ℟. Illúminet vultum suum super nos, et misereátur nostri.

Cel. ℣. Crucem tuam Dómine, adóramus, et sanctam Resurrectiónem tuam laudámus et glorificámus: ecce enim propter lignum venit gáudium in univérso mundo.

2. *et* 3. *Cl.* ℟ Crux fidélis inter omnes, arbor una nóbilis, nulla sylva talem profert fronde, flore, germine. Dulce lignum, dulces clavos, dulce pondus sústinet.

Cel. ℣. Pange lingua gloriósi láuream certaminis: et super Crucis trophaeo dic triúmphum nóbilem: quáliter Redémptor orbis immolátus vícerit.

2. *et* 3. *Cl.* ℟. Crux fidélis inter omnes, arbor una nóbilis, nulla sylva talem profert, fronde, flore, gérmine.

Cel. ℣. De paréntis protoplásti fraude factor cóndolens; quando pomi noxiális in necem morsu ruit; ipse lignum tunc notávit, dámna ligni ut sólveret.

2. *et* 3. *Cl.* ℟. Dulce lignum, dulces clavos, dulce pondus sústinet.

Cel. ℣. Hoc opus nostrae salútis ordo depopóscerat, multifórmis proditóris ars ut artem fálleret: et medélam ferret inde, hostis unde laeserat.

2. *et* 3. *Cl.* ℟. Crux fidélis inter omnes, arbor una nóbilis; nulla sylva talem profert fronde, flore, gérmine.

Cel. ℣. Quando venit ergo sacri plenitúdo témporis; mis-

sus est ab arce Patris, Natus orbis cónditor; atque ventre virgináli carne amíctus pródiit.

2. *et* 3. *Cl.* ℟. Dulce lignum, dulces clavos, dulce pondus sústinet.

Cel. ℣. Vagit infans inter arcta cónditus praesépia, membra pannis involúta Virgo mater álligat; et Dei manus pedésque stricta cingit fáscia.

2. *et* 3. *Cl.* ℟. Crux fidélis inter omnes arbor una nóbilis; nulla sylva talem profert fronde, flore, gérmine.

Cel. ℣. Lustra sex qui iam perégit, tempus implens córporis; sponte libera Redémptor possióni déditus; Agnus in Crucis levátur immolándus stípite.

2. *et* 3. *Cl* ℟. Dulce lignum, dulces clavos, dulce pondus sústinet.

Cel. ℣. Felle potus ecce languet, spina, clavi, láncea mite corpus perforárunt, unda manat et cruor; terra, pontus, astra, mundus, quo lavántur flúmine.

2. *et* 3. *Cl.* ℟. Crux fidélis inter omnes, arbor una nóbilis; nulla sylva talem profert fronde, flore, gérmine.

Cel. ℣. Flecte ramos, arbor alta, tensa laxa viscera: et rigor lentéscat ille, quem debit natívitas; et supérni membra Regis tende miti stípite.

2. *et* 3. *Cl.* ℟. Dulce lignum, dulces clavo, dulces pondus sústinet.

Cel. ℣. Sola digna tu fuísti ferre mundi víctimam; atque portum praepárare arca mundo náufrago; quam sacer cruor perúnxit fusus Agni córpore.

2. *et* 3. *Cl.* ℟. Crux fidélis inter omnes arbor una nóbilis; nulla sylva talem profert fronde, flore, gérmine.

Cel. ℣. Sempitérna sit beátae Trinitáti glória; aequa Pátri

Filióque par decus Paráclito, uníus triníque nomen láudet univérsitas. Amen.

2. *et* 3. *Cl.* ℟. Dulce lignum, dulces clavos, dulce pondus sústinet.

---

66. Versiculi isti legentur ex toto, quamvis esset completa adoratio.

67. Sub finem adorationis primus clericus accendet sex cereos Altaris.

68. Improperiis a Celebrante cum secundo ac tertio clerico lectis, secundus recipiet exemplaria hujus libri et reponet ea super abaco.

69. Primus cum ceteris duobus clericis redibunt ad Altare. Tertius ad ipso amovebit Missale cum legili et primus cum secundo in lateribus Altaris, expandent super mensam ipsius tobaleam, quae hactenus relicta fuerit complicata versus candelabra.

70. Clerici praedicti exsequentes actiones indicatas et quae inferius tradentur, advertent ad genuflectendum versus Crucem in accessu et in recessu de Altari.

71. Secundus clericus ex abaco accipiet bursam cum corporali et purificatorio, eam deferet ad Altare et in medio suppedanei educet e bursa corporale, quod explicabit in medio Altari, ponet purificatorium versus dexteram et bursam applicabit gradui candelabrorum in latere Evangelii.

72. Tertius clericus accipiet legile cum Missali aperto et locabit illud in cornu Evangelii prope corporale, aliquantum conversum ad mediam partem. Secundus et tertius, iterata genuflexione ad Crucem, redibunt ad latera Celebrantis.

73. Completa adoratione Crucis Celebrans nudabit caput, assurget ac procedet ad Crucem, et ibi genuflexionem faciet. Tum procumbet in genua, accipiet utraque manu Crucem et ascendens per medium referet illam ad Altare et in basi sua reponet. Clerici et omnes adstantes ad hanc actionem in genua

procumbent. Si opus fuerit, tertius clericus ponet brevem scalam sed scabellum in suppedaneo ad reponendam in sua basi Crucem.

74. Celebrans, Cruce imposita basi, genuflectet in suppedaneo, descendet a latere de Altari, redibit ad scabellum, ubi adiuvante secundo clerico, resumet planetam.

75. Interim primus ac tertius clericus amovebunt velum, pulvinum ac tapetum adhibitum in adoratione Crucis, eaque reponent ubi erant.

76. Primus clericus praeparabit thuribulum cum igne et ex abaco accipiet naviculam.

77. Accendentur hoc tempore candelae vel intorticia in sacello sive apud Altare, in quo expositum erit SS. Sacramentum, distribuentur confratribus vel primariis viris loci, praeparabitur baldachinum et distribuentur hastae, ut supra.

78. Quum omnia disposita erunt, tertius clericus accipiet Crucem processionalem et subsistet prope aditum presbyterii: Celebrans, manu sustinens biretum, procedet ante Altare, genuflectet ad Crucem, cooperiet caput et proficiscetur ad sacellum praedictum.

79. Praeibit primus clericus ferens thuribulum cum navicula, sequetur tertius gestans Crucem processionalem, postea Celebrans cum secundo clerico a sinistris eius.

80. Ubi ventum erit in sacellum, Celebrans nudabit caput et biretum tradet secundo clerico, primus subsistet versus cornu Epistolae, tertius cum Cruce prope latus Evangelii.

81. Celebrans cum secundo ac primo clerico genuflexionem duplicem conficient ante Altare, et Celebrans cum secundo clerico genua submittent in medio gradu infimo ac brevi tempore orabunt.

82. Secundus clericus si necesse fuerit, ponet scabellum vel brevem scalam in suppedaneo commoditati Celebrantis.

83. Deinde Celebrans assurget, ascendet ad Altare, aperiet ostiolum urnae seu custodiae, iterabit genuflexionem in suppedaneo, descendet de Altari in planum, ubi stans demittet in thuribulum sine benedictione incensum quod ipsi a secundo clerico ministrabitur.

84. Celebrans rursus genua submittet in gradu infimo et accepto thuribulo a secundo clerico, thurificabit SS. Sacramentum, et idem clericus sublevabit ei partem posteriorem planetae, dum thurificationem peraget.

85. Celebrans postquam thuribulum reddiderit secundo clerico, hic autem primo, ascendet rursus in suppedaneum, genuflectet, educet Sacramentum de custodia, ponet ipsum super Altare in medio corporali et procumbet in genua.

86. Secundus clericus velum humerale accipiet, imponet humeris Celebrantis et ante pectus eius alligabit ipsum.

87. Celebrans assurget, sinistra accipiet Calicem ad nodum, dexteram autem imponet patenae: secundus clericus animum advertet ad manus ejus cooperiendas extremitatibus anterioribus veli humeralis.

88. Celebrans convertetur ad populum et incipiet hymnum *Vexilla Regis etc.* quem elata voce una cum clericis prosequetur.

89. Hymnum praenominatum in commodum clericorum hic subiicimus.

Vexílla Regis pródeunt,
Fulget Crucis mystérium,
Qua vita mortem pértulit
Et morte vitam prótulit.

Quæ vulneráta lánceae
Mucróne diro, críminum
Ut nos laváret sórdibus,
Manávit unda et sánguine.

Impléta sunt quae cóncinit
David fidéli cármine,
Dicéndo natiónibus
Regnávit a ligno Deus.

Arbor decóra et fúlgida,
Ornáta Regis púrpura,

Elécta digno stípite
Tam sancta membra tángere.

Beáta cuius bráchiis
Prétium pepéndit saeculi,
Statéra facta córporis
Tulítque praedam tártari.

O Crux ave spes única
Hoc passiónis témpore,
Piis adáuge grátiam
Reísque dele crímina.

Te, fons salútis Trínitas,
Colláudet omnis spíritus,
Quibus Crucis victóriam
Largíris, adde praemium. Amen.

90. Processio non exibit extra ecclesiam et redibit ad Altare majus ordine sequenti. Vexillum quod praeferri solet in processionibus S. Viatici. Confratres cum intorticiis vel candelis accensis. Tertius clericus gestans Crucem processionalem. Primus cum thuribulo, quod leviter agitans adolebit SS. Sacramentum. Celebrans sub baldachino, qui gestabit SS. Sacramentum et a sinistris ejus incedet secundus clericus, qui meminerit secum ferre biretum Celebrantis.

91. Quum processio pervenerit ad Altare, delator Vexilli remanebit extra balaustrium seu cancellos in alterutro latere, Confratres se disponent extra presbyterium ad cancellos, ibique genibus flexis manebunt sustinentes cereos sive intorticia ardentia usque ad finem officii. Baldachinum removebitur extra ingressum presbyterii et collocabitur apud unum e parietibus proximis ipsi presbyterio; tertius clericus deponet Crucem processionalem in presbyterio prope cornu Evangelii, primus sustinens thuribulum remanebit in plano versus partem Epistolae; Celebrans autem cum secundo ascendet in suppedaneum Altaris.

92. Interea aderit qui cereos extinguet in sacello vel Altari, in quo erat expositum SS. Sacramentum.

93. Secundus clericus extremitates veli humeralis detrahet manibus Celebrantis, qui Calicem deponet in medio Altaris et, facta genuflexione, descendet in planum atque in medio gradus infimi submittet genua.

94. Ibi genuflexus secundus clericus expediet ac detrahet ei velum humerale, quod a tertio referetur ad abacum.

95. Assurget Celebrans et ministrante ei secundo clerico, incensum demittet in thuribulum, quod ipsi a primo praesentabitur.

96. Celebrans rursus genua submittet in infimo gradu et accepto a secundo clerico thuribulo SS. Sacramentum thurificabit. Secundus ac tertius clericus, genuflexi a lateribus Celebrantis, advertent ut ipsi in thurificatione attollant partem posteriorem planetae.

97. Celebrans thuribulum restituet secundo clerico, hic autem primo, qui stans subsistet in plano lateris Epistolae.

98. Celebrans cum secundo clerico consurget, ascendet in suppedaneum et genuflexionem faciet ad Sacramentum.

99. Tertius clericus vadet ad abacum, accipiet ampullas vini et aquae cum pelvicula et deferet eas ad Altare quo loco poni solent in latere Epistolae.

100. Celebrans post genuflexionem, solvet taeniam qua firmatum erit velum Calici, et ab ipso Calice amovebit velum. Secundus clericus deferet ad abacum velum cum taenia, ac redibit ad dexteram Celebrantis faciens genuflexionem in discessu et in reditu.

101. Celebrans accipiet patenam et ponet ipsam in medio corporali versus partem anteriorem Altaris, amovebit a Calice pallam, quam etiam in corporali ponet prope latus Epistolae in parte superiori et accepto reverenter Calice faciet leviter effluere S. Hostiam super patenam. Relinquet Calicem super corporali et accepta ambabus manibus patena cum S. Hostia, ponet Sacramentum super corporale, nullum signum Crucis patena efficiens, et patenam ipsam in corporali collocabit versus dexteram suam.

102. Si ad extrahendum e Calice Sacramentum opus esset ut illud tangeret indice vel pollice dextero, purificabit digitum in vasculo aquae, quod tertius clericus deferet ad Altare, exterget digitum vel digitos purificatorio, et vasculum supradictum relinquetur in Altari.

103. Celebrans accipiet Calicem sinistra et quin abstergat ipsum ac perstans in medio Altaris, vinum et aquam, ut in aliis Missis, infundet in Calicem, sustinens ipsum aliquantulum elevatum ab Altari, sed non absterget illum. Advertet ne benedicat aquam neu dicat orationem consuetam.

104. Ponet Calicem a latere corporalis, quem deinde acceptum dextera reponet in medio, et nihil dicens neque ullum faciens Crucis signum, illum palla cooperiet.

105. Tertius clericus tollet de Altari ampullas vini et aquae cum pelvicula et referet illas ad abacum. Procedet deinde in cornu Evangelii, ut thurificationis tempore amoveat ab Altari Missale cum legili.

106. Primus cum thuribulo ascendet ad Altare, et Celebrans ministrante ei secundo clerico, incensum sine benedictione demittet in thuribulum.

107. Accepto autem thuribulo a clerico eodem genuflectet, Oblata thurificabit dicens *Incensum istud* etc. genuflexionem iterabit, thurificabit Crucem et Altare ut in Missis solemnibus, dicens *Dirigatur Domine* etc. advertens quod quum transibit in medium Altaris, facere debet genuflexionem. Secundus clericus partem posteriorem planetae eius sublevabit, ut superius traditum est. Tertius autem amovebit ab Altari legile cum Missali, quod rursus post thurificationem ibi ponet, et cum debitis genuflexionibus redibit ad abacum et accipiet ampullam aquae cum pelvicula et manutergio.

108. Celebrans, peracta Altaris thurificatione, thuribulum tradet secundo clerico, dicens *Accendat in nobis* etc. sed ipse non thurificabitur. Secundus tradet thuribulum primo, qui referet illud in sacristiam vel ad abacum, siquidem in hac functione non opus est amplius.

109. Celebrans, tradito, ut supra, thuribulo, advertens ne

tergum vertat ad Sacramentum, de suppedaneo descendet in secundum gradum, et facie ad populum versa, lavabit manus, non tamen recitans psalmum consuetum *Lavabo inter innocentes* etc. Tertius clericus aquam ipsi ministrabit, secundus manutergium seu mappulam.

110. Extersis manibus, Celebrans rursus ascendet in suppedaneum, redibit ad medium Altaris, genuflectet, postea iunctis manibus super Altari et paullulum inclinatus, voce intelligibili recitabit *In spiritu humilitatis* etc. Osculabitur deinde Altare, genuflexionem faciet, se convertet versus cornu Evangelii ad populum dicens eodem vocis tono *Orate fratres ut meum* etc. circulum non complens, rursus se convertet ad Altare ac genuflexionem iterabit.

111. Non respondebitur *Suscipiat Dominus* etc.

112. Clerici manebunt genuflexi in gradibus Altaris, videlicet secundus versus cornu Epistolae, tertius versus partem Evangelii et primus super gradu in latere Epistolae.

113. Celebrans manibus iunctis ante pectus dicet altiori vocis tono *Oremus. Praeceptis salutaribus* etc. et ad *Pater noster* aperiet manus. Clerici respondebunt *Sed libera nos a malo.* Celebrans secreto dicet *Amen*; deinde adhuc extensis manibus recitabit eodem vocis tono, ac supra, *Libera nos, quaesumus* etc. et clerici respondebunt *Amen.*

114. Celebrans genuflectet, assurget, deteget Calicem, patenam supponet s. Hostiae, et sustinens dextera s. Hostiam, sinistra patenam, elevabit s. Hostiam usque eo ut conspici possit ab adstantibus. Non pulsabitur crotalum, non fiet thurificatio, nec planeta Celebrantis sublevabitur.

115. Deinde Celebrans immediate s. Hostiam demittet super Calicem, relinquet patenam super corporali, dividet s. Hostiam, ut in aliis Missis, ponens duas maiores partes supra patenam et particulam in Calice, nihil dicens et nullum faciens Crucis signum.

116. Cooperiet Calicem, genuflectet, assurget et manibus iunctis super Altari, paullulum inclinatus et secreto recitabit orationem *Perceptio corporis tui* etc.

117. Post hanc orationem genuflectet rursus, accipiet patenam cum s. Hostia, ut in aliis Missis, dicet *Panem coelestem* etc. ac tribus vicibus *Domine, non sum dignus* etc. percutiens pectus. Se signabit dicens *Corpus Domini nostri* etc. et communicabit.

118. Brevi interposita mora seu meditatione, deteget Calicem et genuflexionem faciet; patena colliget fragmenta super corporali, purificabit patenam supra Calicem et accepto Calice non signans se, reverenter sumet vinum cum particula s. Hostiae.

119. Secundus clericus assurget et ampullas vini et aquae deferet ad Altare. Tertius ex abaco accipiet velum nigri coloris et ponet ipsum super Altare versus cornu Evangelii. Primus autem advertet ut extinguantur intorticia seu candelae quae adhuc ardentes a sodalibus sustentae fuerint, et universi consurgent.

120. Celebrans, omissa purificatione Calicis, super calicem ipsum lavabit digitos aqua et vino, absterget digitos et in medio Altaris sumet ablutionem, absterget os suum, deinde calicem, quem ut in aliis Missis, velo nigro cooperiet.

121. Primus clericus acceptum calicem deferet ad abacum.

122. Celebrans stans in medio Altaris, manibus ante pectus iunctis et paullulum inclinatus, dicet secreto *Quod ore sumpsimus, Domine* etc.

123. Clericus secundus amovebit ampullas ab Altari; tertius post praedictam orationem claudet Missale et deferet ipsum ad abacum.

124. Celebrans de Altari descendet, genuflexionem faciet ad Crucem, recipiet biretum et caput cooperiet; deinde praeeuntibus clericis, ut in accessu, in sacristiam redibit.

125. Illuc quum venerit reverentiam cum clericis faciet ad Crucem vel ad imaginem primariam, et adiuvantibus eisdem clericis dimittet sacra indumenta ac parumper attendet orationi.

126. Clerici redibunt ad Altare, extinguent cereos, ex ipso et ex abaco tollent tobaleam, et omnia quae in hac functione adhibita sunt, in sacristiam reportabunt.

DE SABBATO SANCTO.

CAPUT VI.

Quae sint praeparanda.

1. Extra portam primariam ecclesiae praeparabitur mensa cooperta albo mantili et super ea ponentur.

2. Legile parvum cum Missali aperto.

3. Pelvis argentea vel argenteo colore obducta, cum quinque granis incensi Cereo infigendis.

4. Thuribulum cum navicula.

5. Vasculum aquae sanctae cum aspersorio.

6. Manipulus, stola et dalmatica albi coloris.

7. Laterna cum exigua candela et ramentum sulphuratum ad accendendum lumen.

8. Prope eamdem mensam praeparabitur focus cum carbonibus accendendis, ut infra, et cum forcipe ferrea ad accipiendum ignem.

9. Arundo cum tricereo in summitate, ornata floribus seu veris seu fictis.

10. Altare maius exornabitur candelabris nobilibus cum cereis albi coloris, Cruce, tobaleis, tapeto et duplici pallio, videlicet violaceum superpositum erit albo. Aderunt etiam tabellae secretarum et in latere Epistolae pulvinus violaceus vel legile cum Missali aperto.

11. Basis marmorea vel lignea in latere Evangelii, in qua statuetur arundo.

12. In eodem latere Cereus Paschalis iam impositus candelabro et ante candelabrum ponetur scabellum gradatum in commodum Celebrantis, qui tempore debito quinque grana thuris infiget Cereo eidem: curabitur ut ellychnium sit ita diligenter compositum, ut facile accendi possit.

13. Ante vel etiam iuxta candelabrum aderit legile maius panno albi coloris contectum.

14. Lampades erunt ita compositae, ut facile accendi possint.

15. Super abaco Altaris maioris, cooperto alba tobalea, ponetur Missale pro praeconio et alterum pro Litaniis ac pulvinus albi coloris pro Missali, nisi adhibebitur legile.

16. Calix cum ornamentis albi coloris.

17. Ampullae vini et aquae in pelvicula.

18. Manutergium seu mappula.

19. Campanula.

20. Prope cornu Evangelii collocabitur scabellum nudum commoditati Celebrantis.

21. In sacristia quatuor superpellicea pro clericis, qui quatuor aderunt, amictus, alba, cingulum, manipulus et stola, pluviale cum planeta violacea; manipulus, stola et planeta albi coloris ac biretum pro Celebrante.

22. Crux processionalis.

23. Velum humerale album, intorticia et umbella pro referendo SS. Sacramento in ecclesiam post officium.

24. In baptisterio, si aderit, abacus coopertus albo mantili, super quo duae mappae maiores seu manutergia.

25. Vas. pro aqua benedicta et aspersorium.

26. Alia vasa ad hauriendam e fonte aquam benedictam.

27. Ampullae cum Oleis sanctis Chrismatis et Catechumenorum in lance argentea.

28. Urceus cum pelvi et manutergio pro abluendis manibus.

29. Medulla panis et mali medici ad tergendas manus et aliquantulum gossipii, seu bombacii.

30. Extra baptisterium, legile maioris formae cum Missali aperto.

31. Si administrabitur baptisma infantibus, praeparabitur etiam Rituale Romanum.

32. Pelvicula seu lanx cum sale.

33. Vascula cum Oleo sancto Catechumenorum et cum S. Chrismate in pelvicula.

34. Cochleare ad effundendam aquam baptismalem in caput baptizandorum.

35. Stola et pluviale albi coloris.
36. Mantile pro extergendo capite infantis.
37. Alterum mantile loco vestis candidae.
38. Candela, quae postea tradetur accensa baptizato.

In functione.

39. Hora praestituta pulsabitur crotalum extra ecclesiam ad annunciandum fidelibus functionis initium.

40. Quatuor clerici superpelliceum induent sibi supra vestem talarem et disponent res omnes suis locis indicatas, nisi iam preparatae fuerint.

41. Clericus unus indutus superpelliceo accendet ignem extra ecclesiam, et favillam eliciet e silice, siquidem hic ritus non caret mysterio.

42. Celebrans praeparationem ad Missam praemittet et quum omnia disposita erunt ut officii initium fiat, lavabit manus et adiuvantibus clericis induetur amictu, alba, cingulo, stola et pluviali violaceo.

43. Reverentia simul cum clericis faciet ad Crucem vel ad imaginem praecipuam sacrarii, caput operiet bireto et cum clericis proficiscetur ad portam principalem ecclesiae.

44. Praeibit primus clericus iunctis manibus, sequetur tertius gestans Crucem processionalem, postremo Celebrans medius inter secundum et quartum, qui fimbrias pluvialis eius sustinebunt.

45. Ad portam ecclesiae quum ventum erit, clericus tertius, subsistet in limine portae, humeris versis ad ipsam, et imagine Crucifixi conversa ad Celebrantem.

46. Celebrans accedet ad abacum ibi praeparatum, qui erit inter ipsum et Crucem.

47. In eo loco caput nudabit bireto, quod tradet secundo clerico; hic accipiet illud cum osculis consuetis et ponet in abaco.

48. Iunctis manibus ex Missali posito in legili recitabit voce convenienti *Dominus vobiscum* et orationem triplicem super

ignem et alteram super grana thuris. Secundus clericus animadvertet ad elevandam fimbriam dexteram pluvialis, quum Celebrans faciet signum Crucis versus ignem et versus grana.

49. Dum Celebrans dicet quartam orationem pro benedicendis granis, primus clericus accipiet thuribulum et forcipe novum ignem ponet in ipso, deinde relicta forcipe, accipiet naviculam.

50. Quartus clericus accedet ad dexteram Celebrantis et fimbriam pluvialis eius sublevabit, quum secundus ei ministrabit incensum cum osculis consuetis. Celebrans incensum in thuribulum sustentum a primo clerico iniiciet cum benedictione *Ab illo benedicaris.* etc.

51. Secundus clericus accipiet aspersorium et tradet Celebranti, qui ignem et grana thuris asperget in medio, a sinistris et a dextris suis, dicens submissa voce ant. *Asperges me* etc. Restituet aspersorium secundo clerico; hic reponet illud in vasculo et accipiet a primo thuribulum, quod tradet Celebranti. Celebrans ignem et grana adolebit, eodem modo ac supra, nihil dicens. Tum reddet thuribulum secundo clerico, et hic primo, qui, si opus fuerit, ignem in thuribulo renovabit.

52. Celebrans, adiuvante quarto clerico, dimittet pluviale cum stola violacea et induet sibi manipulum, stolam diaconalem et dalmaticam albi coloris.

53. Aderit aliquis, qui referat in sacrarium pluviale, stolam violaceam et biretum, et quum Celebrans ingressus fuerit in ecclesiam, reportabit in sacrarium res etiam illas, quae aderant super mensa vel abaco.

54. Interea secundus clericus ex igne benedicto accendet ramentum sulphuratum et ex ipso parvam candelam vel gossipium ceratum, quod abscondet in laterna et reponet in abaco.

55. Quartus clericus accipiet pelviculam, seu lancem cum granis incensi.

56. Secundus accedet rursus cum primo ad dexteram Celebrantis et ipsi ministrabit incensum cum osculis consuetis, quod Celebrans cum benedictione demittet in thuribulum.

57. Recepta a primo clerico navicula, secundus accipiet

arundinem cum tricereo, quam tradet Celebranti, deinde resumet laternam.

58. Procedetur ad benedictionem Cerei ordine sequenti:

59. Clericus quartus, ferens grana thuris, a dextris primi qui sustinebit thuribulum cum navicula: deinde tertius clericus gestans Crucem processionalem: sequetur Celebrans sustinens arundinem cum secundo clerico a sinistris, qui lumen in laterna conditum portabit.

60. Omnes in ecclesiam ingressi subsistent apud portam. Celebrans inclinabit, seu potius flectet arundinem, et secundus clericus accendet unam e candelis tricerei, Celebrans eriget arundinem, submittet genua et reliqui cum ipso, excepto clerico gestante Crucem. Tum Celebrans elata voce dicet *Lumen Christi*, et assurget ac ceteri omnes consurgent cum eo, respondentibus clericis *Deo gratias*.

61. Procedetur ad medium ecclesiae, accendetur altera candela et fiet ut antea, nisi quod Celebrans paullo amplius attollere vocem debet.

62. Denique devenietur ante Altare, accendetur tertia candela, ut supra, sed Celebrans elatiori etiam voce dicet *Lumen Christi*.

63. Responso a clericis tertia vice *Deo gratias*, primus cum thuribulo locum sibi sumet versus cornu Evangelii et quartus cum granis incensi versus partem Epistolae, tertius gestans Crucem adstabit a dexteris primo sustinenti thuribulum, et secundus cum laterna a sinistris quarto, qui feret grana, Celebrans autem cum arundine medius inter eos.

64. Secundus clericus responso ut supra, perget ad abacum, ibique deponet laternam et accipiet librum seu Missale pro praeconio, redibit ad Altare, librum tradet Celebranti et ab ipso accipiet arundinem.

65. Celebrans, accepto libro, submittet genua in medio gradu infimo, dicet *Jube Domine, benedicere. Dominus sit in corde meo et in labiis meis, ut digne et competenter annuntiem suum Paschale Praeconium. Amen.* Assurget, genuflexionem ad Altare faciet cum clericis, exceptis duobus quorum

alter Crucem processionalem sustinebit, alter arundinem, ac vadent ad legile praeparatum iuxta candelabrum cum Cereo, ordine sequenti: Thuriferarius cui adstabit a dexteris quartus clericus cum granis, tertius cum secundo a sinistris arundinem ferente, postremo Celebrans solus, sustinens Missale.

66. Ad legile quum venerint, se disponent recta linea, versa facie ad parietem oppositum, qui respondet lateri Epistolae Altaris maioris. Celebrans Missale imponet legili; clericus cum Cruce a dexteris Celebrantis, thuriferarius a sinistris clerici gestantis Crucem, clericus cum arundine a sinistris Celebrantis et alter cum granis a dextris clerici sustinentis arundinem.

67. Celebrans ponet Missale seu librum apertum super legile et accedente thuriferario accipiet thuribulum et librum adolebit in medio, a sinistris et a dexteris suis.

68. Celebrans commode et hilari voce leget Praeconium *Exultet iam* etc.

69. Post verba *curvat imperia,* discedet a legili cum clerico sustinente grana, ascendet scabellum gradatum et infiget Cereo quinque grana hoc ordine

1
4 2 5
3

quae clericus idem ei ministrabit.

70. Celebrans revertetur ad Missale et prosequetur praeconium ad verba *In huius igitur* etc.

71. Quartus clericus perget ad abacum, relinquet ibi pelviculam, quae continebat grana, accipiet gossipium ceratum seu parvam candelam accensam in laterna et ad suum locum redibit.

72. Ad verba *rutilans ignis accendit,* Celebrans accedet ad Cereum, accipiet a secundo clerico arundinem, et ex ipsa accendet Cereum. Deinde clericus cum arundine redibit ad locum suum et Celebrans reversus ad legile prosequetur *Qui licet sit divisus* etc. usque ad verba *apis mater eduxit.*

73. Post haec verba Celebrans abrumpet lectionem et cle-

ricus quartus circumibit ecclesiam accendens lampades candelula gossipio cerato.

74. Lampadibus accensis, Celebrans prosequetur praeconium usque ad finem.

75. Completo praeconio, secundus clericus portabit arundinem prope latus Evangelii et firmabit ipsam in sua basi, tertius relinquet Crucem processionalem apud parietem in eodem latere.

76. Celebrans simul cum clericis faciet in medio ante Altare genuflexionem ad Crucem et praecedentibus duobus clericis nempe thuriferario et qui ferebat grana, deinde secundo ac tertio, redibit in sacrarium, ubi deponet dalmaticam, stolam et manipulum albi coloris ac sibi induet manipulum, stolam et planetam violaceam.

77. Interea clericus quartus redibit ad Altare, tollet de legili pannum sericum adhibitum pro lectione praeconii, et deferet legile nudum cum Missali ad fontem baptismalem, vel si deerit fons, illa omnia referet in sacrarium.

78. Celebrans, accepto bireto, reverentiam una cum clericis faciet ad Crucem vel ad imaginem principalem sacrarii et capite bireto cooperto ac iunctis manibus redibit ad Altare, praecedentibus clericis.

79. Ante Altare quum venerit, nudabit caput, biretum tradet secundo clerico, reverentiam faciet ad Crucem, ascendet ad Altare et osculabitur ipsum in medio, transibit in cornu Epistolae et leget alta voce duodecim prophetias. Post unamquamque ipsarum dicet *Oremus*. *Flectamus genua* et genuflctet, ac secundus clericus respondebit *Levate*; tum assurget et subiunget orationem.

80. Clerici in accessu ad Altare genuflexionem facient ad Crucem. Secundus cum tertio stabunt ante gradum infimum a lateribus, reliqui duo apud abacum.

81. Advertet Celebrans, quod legendus est etiam Tractus quum notatus in Missali erit, et omittendus ℣. *Flectamus genua* ante duodecimam orationem.

82. Post ultimam orationem, Celebrans reverentiam faciet ad Crucem et descendens a latere de Altari perget ad scabel-

lum positum prope abacum in latere Epistolae ibique dimittet planetam et manipulum.

83. Si ecclesia habuerit fontem baptismalem, Celebrans induetur pluviali violaceo, quod ibi iam delatum erit a quarto clerico.

84. Clericus primus Cereum Paschalem tollet de candelabro et deferens illum utraque manu veniet ante Altare prope ingressum presbyterii. Tertius accipiet Crucem processionalem veniet et ipse ante Altare et subsistet a dexteris clerici sustinentis Cereum.

85. Celebrans procedet ante Altare medius inter secundum et quartum clericum qui pluviale eius sustinebunt. Secundus autem advertet ut ferat etiam biretum Celebrantis et Missale, vel exemplar huius libri pro recitando tractu, ut infra.

86. Celebrans cum clericis ante Altare progressus, reverentiam faciet ad Crucem, clerici autem genuflexionem.

87. Secundus clericus Celebranti biretum et librum dabit.

88. Celebrans incipiet tractum, caput cooperiet et proficiscetur ad fontem, alta voce cum clericis recitans tractum praedictum.

89. Praebit clericus gestans Cereum, alter deinde cum Cruce et post eos Celebrans medius inter reliquos duos.

Tractus. ℣. Sicut cervus desíderat ad fontes aquárum: ita desíderat ánima mea ad te, Deus.

℣. Sitívit ánima mea ad Deum vivum: quando véniam et apparébo ante fáciem Dei?

℣. Fuérunt mihi lácrymae meae panes die ac nocte, dum dícitur mihi: ubi est Deus tuus?

90. Quum venerint ad cancellos sive ad ingressum baptisterii, omnes consistent. Celebrans nudabit caput ac biretum tradet secundo clerico et stante Cruce ante ipsum, dicet *Dominus vobiscum* et orationem *Omnipotens sempiterne Deus, respice propitius* etc. iunctis manibus. Missale collocatum erit super legili maioris formae, ut supra dictum est, vel etiam sustinebitur ante Celebrantem a quarto clerico.

91. Post primam orationem Celebrans cum clericis introibit in sacellum baptisterii, si capax locus erit secus accedet ad fontem quatenus poterit.

92. Clericus cum Cruce stabit semper e regione Celebrantis et alter cum Cereo adstabit illi.

93. Celebrans iunctis manibus dicet *Dominus vobiscum*, orationem *Omnipotens sempiterne Deus, adesto* etc. et praefationem etiam iunctis manibus. Missale sustinebitur a quarto clerico, vel imponetur legili, quod transferetur et collocabitur apud fontem.

94. In recitanda praefatione exsequetur actiones ibi indicatas, videlicet post verba *gratiam de Spiritu Sancto*, dividet aquam manu dextera, quam exterget mantili, quod ei porrigetur a secundo clerico. Post verba *non inficiendo corrumpat*, tanget aquam dextera, quam immediate terget, ut supra. Post verba *indulgentiam consequatur* triplex signum Crucis faciet dextera versus fontem. Post verba *super te ferebatur*, dividet aquam dextera et fundet illam versus quatuor ventos orientem, occidentem aquilonem et austrum hoc modo

1
3 4
2

Post verba *in nomine Patris . . . Spiritus Sancti*, mutabit tonum, vocem aliquantum supprimens. Post verba *tu benignus aspira* ter halitabit super aquam in modum Crucis. Post verba *purificandis mentibus efficaces*, eodem vocis tono quo recitaverit praefationem, accipiet a primo clerico Cereum et immergens ipsum aliquantulum in aquam, dicet *Descendat in hanc plenitudinem* etc. deinde extrahet illum. Iterum deinde Cereum in aquam immerget paullo profundius et aliquantulum etiam attollens vocem, dicet *Descendat* etc. ut supra. Educet Cereum ac tertia vice paullo profundius immerget et altiori etiam voce dicet *Descendat* etc. Postea super aquam sufflabit tribus vicibus in modum literae graecae ψ, dicet *Totamque huius aquae* etc. et post verba *foecundet effectu* extrahet Cereum e fonte ac

reddet illum primo clerico, qui animadvertet ad abstergendum ipsum uno e mantilibus praeparatis in abaco. Perget Celebrans recitare praefationem *Hic omnium peccatorum* etc. Conclusionem autem *Per Dominum nostrum* etc. recitabit voce submissiori.

95. Secundus clericus in omnibus istis actionibus advertet ut fimbriam dexteram pluvialis Celebrantis sustollat; quod etiam exsequetur in aliis, quas paullo inferius notabimus.

96. Secundus clericus accipiet vasculum aquae sanctae et implebit ipsum aqua nuper benedicta in fonte, et acceptum aspersorium porriget Celebranti.

97. Celebrans immerget aspersorium in aquam benedictam et ipsa asperget seipsum et adstantes. Postea medius inter secundum et quartum clericum per ecclesiam asperget aqua benedicta adstantes et redibit ad fontem.

98. Quartus clericus, adiuvante secundo, extrahet unum vel plura vasa aquae benedictae a fonte, ut pars infundatur in fontes lustrales ecclesiae, pars servetur pro benedictione domorum, pro aspersione Dominicae sequentis et in usum fidelium.

99. Extracta, ut supra, aqua, Celebrans cum duobus praedictis clericis accedet iterum ad fontem et accepta ampulla cum Oleo sancto Catechumenorum, aliquantulum ipsius infundet in aquam, quae erit in fonte, dicens *Sanctificetur* etc. Deinde accipiet ampullam S. Chrismatis et ipsius aliquantulum infundet in aquam cum formula *Infusio Chrismatis* etc. Postea manu dextera accipiet utramque ampullam Oleorum et aliquantulum ipsorum in aquam infundet cum formula *Commixtio Chrismatis*. etc.

100. Relictis ampullis in pelvicula, Celebrans extremitate manus dexterae sparget et miscebit leviter Olea sancta cum aqua benedicta et manum exterget aliquantulo gossipio.

101. Quartus clericus porriget ei manuum ablutionem cum urceo et pelvi et secundus medullam panis et mali medici, qua mundabit manus, et mantile, quo absterget illas.

102. Deinde Celebrans batipsmum administrabit infantibus methodo sequenti.

103. Remanebit apud fontem clericus sustinens Cereum. Celebrans, praeeunte Cruce, et comitante secundo et quarto clerico, qui gestabit Rituale, perget ad portam ecclesiae, extra quam aderunt baptizandi cum suis compatribus.

104. Ibi Celebrans incipiet catechismum, ut praescribitur in Rituali, quemadmodum notabimus cap. 1. et 2. lib. IV.

105. Imponet deinde Celebrans extremitatem sinistram stolae super infantem, dicens *N. ingredere in templum Dei.* etc.

106. Tum peraget ritum exorcismorum extra baptisterium sed priusquam ingrediatur in baptisterium ad baptismum administrandum, adiuvante quarto clerico dimittet pluviale cum stola violacea et adiuvante secundo induet sibi stolam cum pluviali albi coloris. Introibit in baptisterium et progressus ad fontem administrabit baptismum.

107. Administrato baptismo, lavabit manus, dimittet pluviale et stolam albi coloris ac resumet stolam cum pluviali coloris violacei.

108. Redibit ad Altare medius inter secundum et quartum clericum, praeeuntibus clerico cum Cereo, post ipsum altero cum Cruce processionali.

109. Quum ventum erit ad Altare, primus clericus reponet Cereum in candelabro, tertius applicabit Crucem parieti prope latus Evangelii.

110. Clericus tertius accipiet scabellum cum Missali et ponet ipsum in medio suppedanei.

111. Celebrans quum steterit ante Altare, nudabit caput, biretum tradet secundo clerico et reverentiam faciet ad Crucem. Secundus et quartus genuflectent.

112. Celebrans dimittet pluviale, genua submittet apud scabellum et recitabit Litanias, Clerici genibus flexis adstabunt a lateribus eius et respondebunt repetentes versiculos ab ipso recitatos.

113. Ad ℣. *Peccatores* primus clericus cum tertio amovebunt pallium violaceum et relinquent album; tollent etiam a Missali Altaris pulvinum violaceum et illi substituent alterum albi coloris, deinde accendent candelas Altaris.

114. Celebrans prosequetur Litanias ad totum versiculum *Christe exaudi nos*. Assurget, reverentiam facit ad Crucem et accepto bireto cooperiet caput ac simul cum clericis in sacrarium revertetur.

115. Ibi exuet sibi stolam violaceam, induet manipulum, stolam et planetam albi coloris, caput bireto cooperiet ac redibit ad Altare.

116. Ante Altare nudabit caput, reverentiam faciet ad Crucem et exordietur Missam cum psalmo *Judica me, Deus* etc. et cum *Gloria Patri*. Ascendet ad Altare, dicet orationem *Aufer a nobis* etc. osculabitur Altare in medio, ibique, non in cornu Epistolae, recitabit *Kyrie*, postea *Gloria in excelsis* et campanae festivo more pulsabuntur.

117. Primus clericus solvet velum quod cooperiebat imaginem Altaris atque ita imago seu tela picta Altaris detegetur.

118. Post Epistolam Celebrans tribus vicibus dicet *Alleluia*, gradatim elevans vocem et clerici quoque respondebunt *Alleluia* singulis vicibus, deinde prosequetur versiculum et tractum. Non recitabit *Credo* et post *Dominus vobiscum* et *Oremus* non recitabit ℣. offertorii. Omittet etiam *Agnus Dei*, nec Pax donabitur.

119. Loco ℣. *Communio* recitabit Vesperas, videlicet vadet ad Missale in cornu Epistolae, recitabit antiphonae *Alleluia* etc. et cum clericis prosequetur alternatim psalmum *Laudate Dominum omnes gentes* etc. cum *Gloria Patri* et in fine repetet praedictam antiphonam *Alleluia* etc. Postea subiunget alteram Antiphonam *Vespere autem Sabbati* etc. et alternatim cum clericis recitabit canticum *Magnificat* cum *Gloria Patri* et in fine repetet antiphonam paullo ante indicatam.

120. Redibit ad medium Altaris, dicet *Dominus vobiscum* conversus ad populum et reversus ad Missale leget *Postcommunio*. Redibit ad medium Altaris, dicet conversus ad populum *Dominus vobiscum Ite Missa est Alleluia Alleluia* et Missam absolvet.

121. Post Missam redibit in sacrarium, deponet paramenta sacra et induet sibi superpelliceum cum stola albi coloris.

122. Dum dimittet, ut supra, paramenta, unus e clericis disponet ea omnia, quae opus erunt ad referendum in ecclesiam SS. Sacramentum, observans ritum superius notatum cap. IV. num. 71. et seq. in Coena Domini.

123. Redibit postea Celebrans in sacrarium et dimissa stola cum superpelliceo, recitabit preces pro gratiarum actione.

124. Clerici redibunt ad Altare, extinguent candelas et Cereum, et referent in sacrarium illa omnia, quae adhibita erunt in functione, non excepta arundine cum tricereo et basi.

DE SABBATO PENTECOSTES

CAPUT VII.

1. Ecclesiae, in quibus adest fons baptismalis, tenentur functionem peragere huius diei, nec licet Parochis ipsam omittere.

Quae sint praeparanda

2. E conchis aquae sanctae in limine ecclesiae amovebitur aqua benedicta paullo ante functionem, ut ibi substituatur alia recens quae benedicetur in baptisterio.

3. Altare maius exornabitur candelabris nobilibus cum candelis albis, Cruce, tobaleis ac tapeto. Apponetur duplex pallium, videlicet violaceum superpositum rubro, itemque si ibi custodietur SS. Sacramentum, tabernaculum cooperietur conopeo violaceo superposito alteri rubro. Aderunt tabellae secretarum et in cornu Epistolae Missale super legili vel cussino violaceo.

4. Lampades in Ecclesia ardebunt.

5. Super abaco ipsius Altaris cooperto mantili albo praeparabitur Missale adhibendum pro Litaniis, cussinus rubri coloris pro Missali Altaris, nisi adhibebitur legile, calix cum ornamentis coloris rubri, ampullae vini, et aquae in pelvicula, manutergium seu mappula, campanula et pluviale coloris violacei pro Celebrante.

6. Prope eundem abacum applicitus erit Cereus Paschalis extinctus cum quinque granis incensi infixis et Crux processionalis.

7. Item prope abacum aderit scabellum nudum in usum Celebrantis.

8. In sacrario, seu sacristia quatuor superpellicea pro quatuor clericis; amictus, alba, cingulum, manipulus, stola et planeta coloris violacei et biretum pro Celebrante, et manipulus, stola et planeta coloris rubri.

9. Pridie extrahetur e baptisterio seu fonte baptismali aqua consecrata, mundabitur fons et replebitur alia aqua recenti et limpida.

10. Prope baptisterium praeparabitur abacus coopertus alba tobalea, in quo ponentur duo mantilia seu manutergia grandiora; vas pro aqua benedicta cum aspersorio, altera vasa ad hauriendam e fonte aquam benedictam, ampullae cum Oleis sanctis Chrismatis et Catechumenorum in lance argentea, urceus cum pelvi et manutergio pro lotione manuum, medulla panis et mali medici ad tergendas manus et aliquantulum bombacii. Aderit etiam legile maioris formae cum Missali aperto.

11. Si baptismum infantibus administrabitur, praeparabitur super abaco rituale Romanum, pelvicula cum sale, vascula cum Oleo sancto Catechumenorum et cum sacro Chrismate in lance argentea, cochleare ad fundendam aquam baptismalem in caput baptizandorum, stola et pluviale albi coloris, mantile vel plura mantilia pro abstergendo capite baptizandorum, alterum mantile loco vestis candidae et candela tradenda accensa baptizato.

In functione

12. Ad festivum campanarum sonum congregabitur populus in ecclesiam.

13. Quatuor clerici supra vestem talarem induentur superpelliceo et in Altari et super abacis praeparabunt res superius notatas, nisi iam essent dispositae.

14. Celebrans praeparationem ad Missam praemittet ac

quum omnia disposita erunt ad functionis initium faciendum lavabit manus et adiuvantibus clericis sibi induet amictum, albam, cingulum, manipulum, stolam et planetam violaceam.

15. Faciet simul cum clericis reverentiam ad Crucem vel ad imaginem principalem sacrarii, caput bireto cooperiet ac praecedentibus clericis proficiscetur ad Altare maius.

16. Ante Altare deteget caput, biretum tradet secundo clerico, reverentiam faciet ad Crucem, vel genuflexionem, si aderit SS. Sacramentum, ascendet ad Altare, osculabitur in medio et vadet in cornu Epistolae, ubi elata voce leget sex prophetias cum tractu respectivo quum notatus erit et post unamquamque prophetiam recitabit orationem apertis manibus sine ℣. *Flectamus genua.*

17. Clerici in accessu ad Altare facient genuflexionem ad Crucem. Secundus ac tertius clericus stabunt pedibus ante infimum gradum in lateribus et reliqui duo ante abacum.

18. Dum a Celebrante legetur sexta prophetia, primus clericus accendet et in promptu habebit Cereum paschalem pro benedictione fontis.

19. Post ultimam orationem Celebrans faciet reverentiam ad Crucem, descendet a latere de Altari et perget ad scabellum, quod positum erit prope abacum in latere Epistolae et ibi exuetur planeta et manipulo.

20. Celebrans, adiutus a secundo clerico, induetur pluviali violaceo.

21. Primus accipiet Cereum iam accensum et elatum sustinens illum utraque manu procedet ante Altare apud ingressum presbyterii. Tertius accipiet Crucem processionalem procedet ipse quoque ante Altare et se sistet a dexteris primi sustinentis Cereum.

22. Celebrans procedet ante Altare medius inter secundum et quartum clericum, qui fimbrias pluvialis eius sustinebunt. Secundus autem advertet, ut secum ferat biretum Celebrantis et Missale vel exemplar huius libri pro recitando tractu, ut infra.

23. Celebrans cum clericis ante Altare reverentiam faciet

ad Crucem (vel genuflexionem, si aderit SS. Sacramentum) clerici autem genuflexionem.

24. Secundus dabit Celebranti biretum et librum.

25. Celebrans incipiet tractum, cooperiet caput et proficiscetur ad fontem, recitans alta voce cum clericis tractum praedictum.

26. Praecedet clericus cum Cereo, alter cum Cruce et post ipsum Celebrans medius inter alios duos.

Tractus ℣. Sicut cervus desíderat ad fontes aquárum: ita desíderat ánima mea ad te, Deus.

℣. Sitívit ánima mea ad Deum vivum: quando véniam et apparébo ante fáciem Dei?

℣. Fuérunt mihi lácrymae meae panes die ac nocte, dum dícitur mihi: ubi est Deus tuus?

27. Quum venerint ad cancellos sive ad ingressum baptisterii, omnes consistent. Celebrans nudabit caput, biretum tradet secundo clerico et stante contra ipsum tertio clerico, qui sustinebit Crucem processionalem, dicet *Dominus vobiscum* et iunctis manibus subiunget orationem *Concede quaesumus, omnipotens Deus* etc. Missale positum erit super legili maioris formae, ut supra dictum est, vel etiam sustinebitur a quarto clerico ante Celebrantem.

28. Post hanc orationem Celebrans cum clericis introibit in aediculam baptisterii, si capax erit locus, vel accedet ad fontem et benedictionem ipsius peraget ritu superius praescripto in Sabbato sancto a num. 92. usque ad 101. cap. VI. Postea baptismum administrabit infantibus, si aderunt, observans ritum ibidem praescriptum.

29. Administrato baptismo, lavabit manus, dimittet pluviale cum stola albi coloris et rursus induet sibi stolam cum pluviali violaceo.

30. Redibit ad Altare cum secundo et quarto clerico a lateribus eius adstantibus, qui fimbrias pluvialis sustinebunt, praecedente clerico ferente Cereum et altero gestante Crucem.

31. Quum ventum erit ad Altare, primus clericus extinguet Cereum et referet ipsum in sacrarium, vel etiam relinquet prope abacum quo loco praeparatus fuerat ab initio: tertius deponet Crucem ad parietem in latere Evangelii.

32. Tertius accipiet scabellum cum Missali et ponet ipsum in medio suppedaneo.

33. Celebrans ante Altare progressus nudabit caput, biretum tradet secundo clerico et reverentiam ad Crucem vel genuflexionem faciet, si custodietur ibi SS. Sacramentum. Secundus et quartus facient genuflexionem.

34. Postea Celebrans dimittet pluviale; genua submittet ante scabellum et recitabit Litanias. Clerici genibus flexis adstabunt lateribus eius et respondebunt repetentes versiculos, quos Celebrans recitaverit.

35. Ad versiculum *Peccatores* primus clericus cum tertio detrahent Altari pallium violaceum et relinquent ibi alterum rubri coloris: tollent de Missali Altaris cussinum violaceum et substituent alterum rubrum; accendent cereos Altaris, ac si asservabitur ibi SS. Sacramentum, advertent ut detrahant de tabernaculo conopoeum violaceum et relinquant in eo vel substituant alterum rubri coloris.

36. Celebrans prosequetur Litanias usque ad totum versiculum *Christe exaudi nos*. Deinde assurget, reverentiam faciet ad Crucem (vel genuflexionem ad Sacramentum) et accepto bireto cooperiet caput et simul cum clericis in sacrarium redibit.

37. Ibi deponet stolam violaceam et assumet manipulum, stolam, et planetam rubri coloris, caput cooperiet bireto et revertetur ad Altare.

38. Ante Altare nudabit caput, reverentiam faciet ad Crucem (vel genuflexionem si ibi aderit SS. Sacramentum) et inchoabit Missam. Ascendet ad Altare, orationem recitans *Aufer a nobis* etc. osculabitur illud in medio, postea immediate subiunget *Kyrie eleison* et *Gloria in excelsis* ac tum festivo more pulsabuntur campanae.

39. In reliqua Missae parte nihil variandum de ritu solito occurrit.

DE EXPOSITIONE ET BENEDICTIONE CUM SS. SACRAMENTO

CAPUT VIII.

1. Expositio et benedictio cum SS. Sacramento a rubricis praescribitur in festo et in tota octava solemnitatis Corporis Domini.

2. Si quis velit hunc ritum peragere alio tempore et in aliis circumstantiis, opus est ut facultatem explicitam obtineat ab Episcopo ordinario.

De rebus praeparandis

3. Expositio fiet in Altari maiore, quoniam in paroeciis ruralibus unicum esse solet, ac si adsunt et alia, non sunt fortasse ad hanc functionem apposita, propter decentiam quam ipsa requirit.

4. Super Altare, videlicet in medio gradu candelabrorum ita, ut ne mensam impediat, statuetur thronus, in quo exponetur SS. Sacramentum. Thronus seu baldachinum elevatum erit aliqua basi vel fulcimento, non tamen tali altitudine ut conscendere mensam Altaris cogatur Sacerdos, qui ibi collocaturus erit Ostensorium, siquidem praeter defectum decentiae, esset etiam impedimento, quum nemo alius adsit Sacerdos, nisi qui indutus erit pluviali.

5. Decenter autem ornatus erit thronus et coloris albi nec probari potest usus quarumdam ecclesiarum, quae solent affigere pannum sericum rubri coloris in cavo ipsius throni, ut amplius emineat splendor Ostensorii.

6. In plano throni in quo collocandum erit Ostensorium ponetur explicatum corporale mundum seu palla, in qua possit commode statui Ostensorium.

7. Super Altari ipso iam aderit tabernaculum seu ciborium, in quo asservabitur SS. Sacramentum.

8. A lateribus throni disponentur candelabra cum cereis: numerus candelarum ardentium dependet a consuetudine cuiusque loci et legibus synodalibus vel etiam a dispositionibus, quas dabit Episcopus proprius.

9. Altare exornabitur pallio albi coloris, quodcumque sit officium, quod praesenti die celebretur, idque toto expositionis tempore; gradus quibus ascenditur ad Altare, cooperientur tapeto. Ex uno latere apponetur scabellum, seu scabellum gradatum in commodum Celebrantis, qui expositurus erit SS. Sacramentum.

10. Praeparabitur in sacrario pluviale cum stola albi coloris, superpelliceum et biretum pro Celebrante; tria superpellicea pro clericis; Ostensorium albo velo contectum; corporale explicandum super Altari positum intra bursam albi coloris; velum humerale albi coloris; clavicula tabernaculi seu ciborii; thuribulum et navicula cum thure et cochleari; liber precum et orationis. Si qua confraternitas intervenerit, poterunt etiam praeparari duo intorticia.

In functione

11. Signum sacri officii populo dabitur campanarum sonitu, quae una vel pluribus vicibus pulsabuntur iuxta cuiusque loci consuetudinem.

12. Hora praestituta congregabuntur in sacrarium Parochus cum tribus clericis, et hi supra vestem talarem induent sibi superpelliceum.

13. Unus illorum accendet cereos Altaris, alter ad Altare deferet Ostensorium, bursam cum corporali et claviculam, quae omnia ponet in Altari prope medium, super abaco ponet velum humerale; librum autem precum ponere poterit super gradus Altaris versus partem dexteram. Amovebit etiam ab Altari tabellas secretarum ac telam stragulam, nisi iam remotae fuerint.

14. Clericus alter, qui remanebit in sacrario, adiuvabit Parochum in induendis paramentis, nempe superpelliceo, stola et pluviali, ac praeparabit ignem in thuribulo.

15. Si aderit aliqua Confraternitas, duo confratres induti sacco poterunt sustinere intorticia ardentia.

16. Quum in sacrarium redierint reliqui duo clerici ideoque omnia disposita erunt ad incipiendum officium, clericus tertius accipiet thuribulum cum navicula et primus cum secundo assistent Celebranti.

17. Celebrans cum clericis, reverentia facta ad Crucem vel ad imaginem principalem sacrarii, procedent ad Altare.

18. Praecedent duo confratres cum intorticiis ardentibus si aderunt, et qui incedet dextrorsum sustinebit intorticium dextera et qui sinistrorsum, sustinebit sinistra; deinde tertius clericus cum thuribulo, postremo Celebrans capite cooperto et iunctis manibus medius inter primum et secundum clericum, qui fimbrias pluvialis eius sustinebunt.

19. Quum venerint ad Altare, confratres consistent extra presbyterium hinc inde a lateribus. Clericus tertius cum thuribulo subsistet versus partem Epistolae et Celebrans cum duobus clericis ante Altare: Celebrans nudabit caput, biretum tradet primo clerico, qui ei adstabit a dexteris et ab omnibus genuflexio fiet in pavimento.

20. Duo illi confratres genua submittent extra balaustrium presbyterii, thuriferarius remanebit suo loco stans pedibus, primus clericus genua submittet in infimo gradu et super eodem deponet biretum Celebrantis, secundus accipiet scabellum seu brevem scalam et deferet ipsam super suppedaneum versus partem Evangelii, ubi consistet flexis genibus ac Celebrans in suppedaneum ascendet.

21. Celebrans, conscenso suppedaneo, accipiet bursam, extrahet corporale, ponet bursam prope candelabra in latere Evangelii et corporale explicabit in medio Altaris: deinde velum detrahet Ostensorio, quod ponet super corporale ac velum deponet ex una parte, accipiet claviculam, aperiet ostiolum tabernaculi, et genuflectet: extrahet pixidem seu capsulam in qua aderit s. Hostia, ponet illam super corporale, claudet porticulam tabernaculi, aperiet crystallum Ostensorii et aperta pixide seu capsula, sumptam lunulam cum sacra Hostia collocabit in

Ostensorio; claudet crystallum, deinde etiam capsulam seu pixidem, convertet Ostensorium ex parte anteriori, collocabit illud in medio Altari et genuflexionem faciet unico genu.

22. Postea surget, recedet aliquantulum ad latus Epistolae, et posito a secundo clerico scabello seu brevi scala, accipiet Ostensorium dextera et conscenso scabello, ponet illud in throno. Postquam descenderit in suppedaneum, iterabit genuflexionem et de Altari descendet, advertens ne tergum directe vertat ad SS. Sacramentum. Secundus clericus amovebit scabellum de suppedaneo, deinde ad locum suum redibit a sinistris Celebrantis.

23. Celebrans ante Altare postquam descenderit, genuflexionem duplicem faciet in infimo gradu, postea consurget simul cum clericis. Accedet ad medium Altaris tertius clericus cum thuribulo, secundus proximabit dexterae Celebrantis et fimbriam dexteram pluvialis eius sublevabit, primus accipiet naviculam et incensum sine osculis ministrabit Celebranti, qui demittet illud sine benedictione in thuribulum ipsi praesentatum a tertio clerico stante.

24. Rursus cum primo et secundo clerico Celebrans submittet genua in medio gradu infimo, ac tertius genibus flexis adstabit dexterae primi clerici. Hic acceptum thuribulum tradet sine osculis Celebranti, qui SS. Sacramentum incensabit, et post thurificationem restituet thuribulum primo clerico, hic autem tertio.

25. Clericus tertius recipiet thuribulum et facta genuflexione duplici in pavimento, referet illud in sacrarium ibique deponet, si functio erit aliquantulum prolixa, vel etiam ipsum relinquet apud abacum et redibit ad locum suum ubi genua submittet prope primum. Confratres etiam cum intorticiis facta genuflexione, ut supra, redibunt ad locum suum; secus remanebunt ibi cum intorticiis accensis.

26. Preces et orationes recitandae, recognitae et adprobatae ab Episcopo vel ab ipsius Vicario generali esse debent.

27. Sub finem precum et orationum statutarum redibunt in sacrarium duo praedicti confratres ac tertius clericus, qui recipient respective intorticia et thuribulum, redibunt ad Altare,

genuflexionem efficient, ibique suum quisque locum recipient, ut functionis initio notatum fuit.

28. Completa recitatione precum et orationum, Celebrans cum primo et secundo clerico assurget et ad eum accedet tertius cum thuribulo, qui naviculam tradet primo. Secundus accedet ad dexteram Celebrantis et fimbriam dexteram pluvialis eius sublevabit. Celebrans, ministrante ei primo clerico incensum sine benedictione demittet in thuribulum, quod ipsi praesentabit clericus tertius non genuflexus, sed stans.

29. Celebrans cum clericis rursus genua submittet in medio gradu infimo ac tertius clericus a dexteris primi.

30. Celebrans cum clericis intonabunt ℣. *Tantum ergo* et adstantes illnm prosequentur cantare. Ad verba *veneremur cernui* fiet ab omnibus inclinatio profunda. Clericus tertius thuribulum tradet primo et hic Celebranti, qui SS. Sacramentum thurificabit.

31. Post thurificationem Celebrans thuribulum restituet primo clerico et iste tertio, qui thuribulum vel referet in sacrarium vel deponet apud abacum (*a*) ex quo accipiet velum humerale et redibit ad dexteram primi ibique genua flectet.

32. Interea cantabitur tota altera strophe *Genitori Genitoque* etc. post quam subiungetur ℣. *Panem de coelo* etc.

33. Responso ab adstantibus *Omne delectamentum* etc. assurget Celebrans sine ulla alia genufiexione vel inclinatione et stans pedibus ac iunctis manibus, tono feriali e libro, quem ei sustinebunt primus et secundus clericus genuflexi, cantabit orationem *Deus, qui nobis* etc. cum brevi conclusione *Qui vivis et regnas in saecula saeculorum* et ab adstantibus respondebitur *Amen.*

34. Celebrans genuflexionem faciet et ascendet in suppedaneum simul cum primo clerico, dum secundus deferet in suppedaneum scabellum gradatum.

35. Celebrans, conscenso suppedaneo, iterabit genuflexionem et in scabellum gradatum appositum a secundo clerico ascen-

(*a*) Inspiciatur adnotatio num. 54 cap. XI. lib. II.

det, Ostensorium e throno accipiet et super Altari ponet in medio corporali expanso. Statim ac Celebrans descenderit, scabellum removebitur a secundo clerico, qui redibit ad extremitatem suppedanei ubi genua submittet a sinistris Celebrantis.

36. Genua submittet Celebrans in suppedaneo et a primo clerico velum humerale imponetur humeris eius et ante pectus alligabitur; ipse autem clericus postea genua submittet in extremitate suppedanei a dexteris Celebrantis.

37. Assurget Celebrans, convertet Ostensorium, ut pars anterior spectet ad populum, et manibus contectis extremitatibus anterioribus veli humeralis, Ostensorium accipiet dextera ad nodum, sinistra infra pedem, deinde convertetur super sinistram suam ad populum et benedictionem SS. Sacramenti impertietur. Primus et secundus clericus in hac actione sustinebunt hinc inde elatas fimbrias eius pluvialis.

38. Sacra Rituum Congregatio quo modo sit donanda benedictio SS. Sacramenti declaravit his verbis « Collen. ad dub. « 2. An in benedicendo populum cum SS. Sacramento sit ser- « vandus modus infrascriptus. Cum Sacerdos stat ante populum « Ostensorium ante pectus tenet, tum elevat illud decenti mora « non supra caput, sed tantum usque ad oculos et eodem modo « illud dimittit infra pectus et deinde ad sinistrum humerum « et reducit ad dexterum et rursus ante pectus reducit, ibique « aliquantulum sistit, quasi peracta ad omnes Mundi partes « Cruce, eam etiam venerandam omnibus praebet, tunc girum « perficiens collocat Ostensorium super Altare. *Michael Bauldry* part. 4. cap. 16. art. 3. et 34. pag. 481. *Theophil. Pitonell.* de depositione SS. Sacramenti lib. III. cap. 2. num. 8. « Et eadem S. C. respondit — *Si ei placet, potest observare supradictum modum, quem tradit* idem Bauldry loc. cit. *sin minus; servandus est modus dispositus* in Caeremoniali Episcoporum lib. II. cap. 23. *ubi requiritur tantummodo ut cum eodem SS. Sacramento Celebrans producat signum Crucis super populum* — Et ita declaravit. Hac die 21. Martii 1676. (Coll. auth. num. 2624.) Ritus secundo loco innutus in decreto, est communius receptus.

39. Celebrans advertet ne nimium elevet, neu nimis inclinet inconcinne Ostensorium, sed rectum sustineat non vero curvatum versus seipsum aut versus populum ac tum nimiam cunctationem fugiat, tum nimiam celeritatem.

40. Celebrans conversus iterum ad Altare post benedictionem, deponet, ibi in medio corporali Ostensorium, quod postquam velum manibus detraxerit, convertet, ut pars anterior Ostensorii ipsius respiciat populum. Deinde genua submittet in suppedaneo eique a primo clerico detrahetur ex humeris velum humerale.

41. Assurget Celebrans et sine ulla alia genuflexione, convertet aliquantulum Ostensorium et aperiet crystallum spherae: accipiet manu sinistra capsulam seu pixidem et aperiet dextera; sumet ex Ostensorio s. Hostiam cum lunula eamque ponet in pixide seu capsula, quam claudet et collocabit in medio corporali: claudet etiam dextera crystallum spherae et sinistra ponet Ostensorium extra corporale; aperiet ostiolum tabernaculi, ubi reponet Sacramentum cum custodia praedicta, genuflexionem faciet, assurget, claudet ostiolum tabernaculi; claviculam relinquet in Altari et de ipso descendet, se paullum convertens super sinistram suam.

42. Clericus primus velum humerale recipiet et referet ad abacum, accipiet biretum Celebrantis et una cum secundo aderit ante infimum gradum ut se adiungat illi. Tertius si deposuerit thuribulum apud abacum, recipiet illud et cum ipso subsistet ad ingressum presbyterii; sin minus stabit ibi iunctis manibus.

43. Postquam Celebrans de Altari descenderit, genuflexionem in pavimento conficiet una cum clericis et confratribus et accepto a primo clerico bireto, cooperiet caput et in sacrarium revertetur.

44. Praecedent duo praedicti Confratres, si aderunt, sustinentes intorticia accensa, tertius clericus cum thuribulo vel iunctis manibus, ultimo loco Celebrans medius inter primum et secundum clericum, qui fimbrias pluvialis eius elatas sustinebunt.

45. Quum ingressi erunt in sacrarium, reverentiam facient ad Crucem, et Celebrans adiuvantibus clericis deponet pluviale, stolam et superpelliceum.

46. Tandem clerici redibunt iterum ad Altare, extinguent cereos et referent in sacrarium omnia ea quae in sacra functione adhibita fuerint.

DE PROCESSIONE IN FESTO SS. CORPORIS CHRISTI

CAPUT IX.

1. In paroeciis ruralibus clero carentibus, facienda erit Processio solemnis in festo SS. Corporis Christi et curae erit Parocho, ut evadat decora et decens quatenus patientur loci circumstantiae. Quare cum tribus quatuorve clericis et evocando in adiumentum suum aliquam Confraternitatem, quae communiter solet esse instituta in unaquaque paroecia ad associationem SS. Viatici, poterit hanc sacram functionem peragere, quae ad id spectat, ut Divinus Redemptor noster in mysterio Eucharistiae speciali cultu honoretur. Ipse itaque prospiciet singulis rebus et dabit opportuna documenta secundum ea quae tradituri sumus.

2. Processio peragenda est mane et post celebrationem Missae, sed curabitur ut fiat summo mane, ad vitandum aestum anni temporis, in quod plerumque incidit illa solemnitas.

3. Dabitur opera ut viae, per quas transitura sit processio mundentur et processionis tempore claudantur tabernae et ipsae domorum ianuae. In itinere poterunt spargi herbae virentes et odorae mixtae floribus; muri quoque et fenestrae domorum exornari poterunt tapetis et aulaeis, quoad fieri hoc liceat per facultates paroeciae.

4. Si iter a processione percurrendum esset aliquantulum longum, poterit erigi in ipsa via Altare aliquod, in quo fiat statio, sed curabitur ut Altare sit decens, adsit tobalea, corporale expansum in medio et sex saltem candelabra cum candelis cereis.

5. Processioni non licet subsistere in omni sacello, quod

occurrat in itinere, neque in ecclesiis aut aediculis dirutis neque in quibus celebrare Missam non licet.

6. Ecclesia paroecialis parabitur solemniter et Altare instruetur suis ornamentis, throno seu baldachino pro exponendo SS. Sacramento, multis cereis et floribus, exclusis tamen bustis, statuis et Reliquiariis cum reliquiis Sanctorum.

De rebus praeparandis

7. Extra presbyterium praeparabitur signum seu vexillum Confraternitatis, baldachinum hastile albi coloris, quatuor vel saltem duo maiores laternae cum luminibus cereis infixae hastis et Crux processionalis in presbyterio.

8. Super Altare praeparabitur calix cum hostia et reliqua omnia, quae opus sunt ad Missam et prope calicem ponetur capsula vel pixis, qua contineatur hostia consecranda pro processione, iam aptata in lunula ostensorii.

9. In abaco, praeter ampullas et alia quae in Missa adhiberi solent, ponetur ostensorium albo velo contectum, velum humerale albi coloris, liberculus orationis recitandae in fine processionis et clavicula tabernaculi seu ciborii, si post processionem facienda sit repositio SS. Sacramenti.

10. In sacrario praeter paramenta pro Missa, praeparabitur etiam pluviale albi coloris, cerei seu intorticia gestanda in processionem accensa et thuribulum cum navicula.

In functione.

11. Ad festivum omnium campanarum sonum congregabitur populus in ecclesiam et confratres induti sacco aderunt genuflexi extra presbyterium ad cancellos seu balaustrium ut assistant Missae, cuius initium non fiet, nisi quum omnia ad processionem peragendam disposita sint.

12. Missa celebrabitur a Parocho sine cantu, assistentibus tribus clericis, ut superius notatum est in functionibus maioris hebdomadae. In Missa consecrabitur etiam hostia collocanda in ostensorio pro processione.

13. Postquam Celebrans sumpserit Calicem, primus clericus cum debitis genuflexionibus deferet ad Altare ostensorium iam praeparatum in abaco, sed tollet ex eo velum, quod complicatum ad abacum ipsum reportabit.

14. Celebrans accipiet ostensorium et ponet illud super corporali et quin inclinet ipsum, ponet in eo lunulam cum s. Hostia, claudet crystallum, collocabit ostensorium in medio corporali versus partem posteriorem Altaris, postea continuabit Missam ritu superius declarato in Coena Domini num. 39. cap. IV. huius libri.

15. Clericus primus referet ad abacum, vel etiam in sacrarium, calicem postquam illum Celebrans contexerit.

16. Completa Missa, Celebrans de Altari descendet, faciet in pavimento genuflexionem duplicem ad SS. Sacramentum, accipiet biretum quo caput cooperiet, quum fuerit extra conspectum SS. Sacramenti, et praecedentibus tribus clericis, in sacrarium revertetur.

17. Remanebunt genibus flexis ad adorationem SS. Sacramenti duo quatuorve confratres et reliqui attendent ad processionem cum quiete ordinandam.

18. Celebrans reversus in sacrarium, primo ac tertio clerico adiuvantibus eum, dimittet planetam et manipulum, induetur pluviali albi coloris et caput bireto cooperiet. Secundus clericus accipiet thuribulum cum igne et naviculam.

19. Distribuentur interea confratribus candelae vel intorticia accensa, baldachinum tradetur senioribus Confraternitatis vel aliis ad quos spectare poterit, et laternae hastiles, accensis earum candelis, tradentur confratribus huic rei delegatis, qui consistent prope baldachinum.

20. Celebrans praecedente secundo clerico cum thuribulo et medius inter primum ac tertium, qui hinc inde fimbriam pluvialis eius elatam sustinebunt, exibit de sacrario et procedet ad Altare. In conspectum SS. Sacramenti quum venerit, nudato capite biretum tradet primo clerico, qui deinde illud ponet in abaco.

21. Ad Altare progressi, secundus clericus recedet versus

latus Epistolae, et omnes una cum Celebrante genuflexionem duplicem facient in pavimento. Celebrans assurget et medius inter supradictos clericos genua submittet in medio gradu infimo et brevi tempore orabit.

22. Celebrans cum primo ac tertio clerico consurget. Primus sine osculis ei ministrabit incensum, quod ipse Celebrans sine benedictione iniiciet in thuribulum a secundo ipsi praesentatum. Tertius in hac actione accedet ad dexteram Celebrantis eique fimbriam dexteram pluvialis sublevabit.

23. Celebrans rursus submittet genua medius inter primum ac tertium clericum, secundus autem cum thuribulo geniculabit a dexteris primi, cui thuribulum tradet. Celebrans accepto thuribulo a primo clerico, SS. Sacramentum thurificabit. Primus et tertius fimbrias pluvialis eius sublevabunt. Celebrans post thurificationem restituet thuribulum primo clerico, hic secundo.

24. Clericus tertius assurget, accipiet Crucem processionalem et cum ipsa subsistet in aditu presbyterii conversus ad Altare.

25. Clericus primus perget ad abacum, ubi deponet biretum Celebrantis, accipiet velum humerale et imponet ipsum humeris Celebrantis et ante pectus eius alligabit.

26. Celebrans ascendet in suppedaneum Altaris, genuflectet, assurget, Ostensorium convertet, ut quum delaturus erit ipsum, pars anterior eiusdem respiciat processionem, manus cooperiet extremitatibus anterioribus veli humeralis et accepto Ostensorio manu dextera ad nodum et sinistra infra pedem, se convertet super sinistram suam ad populum et intonabit hymnum *Pange lingua* vel intonabitur a cantoribus huic rei designatis.

27. Ad cantum primae strophae remanebunt omnes genibus flexis, excepto Celebrante, secundo clerico cum thuribulo ac tertio sustinente Crucem processionalem.

28. Postea proficiscetur processio extra ecclesiam ordine sequenti:

29. Praecedet vexillum sive aliud insigne, quo utetur Confraternitas, deinde Confratres bini, manu sustinentes candelam vel intorticium, tum clericus tertius gestans Crucem processio-

nalem, sequetur secundus cum thuribulo, ultimo loco Celebrans sub baldachino gestans SS. Sacramentum et a sinistris ipsius incedet primus clericus, qui fimbriam pluvialis eius elatam sustinebit. A lateribus extra baldachinum incedent duo vel quatuor Confratres sustinentes laternas hastiles cum luminibus accensis. Populus processionem ordinate sequetur.

30. Confratres incedentes dextrorsum, candelam seu intorticium sustinebunt dextera et sinistram applicabunt pectori; qui incedent sinistrorsum, sinistra sustinebunt candelam sive intorticium, dexteram pectori applicabunt. Clericus thuriferarius, incedendo agitabit leviter thuribulum, et quum opus fuerit, incensum in eo renovabit. Ex delatoribus baldachini primus seu dignior sustinebit primam hastam a dexteris Celebrantis, secundus primam a sinistris, tertius secundam a dexteris Celebrantis, quartus secundam a sinistris et ita de reliquis, si plusquam quatuor hastae baldachini fuerint. Celebrans cum primo clerico submissa voce recitabit hymnos et psalmos analogos, vel etiam poterit sequi cantum ceterorum.

31. Toto processionis tempore canentur hymni et psalmi a Rituali praescripti. Item sonabunt festivo more campanae, nec sonare desierint, nisi quum functio absoluta fuerit.

32. Si processio factura sit stationem in aliquo templo sive oratorio, aut apud Altare in via erectum, disponentur in duos ordines a lateribus Confratres, quos inter genuflexos transibit Celebrans cum reliquis superius notatis. Ad Altare quum pervenerint, clericus cum Cruce subsistet stans versus partem Evangelii, thuriferarius autem versus partem Epistolae: delatores baldachini et qui sustinebunt laternas hastiles recedent in alterutrum latus. Celebrans ascendet ad Altare et primus clericus fimbrias anteriores eius vestium sustollet. Celebrans ponet Ostensorium super Altare vertens partem anteriorem illius versus populum, genuflexionem faciet in suppedaneo et conversus ad suum latus sinistrum, de Altari descendet ac geniculabit in gradu infimo et velum humerale deponet. Postea assurget et incensum demittet in thuribulum, ut superius innuimus, et rursus genibus flexis cantabit ℣. *Tantum ergo* deinde alterum *Ge-*

nitori Genitoque et SS. Sacramentum thurificabit. Postea cantato ℣. *Panem de coelo* etc. assurget, cantabit orationem *Deus, qui nobis* etc. cum conclusione brevi *Qui vivis et regnas in saecula saeculorum* et rursus geniculabit. Imponetur iterum eius humeris velum humerale, ascendet ad Altare, recipiet ut antea SS. Sacramentum et processio rursus ordinabitur.

33. In quo loco subsistet processio, si tamen fiet statio, aequum esset ut adesset ignis in foculo substituendus in thuribulum,

34. Quum processio redierit ad ecclesiam, unde profecta erit, delator vexilli, qui anteibit Confraternitati, reponet illud in eodem loco, quo praeparatum fuerat; Confratres ordinabuntur circa Altare extra presbyterium in unum pluresve ordines dispositi ibique procumbent in genua formantes semicirculum ita ut seniores adstent proximi ad ingressum presbyterii et minus antiqui versus parietes ecclesiae. Tertius clericus delator Crucis deponet eam in latere Evangelii, ubi erat initio functionis, et se addet Celebranti a sinistris, transeunte ad huius dexteram primo clerico, secundus cum thuribulo recedet versus cornu Epistolae intra presbyterium et delatores baldachini ac laternarum hastilium consistent in aditu presbyterii, quum autem ingressus in presbyterium Celebrans erit, reportabunt baldachinum et laternas hastiles quo loco erant a principio: Celebrans ascendet ad Altare, primo ac tertio clerico fimbrias anteriores vestium eius sublevantibus.

35. Celebrans, conscenso suppedaneo, ponet SS. Sacramentum in medio Altaris super corporali, partem anteriorem Ostensorii versus populum convertens. Deinde genuflexionem faciet et conversus super sinistram suam de Altari descendet aliquantulum recedens versus cornu Evangelii, ne tergum vertat Sacramento, et in infimo gradu geniculabit medius inter duos clericos praedictos.

36. Genuflexus deponet velum humerale, adiuvantibus eisdem clericis, tum assurget una cum ipsis et ordine supradicto demittet incensum in thuribulum, quo facto rursus genua submittent.

37. Cantabitur ℣. *Tantum ergo* cum altero *Genitori Genitoque* et interea Celebrans, ut supra, thurificabit SS. Sacramentum, postea secundus clericus receptum a primo thuribulum reportabit in sacrarium vel deponet apud abacum, ex quo accipiet libellum orationis et primo clerico tradet illum.

38. Cantato ℣. *Panem de coelo* etc. assurget Celebrans et ex libro, quem ante eum sustinebunt primus ac tertius clericus, cantabit orationem *Deus qui nobis* etc. cum brevi conclusione *Qui vivis et regnas in saecula saeculorum.*

39. Clericus secundus librum receptum a primo reportabit ad abacum, apud quem genua submittet; primus autem imponet humeris Celebrantis velum humerale, quod tertius ante pectus eius cohibebit.

40. Celebrans ascendet ad Altare et accepto SS. Sacramento, benedictionem populo impertietur, ut diximus cap. praecedenti num. 38 et 39.

41. Postea deposito Sacramento super Altari, genuflexionem faciet ac velum eius humeris detrahetur. Reponet Sacramentum in tabernaculo, vel si tota die expositum remanebit, exponet ipsum in throno seu baldachino praeparato super Altari. Clericus secundus deferet ad Altare claviculam tabernaculi, vel apponet scabellum gradatum, in quod possit ascendere Celebrans expositurus SS. Sacramentum.

42. Deinde idem clericus accipiet biretum Celebrantis et tradet ipsum primo.

43. Si expositum in throno erit SS. Sacramentum, Celebrans posteqam descenderit de Altari, genua submittet in medio gradu infimo ac brevi tempore orabit; tum assurget et facta in pavimento genuflexione duplici, praecedente secundo clerico et medius inter primum ac tertium, qui fimbrias pluvialis eius elatas sustinebunt, redibit in sacrarium, caput bireto cooperiens, quum extra conspectum fuerit SS. Sacramenti.

44. Sin intra tabernaculum reconditum fuerit SS. Sacramentum, Celebrans postquam de Altari descenderit, genuflexionem simplicem in pavimento faciet ac bireto capite cooperto, in sacristiam redibit ordine iam descripto.

45. Celebrans in sacrario, adiuvantibus clericis, sacra indumenta dimittet.

46. Profecto ex Altari Celebrante, Confratres extinguent candelas sive intorticia, quae reddent illis, a quibus acceperint initio, vel ordinatim in sacristiam redibunt ante Celebrantem, ibique candelas vel intorticia extinguent, praesertim si expositum sit SS. Sacramentum.

47. Hoc casu curabit Parochus, ut semper adsit qui successive orent ante SS. Sacramentum expositum, et unus saltem clericus superpellicio indutus, qui curam gerat de cereis in Altari ardentibus.

48. Tota octava huius solemnitatis exponetur aliquandiu singulis diebus SS. Sacramentum et expositio complebitur benedictione, observando ritum in expositione praescriptum, ut superius cap. VIII. declaratum est.

DE CETERIS PROCESSIONIBUS

CAPUT X.

1. Quamvis tenuissimus sit Cleri numerus in quibusdam paroeciis, praesertim ruralibus, non tamen eximitur Parochus a peragendis Processionibus praescriptis, cuiusmodi sunt illae quae fiunt in maioribus et minoribus Litaniis et ceterae extraordinariae quas edicit Episcopus, aut quae usu sancitae sunt, praecipue in festo Sancti Patroni.

2. Quapropter processiones faciendae festo die S. Marci et reliquis tribus diebus praecedentibus solemnitatem Ascensionis Dominicae, peragentur ritu, quem heic subiicimus.

3. In Dominica seu festo praecedente, cohortatio fiet ad populum, ut interveniat processioni et indicabitur hora, qua ipsius fiet initium.

4. Edicetur etiam Confratribus, ut processioni interveniant induti sacco.

De rebus praeparandis

5. In fronte Altaris statuetur pallium violaceum et eiusdem coloris praeparabitur in sacrario planeta pro Missa post processionem celebranda.

6. In cornu Evangelii prope Altare praeparabitur Crux processionalis.

7. In abaco a latere Epistolae disponentur quae opus sunt ad Missam.

8. In sacrario, praeter paramenta superius indicata pro Missa, aderunt quatuor superpellicea, unum scilicet pro Celebrante, reliqua pro tribus clericis, pluviale violaceum cum stola eiusdem coloris pro Celebrante et Rituale.

In functione

9. Hora praestituta signum dabitur festivo campanarum sono, ut populus in ecclesiam colligatur. Coibunt etiam in ecclesiam Confratres cum Cruce vel alio signo, quod in processione solebunt deferre, et disponentur in ordinem ad balaustrium seu cancellos extra presbyterium. Clerici in sacrario sibi induent superpelliceum supra vestem talarem. Clericus tertius accendet sex cereos Altaris et reliqui duo adiuvabunt Celebrantem induentem sibi superpelliceum, stolam et pluviale violaceum. Primus clericus accipiet etiam Rituale.

10. Quum omnia disposita erunt, Celebrans cum clericis, facta reverentia ad Crucem vel ad imaginem principalem sacrarii, proficiscentur ad Altare. Anteibit clericus tertius iunctis manibus, sequetur Celebrans capite bireto cooperto medius inter primum et secundum clericum, qui fimbrias pluvialis eius elatas sustinebunt.

11. Quum devenerint ad Altare, clericus tertius subsistet versus cornu Evangelii, et Celebrans cum reliquis duobus clericis ante Altare. Celebrans caput nudabit bireto, quod tradet primo clerico, et hic accipiet illud cum osculis consuetis. Cele-

brans cum clericis genuflexionem conficient ad SS. Sacramentum, quod ibi custodietur in tabernaculo. Nisi aderit Sacramentum, Celebrans reverentiam ad Crucem faciet, clerici genuflexionem.

12. Celebrans cum primo et secundo clerico stabunt ante Altare in medio gradus infimi et Celebrans e Rituali, quod ei tradet primus clericus, incipiet alta voce recitare antiphonam *Exurge Domine*, quam etiam clerici prosequentur eodem vocis tono.

13. Clericus tertius accipiet Crucem processionalem et consistet in ingressu presbyterii, facie versa ad Altare.

14. Post antiphonam praedictam subiungetur a Celebrante et a clericis ℣. *Deus venerunt gentes* etc. *Gloria Patri* cum *Sicut erat* ac repetetur antiphona *Exurge, Domine* etc. et advertatur quod non est addendum *Alleluia*, quia nullomodo praescribitur a Rituali, quamquam processiones istae celebrentur tempore Paschali.

15. Repetita praedicta antiphona, Celebrans et duo clerici in genua procumbent et cum eis omnes adstantes, excepto tertio clerico, qui gestabit Crucem, tum incipientur Litaniae, quae continuabuntur usque ad totum versiculum *Sancta Maria ora pro nobis*, qui repetetur idem ab adstantibus.

16. Assurget Celebrans, clerici et reliqui omnes et processionis initium fiet.

17. Praecedent Confratres, quos anteibit unus ex ipsis qui gestabit vexillum seu signum proprium Confraternitatis. Sequentur Confratres bini, incedentibus senioribus ipsorum propius Crucem Cleri. Post eos incedet tertius clericus cum Cruce processionali; post Crucem Celebrans capite bireto cooperto medius inter reliquos duos clericos, qui fimbrias pluvialis eius sustinebunt. Etiam his duobus clericis licebit uti bireto extra ecclesiam. Populus sequetur Celebrantem.

18. In processione recitabuntur vel canentur Litaniae et populus respondebit repetens eosdem versiculos.

19. Si processio stationem faciet in alia ecclesia, quae occurrat in itinere, abrumpetur cantus vel recitatio Litaniarum

et Celebrans progressus ante Altare huius ecclesiae, deposito bireto, recitabit antiphonam, versiculum et orationem de Sancto Patrono. Advertatur, quod processioni non licet stationem facere in ecclesiis vel cappellis, in quibus celebrare Missam non licet, seu quod ita constructae sint ab origine, seu suspensae ab ecclesiastica auctoritate propter indecorum ipsarum statum.

20. Notandum etiam, quod nisi Celebrans duobus saltem uti possit clericis, qui sibi assistant, non induetur pluviali in istis processionibus, sed stola solummodo supra superpelliceum.

21. Revertente in ecclesiam processione, Confratres in genua procumbent ordinatim circa balaustrium extra presbyterium; tertius clericus deponet Crucem et Celebrans medius inter clericos praedictos geniculabit ante Altare in medio gradu infimo et recitabit preces orationesque in Rituali notatas.

22. Completa orationum recitatione, redibit in sacrarium, se parabit pro celebranda Missa, quae congruet processioni celebratae in Litaniis maioribus et minoribus, tum exordietur Missam, cui assistent clerici et confratres, ut supra dictum est, et aequum esset ut populus etiam rei divinae adesset.

23. Methodus a nobis indicata ad exequendas processiones maiorum minorumque Litaniarum, poterit servari et in aliis processionibus in Rituali Romano praescriptis si eas exequi aliquando necesse sit.

24. Si erit in more positum, ut fiat etiam processio qua die celebratur festum de Sancto Patrono, poterit retineri methodus descripta, cum ea tamen animadversione, quod color paramentorum debet congruere classi, ad quam pertinet Sanctus, et quum deferantur in processionem Reliquiae vel imago ipsius Sancti, Confratres sustinebunt candelas accensas, et in processione hymnus de Sancto cantabitur.

DE EXEQIIS

CAPUT XI.

1. Parochus curabit ut in qua domo adsit cadaver, in promptu sit vasculum aquae benedictae cum aspersorio. Deinde superpellicio indutus et stola nigri coloris, gestans manu Rituale et praecedente clerico cum Cruce processionali, proficiscetur ad domicilium defuncti.

2. Clericus cum Cruce ingressus in cubiculum, in quo iacebit cadaver, collocabit eam ad caput defuncti applicitam parieti et accedet ad dexteram Parochi, a quo accipiet biretum et sine osculis ministrabit ipsi aspersorium.

3. Parochus subsistet ad pedes cadaveris, nudabit caput inclinationem faciet ad Crucem, et asperso cadavere in medio, a sinistris et a dextris suis nihil dicens, immediate incipiet antiphonam *Si iniquitates* cum psalmo *De profundis*, quem recitabit solus vel alternatim cum clerico. In fine psalmi dicet ℣. *Requiem aeternam dona ei, Domine. Et lux perpetua* etc. et repetetur tota antiphona *Si iniquitates observaveris, Domine* etc.

4. Clericus, ministrata aqua benedicta et bireto restituto Parocho, rursus accipiet Crucem eamque sustinens respondebit, ut supra, Parocho in recitatione psalmi praedicti.

5. Parochus iubebit a lecticariis super feretro efferri cadaver.

6. Quum iam humeris suis lecticarii imposuerint feretrum cum cadavere, Parochus egressus e ianua, Rituale sinistra, candelam accensam dextera sustinens, intonabit antiphonam *Exultabunt Domino* cum psalmo *Miserere mei, Deus* etc. quem prosequetur elata voce et cum pausa vel solus, vel cum clerico, concludens hunc psalmum et reliquos praescriptos cum ℣ *Requiem aeternam* etc.

7. Ut ventum erit in ecclesiam, clericus collocabit Crucem

in basi ibi praeparata ad caput defuncti, et Parochus ingrediens in ecclesiam, desinet recitare psalmos et dicet totam antiphonam *Exultabunt Domino ossa humiliata.*

8. Deposito in ecclesia feretro, Parochus recitabit ℟. *Subvenite sancti Dei* etc. ut in Rituali, quo absoluto, extinguet candelam et praecedente clerico cum Cruce processionali, procedet ad Altare pro recitando officio.

9. In presbyterio disponentur duo scabella, alterum in latere Evangelii pro Parocho, alterum in latere Epistolae pro clerico, unum e regione alterius.

10. Officium recitabitur integrum cum invitatorio, tria nocturna et Laudes alternatim a Parocho cum clerico, et hic suo loco manens, nec procedens in medium, recitabit invitatorium, versiculos et lectiones. In stando et sedendo observabitur quod alibi traditum est, videlicet invitatorium recitabunt stantes, psalmos cum antiphonis sedentes, *Pater noster* ante lectiones stantes et in recitatione lectionum Parochus sedebit itemque in respondendo ad responsoria. *Benedictus* recitabitur stando et preces in fine dicentur genibus flexis, Parochus autem assurget pro recitanda oratione.

11. Post officium celebrabitur Missa in suffragium defuncti, in qua nihil notandum occurrit, utpote privata.

12. Clericus praeparabit pluviale nigri coloris super aliquo scabello in latere Epistolae et praeparabit etiam prope cadaver alterum scabellum vel parvum abacum cum vasculo aquae benedictae et cum aspersorio, cum Rituali, cum thuribulo, et navicula, et statuet basim pro Cruce processionali ad caput cadaveris.

13. Sacro peracto, Celebrans a latere descendet de cornu Epistolae, ibique deposita planeta et manipulo, induet sibi pluviale et accepto bireto cooperiet caput ac sedebit in scabello, expectans dum clericus statuat basim pro Cruce processionali ad caput cadaveris et praeparet ignem in thuribulo, vasculum et Rituale in abaco seu scabello posito prope cadaver, ut superius notatum est.

14. Praecedente clerico cum Cruce, Celebrans in medium

ibit ante Altare, ubi caput nudabit et facta profunda reverentia ad Crucem, vel genuflexione ad Sacramentum, iunctis manibus et capite cooperto procedet ad feretrum et subsistet ad pedes defuncti, facie versa ad Crucem sitam in basi ad caput cadaveris.

15. Clericus firmata Cruce in basi, accedet ad sinistram Parochi, biretum accipiet ab eo te ponet super mensa seu scabello et tradet ipsi Rituale.

16. Parochus alta voce recitabit orationem *Non intres in iudicium* etc. et responso a clerico in fine *Amen* prosequetur eadem voce ℟. *Libera me, Domine, de morte aeterna* etc.

17. Responsorio absoluto, clericus cum thuribulo accedet ad dexteram Celebrantis, qui demittet incensum in thuribulum cum benedictione et immediate dicet *Kyrie eleison*, clericus *Christe eleison* et uterque simul *Kyrie eleison*.

18. Parochus intonabit *Pater noster* et reliqua prosequetur secreto, accipiet a clerico aspersorium et procedens a dextris suis aspersionem peraget super cadaver circa feretrum, advertens ut reverentiam faciat ad Crucem processionalem, quum ante eam transibit. Reversus ad locum suum restituet aspersorium clerico et ab ipso accipiet thuribulum, quo adolebit cadaver eodem modo quo illud asperserit. Clericus in aspersione et incensatione sublevabit fimbriam dexteram pluvialis Celebrantis et advertet, ut genuflectat ad Crucem processionalem, dum Celebrans reverentiam faciet.

19. Reversus Celebrans ad locum suum reddet thuribulum clerico, a quo accipiet Rituale et subiunget versiculos *Et ne nos inducas* etc. et orationem *Deus, cui proprium est misereri* etc.

20. Post orationem, si cadaver efferendum sit ad sepulcrum clericus tradet biretum Celebranti, et accepta Cruce processionali, proficiscetur ad Coemeterium, quem sequentur Celebrans et lecticarii cadaver portantes. Parochus recitabit antiphonam *In paradisum* etc. ac si locus longe aberit, addet aliquot psalmorum poenitentialium vel gradualium cum ℣. *Requiem aeternam* in fine.

21. Ut ventum erit ad locum sepulturae, clericus firmabit crucem in basi ad caput cadaveris et vadet ad dexteram Parochi, qui consistens ad pedes cadaveris nudabit bireto caput, recitabit antiphonam *Ego sum* et canticum *Benedictus*, quod prosequetur alternatim cum clerico, et in fine adiiciet integram antiphonam *Ego sum resurrectio* etc. Postea dicet versiculos *Kyrie eleison. Christe eleison. Kyrie eleison. Pater noster;* reliqua prosequetur secreto. Interea accepto a clerico aspersorio, asperget cadaver in medio, a sinistris et a dextris suis, non recedens de loco suo, et aspersorio restituto clerico, subiunget ℣. *Et ne nos inducas* etc. et orationem *Fac, quaesumus, Domine* etc. Dicet in fine *Requiem aeternam* etc. Crucis signum dextera faciens versus cadaver, et recitato cum clerico *Requiescat in pace* ℟. *Amen*, complebit exequias cum altero versiculo *Anima eius* etc. et a clerico respondebitur *Amen.*

22. Clericus reddet biretum Parocho et recepta Cruce processionali, simul cum Parocho sequente ipsum, redibunt in sacrarium recitantes interea psalmum *De profundis* cuius in fine repetetur sola antiphona *Si iniquitates* etc.

23. In exequiis parvulorum eadem fere methodus servabitur, quam tamen breviter innuemus.

24. In qua domo iacebit cadaver iubebitur deferri vasculum aquae benedictae cum aspersorio, et aderit tabula super quam Crux ponatur.

25. In ecclesia autem preparabitur parva mensa, in qua poni possit Crux ad caput cadaveris et in eadem mensa poterit praeparari etiam vasculum aquae benedictae cum aspersorio et thuribulum cum navicula.

26. Si cadaver ex ecclesia efferendum sit ad sepulturam sive ad Coemeterium, praeparabitur in ecclesia scabellum in quo ponetur Crux et in Coemeterio aderit alterum scabellum pro Cruce et aqua benedicta in vasculo cum aspersorio ac thuribulum cum navicula.

27. Parochus indutus superpelliceo et stola albi coloris, Rituale manu gestans et capite cooperto, praecedente clerico, qui deferet Crucem processionalem sine hasta, adibit domum, in qua aderit cadaver parvuli.

28. Ingressus clericus in cubiculum, in quo iacebit cadaver, deponet Crucem super tabula ad caput ipsius cadaveris, accedet deinde ad dexteram Parochi, ab eo accipiet biretum et ipsi tradet aspersorium.

29. Parochus consistens ad pedes cadaveris, asperget ipsum in medio, a sinistris et a dextris suis et aspersorio reddito clerico, intonabit statim antiphonam *Sit nomen Domini*, recitabit psalmum *Laudate pueri Dominum* cum *Gloria Patri* in fine et repetet integram antiphonam *Sit nomen Domini benedictum* etc. Poterit alternatim cum clerico praedictum psalmum recitare.

30. Clericus recepto a Parocho aspersorio, et ipsi reddito bireto, redibit ad accipiendam Crucem, nec discedet nisi quum repetita erit indicata antiphona.

31. Parochus dextera sustinens candelam accensam, sinistra Rituale, iubebit efferri domo cadaver, quumque feretum cum cadavere humeris suis imposuerint lecticarii, incipiet elata voce recitare psalmum *Beati immaculati in via* etc. et reliquos in Rituali notatos cum *Gloria Patri* in fine.

32. Ad ecclesiam quum venerit, Parochus cessabit a psalmorum recitatione et clericus ponet Crucem super scabello, ad caput cadaveris, et redibit ad dexteram Parochi, a quo accipiet biretum.

33. Deposito in ecclesia cadavere, Parochus dicet antiphonam *Hic accipiet* et psalmum *Domini est terra* etc. cum *Gloria Patri* alternatim cum clerico, postea recitabit integram antiphonam *Hic accipiet benedictionem* etc. Deinde subiunget *Kyrie eleison* etc. cum precibus et oratione *Omnipotens et mitissime Deus* etc.

34. Clericus tradet Parocho biretum, recipiet Crucem et cadaver ad Coemeterium sive ad sepulturam deferetur. Parochus recitabit antiphonam *Iuvenes*, caput bireto cooperiet et sequetur clericum recitans psalmum *Laudate Dominum de coelis* etc. cum *Gloria Patri* in fine et repetet integram antiphonam *Invenes et virgines* etc.

35. Ad locum sepulturae quum devenerit, clericus ponet Crucem in scabello praeparato, accedet ad dexteram Parochi et ab ipso accipiet biretum, quod deponet in eodem scabello.

36. Parochus subiunget *Kyrie eleison* cum reliquis precibus et cum oratione *Omnipotens sempiterne Deus* etc.

37. Tum Parochus tradet Rituale clerico, qui praesentabit ei thuribulum et ille in hoc demittet incensum cum benedictione consueta. Postea accipiet a clerico aspersorium, quo asperget cadaver, deinde sepulturam in medio, a dexteris et a sinistris suis: tum restituto clerico aspersorio, accipiet ab eo thuribulum et adolebit cadaver ac sepulturam eodem modo quo asperserit et reddito clerico thuribulo, recipiet ab eo biretum et Rituale.

38. Clericus resumet Crucem et sequente Parocho redibit ad ecclesiam. Parochus recitabit antiphonam *Benedicite* cum ipso cantico, cuius in fine repetet antiphonam *Benedicite Dominum* etc. Quum devenerint ante Altare, clericus consistet a sinistris Parochi, qui stans ante Altare, nudato capite, subiiciet *Dominus vobiscum* ℟. *Et cum spiritu tuo* et orationem *Deus qui miro ordine* etc. Post haec redibit in sacrarium, ubi deponet stolam et superpelliceum.

39. Si in exequis tam adultorum, quam infantium transferendum cadaver non erit ad Coemeterium, functio in eo loco prescripta fiet in ecclesia.

40. Functiones, quas in exequiis adultorum innuimus, peragendae sunt ordine statuto; poterunt tamen separari altera ab altera, si ratio sufficiens id requirat. Missa autem cum absolutione coniuncta esse debet.

41. Notandum denique, ut sequenti lib. IV. cap. XI. declarabitur, quod abusivus est ritus celebrandi Missam Angelorum in exequiis infantium et ideo ab Ordinario loci prohibendus.

DE SACRA VISITATIONE

CAPUT XII.

1. Acturi de pastorali Visitatione dioecesis lib. VI. cap. XXXV declarabimus, quod in exiguis vicis dioecesis ritus iste quo meliori modo poterit, peragetur. Exoptantes ut hoc nostrum opus, quoad fieri potest, utile quaquaversus evadat innuemus quid peragi possit in paroeciis ruralibus, sufficienti numero Cleri destitutis, quum Visitatio pastoralis ab Episcopo ordinario fiet.

2. Praeparabitur hospitium pro Episcopo et Convisitatoribus in domo parochiali vel in alia, et Parochus admonebit populum, ut praesto sit ad excipiendum Episcopum. Disponet eos, quibus sacra Confirmatio conferenda erit et ipsorum Compatres, in promptu habebit eorum catalogum et monebit eosdem ut hora praestituta adsint in ecclesia pro administratione illius Sacramenti. In promptu etiam habebit libros paroeciales et in quibus relata sunt legata pia ac reliqua omnia, de quibus admonitus fuerit in denunciatione, a Cancellaria Episcopali praemissa pro S. Visitatione. Die praecedente adventum Episcopi pulsabuntur festivo more omnes campanae, ut ipsarum sono nuncietur populo Episcopum postridie adfuturum, ut suo officio fungatur.

Quae sint praeparanda

3. Ecclesia instruetur et exornabitur, ut fieri solet festivis diebus.

4. In limine ipsius praeparabitur parvum tapetum, et pulvinar, in quo geniculabit Episcopus.

5. In Altari maiore aderit SS. Sacramentum reconditum intra tabernaculum ornatum conopoeo albi coloris. Pallium quoque Altaris erit albi coloris, gradus contegentur tapeto et in Altari ipso praeter tobaleas et sex candelabra cum candelis et Cruce media inter illa, corporale cum clavicula tabernaculi

explicabitur in medio, atque in latere Epistolae legile cum Pontificali pro recitandis a Parocho versiculis et oratione. Si deerit Pontificale poterit adhiberi hic ipse liber, in quo ad maiorem commoditatem notamus preces in S. Visitatione recitandas. Ad Crucis pedes vel loco tabellae seu chartagloriae statuetur canon apertus, si haberi poterit ut adhibeatur in benedictione.

6. In suppedaneo a latere Evangelii praeparabitur pro Episcopo faldistorium cum tegumento albi coloris, si haberi poterit, sin minus, sedes decora cum fulcimentis. Si Episcopus celebraturus sit Missam, sedes vel faldistorium ponetur seorsim, ut tempore debito collocetur in suppedaneo.

7. In latere Epistolae praeparabitur abacus coopertus alba tobalea, in quo disponetur stola albi coloris pro Episcopo, scotula cum candela, pontificale vel hic liber pro Episcopo, velum humerale album, duo intorticia, stola nigri coloris pro Episcopo, formula absolutionis et altera Indulgentiae in pagella vel in libello et stola albi coloris pro Parocho. Si Episcopus celebraturus sit Missam lectam, praeparabuntur in abaco omnia quae ad Missam opus sunt.

8. Ante Altare praeparabitur genuflexorium cum strato et cum pulvinis.

9. In sacrario vasculum aquae benedictae cum aspersorio thuribulum cum navicula et exigua imago Crucifixi in pelvicula cooperta velo albo ac superpellicea pro Parocho et pro clericis.

10. Si clerici numero quatuor non erunt, prope portam ecclesiae praeparabitur parvus abacus coopertus alba tobalea, et super ipso aderit vasculum aquae benedictae cum aspersorio et imago Crucifixi albo velo contecta.

11. Praeterea in sacrario Crux processionalis et supellectiles sacrae ab Episcopo visitandae. Aderunt etiam claves fontis bapstismalis, armarii in quo Olea sancta et alterius in quo s. Reliquiae custodiuntur.

12. Si Coemeterium proximum erit ecclesiae, aperietur et lumina cerea prope sepulturas disponetur, accendenda ipso tem-

pore S. Visitationis. Sin longe aberit ab ecclesia, praeparabitur intra ecclesiam ipsam lodix funerea, seu pannus nigri coloris extendendus in medio super pavimento pro absolutione.

13. Prope domum, in qua hospitio exceptus erit Episcopus, in promptu erit baldachinum hastile albi coloris.

In functione

14. Hora praestituta pulsabuntur campanae et populus ad ecclesiam convocabitur. Si qua aderit Confraternitas, quae sacco utatur, aliqui ex Confratribus sacco induti inservient functioni, ut infra. Parochus induetur superpelliceo in sacrario et eodem tempore superpelliceum sibi induent quatuor clerici, quorum unus deferet Crucem processionalem, alter thuribulum, tertius vasculum aquae benedictae, quartus imaginem Crucifixi coopertam, quam osculabitur Episcopus in limine ecclesiae.

15. Parochus cum clericis, praecedentibus confratribus, si aderunt, vel primariis viris loci, procedent ad hospitium quo exceptus erit Episcopus. Tres illi clerici cum vasculo, cum thuribulo et cum imagine Crucifixi subsistent in limine ecclesiae a dextera ingressus.

16. Nisi aderunt quatuor clerici, praeparabitur vasculum cum aspersorio et Crucifixus super parvo abaco posito prope portam, ut superius innutum est, et prope portam consistet clericus cum thuribulo et alter accipiet Crucem processionalem.

17. Parochus, praecedentibus clerico cum Cruce et confratribus ante Crucem, procedet ad hospitium Episcopi et ascendet ad ipsum; Crux subsistet ad ostium domus et confratres accipient baldachinum. Episcopus indutus rocheto et mozzetta deveniet ad ecclesiam.

18. Praebiunt aliqui confratres, post eos clericus cum Cruce, sequetur Parochus, ultimo loco sub baldachino sustento a confratribus vel a praecipuis paroeciae viris. Episcopus, quem sequentur Convisitatores induti veste talari cum pallio, nisi ex privilegio uti possint alio habitu distincto. Sequetur eos populus, primo viri postea foeminae.

19. In itinere a domo praedicta ad ecclesiam cantabitur vel recitabitur alternatim canticum *Benedictus Dominus Deus Israel* etc. et alii psalmi.

20. Quum ventum erit ad portam ecclesiae, clericus gestans Crucem se convertet ad Episcopum, qui capiti detrahet biretum et pileolum ac geniculabit in pulvino ibi praeparato.

21. Parochus a clerico vel ex abaco accipiet Crucifixum et detracto velo, quo coopertus erit, porriget ipsum osculandum Episcopo, et rursus velo coopertum Crocifixum restituet clerico vel reponet super abaco, et Episcopus assurget.

22. Unus e clericis amovebit pulvinum, in quo geniculaverit Episcopus. Postea Parochus accipiet aspersorium et cum osculis consuetis tradet illud Episcopo, qui accepto aspersorio, signabit primo seipsum, deinde asperget adstantes intra et extra ecclesiam et aspersorium Parocho restituet.

23. Postea Parochus accipiet naviculam et incensum cum osculis ministrabit Episcopo, dicens *Benedicte Reverendissime Pater*. Episcopus cum benedictione immittet incensum in thuribulum, quod ei praesentabitur a clerico genuflexo.

24. Parochus restituet naviculam clerico, et ab eo accipiet thuribulum, se sistet contra Episcopum et ipsum reverentia profunda salutans ante et postea, triplici ductu adolebit. Episcopus in thurificationis actu caput bireto cooperiet, et accipiet thurificationem iunctis manibus; post incensationem autem benedictionem Parocho donabit.

25. Clericus, qui thuribulum et alter, qui vasculum sustinebit, deferent haec ad Altare.

26. Postquam thurificatus erit Episcopus, procedetur ad Altare et cantabitur vel alta voce recitabitur a Parocho cum clericis antiphona sequens:

Ant. Sacérdos et Póntifex, et virtútum ópifex, pastor bone in pópulo sic placuísti Dómino.

27. Vel sequens responsorium.

Resp. Ecce Sacérdos magnus, qui in diébus suis plácuit Deo: Ideo iureiurándo fecit illum Dóminus créscere in plebem suam.

℣. Benedictiónem ómnium géntium dedit illi et testamentum suum confirmávit super caput eius. Ideo iureiurándo fecit illum Dóminus créscere in plebem suam. Glória Patri et Fílio et Spirítui Sancto. Ideo iureiurándo fecit, illum Dóminus créscere in plebem suam.

28. Interea de limine ecclesiae tolletur pulvinus et tapetum, in quo geniculaverit Episcopus.

29. Quum ad Altare ventum erit, clericus gestans Crucem, deponet ipsam prope latus Evangelii, Parochus procedet ad Altare, et prope abacum induet sibi stolam: Episcopus genua submittet in genuflexorio ibi praeparato et seorsim ponetur baldachinum hastile, quo in hac functione non opus est amplius.

30. Parochus subsistet in superiori latere Epistolae Altaris in gradu superiori, conversus a sinistris suis ad Episcopum ibique e Pontificali vel ex hoc ipso libro cantabit aut recitabit versiculos sequentes cum oratione, et clerici respondebunt ei

℣. Protéctor noster áspice Deus,
℟. Et réspice in fáciem Christi tui.
℣. Salvum fac servum tuum,
℟. Deus meus sperántem in te.
℣. Mitte ei, Dómine, auxílium de Sancto,
℟. Et de Sion tuére eum,
℣. Nihil proficiat inimícus in eo,
℟. Et fílius iniquitátis non appónat nocére ei.
℣. Dómine exaudi oratiónem meam,
℟. Et clamor meus ad te véniat,
℣. Dóminus vobíscum
℟. Et cum spíritu tuo.

OREMUS

Deus humilium visitátor, qui eos patérna dilectióne consoláris: praeténde societáti nostrae grátiam tuam; ut per eos, in quibus hábitas, tuum in nobis sentiámus advéntum. Per Christum Dóminum nostrum. ℟. Amen.

31. Oratione completa, Parochus exuet sibi stolam, quam super abaco deponet, Episcopus assurget de genuflexorio, procedet ad Altare et quum ascenderit ad ipsum, solemnem benedictionem populo impertietur, dicens *Sit nomen Domini* etc.

32. Si Episcopus celebraturus sit Missam lectam, descendet de Altari, se parabit et leget Missam de officio, quod fiet in die.

33. Lecto Evangelio, ponetur sedes vel faldistorium in cornu Evangelii et Episcopus ibi sedens homiliam ad populum habebit, docens eum de ratione et fine sacrae Visitationis.

34. Completa homilia, clericus ante Episcopum inclinatus recitabit elata voce *Confiteor*, faciens genuflexionem versus Episcopum ad illa verba *Tibi Pater* et ad altera *Te Pater*. Interea Parochus adstabit prope Episcopum lecturus formulam Indulgentiae, itemque prope Episcopum adstabunt duo cappellani aut clerici cum scotula et libro pro formula absolutionis.

35. Episcopus stabit dum recitabitur *Confiteor*, quo completo sedebit. Parochus, facta ad Episcopum inclinatione, publicabit Indulgentiam formula sequenti:

Reverendissímus in Christo Pater et Dóminus, Dóminus N. Dei et Apostólicae Sedis grátia huius Sanctae N. Ecclésiae Epíscopus dat et concédit ómnibus hic praeséntibus quadragínta dies de vera Indulgéntia in forma Ecclésiae consueta. Rogáte Deum pro felíci statu Sanctíssimi Dómini nostri N. divína Providéntia Papae N. Dominatiónis suae Reverendíssimae et Sanctae Matris Ecclésiae.

36. Episcopus assurget ac donabit absolutionem cum benedictione, dícens:

Précibus et méritis beátae Maríae semper Vírginis, beáti Michaélis Archángeli, beáti Joánnis Baptístae, Sanctórum Apostolórum Petri et Páuli et ómnium Sanctórum. Misereátur vestri omnípotens Deus, et dimíssis peccátis vestri, perdúcat vos ad vitam aetérnam. ℟. Amen.

Indulgéntiam, absolutiónem et remissiónem peccatórum vestrórum tríbuat vobis omnípotens et miséricors Dóminus. ℟. Amen.

Elevans oculos et manus, quas iunget ante faciem suam prosequetur:

Et Benedíctio Dei omnipotentis Patris ✠ et Fílii ✠ et Spíritus ✠ Sancti descéndat super vos et máneat semper ℟. Amen.

37. Postea prosequetur Missam usque ad finem, dimittet paramenta et recítabit etiam preces pro gratiarum actione.

38. Sin Missam non celebrabit, largita populo benedictione, ut supra, habebit homiliam seu sermonem, post quem recitabitur *Confiteor* et Episcopus donabit absolutionem cum benedictione, ut supra.

39. Deinde ante Altare imponetur ei super mozzetam stola nigri coloris et parati aderunt prope ipsum duo clerici, alter cum vasculo, alter cum thuribulo ac tertius etiam cum libro.

40. Episcopus, facta ad Altare genuflexione, siquídem in eo custodietur SS. Sacramentum, convertetur ad populum super sinistram suam, animadvertens ne humeros directe vertat ad Altare, propterea quod, ut innuimus, ibi asservabitur SS. Sacramentum, ibique in presbyterio recitabit alternatim cum Parocho et cum clericis sequentem

Ant. Si iniquitátes et psálmum
De profúndis clamávi etc.

In fine dicet

℣. Réquiem aetérnam dona eis, Dómine. Et lux perpétua lúceat eis.

Repetet deinde totam

Ant. Si iniquitátes observáveris, Dómine: Dómine, quis sustinébit?

Subiunget Kyrie eléison. Christe eléison. Kyrie eléison. Pater noster, et prosequetur secreto.

41. Aspersorium ipsi a Parocho tradetur, et asperget super pavimentum presbyterii versus medium, a sinistris et a dextris suis, tum aspersorium Parocho restituet. Postea incensum, ministrante Parocho, demittet cum benedictione consueta in thuribulum, quod ante eum sustinebit clericus genuflexus, et accepto a Parocho thuribulo, thurificationem peraget eodem modo ac aspersionem. Thuribulo reddito Parocho, subiunget sequentes versiculos

℣. Et ne nos indúcas in tentatiónem.
℟. Sed líbera nos a malo.
℣. In memória aetérna erunt iusti,
℟. Ab auditióne mala non timébunt.
℣. A porta ínferi
℟. Erue, Dómine, ánimas eórum.
℣. Réquiem aéternam dona eis, Dómine.
℟. Et lux perpétua lúceat eis.
℣. Dómine, exáudi oratiónem meam.

℟. Et clamor meus ad te véniat.

℣. Dóminus vobíscum.

℟. Et cum spíritu tuo.

OREMUS

Deus qui inter Apostólicos Sacérdotes fámulos tuos Pontificáli fecísti dignitáte vigére: praesta, quaesumus, ut eórum quoque perpétuo aggregéntur consórtio. Per Christum Dóminum nostrum ℟. Amen.

42. Interea si deerit Coemeterium, vel si paullo longius aberit ab ecclesia, a duobus clericis vel confratribus praeparabitur in media ecclesia lodix funerea seu pannus nigri coloris super pavimento.

43. Completa praedicta oratione, duo cleríci cum vasculo et cum thuribulo praecedent alterum clericum, qui acceperit Crucem processionalem et vadent ad Coemeterium, vel in mediam ecclesiam, Episcopus cum Parocho et Convisitatoribus sequetur Crucem.

44. In accessu ad Coemeterium vel ad mediam ecclesiam cantabitur vel recitabitur ab ipsis elata voce sequens:

℟. Qui Lázarum resuscitásti a monuménto foetidum Tu eis, Dómine, dona réquiem et locum indulgéntiae.

℣. Qui ventúrus es indicáre vivos et mórtuos et saeculum per ignem. Tu eis, Dómine, dona réquiem et locum indulgéntiae.

45. Episcopus cum Parocho et reliquis recitabit submissa voce antiph. *Si iniquitates*. Psalmum *De profundis* etc. cum ℣. *Requiem aeternam* in fine et cum repetitione antiphonae. *Si iniquitates observaveris* etc. ut supra.

46. In Coemeterio, vel in ecclesia clericus cum Cruce se sistet contra Episcopum versus portam ecclesiae et Episcopus

stabit a capite, adstante prope ipsum Parocho et duobus clericis cum vasculo et thuribulo.

47. Quum ibi erunt suo quisque loco, cantabitur vel recitabitur elata voce sequens :

℟. Líbera me, Dómine, de morte aetérna in die illa treménda ; quando coeli movéndi sunt et terra ; dum véneris iudicáre saeculum per ignem. ℣. Tremens factus sum ego et tímeo, dum discússio vénerit atque ventúra ira. Quando coeli movéndi sunt et terra. ℣. Dies illa, dies irae, calamitátis et misériae, dies magna et amára valde. Dum véneris iudicáre saeculum per ignem. ℣. Réquiem aetérnam dona eis Dómine. Et lux perpétua lúceat eis. ℟. Líbera me, Dómine, de morte aetérna in die illa treménda ; quando coeli movéndi sunt et terra : dum véneris iudicáre saeculum per ignem.

48. Dum cantabitur hoc responsorium, vel in fine ipsius, si recitabitur, Parochus ministrabit Episcopo incensum, quod ipse cum benedictione usitata iniiciet in thuribulum, sustentum ante eum a clerico genuflexo. Ad ℣. *Requim aeternam* Responsorii, seu cantati seu recitati elata voce, Episcopus nullum Crucis signum dextera efficiet.

49. Post Responsorium Episcopus recitabit alternatim cum Clero *Kyrie eleison. Christe eleison. Kyrie eleison* ; deinde subiunget elata voce *Pater noster* et prosequetur submissa voce recitare.

50. Parochus porriget Episcopo aspersorium, quo asperget in medio, a sinistris et a dextris suis solum Coemeterii, vel pannum nigrum positum in pavimento ecclesiae et reddito Parocho aspersorio, accipiet ab eo thuribulum, quo incensabit eodem modo ac asperserit, et reddito thuribulo, subiunget sequentes :

℣. Et ne nos indúcas in tentatiónem.

℟. Sed líbera nos a malo.

℣. In memória aetérna erunt iusti.

℟. Ab auditióne mala non timébunt.

℣. A porta ínferi.

℟. Erue, Dómine, ánimas eórum.

℣. Réquiem aetérnam dona eis Dómine.

℟. Et lux perpétua lúceat eis.

℣. Dómine exaudi orationem meam.

℟. Et clamor meus ad te véniat.

℣. Dóminus vobíscum.

℟. Et cum spíritu tuo.

OREMUS

Deus, qui inter Apostólicos Sacerdótes fámulos tuos Sacerdotáli fecísti dignitáte vigére: praesta quaesumus, ut eórum quoque perpétuo aggregéntur consórtio.

Deus, véniae largítor et humánae salútis amátor: quaesumus cleméntiam tuam, ut nostrae Congregatiónis fratres, propínquos et benefactóres, qui ex hoc saeculo transierunt, beáta María semper Vírgine intercedénte, cum ómnibus Sanctis tuis, ad perpétuae beatitúdinis consórtium pervenire concédas.

Deus, cuius miseratióne ánimae fidélium requiéscunt, fámulis et famulabus tuis ómnibus hic et ubíque in Christo quiescéntibus, da propítius véniam delictórum: ut a cunctis reátibus absolúti, tecum sine fine laeténtur. Per Christum Dóminum nostrum. ℟. Amen.

℣. Réquiem aetérnam dona eis Dómine.

℟. Et lux perpétua lúceat eis.

Tum duo cantores vel Episcopus ipse elata voce una cum reliquis de Clero recitabunt.

℣. Requiéscant in pace. ℟. Amen.

51. Episcopus, dextera elata sed nullum proferens verbum, Crucis signum efficiet versus omnem Coemeterii partem, vel super pannum nigrum in ecclesia, et ordine eodem ac superius innutum est, redibunt ad ecclesiam vel ad Altare maius.

52. In reditu ad ecclesiam vel ad Altare recitabitur sine cantu et voce competenti psalmus *Miserere mei, Deus, secundum magnam* etc. cum v. *Requiem aeternam* etc. ℟. *Et lux perpetua* etc. in fine.

53. Ad Altare quum redierint, clericus ferens vasculum relinquet illud in abaco et ponet pulvinum in medio gradu infimo, in quo geniculabit Episcopus. Alter clericus cum thuribulo subsistet prope Altare a cornu Epistolae, et qui gestabit Crucem processionalem deponet eam a cornu Evangelii, accendet duo intorticia ac tradet ipsa sustinenda binis confratribus vel etiam duobus laicis extra presbyterium.

54. Episcopus progressus ante Altare, completa recitatione praedicti psalmi *Miserere* etc. stans ante Altare recitabit:

℣. Kyrie eléison. Christe eléison. Kyrie eléison.

℣. Pater noster, et prosequetur secreto.

℣. Et ne nos indúcas in tentatiónem.

℟. Sed líbera nos a malo.

℣. A porta ínferi.

℟. Erue, Dómine, ánimas eórum.

℣. Dòmine exáudi oratiònem meam.

℟. Et clamor meus ad te véniat.

℣. Dóminus vobíscum.

℟. Et cum spíritu tuo.

OREMUS

Absólve quaesumus Dómine, ánimas famulórum famularúmque tuárum ab omni vínculo delictórum: ut in resurrectionis glória inter Sanctos et Eléctos tuos resuscitáti respírent. Per Christum Dóminum nostrum. ℟. Amen.

55. Postea Parochus detrahet Episcopo stolam nigri coloris, quam deponet in abaco, accipiet stolam coloris albi et imponet eam Episcopo, qui capiti detrahet pileolum et geniculabit super pulvino.

56. Tunc Parochus imponet sibi stolam albi coloris, ascendet ad Altare, explicabit corporale in medio, et accepta clavicula aperiet tabernaculum et colliget ex uno latere tentoriolum seu velum, si aderit in interiori tabernaculi parte. Genuflexionem faciet, paullulum conversus super dexteram suam ne tergum ad Episcopum vertat, descendet de Altari, sibi detrahet stolam et geniculabit a dexteris Episcopi.

57. Episcopus assurget et incensum, ministrante Parocho, sine benedictione demittet in thuribulum, quod sustinebitur a clerico stante.

58. Rursus geniculabit Episcopus in pulvino et accepto a Parocho thuribulo, incensabit SS. Sacramentum et Parocho thuribulum restituet.

59. Episcopus intonabit *Tantum ergo* quod canendo prosequetur populus et post inclinationem ad verba *Veneremur cernui*, assurget et pulvino a clerico de medio amoto, ascendet ad Altare cum Convisitatoribus, genuflexionem faciet, extrahet pixidem e tabernaculo seu ciborio, ponet in Altari, deteget, et inspiciet ac si opus fuerit, emanabit opportuna decreta, quae a Secretario S. Visitationis notabuntur.

60. Episcopus postquam visitaverit SS. Sacramentum, rursus cooperiet Pixidem, relinquens eam in Altari et Convisitatores recedent.

61. Parochus acceptum velum humerale albi coloris imponet humeris Episcopi genuflexi in suppedaneo eique ante pectus firmabit illud.

62. Cantabitur alter versiculus *Genitori Genitoque* etc. et Episcopus assurgens accipiet s. Pixidem, qua cooperta extremitatibus anterioribus veli humeralis impertietur triplicem populo benedictionem.

63. Benedictione impertita, Episcopus deponet Pixidem in Altari, genuflectet, de Altari descendet et rursus geniculabit super pulvino in medio gradu infimo ac velum humerale dimittet.

64. Parochus, imposita collo stola, claudet SS. Sacramentum intra tabernaculum, ut superius dictum est, et Episcopus post brevem orationem assurget, dimittet stolam albi coloris ac recepto pileolo et bireto, comitatus a Parocho et Convisitatoribus perget ad visitandum fontem baptismalem. Visitabit deinde Olea sancta et s. Reliquias in Sacrario. Poterit etiam prosequi visitationem sacrarum supellectilium, Altarium et ceterarum rerum, vel alia hora visitationem indicere, postremo ad suum hospitium a Parocho et reliquis comitatus redibit, ut in accessu ad ecclesiam.

In administratione Confirmationis

65. Parochus postquam certior factus erit de die et hora qua velit Episcopus hoc Sacramentum administrare, admonebit confirmandos et eorum compatres de die et hora qua parati debebunt in ecclesia adesse.

66. Sacramentum illud ministrabitur matutino tempore.

67. Curae erit Parocho, ut circum Altare fiat ex scamnis septum quoddam, intra quod stabunt compatres cum confirmandis, videlicet mares a dexteris, foeminae a sinistris.

68. Ipse Parochus unicuique confirmando tradet schedam in qua notatum erit nomen et cognomen confirmandi et nomen eius parentum, aetas eiusdem, nomen et cognomen compatris; quae schedae in functionis actu a clerico quodam accipientur et ope fili et acus coniungentur, ut deinde eorum nomina in librum confirmatorum referri possint.

69. Meminerit etiam Parochus uni vel pluribus exploratae fidei hominibus committere negotium claudendi ecclesiam postquam ingressus erit Episcopus, ne abire possint confirmandi, aut alii supervenire.

70. Pro administrando autem hoc Sacramento praeparabitur super Altare pro Episcopo stola albi coloris, mitra auriphrygiata, vasculum S. Chrismatis in pelvicula et aliquantum gossipii soluti ad abstergendam frontem confirmatorum. Super abaco disponetur urceus cum pelvi, mantile in lance et in altera pelvicula aliquantulum medullae panis et mali medici. A latere Evangelii in suppedaneo statuetur faldistorium, vel in huius defectu, sedes cum fulcris et pulvinus in medio gradu infimo.

71. In sacrario aderunt superpellicea pro Parocho et clericis et vasculum aquae benedictae cum aspergillo.

72. Hora praestituta ad campanarum sonum congregabuntur in ecclesiam confirmandi et eorum compatres. Parochus autem indutus superpelliceo una cum clericis perget ad hospitium Episcopi et comitabitur eum ad ecclesiam. Ad portam ecclesiae praesto erit clericus cum vasculo aquae benedictae et cum aspergillo. Episcopus induetur rocheto et mozzeta.

73. Episcopo ad portam ecclesiae progresso Parochus porriget cum consuetis osculis aspergillum, quo Episcopus seipsum signabit, deinde asperget circumstantes et aspersorio reddito Parocho, procedet ad Altare et geniculabit in genuflexorio, si aderit praeparatum, secus super pulvino posito in medio gradu infimo.

74. Oratione absoluta assurgens Episcopus genuflectet, si aderit SS. Sacramentum, ascendet ad Altare, amoto a clerico pulvino, et sedebit in faldistorio vel in sede ibi praeparata.

75. Episcopus sedens faciet admonitionem, ut a Pontificali praescribitur, quo ipso tempore praesto erunt Ministri ablutionis et clerici cum libro et cum scotula et alter cum acu et filo accepturus schedas confirmatorum.

76. Si Episcopus existimabit non opus esse admonitione, simul ac sederit, dimittet mozzetam et manus lavabit.

77. Interea claudentur ecclesiae portae, vel saltem providebitur ne quis e confirmandis exire, neve alii adiungi possint.

78. Tum Parochus Episcopo imponet stolam super rocheto et omnes confirmandi simul cum suis compatribus in genua procumbent.

79. Episcopus assurget ac elata voce et iunctis manibus, conversus ad confirmandos dicet.

Spíritus Sanctus supervéniat in vos, et virtus Altissimi custódiat vos a peccátis. ℟. Amen.

Deinde se signans dicet:

℣. Adiutórium nostrum in nómine Dómini.
℟. Qui fecit cœlum et terram.
℣. Dómine, exáudi oratiónem meam.
℟. Et clamor meus ad te véniat.
℣. Dóminus vobíscum.
℟. Et cum spíritu tuo.

Extensis deinde manibus versus confirmandos, dicet.

OREMUS

Omnípotens sempitérne Deus, qui regeneráre dignátus es hos fámulos tuos ex aqua et Spíritu Sancto, quique dedísti eis remissiónem ómnium peccatórum: emítte in eos septifórmem Spíritum tuum Sanctum Paráclitum de cœlis. ℟. Amen.

Spíritum sapiéntiæ et intelléctus. ℟. Amen.

Spíritum consílii et fortitúdinis. ℟. Amen.

Spíritum sciéntiæ et pietátis. ℟. Amen.

Adímple eos Spíritu timóris tui et consígna eos signo Crucis ✠ Christi in vitam propitiátus ætérnam. Per eúmdem Dó-

minum nostrum Jesum Christum Fílium tuum, qui tecum vivit et regnat in unitáte eiúsdem Spíritus Sancti Deus, per ómnia sæcula sæculórum. ℟. Amen.

80. Post orationem Episcopus descendet de Altari et faciet genuflexionem si aderit ibi SS. Sacramentum, eiusque capiti imponetur mitra a Párocho, qui postea accipiet vasculum, in quo erit s. Chrisma, et gossipium.

81. Clericus qui debebit schedas confirmatorum colligere, praecedet Episcopum et advertet etiam, nisi aderit alius qui hoc officio fungatur, ut ipse colligat candelas ab eisdem confirmandis, si erit in more positum, ut illi praesentent candelam. Hac in re poterit coadiuvari ab aliis clericis, et defectu Cleri, poterit uti opera alicuius ex confratribus sacco indutis.

82. Dum Episcopus confirmabit unumquemque confirmandum, compater seu commater debebit imponere dexteram humero dextero confirmandi, deinde in huius fronte ligabit taeniam.

83. Episcopus in donanda Confirmatione intinget pollicem dexterum in s. Chrismate et imposita capiti confirmandi manu extensa, percontatus a compatre nomen illius, exequetur pollice unctionem in modum Crucis super frontem eiusdem, dicens:

N. signo te signo Cru ✠ cis et confírmo te Chrísmate salútis: In nómine Patris ✠ et Fílii ✠ et Spíritus ✠ Sancti. ℟. Amen.

Et leviter manu dextera percutiens genam sinistram confirmati, dicet:

Pax tecum, nec respondetur *Et cum spiritu tuo.*

84. Quum confirmati erunt omnes illi, qui se praesentaverint, Episcopus redibit ad Altare, et sedens in faldistorio la-

vabit manus, mundans pollicem dexterum medulla panis et mali medici.

85. Interea recitabitur sequens:

Ant. Confírma hoc, Deus, quod operátus es in nobis a templo sancto tuo, quod est in Jerúsalem. ℣. Glória Patri et Fílio et Spirítui Sancto. ℟. Sicut erat in princípio et nunc et semper, et in sæcula sæculórum. Amen. Confírma hoc, Deus, quod operátus es in nobis a templo sancto tuo, quod est in Jerúsalem.

86. Parochus detrahet mitram Episcopo, qui assurget, se convertet ad Altare et iunctis mánibus, dicet:

℣. Osténde nobis, Dómine, misericórdiam tuam.
℟. Et salutáre tuum da nobis.
℣. Dómine, exáudi oratiónem meam.
℟. Et clamor meus ad te véniat.
℣. Dóminus vobíscum.
℟. Et cum spíritu tuo.

OREMUS

Deus, qui Apóstolis tuis Sanctum dedísti Spíritum et per eos eorúmque successóres cæteris fidélibus tradéndam esse voluisti: réspice propítius ad humilitátis nostræ famulátum, et præsta, ut eorum corda, quorum frontes sacro Chrísmate delinívimus, et signo sanctæ Crucis signávimus, idem Spíritus Sanctus in eis supervéniens templum glóriæ suæ dignánter inhabitándo perfíciat. Qui cum Patre et eodem Spíritu Sancto vivis et regnas Deus per ómnia sæcula sæculórum. ℟. Amen.

Deinde subiunget:

Ecce sic benedicétur omnis homo, qui timet Dóminum.

Et conversus ad confirmatos efficiet super eos Crucis signum dicens:

Bene ✠ dicat vos Dóminus ex Sion, ut videátis bona Jerúsalem ómnibus diébus vitae vestrae et habeátis vitam aetérnam. ℟. Amen.

87. Sedebit rursus in faldistorio vel in sede et compatres admonebit, ut in Pontificali et cum ipsis recitabit *Credo in Deum* et *Pater noster* et *Ave Maria*.

88. Aperientur portae ecclesiae sive sacelli, et Episcopus dimissa stola ac resumpta mozzeta, de Altari descendet, geniculabit super pulvillo, orabit brevi tempore, et eodem ordine ac traditum est in accessu, ad suam residentiam revertetur.

89. Postquam Episcopus Visitationem peregerit, eo ipso tempore, quo discessurus erit, redibit ad ecclesiam indutus habitu viatorio, ibique SS. Sacramentum adorans fundet preces; postea stans et ad Altare conversus in latere Epistolae, recitabit psalmum De profúndis clamávi etc. cum ℣. Réquiem aetérnam etc. et antiphonam Si iniquitátes observáveris etc.

Subiunget Pater noster et prosequetur secreto, tum

℣. Et ne nos inducás in tentatiónem.
℟. Sed libera nos a malo.
℣. A porta ínferi.
℟. Erue, Dómine, ánimas eórum.
℣. Requiéscant in pace.
℟. Amen.
℣. Dómine exáudi oratiónem meam.

℟. Et clamor meus ad te véniat.

℣. Dóminus vobíscum.

℟. Et cum spíritu tuo.

OREMUS

Deus, cuius miseratióne ánimae fidélium requiéscunt, fámulis et famulábus tuis ómnibus hic et ubíque in Christo quiescéntibus da propítius véniam peccatórum; ut a cunctis reátibus absolúti, tecum sine fine laeténtur. Per Christum Dóminum nostrum. ℟. Amen.

SACRARUM CAEREMONIARUM MANUALE

PRO SACRAMENTORUM ADMINISTRATIONE AD PAROCHUM SPECTANTE, ET PRO BENEDICTIONIBUS DE EPISCOPI MANDATO FACIENDIS.

LIBER IV.

DE BAPTISMO UNIUS PARVULI ADMINISTRATO A PAROCHO VEL AB ALIO SACERDOTE EX EIUS MANDATO.

CAPUT I.

1. Quod spectat ad materiam et formam Baptismi, ad Ministrum ipsius, ad Compatres, ad Olea sancta et reliqua omnia, quae perspicue a Rituali Romano praescribuntur ubi sermo est de administratione huius Sacramenti, locus non est hic disserere. Quare solummodo ritum, hac in re servandum innuemus.

De rebus praeparandis.

2. Aperientur cancelli baptisterii; elevabitur operculum vel reserabitur ostiolum, quo coopertus seu clausus erit fons baptismalis.

3. Prope fontem super exiguo abaco cooperto alba tobalea aderunt binae stolae, altera coloris albi, altera violacei *(a)*, vascula S. Chrismatis et Olei sancti Catechumenorum in pelvicula argentea, vasculum vitreum cum sale iam benedicto, vel benedicendo, aliquantulum gossipii et medullae panis; urceus

(a) Inconveniens est usus stolae duplicis, sive ut aiunt, bifrontis, quoniam altera alterius videretur esse pannus subsutus: idcirco duas monuimus distinctas stolas esse praeparandas.

cum pelvi et mantile in usum Sacerdotis baptismum administraturi, manutergium ad extergendum caput infantis, linteolum album et mundum adhibendum loco vestis candidae, cereus unus, Rituale, nomina imponenda baptizando scripta in papyro, cochleare argenteum vel saltem stanneum ad effundendam aquàm in caput infantis et pelvis seu concha ad excipiendam aquam quae defluet de capite parvuli, nisi in ipso fonte aderit sacrarium.

4. Si qua de caussa Sacramentum hoc administrandum esset noctu, aderunt lumina, quae satis sint ad illustrandum baptisterium *(a)*.

In functione

5. Rebus ita dispositis, se sistet extra portam ecclesiae compater vel commater cum infante, et Parochus lotis in sacristia manibus et superpellicio indutus supra vestem talarem, assistente clerico induto et ipso superpellicio accedet ad fontem, collo sibi imponet stolam violaceam et secum ferens Rituale, consistet in limine ecclesiae vel baptisterii, si hoc esset ab ecclesia seiunctum iuxta veterem disciplinam *(b)*.

6. Parochus stans in limine ex parte interiori ecclesiae vel baptisterii, interrogabit compatrem, dicens *N. quid petis ab Ecclesia Dei?*

(*a*) Sacramenta administranda sunt diurnis temporibus; ideoque sine gravi caussa baptismus noctu non conferetur.

(*b*) Exorcismi sunt faciendi extra portam ecclesiae vel baptisterii, quum perpiscua sit ratio, qua id a Rituali praescribatur.

Non erit supervacaneum hisce adnotationibus addere quae cap. 3. tit. XXVI. declarat Concilium Romanum habitum a Summo Pontifice Benedicto XIII, an. 1725. « Quia baptismus ianua est Sacramentorum et porta, per quam in Christi Ecclesiam intramus, sciant Parochi non nude a Romano Rituali praescribi, ut baptizandorum catechismus ad Ecclesiae ianuam, his cum patrinis extra existentibus, peragatur. Ipsis itaque districte praecipimus, ut ritum omnino servent eumdem, nec unquam committant contrarius procedat abusus: quemadmodum et alter ille, domi scilicet infantes baptizandi extra necessitatem, quae si unquam eveniat, erit ab Episcopo probanda. »

7. Notandum quod loco literae *N.* tum in hac tum in reliquis interrogationibus et orationibus exprimendum est nomen seu nomina baptizandi *(a)*.

8. Compater sive commater respondebit *Fidem.*

9. Parochus seu Sacerdos subiunget *Fides quid tibi praestat?*

10. Compater: *Vitam aeternam.*

11. Sacerdos: *Si igitur vis ad vitam ingredi* etc.

12. Hoc tempore clericus qui assistet Parocho, accipiet e baptisterio vasculum salis et mantile.

13. Postquam Parochus dixerit *proximum tuum sicut teipsum*, accedet aliquantulum ad infantem, leniter halitabit tribus vicibus super faciem eius, deinde subiunget *Exi ab eo* etc. Tum prosequetur *accipe signum Crucis* et pollice dextero Crucis signum efficiet in fronte infantis ad illa verba *in fronte* et alterum in pectore dicens *in corde.*

14. Postea Parochus recitabit orationem *Oremus. Preces nostras quaesumus, Domine* etc. qua completa, dexteram imponet capiti infantis, quam pergens sustinere extensam versus illum, dicet alteram orationem *Oremus. Omnipotens sempiterne Deus* etc.

15. His duabus orationibus absolutis, clericus Parocho praesentabit salem benedicendum, quod ille benedicet cum oratione *Exorcizo te, creatura salis* etc.

16. Si sal iam benedictus servaretur ad hunc usum in fonte, benedictione praedicta amplius opus non est.

17. Parochus pollice et indice dexterae accipiet pauca frustula salis eaque infundet in os infantis dicens *N. accipe salem* etc. et exterget digitos mantili, quod referetur ad fontem una cum sale a clerico assistente.

18. Deinde Parochus dicet *Pax tecum* et Compater respondebit *Et cum spirito tuo.* Et Parochus subiunget alteram orationem *Oremus. Deus patrum nostrorum* etc. Post ora-

(*a*) Si plura nomina baptizando imponuntur, solent communiter pronunciari omnia nomina prima vice, in ipso baptismatis momento et quum dimittitur baptizatus: reliquis vicibus primum tantum nomen pronunciatur.

tionem recitabit exorcismum *Exorcizo te* etc. advertens ut dextera benedictionis signum faciat versus infantem, quum dicet *in nomine Patris* etc. itemque ut Crucis signum pollice dextero faciat in fronte infantis sub finem exorcismi ad illa verba *quod nos fronti eius* etc.

19. Post exorcismum Parochus rursus dexteram imponet capiti infantis, eamque extensam sustinens versus illum, recitabit orationem *Oremus. Aeternam ac iustissimam* etc.

20. Completa hac oratione, Parochus extremitatem sinistram stolae imponet capiti infantis et dicens ei. *N. ingredere in templum Dei* etc introducet ipsum in ecclesiam vel in baptisterium. Compater accipiet extremitatem stolae et gestans infantem, intrabit in ecclesiam vel in baptisterium una cum Parocho, incedens a sinistris eius.

21. Interea dum a porta accedent ad baptisterium, Parochus et Compater recitabunt *Credo* et *Pater noster*. Compater ea poterit recitare idiomate vernaculo, Parochus latino, ut notatur in Rituali.

22. Quum Parochus et Compater cum infante devenerint ad cancellos fontis, antequam ingrediantur in ipsum, Parochus subsistet humeris ad fontem versis, Compater cum infante stabit contra Parochum.

23. Parochus recitabit exorcismum *Exorcizo te, omnis immunde spiritus* etc.

24. Interea clericus in promptu habebit vasculum Olei sancti Catechumenorum in pelvicula et aliquantulum gossipii, adstans Parocho a dextris.

25. Postquam Parochus recitaverit exorcismum, pollice dextero accipiet ex ore suo paullulum salivae, qua tanget aurem dexteram baptizandi dicens *Ephpheta*, ac tanges sinistram dicet *quod est adaperire*. Narem deinde dexteram infantis tanget dicens *In odorem*, tum sinistram dicens *suavitatis* et prosequetur *Tu autem effugare* etc.

26. Parochus interrogabit baptizandum exprimens nomen eius et dicet *N. abrenuntias satanae?* Compater respondebit *Abrenuntio*. Parochus: *Et omnibus operibus eius?* Compater:

adrenuntio Parochus: *et omnibus pompis eius.* Compater: *abrenuntio.*

27. Compater vel Commater aperiet vestem infantis in pectore et in collo. Parochus intinget pollicem dexterum in Oleum sanctum Catechumenorum et dicens *Ego te linio* etc. pollice efficiet unctionem in formam Crucis primo in pectore, postea in humeris baptizandi ad verba *oleo salutis.* Post formulam Parochus exterget pollicem gossipio, quod ei porriget clericus, qui si in sacro ordine constitutus sit, absterget gossipio unctiones in pectore et in humeris baptizandi; secus hoc faciet Parochus ipse.

28. Clericus referet ab abacum vasculum Olei sancti Catechumenorum et accipiet stolam albi coloris.

29. Parochus dimittet stolam violaceam et sibi imponet alteram albi coloris, deinde intrabit in ambitum baptisterii et accedet ad fontem baptismalem. Compater cum infante sequetur Parochum.

30. Clericus ad abacum referet stolam violaceam et in promptu habebit cochleare ad effundendam aquam in caput infantis, et deinceps reliqua etiam, videlicet manutergium ad extergendum caput iufantis, vasculum S. Chrismatis, linteolum seu vestem candidam et postremo cereum accensum.

31. Parochus, imposita sibi alba stola et adstans fonti, baptizandum interrogabit compellans eum, scilicet N. *credis in Deum* etc. Compater respondebit: *Credo.* Parochus: *Credis in Iesum Christum* etc. Compater: *Credo.* Parochus: *Credis in Spiritum Sanctum* etc. Compater: *Credo.*

32. Postea Parochus compellans baptizandum interrogabit, dicens *N. vis baptizari?* Compater respondebit: *Volo.*

33. Parochus se convertet ad fontem stans a dextera ipsius. Compater accedet ad fontem, supra quem sustinebit infantem capite nudato et inclinatum versus fontem ipsum. Clericus sustinebit pelvim infra caput infantis, si fons careret sacrario, seu loco in quem defluat aqua e capite baptizandi. Sin aderit sacrarium, Compater infantem sustinebit supra ipsum.

34. Parochus, accepto cochleari dextera, hauriet aquam

baptismalem, et dicens *N. ego te baptizo in nomine Patris* aquam prima vice effundet in formam Crucis super caput infantis, *et Filii* effundet aquam, ut supra, secunda vice, *et Spiritus Sancti* tertia vice.

35. Si mos erit conferendi Baptismum per immersionem, Parochus sumpto utraque manu infante, ter immerget caput illius in fontem, prima vice ad verba *in nomine Patris*, secunda. *et Filii*, tertia *et Spiritus Sancti*. Hoc casu Compater vel Commater, sive uterque simul e manibus Parochi accipient infantem baptizatum.

36. Compater et Commater accipient manutergium et diligenter extergent caput infantis baptizati.

37. Exterso infantis capite, clericus praesentabit Parocho vasculum s. Chrismatis cum aliqantulo gossipio. Parochus pollicem dexterum intinget in s. Chrisma et dicens formulam *Deus omnipotens* etc. unctionem in formam Crucis faciet super verticem capitis (non vero in fronte) baptizati, quum pronunciabit verba *Ipse te liniat Chrismate salutis*. Parochus gossipio exterget pollicem et clericus, si sacro ordine fuerit constitutus, vel Parochus ipse unctionem in capite baptizati factam gossipio exterget. Quo facto, Parochus dicet *Pax tibi* et Compater respondebit *Et cum spiritu tuo.*

38. Clericus tradet Parocho vestem candidam, seu linteolum mundum lineum, quod explicatum Parochus imponet capiti baptizati dicens *Accipe vestem candidam* etc. Compater respondebit *Amen.*

39. Amota a baptizato veste candida, clericus tradet cereum accensum Parocho et hic Compatri, qui accipiet illum dextera, et Parochus dicet ei *Accipe lampadem ardentem* etc. Compater respondebit *Amen* et cereus a clerico recipietur.

40. Post haec Parochus dicet baptizato *N. vade in pace* etc. Compater autem respondebit *Amen.*

41. Compater cum infante baptizato discedet, et Parochus deposita stola albi coloris, accedet ad abacum et lavabit manus et utetur medulla panis ut pollicem Oleis sanctis perfusum extergat.

42. Clericus aquam supradictam et alteram quoque in baptismo adhibitam infundet in sacrarium et claudet fontem, resque omnes, quae opus fuerunt in administratione huius Sacramenti, vel in baptisterio vel in sacristia reponet.

DE BAPTISMO PLURIUM INFANTIUM ADMINISTRATO A PAROCHO VEL AB ALIO SACERDOTE EX EIUS MANDATO.

CAPUT II.

De rebus praeparandis

1. Aperientur cancelli Baptisterii et operculum quoque sive ostiolum, quod cooperiet vel claudet fontem baptismalem.

2. Prope fontem praeparabitur parvus abacus alba tobalea contectus, in quo disponentur binae stolae, alba scilicet ac violacea; vascula Olei sancti Catechumenorum et s. Chrismatis in pelvicula argentea, vasculum vitreum cum sale benedicto vel benedicendo; aliquantulum gossipii et medullae panis; urceus cum pelvi et mantile seu manutergium in usum Parochi, qui administrabit baptismum; manutergia correspondentia numero baptizandorum ad extergendum eorum caput; linteolum albi coloris mundum, adhibendum pro veste candida; cereus unus, Rituale, nomina cuiusque baptizandi scripta in pagella, sed distincta, ne oriatur aequivocatio in interrogationibus; cochleare argenteum vel stanneum ad fundendam aquam in caput baptizandi; pelvis ad excipiendam aquam, quae defluet de capite baptizati, nisi in fonte ipso adesset sacrarium.

In functione

3. Hora praestituta extra portam ecclesiae vel baptisterii, si hoc ab ecclesia seiunctum esset iuxta veterem disciplinam,

se sistent compatres et commatres cum infantibus. Mares a sinistra et foeminae a dextera ingressus consistent ita, ut illi a dextera, istae a sinistra stent Parochi vel Sacerdotis baptismum administraturi.

4. Parochus indutus veste talari lavabit manus et sibi imponet superpelliceum et stolam violaceam; tum manu sustinens Rituale et assistente uno vel duobus clericis superpellicio indutis, subsistet in limine ecclesiae vel baptisterii, et primus compater cum primo infante masculo se sistet ante eum.

5. Parochus proferens nomen seu nomina primo infanti imponenda, interrogabit *N. quid petis ab Ecclesia Dei?*

6. Notandum, quod loco literae *N.* tum in ista tum in reliquis interrogationibus, nomen, vel nomina baptizandi exprimenda sunt. (*a*)

7. Compater respondebit *Fidem.*

8. Parochus subiiciet *Fides quid tibi praestat?* Compater autem: *Vitam aeternam.* Parochus: *Si igitur vis ad vitam ingredi* etc. usque ad illa verba *proximum tuum sicut teipsum* inclusive.

9. Postea Parochus accedet ad infantem praedictum et leniter tribus vicibus halitabit in faciem eius, ac deinde dicet *Exi ab eo* etc. Tum prosequetur *accipe signum Crucis* et pollice dextero Crucis signum in fronte eius signabit ad verba *in fronte* et alterum in pectore, dicens *in corde* et continuabit formulam usque ad finem, videlicet *ut templum Dei iam esse possis.*

10. Tunc recedet Compater cum primo infante et prodibit alter, quem Parochus interrogabit *N. quid petis* etc. usque ad verba praedicta.

11. Sic deinceps interrogabit tertium, sic quartum et reliquos, postea foeminas.

12. Clericus accipiet salem cum mantili, quum Parochus interrogabit ultimum baptizandum.

13. Postquam Parochus interrogaverit, ut supra, omnes

(*a*) Confer adnotationes cap. praecedenti positas sub num. 3. 4. et 7.

infantes sive eorum compatres et commatres, stantibus singulis suo loco, quo erant functionis initio, dicet orationem *Oremus. Preces nostras* etc. plurali numero.

14. Hac oratione completa, unusquisque compater accedet ad Parochum, qui manum imponet capiti singulis baptizandis masculis et foeminis, et immediate redibunt ad locum quisque suum.

15. Deinde Parochus sustinens manum extensam versus baptizandos, orationem plurali numero dicet *Oremus. Omnipotens sempiterne Deus* etc.

16. Post hanc orationem, clericus praesentabit Parocho salem, quem benedicet cum exorcismo et oratione *Exorcizo te, creatura salis* etc.

17. Si sal esset iam benedictus, omittetur eius benedictio.

18. Parochus accipiet pauca frustula salis et infundet in os primi baptizandi, dicens N. *accipe salem* etc. Idipsum deinceps faciet secundo, tertio et reliquis, deinde foeminis, servans ordinem, quo usus est in interrogationibus. In hac actione unusquisque compater cum infante successive se sistent ad Parochum, qui postquam singulis salem in os infuderit, dicet *Pax tecum* et compater vel commater respondebit *Et cum spiritu tuo.*

19. Hoc facto, Parochus exterget digitos mantili, ac deinde orationem numero plurali recitabit *Oremus. Deus patrum nostrorum* etc. Post orationem subiiciet exorcismum *Exorcizo te* etc. pariter numero plurali, advertens, ut dextera benedicat versus baptizandos ad verba *In nomine Patris* etc. Quod autem ad verba *et hoc signum sanctae Crucis, quod nos fronti eorum damus*, accendentibus ad ipsum compatribus, signo Crucis in fronte signabit omnes baptizandos alterum post alterum, quo omnibus signatis, prosequetur *tu maledicte diabole* etc.

20. Post hunc exorcismum Parochus dexteram imponet capiti cuiusque baptizandi, deinde sustinens eamdem manum extensam versus ipsos, leget plurali numero orationem *Oremus. Aeternam ac iustissimam pietatem* etc.

21. Hac oratione recitata, Parochus extremitatem dexteram stolae imponet capiti primi baptizandi et extremitatem sinistram

capiti primae baptizandae et dicet N. N. *ingredimini in templum Dei* etc. Quum plures sint baptizandi infantes masculi et foeminae, primus compater et prima commater manu tenebunt stolam, secundi et secundae compatres et commatres manu tenebunt primos et primas, et sic de ceteris; et intrabunt in ecclesiam. Mares locum sument a dexteris, foeminae a sinistris Parochi.

22. Parochus introducet eos in ecclesiam vel in baptisterium, et dum procedent ad fontem baptismalem, recitabunt *Credo* et *Pater noster*. Compatres et Commatres poterunt haec recitare vulgari sermone.

23. Progressi ante cancellos fontis extra baptisterium, mares et foeminae subsistent eodem ordine, quo stabant in porticu seu extra portam ecclesiae.

24. Parochus antequam ingrediatur in baptisterium, subsistet ibi humeris ad fontem versis, et conversus ad baptizandos dicet plurali numero exorcismum *Exorcizo te* etc.

25. Hoc tempore clericus in promptu habebit vasculum Olei sancti Catechumenorum in pelvicula et aliqantulum gossipii et adstabit Parocho a dextris.

26. Recitato plurali numero praedicto exorcismo, primus Compater cum baptizando approximabit ad Parochum; qui extremitate pollicis dexteri, accepta ex ore suo aliquantula saliva, tanget aures et nares baptizandi: tangens aurem dexteram dicet *Ephpheta* sinistram *quod est adaperire*; tangens narem dexteram *in odorem*, sinistram *suavitatis*; et prosequetur formulam dicens *tu autem effugare, diabole, approquinquabit enim iudicium Dei.*

27. Recedet primus Compater cum baptizando, et accedet secundus ad Parochum, qui peraget eadem ac primo, et sic de ceteris et post eos de foeminis.

28. Quum Parochus saliva tetigerit aures et nares baptizandorum omnium, rursus se sistet ante eum primus Compater cum infante, et Parochus pronuntians nomen baptizandi istius interrogabit dicens N. *abrenuntias Satanae?* Compater respondebit *abrenuntio* Parochus: *Et omnibus operibus eius?* Com-

pater: *Abrenuntio* Parochus: *Et omnibus pompis eius?* Compater: *Abrenuntio.*

29. Compater aperiet vestem infantis in pectore et in humeris. Parochus intinget pollicem dexterum in Oleum sanctum Catechumenorum, et proferens formulam *Ego te linio* etc. pollice dextero unctionem faciet in formam Crucis primo in pectore, deinde in humeris infantis ad verba *oleo salutis*. Post formulam Parochus exterget gossipio unctiones, quas fecerit infanti, quod etiam fieri poterit a clerico ei assistente, dummodo sacro ordine constitutus eit.

30. Post unctionem recedet primus Compater et accedet alter cum baptizando, cui Parochus unctiones faciet ut primo, atque ita deinceps reliquis masculis et foeminis, Post unctionem ultimi sive ultimae baptizandae, Parochus gossipio exterget etiam pollicem suum.

31. Clericus referet ad abacum vasculum Olei sancti cum gossipio et accipiet stolam albi coloris.

32. Parochus dimittet stolam violaceam et sibi imponet alteram albi coloris, intrabit in baptisterium et accedet ad fontem baptismalem. Compater primus cum infante sequetur Parochum.

33. Interea clericus referet ad abacum stolam violaceam et in promptu habebit cochleare ad effundendam aquam in caput infantis, mantile ad extergendum caput eius, deinde vasculum s. Chrismatis, vestem candidam et cereum.

34. Parochus imposita sibi, ut supra dictum est, stola albi coloris, et adstans fonti baptismali, interrogabit baptizandum, compellans eum N. *credis in Deum* etc. Compater respondebit *Credo*. Parochus: *Credis in Jesum Christum* etc. Compater: *Credo* Parochus: *Credis in Spiritum Sanctum* etc. Compater: respondebit *Credo*.

35. Postea Parochus: interrogabit baptizandum, compellans eum N. *vis baptizari?* compater respondebit *Volo.*

36. Parochus se convertet ad fontem a dextris ipsius. Compater accedet ad fontem, super quem sustinebit infantem inclinatum et capite nudato. Clericus sustinebit pelvim infra caput infantis, si in fonte deesset sacrarium; sed si sacrarium aderit

seu locus in quem decidat aqua defluens de capite baptizandi, compater super ipsum sustinebit infantem, ut supra.

37. Parochus, accepto dextera cochleari, attinget aquam baptismalem, ac dicens N. *ego te baptizo in nomine Patris* etc. effundet aquam in formam Chrucis super caput infantis prima vice, et dicens *et Filii* effundet aquam, ut supra, secunda vice, *et Spiritus Sancti* effundet tertia vice.

38. Si baptismum conferendum esset per immersionem, servabitur quod capite praecedenti num. 35. notatum est.

39. Compater vel commater accipiet mantile et caput baptizati diligenter extergent.

40. Capite infantis exterso, clericus praesentabit Parocho vasculum s. Chrismatis cum aliquantulo gossipio. Parochus intinget pollicem dexterum in s. Chrisma et recitans formulam *Deus omnipotens* etc. unctionem faciet in modum Crucis super verticem capitis (non vero in fronte) baptizati ad illa verba *ipse te liniat Chrismate salutis* etc. Exterget deinde gossipio pollicem suum et unctionem in infante peractam. Hoc fieri poterit etiam a clerico, si sacro ordine constitutus sit.

41. Clericus tradet Parocho vestem candidam seu linteolum mundum lineum, quod explicatum Parochus imponet capiti baptizati, dicens *Accipe vestem candidam* etc. Compater respondebit *Amen.*

42. Amota a capite baptizati veste candida, clericus tradet Parocho cereum accensum et Parochus compatri, dicens *Accipe lampadem ardentem* etc. Compater respondebit *Amen* et cereus a clerico recipietur.

43. Postremo Parochus baptizato dicet N. *vade in pace* etc. Compater respondebit *Amen.*

44. Discedet e fonte primus compater cum infante baptizato, et succedet in locum eius secundus quem Parochus interrogabit N. *credis in Deum* etc. ut supra cum iis quae sequuntur usque ad finem. Idipsum deinceps fiet singulis aliis baptizandis, masculis et foeminis, servando semper methodum eamdem a num. 34. ad num. 43. inclusive huius capitis.

45. Postquam discesserit ultimus baptizatus, Parochus di-

mittet stolam albi coloris et lavabit manus, abstergens pollicem medulla panis.

46. Aqua antedicta et illa quoque, quae adhibita fuit in baptismo, infundetur in sacrarium, claudetur fons et suo loco reponentur res omnes, quae opus fuerunt in administratione huius Sacramenti.

DE BAPTISMO ADULTORUM A PAROCHO ADMINISTRATO

CAPUT III.

1. Baptisma adultis conferendum esset ab Episcopo, praesertim in Sabbato sancto vel in Sabbato Pentecostes.

2. Si qua de causa functio haec peragenda esset a Parocho sive ab alio Sacerdote, sequens methodus observabitur (*a*).

De rebus praeparandis

3. In sacristia praeparabitur pluviale coloris violacei cum stola simili et superpellicea pro inservientibus.

4. In baptisterio. Aperientur cancelli et fons baptismalis. Super abaco cooperto alba tobalea ponetur pluviale coloris albi cum stola simili, vascula Olei sanctī Catechumenorum et s. Chrismatis in pelvicula cum aliquantulo gossipio; urces cum pelvi, mantile et aliquantulum medullae panis; unum vel plura manutergia ad extergendum caput Catechumemi; vestis candida, candela, cochleare ad effundendam aquam baptismalem, si baptisma conferatur per infusionem, et pelvis ad recipiendam aquam baptismalem, si fons careret sacrario.

5. In Altari maiore. Pallium violaceum et super abaco

(*a*) Has instructiones tradimus pro ecclesiis parochialibus. Si conferendum esset baptisma in aliqua ecclesia, quae fonte baptismali destituta sit, conferetur ad Altare; qua in re conferre poterunt quae documenta trademus lib. VII. cap. XII. agentes de Episcopo.

vasculum cum sale, purificatorium seu mantile; Rituale et nomina catechumeno imponenda, grandioribus characteribus scripta.

In functione

6. Hora praestituta, quae in matutinis esse debet, siquidem tam Parochus, quam Catechumenus ieiuni debent esse, congregabitur Clerus in sacristiam, et clerici sibi induent superpelliceum supra vestem talarem. Parochus lavabit manus, deinde supra superpelliceum imponet sibi stolam et induetur pluviali violaceo.

7. Catechumenus cum Compatre subsistet extra portam ecclesiae.

8. Qui de Clero sunt, omnes bini, ultimo loco Parochus paratus, ut supra, et capite operto proficiscetur ad Altare maius, in quo aequum est, ut ardeant sex cerei.

9. Clerus ante Altare quum venerit, se ibi in ordinem disponet, et Parochus procedet ante Altare in medium, nudabit caput, biretum tradet cuidam e clericis et facta ad Crucem reverentia, geniculabit in infimo gradu ac brevi tempore orabit, ut digne possit, Deo suffragante, hoc Sacramentum administrare.

10. Interim clericus unus ex abaco accipiet Rituale, quod tradet Parocho.

11. Parochus assurget et cum eo clerici omnes, signabit se ac dicet *Deus in adiutorium* etc, ut in Rituali, et simul cum clericis recitabit antiphonam *Effundam* etc. cum psalmis, versiculis et orationibus.

12. Sub finem orationum clericus unus ex abaco accipiet vasculum cum sale, purificatorium seu mantile et folium, quo continentur nomina Catechumeni.

13. Clerus, omnibus incedentibus binis, proficiscetur ad portam ecclesiae, ultimo loco post Clerum Parochus: duo clerici gestabunt Rituale cum nominibus baptizandi et vasculum salis.

14. Ad portam ecclesiae Parochus nudabit caput et subsistet in limine portae; Clerus ordinabitur a lateribus Parochi; Catechumenus, ut supra dictum est, extra portam stabit simul cum compatre suo.

15. Parochus interrogabit Catechumenum *Quo nomine vocaris?* Catechumenus respondens latino aut vulgari sermone proferet nomina sibi imponenda.

16. Parochus pronuncians nomina Catechumeni (idque faciet quatiescumque in Rituali signata erit litera N.) dicet N. *quid petis ab ecclesia Dei?* Catechumenus respondebit *Fidem* et sic fient deinceps reliquae interrogationes (*a*).

17. Post interrogationem *Credis et in Spiritum Sanctum* etc. et responsionem *Credo*, Parochus tribus vicibus sufflabit leniter in faciem Catechumeni et dicet *Exi ab eo spiritus immunde* etc. deinde halitabit leniter in faciem illius et dicet N. *accipe Spiritum* etc.

18. Tum Parochus dicet N. *accipe signum Crucis* et pollice dextero Crucis signum imprimet in fronte Catechumeni dicens *tam in fronte*, deinde in pectore *quam in corde*, et prosequetur *sume fidem* etc. advertet autem expressionem relativam ad sectam, ex qua proveniet Catechumenus antequam dicet *Cole Deum* etc. ut in Rituali.

19. Parochus recitabit orationem *Oremus. Te deprecor* etc.

20. Post haec pollice dextero signabit frontem, aures, oculos etc. Catechumeno ut in Rituali, dicens *Signo tibi frontem* etc. recitabit tres sequentes orationes et in tertia dexteram imponet capiti Catechumeni.

21. Completis tribus orationibus, clericus aliquis praesentabit Parocho salem, quem ipse benedicet dicens *Exorcizo te, creatura salis* etc. Quae tamen benedictio omittetur, si sal esset ad hunc usum iam benedictus.

22. Antequam Parochus porrigat salem Catechumeno, dicet alteram orationem *Oremus. Domine sancte* etc. quae tamen omittetur, si Catechumenus non ethnicus esset sive idolatra.

23. Parochus indice et pollice dexterae accipiet aliquot frustula salis eaque infundet in os Catechumeni dicens N. *accipe salem* etc. et ille respondebit *Amen.* Parochus: *Pax tibi.* Catechumenus: *Et cum spiritu tuo.*

(*a*) Relate ad nomen, inspiciatur adnotatio num. 7. cap. I. hujus libri.

24. Si necesse fuerit, Parochus absterget digitos purificatorio, deinde subiunget orationem *Oremus Deus patrum nostrorum* etc.

25. Postea Parocus dicet Catechumeno *Ora, electe, flecte genua et dic Pater noster.*

26. Catechumenus genua submittet et dicet *Pater noster* usque ad verba *Sed libera nos a malo* inclusive.

27. Parochus illi dicet *Leva, comple orationem tuam et dic Amen.*

28. Catechumenus assurget ac dicet *Amen.*

29. Parochus dicet Compatri *signa eum.*

30. Compater pollice dextero Crucis signum efficiet in fronte Catechumeni, dicens *In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti.*

31. Parochus dicet Catechumeno *Accede* eique pollice dextero signum Crucis faciet in fronte, dicens *In nomine Pairis* etc.

32. Et sic prosequetur reliquos exorcismos, ut in Rituali, in quibus nulla occurrit peculiaris adnotatio.

33. Exorcismis absolutis, Parochus dexteram imponet capiti Catechumeni et recitabit orationem *Oremus. Aeternam ac iustissimam* etc.

34. Post orationem Parochus porriget Catechumeno extremitatem sinistram stolae dicens ei N. *ingredere in sanctam Ecclesiam* etc. et introducet ipsum in templum Dei.

35. Catechumenus ingressus in ecclesiam, dimittet stolam quam manu tenebat, genua submittet ac pavimentum osculabitur.

36. Deinde assurget, recipiet stolam manu et incedens a sinistris Parochi procedet cum ipso versus baptisterium (*a*) et recitabunt interea *Credo in Deum* et *Pater noster*. Parochus recitabit *Credo* et *Pater* sermone latino, Catechumenus poterit recitare vulgari, si latine dicere difficile ipsi esset.

(*a*) Non est probandus usus in quibusdam ecclesiis receptus, in quibus quum adsit fons baptismalis, ad functionem efficiendam solemniorem, erigitur in hanc rem novum Altare in media ecclesia, vel confertur baptisma apud Altare primarium.

37. Parochus cum Cathecumeno ante ingressum baptisterii quum venerint, subsistent ibi, et Parochus dextera imposita capiti Catechumeni, qui stabit ante ipsum, recitabit exorcismum *Nec te latet, Satana* etc.

38. Interea clericus aliquis in promptu habebit vaculum Olei sancti Catechumenorum et aliquantulum gossipii; compater autem Catechumeno aperiet vestes circa collum et pectus.

39. Post exorcismum Parochus pollice dextero accipiet ex ore suo paullulum salivae et ipsa tanget aures et nares Catechumeni, dicens *Ephpheta* etc. et prosequetur verba *tu autem effugare* etc.

40. Rursus interrogabit Catechumenum *Quis vocaris?* et ipse respondebit proferens nomina sibi imposita. Parochus N. *abrenuntias Satanae?* et prosequetur reliquas interrogationes post quas intinget pollicem dexterum in Oleum sanctum Catechumenorum eique peraget unctionem in formam Crucis super pectus et humeros, dicens *Ego te linio* etc.

41. Parochus pollicem suum, deinde unctiones in Catechumeno peractas absterget gossipio et subiunget *Exi, immunde spiritus* etc.

42. Deinde Parochus accedet ad abacum praeparatum prope fontem, ibique deponet pluviale cum stola violacea et induet sibi stolam cum pluviali albi coloris.

43. Indutus albo pluviali Parochus ducet Catechumenum in interiorem partem fontis et interrogabit eum *Quis vocaris?* et ipse respondens proferet nomina sibi imposita, ut supra, et Parochus continuabit interrogationes usque ad illam *Vis baptizari?* inclusive. Et quando Catechumenus responderit *Volo*, Parochus ipse vel alius Sacerdos eum excitabit ad perfectum animi de commissis dolorem.

44. Tunc Compater aperiet vestes circa collum Catechumeni, qui caput inclinabit super sacrarium fontis vel super pelvim praeparatam. Compater manum imponet super eius humerum dexterum.

45. Interea clericus unus in promptu habebit mantile quo tergetur caput baptizati, itemque vestem candidam et candelam.

Alter clericus sustinebit vasculum s. Chrismatis et aliquantum gossipii.

46. Parochus, accepto cochleari et extracta aqua baptismali, dicens N. *ego te baptizo in nomine Patris*, effundet aquam super caput Electi in modum Crucis prima vice *et Filii* secunda vice, *et Spiritus Sancti* tertia (*a*).

47. Si mos in ecclesia receptus esset administrandi baptismum per immersionem, inspiciatur quod de baptismo administrato ab Episcopo docebimus lib. 7. cap. 12.

48. Compater accipiet mantile seu manutergium et maxima cum diligentia terget caput baptizati.

49. Aqua, quae defluet de capite baptizati, si deerit sacrarium seu piscina in ipso fonte, servabitur ut in sacrarium seu piscinam deiiciatur.

50. Absterso capite baptizati, Parochus intinget pollicem dexterum in s. Chrisma et pronuncians formulam *Deus Omnipotens* etc. liniet s. Chrismate verticem capitis neophyti ad verba *ipse te liniat chrismate salutis* etc. et neophytus respondebit *Amen*. Parochus subiiciet *Pax tecum*, et neophytus respondebit *Et cum spiritu tuo*.

51. Parochus pollicem suum, deinde unctionem in capite neophyti factam gossipio exterget.

52. Parochus accipiet vestem candidam et ipsa induet neophytum, dicens *Accipe vestem candidam* etc. (*b*).

(*a*) In Rituali ad baptismum pro adultis legitur in rubrica « Ducitur Electus ad baptisterium; ubi si ob aliquam causam non habeatur, sive praeparata non fuerit aqua baptismalis, fiat benedictio fontis, ut infra ponitur » Difficile est, quod haberi non possit aqua baptismalis: tamen si deesset, fiet benedictio in antecessum functionis, quae quidem est satis prolixa. Atque hic videtur esse rubricae sensus; et nollem ut illud *fiat* acciperetur pro ipso tempore functionis.

(*b*) Non ante, sed post baptismum induendus est veste candida neophytus. Proderit hoc loco referre hac super re dispositionem Concilii Romani habiti sub Benedicto XIII. anno 1725, tit. XXIV. cap. 2. » Non « est in solemni adultorum baptismate sine redargutione praetereunda « illa sacri Ritus inversio; dum Catechumeni ad divinum permittuntur « accedere lavacrum, candida induti Neopytorum veste, quam tantum-

53. Deinde Parochus tradet illi candelam accensam, quam accipiet dextera, et dicet ei *Accipe lampadem ardentem* etc.

54. Postremo Parochus dicet ei N. *vade in pace* etc. et Neophytus respondebit *Amen*.

55, Hac actione absolvitur solemnis administratio huius Sacramenti.

56. Parochus recedet ad abacum, ubi medulla panis lavabit manus; aqua autem lotionis deiicietur in sacrarium. Post haec ordine praedicto redibit in sacristiam et sacra indumenta deponet.

57. Si sanctam Eucharistiam Parochus administraturus sit neophyto, post ea quae tradita sunt, celebrabit Missam, hoc autem non est faciendum, nisi cogente necessitate, quum ante Eucharistiam neophytus e manibus Episcopi accipere deberet Sacramentum Confirmationis.

DE BENEDICTIONE FONTIS BAPTISMALIS EXTRA SABBATUM SANCTUM ET PENTECOSTES

CAPUT IV.

1. Benedictio haec facienda erit quotiescumque aqua consecrata in fonte deesset, vel ita esset corrupta, ut amplius adhiberi non posset in baptismatis administratione. Porro fieri poterit quocumque die et quavis hora.

« modo post Baptismum tradimus baptizatis, in gloriosae signum resur-
« rectionis, ad quam homines e sacro fonte regenerantur, novaeque
« vitae innocentiam significandam, quam, post veteres ablútas maculas,
« servare debent immaculatam ante tribunal Christi perferendam. Haec
« itaque et similia a sacrarum caeremoniarum Magistris animadvertan-
« tur; caveantque Parochi, ne suarum instructionum defectu quod fide-
« libus ab Ecclesia mystice traditum est ad salutem, pompae serviat et
« vanitati.

De rebus praeparandis

2. Extrahetur e fonte aqua corrupta, si hac de caussa renovanda erit benedictio, fons ipse diligenter purgabitur et alia aqua recenti et limpida replebitur.

3. Prope fontem praeparabitur abacus alba tobalea contectus, in quo disponetur Rituale, urceus et pelvis cum mantili seu manutergio pro ablutione manuum Celebrantis, aliquantula medulla panis et mali medici in pelvicula, binae ampullae, altera Olei sancti Catechumenorum, altera S. Chrismatis in lance argentea vel stannea; thuribulum cum navicula; alterum mantile e tela rudi vel spongia ad abstergendum fontem et Missale apertum vel signaculo posito ad Litanias Sabbati Sancti, sive etiam Breviarium signatum ad Litanias post psalmos poenitentiales.

4. Ante fontem sternetur tapetum exiguum.

5. Quod si in baptisterio adesset Altare, gradus sternentur tapeto, et exornabitur ipsum candelabris cum cereis et Cruce.

6. In sacristia praeparabitur pluviale cum stola violacea et superpelliceum pro Celebrante, superpellicea pro clericis inservientibus, Crux hastilis et duo candelabra cum candelis pro Acolythis.

7. In promptu erit etiam ignis adhibendus in thuribulo.

In functione

8. Hora praestituta accendentur candelae in candelabris Acolythorum et cerei in Altari baptisterii, si aderit.

9. Clerici et ceteri assistentes superpelliceum sibi induent super vestem talarem.

10. Celebrans supra superpelliceum induetur stola et pluviali violaceo.

11. Procedetur ad fontem ordine sequenti.

12. Praeibit clericus deferens Crucem hastilem, a lateribus eius duo Acolythi candelabra gestantes cum cereis ardentibus.

Qui de Clero sunt, bini incedent. Postremo Celebrans medius inter duos Presbyteros vel clericos superpellicio indutos, qui fimbrias pluvialis ejus sustinebunt.

13. Quum ventum erit in baptisterium, Crux cum Acolythis consistet a dexteris fontis, Clerus disponetur in duas alas circa fontem vel ante Altare et Celebrans se sistet ante Altare vel fontem.

14. Ibi Celebrans nudabit caput, salutabit Crucem Altaris, si aderit, et ab uno assistentium, tradito ei Breviario vel Missali, stans pedibus recitabit Litanias et Clerus respondebit. Quum recitaverit versiculum *Ut omnibus fidelibus defunctis.* etc. attollente fimbrias pluvialis eius primo assistente, conversus ad fontem dicet duabus vicibus versus illum *Ut fontem istum* etc. et benedicet eum, duplex Crucis signum efficiens dum dicet *benedicere et consecrare.* Complebit Litanias, deinde elata et clara voce recitabit *Pater noster* et *Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem* etc.

15. Post *Credo* recitabit versiculos et orationem *Omnipotens sempiterne Deus* etc.

16. Interea thuriferarius ibit in sacristiam, praeparabit ignem in thuribulo, quod afferet ad fontem, et alter clericus in promptu habebit manutergium ad tergendas manus Celebrantis et spongiam vel mantile rude ad abstergendum fontem.

17. Celebrans post orationem accedens ad fontem, recitabit exorcismum super aquam, quam deinde benedicet dextera dum dicet *per Deum vivum* etc. Recitatis verbis *manare iussit* dividet aquam manu dextera in quatuor partes et effundet aliquantulam extra labrum fontis versus quatuor coeli plagas. Assistens vel clericus porriget ei manutergium, quo terget manum et alter clericus spongia vel mantili e tela rudi exterget partem externam fontis, quae perfusa fuerit aqua delapsa.

18. Celebrans resumet recitationem exorcismi a verbis *et in quatuor fluminibus* et continuabit usque ad finem. Recitabit deinde orationem *Oremus. Domine Sancte* etc.

19. Interea clericus unus in promptu habebit ampullas cum Oleis sanctis infundendis in fontem.

20. Completa oratione. Celebrans in tres partes sufflabit in aquam in modum graecae literae ψ. Incensum deinde, ministrante uno ex assistentibus, cum benedictione demittet in thuribulum, quo accepto ab eodem assistente, adolebit aquam triplici ductu ; restituet illud assistenti et hic thuriferario, qui referet illud in sacristiam.

21. Assistens Celebranti tradet ampullam Olei sancti Catechumenorum.

22. Celebrans dextera accipiet ampullam praedictam et dicens *Sanctificetur* etc. infundet aliquantulum in aquam in formam Crucis dum dicet *in nomine Patris* etc.

23. Restituet ampullam assistenti et hic tradet ei alteram cum S. Chrismate, cuius, dicens formulam *Infusio Chrismatis* etc. aliquantulum in aquam infundet in formam Crucis ad illa verba *in nomine Sanctae Trinitatis*.

24. Retinens deinde ampullam S. Chrismatis dextera et recipiens alteram cum Oleo sancto Catechumenorum sinistra, utrumque simul Oleum in aquam infundet in modum Crucis ad illa verba *in nomine Patris* etc. formulae *Commixtio Chrismatis* etc.

25. Restituet ampullas assistenti, qui referet ipsas ad abacum ; extremitate dexterae leviter expandet et miscebit Olea sancta cum aqua fontis baptismalis; postea accedens ad abacum, manus absterget medulla panis et lavabit.

26. Lotio manum effundetur in sacrarium.

27. Postremo eodem ordine, quo venerunt ad fontem, redibunt in sacristiam Clerus et Celebrans qui sacra parameta deponet.

DE RITU SUPPLENDI CAEREMONIAS IN BAPTISMO INFANTIS. (a)

CAPUT V.

Quae sint praeparanda

1. Aperientur cancelli baptisterii et prope fontem baptismalem, qui clausus erit, praeparabitur parvus abacus alba tobalea contectus, in quo disponetur stola violacea, altera coloris albi, vasculum salis benedicendi, vel iam benedicti, vascula Olei sancti Catechumenorum et S. Chrismatis in lance argentea, aliquantulum gossipii et medullae panis, urceus cum pelvi et manutergium in usum Parochi sive Sacerdotis, qui hunc ritum persolvet, linteolum album mundum, adhibendum loco vestis candidae, candela, Rituale et nomina baptizato imposita, grandioribus characteribus scripta in papyro.

In functione

2. His rebus dispositis, extra portam ecclesiae se sistet Compater vel Commater cum infante, et Parochus, ablutis manibus in sacristia et superpellicio indutus supra vestem talarem, assistente clerico induto pariter superpellicio, procedet ad fontem, stolam, violaceam collo imponet, et manu sustinens Rituale, subsistet in limine ecclesiae vel baptisterii, si hoc seiunctum ab ecclesia esset iuxta veterem disciplinam.

3. Parochus remanens in limine interiori ecclesiae vel

(a) In Rituali romano, edito Romae typis de Propaganda Fide anno 1847, extat insertus per extensum ritus supplendi caeremonias baptismatis pro infantibus et adultis; idque factum fuit superiorum permissu in commodum Missionariorum, quibus difficile erat hunc ritum peragere ex solis citationibus quae in antiquo Rituali inveniuntur.

baptisterii, interrogabit compatrem dicens *N. quid petis ab ecclesia Dei?*

4. Quum in Rituali signata est litera *N.* Parochus exprimere nomina baptizati debet (*a*).

5. Compater seu Commater respondebit *Fidem.*

6. Parochus prosequetur reliquas interrogationes et clericus interea in promptu habebit vasculum salis et mantile.

7. Post interrogationes accedet aliquantum ad infantem Parochus, suflabit leniter tribus vicibus in faciem eius, postea dicet *Exi ab eo* etc. Prosequetur *Accipe signum Crucis* et pollice dextero Crucis signum signabit in fronte infantis dum dicet *in fronte*, deinde in pectore, dicens *in corde.*

8. Subiiciet deinde orationem *Oremus Omnipotens sempiterne Deus* etc. (Advertatur differentia in hac oratione.)

9. Completis duabus praedictis orationibus, clericus praesentabit Parocho salem benedicendum, quem ipse benedicet cum oratione *Exorcizo te creatura salis* etc.

10. Si sal iam esset benedictus, non erit locus huic orationi.

11. Parochus pollice et indice dextero accipiet aliquot frustula salis eaque infundel in os baptizati dicens *N. accipe salem* etc. et Compater respondebit *Amen.* Parochus subiunget *Pax tecum* et Compater *Et cum spiritu tuo.*

12. Parochus absterget digitos mantili, quod cum vasculo salis a clerico referetur ad fontem.

13. Parochus deinde recitabit alteram orationem *Oremus. Deus patrum nostrorum* etc. (Advertatur variatio in hac oratione). Post orationem recitabit exorcismum *Exorcizo te* etc. advertens in fine ipsius, ut faciat Crucis signum pollice dextero in fronte infantis dum dicet *quod nos fronti eius damus* etc.

14. Post exorcismum Parochus dexteram imponet capiti infantis et recitabit orationem *Oremus. Aeternam ac iustissimam* etc. (Advertatur variatio in hac oratione).

15. Parochus post orationem imponet extremitatem sinistram stolae capiti infantis, et dicens *N. Ingredere in templum*

(*a*) Quod ad nomina baptizatorum inspiciatur adnotatio subjecta num. 7. cap. I. huiusce libri.

Dei etc. introducet eum in ecclesiam vel in baptisterium. Compater apprehendet extremitatem stolae et cum infante intrabit in ecclesiam vel in baptisterium a sinistris Parochi.

16. Parochus cum Compatre euntes a porta ecclesiae ad fontem baptismalem, recitabit *Credo in Deum* et *Pater noster* Compater poterit ea recitare vulgari sermone.

17. Quum Parochus et compater cum infante venerint ad cancellos fontis, consistent ibi et Parochus recitabit exorcismum *Exorcizo te, omnis immunde spiritus* etc. (Advertatur variatio in hoc exorcismo).

18. Interea clericus in promptu habebit vasculum Olei sancti Catechumenorum in pelvicula et aliquantulum gossipii.

19. Postquam Parochus recitaverit praedictum exorcismum, pollice dextero accipiet ex ore paullulum salivae, et ipsa tanget aures et nares infantis dicens *Ephpheta, quod est* etc. et prosequetur *Tu autem effugare* etc.

20. Postea Parochus interrogabit *N. abrenuntias* etc. cum iis, quae sequuntur in Rituali et compater respondebit *Abrenuntio*.

21. Compater aperiet vestem circa collum infantis et Parochus intincto pollice dextero in Oleum sanctum Catechumenorum, unctionem faciet in formam Crucis prius in pectore, postea in humeris infantis dicens *Ego te linio Oleo salutis* etc. Parochus post unctionem absterget pollicem gossipio, deinde unctiones in infante peractas.

22. Clericus vasculum Olei sancti ad abacum referet, et accipiet stolam albi coloris.

23. Parochus dimittet stolam violaceam, et sibi imposita stola alba, introducet in fontem Compatrem cum infante.

24. Clericus in promptu habebit S. Chrisma, vestem candidam et candelam.

25. Parochus interrogabit baptizatum *N. Credis* etc. et Compater respondebit *Credo* Post interrogationem *Credis in Spiritum* etc. Parochus pollicem dexterum intinget in S. Chrisma et pronuncians formulam *Deus Omnipotens* etc. unctionem in formam Crucis faciet in summitate capitis infantis ad illa verba *ipse te liniat Chrismate salutis* etc. Parochus gossipio absterget pollicem suum, deinde unctionem baptizato.

26. Clericus tradet Parocho vestem candidam, quam explicatam, imponet capiti baptizati, dicens *Accipe vestem candidam* etc. postea dabit ei candelam accensam, qua accepta a Compatre, dicet *Accipe lampadem* etc. Denique dicet ei *N. vade in pace* etc. et Compater respondebit *Amen.*

27. Discedet compater cum baptizato et Parochus dimissa stola alba, lavabit manus utens medulla panis ad abstergendos digitos.

28. Clericus aquam praedictam effundet in sacrarium, claudet fontem et omnia suo loco reponet (*a*).

DE RITU SUPPLENDI CAEREMONIAS IN BAPTISMO ADULTI.

CAPUT VI.

De rebus praeparandis.

1. In sacristia praeparabitur pluviale violaceum cum stola simili et superpellicea pro clericis.

2. Aperientur cancelli baptisterii et prope fontem baptismalem statuetur abacus coopertus alba tobalea, in quo disponetur pluviale albi coloris cum stola simili, vascula Olei sancti Catechumenorum et S. Chrismatis in lance argentea, aliquantulum gossipii, urceus cum pelvi, mantile ad extergendas manus Parochi, paullulum medullae panis, vestis candida et candela.

3. Altari maiori apponetur pallium violaceum et super abaco vasculum salis et purificatorium seu mantile, Rituale, et nomina baptizati scripta in pagella.

(*a*) Ritum supplendi caeremonias pluribus infantibus omittendum censemus, eo quod facile desumi potest ex cap. II. huius libri, ubi agitur de baptismo pluribus infantibus administrando.

In functione.

4. Hora praestituta, quae in matutinis esset debet, Clerus cum Parocho congregabitur in sacristiam. Unusquisque induet sibi superpelliceum et Parochus induetur etiam stola et pluviali violaceo, praemissa lotione manuum.

5. Baptizatus cum compatre suo subsistent extra portam ecclesiae.

6. Qui de Clero sunt incedentes bini et ultimo loco Parochus paratus pluviali et capite bireto cooperto proficiscentur ad Altare majus, in quo ardebunt sex cerei.

7. Clerus quum pervenerit ad Altare, in ordinem disponetur ante ipsum, et Parochus in medio, qui detracto capiti bireto et salutata Cruce, geniculabit in infimo gradu et brevi tempore orabit.

8. Clericus unus ex abaco accipiet Rituale et ipsum tradet Parocho.

9. Parochus assurget et cum eo consurgent clerici qui erant genuflexi, signabit se ac dicere incipiet *Deus in adiutorium* etc. ut in Rituali, tum simul cum clericis recitabit antiphonam et psalmos, postea subiunget versiculos et orationes.

10. Sub finem orationum clericus unus accipiet ex abaco vasculum salis, mantile et folium, in quo notata fuerint nomina baptizati.

11. Clerus ordinatim incedens ut in accessu ad Altare, sequente Parocho, procedet ad portam ecclesiae; clericus praedictus deferet salem, et alter sustinebit Rituale.

12. Parochus deponet biretum, quum venerit in limen ecclesiae; Clerus in ordinem disponetur a lateribus eius; baptizatus et compater manebunt extra portam et stabunt.

13. Parochus interrogabit baptizatum *Quo nomine vocaris?* et baptizatus respondebit latino aut vulgari sermone proferens nomina sibi imposita.

14. Parochus pronuncians nomina baptizati (quod faciet quotiescumque in Rituali notata est litera *N.*) dicet *N. quid*

pedtis ab Ecclesia Dei? baptizatus respondebit *Fidem* atque ita continuabitur in reliquis interrogationibus. (*a*)

15. Post interrogationem *Credis et in Spiritum Sanctum* etc. et responsionem *Credo*, Parochus tribus vicibus leniter sufflabit in faciem baptizati et dicet *Exi ab eo* etc. Postea leniter halitabit in faciem ipsius et dicet *N. accipe Spiritum bonum* etc.

16. Parochus item dicet *N. accipe signum Crucis*, et pollice dextero Crucis signum imprimet in fronte Catechumeni dicens *tam in fronte*, deinde in pectore *quam in corde*, et prosequetur *sume fidem* etc. animadvertens deinceps dicere expressionem sectae, ad quam pertinebat baptizatus et continuabit *cole Deum* etc. ut in Rituali.

17. Parochus, deinde recitabit orationem *Oremus. Te deprecor* etc.

18. Post orationem Parochus pollice dextero signabit frontem, aures, oculos etc. baptizati, dicens *Signo tibi frontem* etc. et recitabit tres sequentes orationes, et dicens tertiam imponet dexteram baptizato (Advertatur variatio notata in tertia oratione).

19. Completis tribus orationibus, clericus unus obiiciet salem Parocho, qui benedicet illum dicens *Exorcizo te creatura salis* etc. quae tamen benedictio omittetur, si iam benedictus esset ad hunc usum.

20. Priusquam Parochus det salem gustandum baptizato, recitabit orationem *Oremus. Domine sancte* etc. quae omittetur, si baptizatus non fuerit de secta ethnicorum, sive idolatrarum.

21. Parochus, recitata vel omissa praedicta oratione, indice et pollice dexterae accipiet aliqua frustula salis eaque infundet in os baptizati, dicens *N. accipe salem sapientiae* etc. et baptizatus respondebit *Amen*. Parochus subiunget *Pax tibi*, baptizatus respondebit *Et cum spiritu tuo*.

22. Parochus digitos absterget mantili, si opus fuerit, et

(*a*) Vide adnotationem sub. num. 7. cap. II. hujus libri.

adiiciet orationem *Oremus. Deus patrum nostrorum* (in qua oratione advertenda est variatio).

23. Postea Parochus dicet baptizato *Ora, electe, flecte genua et dic Pater noster.*

24. Baptizatus in genua procumbet et recitabit *Pater noster* usque ad verba *Sed libera nos a malo* inclusive.

25. Parochus dicet ei *Leva, comple orationem tuam et dic Amen.*

26. Baptizatus assurget ac dicet *Amen.*

27. Parochus dicet compatri *Signa eum.*

28. Compater pollice dextero Crucis signum in fronte baptizati signabit dicens *In nomine Patris et Filii et Spirtus Sancti.*

29. Parochus dicet baptizato *Accede* et pollice dextero faciet in fronte Crucis signum, dicens *In nomine Patris* etc.

30. Deinde Parochus prosequetur exorcismos, ut in rituali, in quibus nulla occurrit adnotatio, excepto quod in exorcismo *Audi, maledicte satana,* post secundam vicem recitatum *Pater noster*, extat variatio relativa ad baptismum iam acceptum.

31. Post exorcismos, Parochus dexteram imponet capiti baptizati et recitabit orationem *Oremus. Aeternam ac iustissimam* etc. (advertatur variatio).

32. Parochus deinde porriget extremitatem sinistram stolae baptizato, dicens ei *N. ingredere in sanctam Ecclesiam* et introducet eum in templum Dei.

33. Baptizatus ingressus in ecclesiam, dimittet stolam, quam manu tenebat, procumbet in genua et pavimentum osculabitur.

*34. Post haec assurget, manu recipiet stolam incedens a sinistris Parochi, procedet cum ipso ad baptisterium, recitans *Credo in Deum* et *Pater noster*. Parochus recitabit *Credo* et *Pater* latino sermone, baptizatus ea poterit recitare vulgari, si latino recitare ei difficile erit.

35. Quum Parochus et baptizatus ante fontem venerint, subsistent ibi extra cancellos. Parochus dexteram imponet baptizato et recitabit exorcismum *Nec te latet, satana* etc. (In hoc exorcismo advertatur variatio ibi notata).

36. Interea clericus accipiet a fonte vasculum Olei Sancti

Catechumenorum et aliquantulum gossipii et cum his accedet ad Parochum; compater autem aperiet vestem baptizato circa collum et pectus.

37. Completo exorcismo, Parochus pollice dextero ex ore suo accipiet paullum salivae, qua tanget aures et nares baptizati, dicens *Ephpheta quod est* etc. deinde prosequetur reliqua *Tu autem effugare* etc.

38. Parochus rursus interrogabit baptizatum *Quis vocaris?* et ipse respondens proferet nomina sibi imposita. Parochus *N. abrenuntias satanae?* et sequentur reliquae interrogationes, post quas Parochus intinget pollicem dexterum in Oleum sanctum Catechumenorum et peraget unctionem in formam Crucis super pectus et humeros baptizati, dicens *Ego te linio.* etc.

39. Parochus absterget pollicem suum gossipio, deinde unctiones in baptizato peractas et subiunget *Exi, immunde spiritus.* etc.

40. Postea Parochus accedet ad abacum praeparatum prope fontem et ibi dimittet pluviale cum stola violacea et induetur stola et pluviali albi coloris.

41. Clericus unus in promptu habebit vasculum S. Chrismatis et gossipium, alter vestem candidam et candelam accensam.

42. Parochus indutus albo pluviali, ducet baptizatum in interiorem partem fontis et rursus interrogabit eum *Quis vocaris?* et ille proferet nomina sibi imposita, ut supra; Parochus prosequetur interrogationes inclusive usque ad illam *Vis baptizari?* baptizatus respondebit *Volo.*

43. Tunc Parochus pollicem dexterum intinget in S. Chrisma proferens formulam *Deus omnipotens* etc. et unctionem S. Chrismate in formam Crucis peraget in vertice capitis baptizati, dicens *ipse te liniat Chrismate salutis* etc. baptizatus respondebit *Amen* Parochus dicet *Pax tecum* et baptizatus *Et cum spiritu tuo.*

44. Parochus gossipio absterget pollicem suum et unctionem baptizati.

45. Parochus accipiet vestem candidam, qua induet baptizatum dicens ei *Accipe vestem candidam.* etc.

46. Quum baptizatus indutus erit veste candida, Parochus tradet ei candelam accensam, quam ille accipiet dextera, dicens *Accipe lampadem ardentem* etc.

47. Postremo Parochus dicet baptizato *N. vade in pace* etc. et ille respondebit *Amen.*

48. Parochus recedens ad abacum lavabit manus utens medulla panis, et aqua quae adhibita fuerit in lotione, infundetur in sacrarium.

49. His omnibus expletis quo ordine traditum est superius, redibit in sacristiam cum Clero et sacra indumenta dimittet.

DE ADMINISTRATIONE SS. VIATICI.

CAPUT VII.

1. Rituale Romanum titulo *de Communione infirmorum* praescribit regulas servandas in administratione SS. Viatici. Hoc capite notabimus tantummodo ea quae spectant ad ritum administrationis huius peragendae.

2. In domo infirmi curabitur, ut omnia sint decentia et munda propter observantiam, quae debetur SS. Sacramento. Prope lectum infirmi statuetur mensa cooperta alba tobalea cum duobus vel quatuor candelabris in quibus ardebunt candelae cereae et scyphus cum aliquanta aqua ad purificandos digitos Sacerdotis, qui Communionem administrabit.

3. In sacristia autem ecclesiae parochialis loco segregato servanda essent ea, quae opus sunt in administratione Viatici idest tobalea sternenda in mensa domi infirmi, si careret; corporale explicandum in eadem mensa, purificatorium adhibendum a Parocho vel Sacerdote, qui administrabit SS. Viaticum, quae duo reponenda erunt in bursa albi coloris aequali bursae quae adhibetur in Missa; campanula maior et sonora pulsanda in itinere; vasculum aquae sanctae et aspersorium; sex intorticia cerea vel candelae numero etiam maiori pro comitatu SS. Sa-

cramenti; duae laternae maiores hastiles vitris clausae (*a*) in quibus claudi possit candela cerea; Rituale, vel libellus, in quo ad maiorem commoditatem sit transcriptus ritus Communionis infirmorum, ut in ipso Rituali; superpelliceum cum stola albi coloris, velum humerale albi coloris, parva pixis cum operculo et veste serica albi coloris, baldachinum quatuor hastis instructum, vel etiam umbella coloris albi; necesse est etiam ut adsit altera umbella maior cooperta ex parte superiori tela cerata albi coloris, si contingerit ut pluat; item opus est bursa serica albi coloris cum resticulis collo imponendis ad afferendum privatim SS. Viaticum et una vel duae laternae manu gestandae.

4. Si aderit Confraternitas laicorum, quae comitetur SS. Sacramentum, praeparabuntur sacci induendi a confratribus.

5. Opus est etiam canistro oblongo cum manubrio, quo reponantur res necessariae in administratione Viatici, si necessitas cogat ad immorandum in domo infirmi propter nimiam distantiam loci vel intemperiem coeli.

6. Quum deferendum erit SS. Viaticum, signum dabitur campana ecclesiae, iuxta morem uniuscuiusque loci. Praeter Parochum, sive alium Sacerdotem, qui vice eius fungatur, aderunt tres quatuorve clerici cum superpelliceis, quos supplere poterunt confratres sacco induti, si clerici supradicti deerunt praesertim in paroeciis ruralibus. Confratres convenient in ecclesiam; ac si Confraternitas deerit, invitandi erunt alii homines, quibus tradentur intorticia vel candelae et duobus eorum duae supradictae laternae hastiles cum candelis accensis. Uni ex confratribus vel etiam clerico tradetur campanula, et diligenter indicabitur domus infirmi, siquidem esset grave incommodum, si qua aequivocatio contingeret, praecipue in paroeciis, quae late patent. Alter clericus accipiet vasculum aquae sanctae cum aspersorio, alter bursam cum corporali et purificatorio, tobaleam explicandam super mensam in domo infirmi et Rituale; tertius ad Altare, in quo custodietur SS. Sacramentum, deferet alterum cor-

(*a*) Laternae hastiles praescribuntur a Concilio Romano habito a Sum. Pont. Benedicto XIII anno Domini 1725. tit. XV cap. VII.

porale, quod explicabit in medio, claviculam tabernaculi seu ciborii, velum humerale albi coloris et umbellam, nisi adhibebitur baldachinum hastile, quoniam hoc casu baldachinum deferetur a quatuor confratribus ante ipsum Altare.

7. Tali modo dispositis rebus omnibus, accendentur duo quatuorve cerei in Altari SS. Sacramenti, deinde intorticia vel candelae confratribus seu laicis distributae et candelae clausae in duabus laternis hastilibus accendentur. Parochus lavabit manus, induetur superpellicio et stola albi coloris (*a*) et veniet ante Altare iunctis manibus, comitatus a clericis praedictis.

8. Ante Altare progressus, genuflectet ad SS. Sacramentum in pavimento, ascendet ad Altare, aperiet ciborium seu tabernaculum, genuflectet ac pixidem cum s. Particulis ex illo educet. Aperiet deinde parvam pixidem adhibendam pro Viatico eamque ponet in corporali, aperiet item alteram pixidem, quae aderat in tabernaculo, ex illa accipiet tres vel quatuor Particulas easque reponet in parva pixide: postea excutiet digitos super pixidem maiorem, si quod fragmentum adhaeserit, purificabit digitos in vasculo aquae, absterget eos purificatorio cladet utramque pixidem, reponet maiorem in ciborio et relinquet minorem in medio corporali, genuflectet et claudet porticulam ciborii seu tabernaculi.

9. Genua submittet in suppedaneo et clericus unus eius humeris imponet velum humerale, quod ei firmabit ante pectus: idem clericus, si deerit baldachinum, accipiet et aperiet umbellam, cavens ne ipsa impellat candelabra Altaris vel lampades ante Altare appensas.

10. Assurget Parochus, sinistra accipiet pixidem et dextera cooperiet illam extremitatibus veli humeralis anterioribus, imponens dexteram velo ipso coopertam pixidi, quam sustinebit ante pectus. Convertetur ad populum, intonabit seu canendo

(*a*) Rituale praescribit quod Parochus potest in administratione Viatici indui *si haberi potest pluviali albi coloris*. Haec praescriptio locum habere potest quum deferatur Viaticum solemniter. Si deferatur privatim, satis erit stola tantummodo.

sive alta voce psalmum *Miserere* et proficiscetur de ecclesia iturus recta via ad domicilium infirmi.

11. Procedetur hoc ordine: clericus qui pulsabit campanulam, duo clerici alter cum vasculo aquae sanctae et aspersorio, alter cum bursa corporalis, cum Rituali et mantili, ut supra; sequentur bini confratres seu laici cum intorticiis, vel candelis, ac si aderunt alii clerici sive Sacerdotes cum intorticiis, incedent ultimo loco; Sacerdos sive Parochus, qui gestabit SS. Sacramentum subtus baldachinum sustentum a confratribus vel subtus umbellam a clerico substentam, et a lateribus eius incedent duo confratres vel clerici cum laternis hastilibus, accensis luminibus; sequetur populus, at curabitur, ut foeminae a viris incedant diremptae. Si longum esset iter percurrendum post psalmum *Miserere*, canentur aut recitabuntur alii psalmi et cantica.

12. Quum ventum erit ad domicilium infirmi, duo praedicti clerici cum vasculo et cum corporali introibunt in cubiculum, ubi iacebit infirmus, et super mensa explicabunt mantile, si deesset, et disponent corporale, purificatorium, Rituale et vasculum cum aspersorio dextrorsum. Confratres cum cereis subsistent in via, vel etiam ascendent ad habitaculum, sed subsistent extra cubiculum infirmi et genua submittent. Sacerdos ingredietur in cubiculum praedictum, dicet *Pax huic domui* et respondebitur *Et omnibus habitantibus in ea*, detrahet pixidi velum humerale eamque ponet super tabulam et genuflectet.

13. Populus, qui comitabitur SS. Sacramentum, remanebit extra portam habitaculi, et genibus flexis recitabit aliquas preces pro infirmo; poterunt praesertim recitari Litaniae de beata Virgine.

14. Sacerdos post genuflexionem accipiet aspersorium, asperget infirmum et adstantes, dicens *Asperges me* etc. ut in Rituali, quae tamen antiphona non variabitur tempore paschali neque adiungetur *Alleluia*. Post antiphonam recitabit primum versiculum psalmi *Miserere*, *Gloria Patri*, *Sicut erat*, et repetet antiphonam.

15. Deinde versiculos subiunget *Adiutorium nostrum* etc. *Domine, exaudi* etc. *Dominus vobiscum* et orationem *Exaudi nos* etc. ut in Rituali.

16. Accedet ad infirmum et interrogabit eum an confessionem praemittere debeat et ut disponat ipsum ad accipiendum SS. Viaticum.

17. Post haec ab infirmo ipso vel ab aliquo adstantium recitabitur *Confiteor* et Sacerdos ad infirmum conversus dicet *Misereatur tui* etc. (*a*) servans ritum declaratum in administratione Communionis.

18. Postea genuflectet, deteget pixidem, accipiet Particulam unam, se convertet ad infirmum et sustinens Particulam elevatam super Pixidem, dicet *Ecce Agnus Dei* etc. et tribus vicibus *Domine non sum dignus ut intres* etc. quae verba recitanda essent submissa voce etiam ab infirmo, saltem una vice.

19. Accedet ad lectum infirmi et versus ipsum faciens s. Particula signum Crucis, advertens tamen ne excedat a circumferentia Pixidis, dicet *Accipe* etc.

20. Quod si s. Eucharistia administretur non per Viaticum sed in devotionem infirmi, dicet *Corpus Domini nostri* etc.

21. Communicato infirmo, reponet Pixidem super mensam, excutiet digitos, si forte adhaesissent fragmenta, super Pixidem ipsam, quam deinde cooperiet operculo, purificabit digitos in scypho praeparato et absterget illos purificatorio. Aqua schyphi dabitur bibenda infirmo sive a Sacerdote ipso sive ab alio, et si quid superfuerit, effundetur super ignem.

22. Sacerdos dicet *Dominus vobiscum* et orationem *Domine sancte Pater* etc. Post orationem genuflectet ad Sacramentum, accipiet s. Pixidem, ut supra, eamque cooperiet velo humerali et nihil adiiciens, benedictionem largietur infirmo, eodemque ordine quo ventum erit, redibitur in ecclesiam.

23. In reditu cantabitur vel recitabitur in itinere psalmus *Laudate Dominum de coelis* et alii psalmi atque hymni, prout requiret loci distantia.

24. Reversa in ecclesiam processione, confratres cum intorticiis vel candelis in ordinem genua submittent ante Altare,

(*a*) Sacerdos in administrando SS. Viatico, ex sententia rubricistarum dicet *Misereatur tui* etc.

sed extra cancellos seu balaustrium sacelli; clerici superpelliceo induti intrabunt in ambitum sacelli.

25. Sacerdos ascendet ad Altare, tollet de s. Pixide velum humerale eamque ponet in medio Altari, et facta genuflexione, se convertens versus cornu Evangelii, descendet de Altari et geniculabit in medio gradu infimo.

26. Flexis genibus hoc loco, recitabit vel cantabit ℣. *Panem de coelo* etc. tum assurget, dicet *Dominus vobiscum* et orationem *Deus, qui nobis sub Sacramento* etc. cum longa conclusione *Qui vivis et regnas cum Deo Patre in unitate* etc. Convertetur deinde paullulum versus populum, cavens ne humeros vertat ad SS. Sacramentum et publicabit indulgentias a Summis Pontificibus concessas omnibus illis, qui SS. Sacramentum per Viaticum comitantur.

27. Tum ascendet ad Altare, genuflectet et accepta Pixide, ut supra, cooperta velo humerali, se convertet ad populum et benedictionem adstantibus impertietur.

28. Conversus iterum ad Altare, detrahet Pixidi velum humerale, deponet eam in Altari et genuflectet: solvet velum humerale, quod recipietur a clerico, qui sustinebat umbellam.

29. Sacerdos aperiet ostiolum ciborii seu tabernaculi, genuflectet, extrahet Pixidem de ciborio, aperiet utramque Pixidem, in maiorem recondet Particulas, quae aderant in minori, excutiet super illam fragmenta, si digitis adhaeserint, et claudet Pixidem maiorem: postea digitos purificabit in vasculo consueto et purificatorio absterget; reponet Pixidem intra tabernaculum, genuflectet, claudet ostiolum tabernaculi, amovebit claviculam, descendet de Altari, genuflexionem iterabit in pavimento et in sacristiam revertetur.

30. Confratres extinguent intorticia et in sacristiam referent; item clerici quoque extinguent cereos Altaris, complicabunt corporale et res omnes, quae adhibitae fuerint in hac functione, ad sacristiam reportabunt.

31. Si propter pluviam vel longitudinem itineris vel alia de caussa rationabili fas non esset referre Sacramentum ad ecclesiam, Parochus deferet unam Particulam. Deveniens autem

ad ostium domus infirmi, convertetur ad populum et benedictionem largietur. Posteaquam communicaverit infirmum et recitaverit orationem *Domine sancte Pater* etc. benedictionem dextera donabit infirmo, ibique dimittet superpelliceum et stolam.

32. Dabitur opera, ut ad habitaculum infirmi afferatur canistrum, in quo reponi possint res omnes adhibitae pro Viatico, quae privatim ad ecclesiam referentur.

33. Haec est methodus servanda in administratione s. Viatici, ex praescriptionibus Ritualis romani. Non tamen excluditur pompa maior, si haec fiat in honorem SS. Sacramenti, praesertim quum afferatur divina Eucharistia infirmis chronicis paroeciae in recursu solemnitatum principalium. Quia pro tali circumstantia nullus sit praescriptus peculiaris ritus, servari poterit methodus indicata in processionibus SS. Sacramenti, ut omnia peragantur ordine debito.

34. Si necessitas urgeat, poterit etiam noctu afferri Viaticum, sed privatim sine ulla pompa, et Sacerdos habebit clericum, qui eum comitabitur cum laterna accensa.

35. Oportebit etiam advertere methodum servandam si forte administrandum sit s. Viaticum ultimis tribus diebus maioris Hebdomadae, prout S. Rit. C. disponit in *Lucana* die 15 Maii 1745. « Si sacrum Viaticum deferri debeat ad infirmum feria V. in Coena Domini post Missam solemnem, feria VI. in Parasceve et sabbato sancto ante Missae solemnis celebrationem, pulsabitur crotalus, et Parochus adhibebit stolam et velum humerale coloris albi, sicuti et umbella, quae super Sacramentum deferetur. Voce submissa, imo submississima recitabuntur per viam psalmi consueti cum ℣. *Gloria Patri* in fine et populus sine benedictione dimittetur. » De reliquo observabitur totum id, quod superius expositum est.

36. Postremo notandum, quod praeter campanas ecclesiae parochialis, ex qua exibit s. Viaticum, pulsabuntur et aliae ecclesiarum, qua transibit SS. Sacramentum.

DE EXEQUIIS

Exequiae ad quatuor capita rediguntur, videlicet ad cadaveris deportationem in ecclesiam, ad funus super cadaver, ad suffragia tertio, septimo, tricesimo et anniversario die, et ad funus parvulorum, Vestigia sequentes Ritualis Romani, nostras instructiones in quatuor distincta capita dividemus.

DE CADAVERIS DEPORTATIONE AD ECCLESIAM

CAPUT VIII.

1. Usus, ubi vigeat, dandi campana signum in agone alicuius fidelis, servari poterit, ut exoretur Dominus pro felici illius transitu. Item statim ac animam efflaverit, signum campana dabitur, ut quum audiatur, in suffragium animae eiusdem fundantur preces. Sacerdos, qui assistet ipsi, recitabit preces in Rituali praescriptas.

2. Qui ex familia curam geret defuncti, curabit ut cadaver lavetur et mundetur cum debita decentia, et induatur vestibus convenientibus conditioni defuncti et consuetudini uniuscuiusque loci.

3. Cavebitur autem, ne moveatur cadaver statim ac expiraverit defunctus, sed expectetur aliquandiu, ne forte extinguatur spiritus vitalis, si adhuc superesset in illo.

4. Sacerdotum cadavera induentur veste talari et paramentis coloris violacei, quibus celebratur Missa, et bireto capiti imposito. Ceteri ecclesiastici induentur sacris vestibus convenientibus ordini, quo erunt constituti, et bireto capite cooperto.

5. Cuicumque cadaveri componendae in pectore sunt manus in formam Crucis, vel etiam poterit inter manus illorum parva Crux aptari.

6. Postea collocabitur cadaver super linteum in solo vel

supra tabulam, et prope ipsum ardebit unum saltem lumen et aderit vasculum aquae benedictae cum aspergillo, ut aspersio aquae sanctae super illud fiat.

7. Aderunt Sacerdotes aut laici, qui recitabunt preces in suffragium defuncti.

8. In quibus locis non licet efferre cadavera aperta cavebitur ne deportentur domo, nec claudantur in arca, nisi transacto temporis spatio post mortem, quod a peritis artis sanitariae iudicabitur iustum, ne forte vivus in arca clausus aut panno nigro superposito suffocetur, praesertim post quosdam morbos, quibus non raro infirmi convalescunt.

9. Si qua de causa rationabili peragenda esset autopsia cadaveris, fiet tempore debito, extra locum sacrum et ex facultate auctoritatis ecclesiasticae, siquidem sacrosanctum est cadaver Christiani in sinu Ecclesiae Catholicae defuncti.

10. Parochus autem, vel alius vice illius, cum haeredibus defuncti conveniet de omnibus iis, quae opus erunt ad cadaveris deportationem in ecclesiam: nempe invitabitur Clerus, Regulares et Confraternitates laicorum, quas cupient haeredes ad funus convenire, indicetur cera accendenda et distribuenda, feretrum etc,

11. Hora praestituta in ecclesiam parochialem defuncti congregabitur Clerus et Confraternitates, quae intervenient deportationi cadaveris: quod si invitatum interveniret etiam Capitulum Cathedralis, aut Collegiatae, hoc casu Clerus, Regulares et Confraternitates simul cum Parocho defuncti coibunt in ecclesiam cathedralem, vel collegiatam, ut inde accedant domum, in qua iacebit cadaver.

12. Deportatio fiet diurno tempore, nunquam nocturno.

13. Signum dabitur campana seu campanis, iuxta morem cuiusque loci, et procedetur ad habitaculum defuncti ordine sequenti:

14. Praecedent Confraternitates laicorum ad funus invitatae cum suis propriis insignibus et iuxta ordinem institutionis aut privilegii, sive legis synodalis; deinde Crux Paroeciae vel ecclesiae in qua fiet funus, vel Cathedralis, si Capitulum inter-

veniet, et illa deferetur a clerico induto superpelliceo supra vestem talarem; post Crucem sequentur Regulares ad exequias invitati, et unumquodque corpus incedet separatim ab altero, observando in ordine praecedentiae antiquitatem erectionis Coenobii, secundum constitutionem Gregorii XIII. Post Regulares ibit Clerus secularis, et unusquisque de Clero indutus erit superpellicio et capite bireto cooperto: ultimo loco incedet Parochus, stola nigra collo imposita. A latere Parochi ibit clericus ferens vasculum aquae sanctae cum aspergillo et Rituale. Si aderit Capitulum Cathedralis vel etiam alicuius Collegiatae, Parochus incedet ultimo loco sui Cleri, deinde sequetur Capitulum praedictum. Notandum, quod si plura intererunt corpora Regularium et plura etiam Capitula, debent singula incedere post unam Crucem Cleri, sive illa sit parochialis, sive capitularis sive illius ecclesiae, in qua celebrabitur funus, ut superius notatum est. Post Capitulum seu Clerum portabitur feretrum a quatuor lecticariis, sacco indutis, vel a sodalibus Confraternitatum, quae intererunt. Cadaver nunquam curru vehetur.

15. Quum ventum erit ad habitaculum defuncti, pompa funebris ibi subsistet: Parochus autem ascendet domum cum clerico ferente vasculum et Rituale; ascendent etiam lecticarii vel confratres, qui debebunt cadaver demittere, siquidem feretrum relinquetur ante ostium domus, item confratres aut Regulares, qui sustinebunt intorticia seu candelas accensas circum cadaver, et clericus vel alius quispiam, qui fungetur officio accipiendi et distribuendi ceram omnibus funeri intervenientibus.

16. Quum omnia disposita fuerint, Parochus aqua benedicta asperget cadaver in medio, a sinistris et a dextris suis, recitabit cum clerico antiphonam *Si iniquitates*, psalmum *De profundis* cum *Requiem aeternam*, et postea repetet integram antiphonam *Si iniquitates observaveris, Domine* etc.

17. Tum domo efferetur cadaver intra linteum positum vel in arca et aptabitur supra feretrum. Qui sustinebunt intorticia seu candelas accensas, incedent a lateribus feretri.

18. Collocato, ut supra, cadavere, Parochus elata voce sed sine cantu intonabit antiphonam *Exultabunt. Domino*, et im-

mediate proficiscetur processio et in itinere psalmus *Miserere* et alii Graduales recitabuntur, donec deveniatur ad ecclesiam. In fine psalmorum adiungetur *Requiem aeternam* etc. singulari numero.

19. Pompa funebris domo defuncti dirigetur recta ad ecclesiam (*a*).

20. In limine ecclesiae solet in quibusdam locis aspergi a Parocho cadaver priusquam introducatur in ecclesiam. Haec aspersio a Rituali non praescribitur, et locum habere posse videtur eo casu tantum, quo cadaver deponeretur in aliqua ecclesia, in qua iurisdictio Parochi de ipso cessaret.

21. In aditu ecclesiae repetetur elata voce et sine cantu antiphona *Exultabunt Domino ossa humiliata.*

22. Confraternitates seorsim deponet Crucem sive signum quod prae se ferent, et se ordinatim disponent circa ambitum ecclesiae in plures circulos, si necesse fuerit; Crux Cleri locum sumet quo respondebit caput cadaveris; Regulares in unum pluresve circulos se disponent ante Confraternitates et Clerus secularis ante Regulares; Parochus consistet ad pedes cadaveris.

23. Dispositis ordine demonstrato Confraternitatibus et Clero, feretrum cum cadavere deponetur in media ecclesia et cantabitur ℟. *Subvenite Sancti Dei* etc. Qui sustinebunt intorticia seu candelas accensas, adstabunt a lateribus feretri, facie versa alter ad alterum.

24. Si distribuentur candelae Confraternitatibus et Clero, aderit unus aut duo clerici, vel etiam unus aut duo confratres, qui in limine ecclesiae, succedente processione, distribuent singulis candelam accensam, quae ab universis sustinenda erit accensa ad cantum Responsorii praedicti.

25. Notandum etiam erit, quod si cadaver erit laici hominis, statuendum est capite ad portam verso et pedibus ad Al-

(*a*) Improbandus est mos, vulgo receptus, in gyrum per compita ducendi cadavera sine causa ulla. Si domus esset proxima ecclesiae, licebit inire longiorem viam ut possit aequo modo explicari processio: animadvertendum tamen, ut omnis abusio declinetur.

tare; si fuerit Sacerdotis ponetur capite ad Altare, pedibus ad portam versis (*a*),

26. Responsorio absoluto, extinguentur candelae et de ecclesia discedent Confraternitates, Regulares et Clerus etiam secularis, remanentibus illis tantum, qui ad funus invitati fuerint, ut in capite sequenti. Prope cadaver, si celebrabitur funus postridie, unum vel duo lumina ardebunt.

27. In quibusdam ecclesiis, praesertim Cathedralibus, mos est exponendi cadavera non in media ecclesia, sed in aliquo Sacello laterali. Hoc casu quod notatum fuit relate ad Altare et portam, intelligi volumus de Altari Sacelli et de ingressu eiusdem.

DE FUNERE SUPER CADAVER

CAPUT IX.

1. Cadaver exponetur in ecclesia super feretro seu lectica, exceptis Episcopis, Cardinalibus, Principibus imperantibus etc. qui exponentur super lecto funebri. Circa feretrum ardebunt convenienti numero cerei seu intorticia, ut videbitur haeredi; observanda tamen est lex seu consuetudo uniuscuiusque loci, relate ad conditionem defuncti, et curandum, ut sit debita distinctio iuxta personam, quam ipse gerebat in vita. Cerei sive

(*a*) Abusio est deportare cadavera curru vecta et sine interventu Cleri cum processione definita. In Statuto Cleri Romani a Summo Pont. Clemente XII. adprobati, num. 10. Appendicis insertum est edictum de mandato Clementis XI. quod vetat efferri cadavera in vehiculis.

Quod ad modum exponendi cadavera in ecclesia, privilegium est Sacerdotum tantummodo, ut collocentur capite ad Altare, pedibus ad portam versis, quod quidem privilegium, ut inhaerens *dignitati Sacerdotali*, non est extendendum ad laicos, quamvis praeminentiis et honoribus spectabiles, quos inter comprehenditur etiam ecclesiae Patronus.

intorticia imponentur candelabris ferreis de industria ad hanc rem elaboratis, nec fas est uti candelabris, quae adhibentur in altari vel ad ornatum ecclesiae: item vitabitur uti palliis, tapetis et pannis sericis ecclesiae ut his exornetur feretrum aut lectum funebre (*a*).

2. Peracta cadaveris ad ecclesiam deportatione, exponetur illud quo modo innuimus, et Parochus cum Clero suo, vel cum Clero, qui ab haeredibus invitabitur, initium faciet recitandi Officium pro defunctis. Clerus locum sumet in choro, et si forte chorus seu presbyterium non satis capax esset, poterit se disponere ad scamna posita in longitudinem circa feretrum, seu cadaver. Parochus indutus stola nigri coloris primum locum occupabit. Officii initium fiet a Vesperis (*b*) postea Matutinum cum tribus nocturnis et Laudes: antiphonae duplicabuntur et in fine Vesperarum et Laudum omittentur preces, videlicet psalmus *Lauda anima mea* etc. aut alter *De profundis* etc. Recitabitur oratio conveniens defuncto. Officium recitabitur tono chorali, vel etiam cantabitur iuxta consuetudinem cuiusque ecclesiae, aut circumstantias funeris plus minus solemnis. Pro

(*a*) Cadaver, exponendum est in feretro; abusio est illud humi locare super lodice funerea seu panno nigro. Abusio etiam illa est feretro supponere basim seu fulcimentum, quo erigatur. Perspicua hac super re dispositio est Ritualis Romani quae declarata est in superius relato Statuto Cleri Romani num. 12. Append. Haec abusio, generatim loquendo originem duxit ex avaritia seu sordido lucro illorum, qui mercede conducti, ecclesiae pro funeribus inserviunt. Licebit tamen feretro supponere pannum seu stratum nigri coloris ad ornatum et circumdare illud aliquo scamno nigro panno contecto, ut populus si forte affluat, a feretro submoveatur.

(*b*) Non est mirandum, si defendimus Officium defunctorum incipiendum esse a Vesperis. In hoc officio non est Vesperis statuta hora, idque eruitur e Caeremoniali Episcoporum lib. II. cap. 38. num. 16. ubi iubetur recitari pro Episcopo defuncto officium mortuorum, initium sumendo a Vesperis. Idque est notandum, quod hoc officium recitatur mane. Etiam Romae in exequiis Cardinalium pro cantu officii defunctorum mane quo expositum prostat cadaver, Vesperarum recitatione principium fit officii.

Caeremoniis servandis in officio seu cantato sive recitato, traditae regulae sunt relativis capitibus lib. II.

3. Dum recitabuntur vel canentur Laudes, se parabit in sacristia Celebrans cum Ministris pro Missa solemni de requie. Si cantabit Missam Parochus, vel numerus Cleri esset limitatus, induentur paramentis Missalibus post absolutam recitationem officii.

4. Missa cantabitur ritibus praescriptis cap. 10. lib. II. legetur illa quae notata est in Missali *in die depositionis* et in oratione ad illa verba *famuli tui* N. exprimetur nomen defuncti vel defunctae (*a*).

5. Post Missam fiet absolutio super cadaver ordine sequenti.

6. Postquam Celebrans ultimum Evangelium recitaverit, Diaconus ascendet in suppedaneum, se addet Celebranti a dexteris; et Celebrans, Diaconus ac Subdiaconus, facta simul ad Crucem reverentia, descendent a latere de Altari et directe procedent ad scamnum in latus Epistolae.

7. Interea prope abacum praesto erit clericus, qui sustinebit vasculum aquae sanctae cum aspergillo, thuriferarius cum thuribulo ac navicula et clericus alter, qui deferet Rituale vel Missale, in quo extet formula absolutionis.

8. A clericis delegatis accendentur Clero candelae, si pro Missa distributae illi fuerint.

(*a*) Advertatur quod in oratione non est omittendum verbum *hodie*. Quod ad additionem *fratris nostri*, iuvat hoc loco referre sententiam recentis eruditi scriptoris liturgici « Quum in aliquo sodalitio, inquit, funus vel exequiae fiunt cuiuspiam, qui illi erat adscriptus, post nomen defuncti addi in oratione solet *fratris nostri* vel *fratrem nostrum*; sed error est hic admodum gravis et contra rubricam, quae praecipit solum, ut addatur *Sacerdotis* quum de Presbytero aliquo sermo est. Quamobrem quippiam aliud adiicere fas non est. Neque vero vocabulum *frater* latino sermone tribui potest homini eiusdem corporis seu societatis, qui potius appellandus esset *socius*, vel *sodalis*. Equidem omnes homines utpote ab eodem progenitore originem ducentes, fratres esse probe scio, Christiani autem peculiariter in Novo Testamento fratres appellantur, quippe qui per s. Baptismum in Iesu Christo renascuntur: verum id cum specialibus sodalitiis et congregationibus nihil habet commune ».

9. Acolythi aderunt a lateribus scamni Celebrantis.

10. Ubi Celebrans cum Ministris ad scamnum devenerit, Acolythi detrahent Ministris manipulos, Caeremoniarius Celebranti detrahet planetam et manipulm eique imponet pluviale. Tam Celebrans, quam Ministri advertent, ne humeros vertant ad Altare.

11. Acolythi, postquam Ministros manipulis exuerint, accedent ad abacum et accipient candelabra. Subdiaconus accipiet Crucem processionalem et procedetur ad absolutionem super cadaver peragendam ordine sequenti:

12. Praecedent duo clerici cum thuribulo et cum vasculoqui vasculum deferet, adstabit thuriferario dextrorsum. Subdia, conus gestans Crucem, medius inter Acolytos cum candelabris: qui de Clero sunt, bini manu sustinentes biretum et candelam accensam, quam dextera gestabit qui dextrorsum incedet, sinistra qui sinistrorsum. Digniores seu seniores incedent propiores Celebranti: ultimo loco ibit Celebrans cum Diacono a sinistris, et incedent capite cooperto ac sine candela (*a*). Clericus ferens librum incedet prope Celebrantem.

13. Clerici cum thuribulo et cum vasculo, Subdiaconus cum Acolythis, incedent ad sinistram cadaveris; Subdiaconus cum Acolythis consistent ad caput cadaveris; thuriferarius et alter cum vasculo redibunt ex parte adversa ad pedes cadaveris: Clerus consistet circa cadaver, divisus hinc et inde, dignioribus seu senioribus manentibus propius Celebrantem. Celebrans cum Diacono consistent ad pedes cadaveris adversum Crucem.

14. Quod si cadaver esset Sacerdotis ideoque depositum esset capite ad Altare, pedibus ad portam conversis, servabitur haec alia methodus, videlicet duo clerici cum thuribulo et vasculo, Subdiaconus cum Cruce et Acolythi cum candelabris, sequente Clero et Celebrante cum Diacono, incedent a dexteris cadaveris usque ad eius pedes. Quo quum venerint duo clerici

(*a*) Nulla rubrica praescribit, ut Celebrans et Diaconus sustineant candelam accensam in absolutione. Celebrans et Ministri candelam accensam sustinent uno die Purificationis beatae Virginis.

cum vasculo ac thuribulo, Subdiaconus et Acolythi procedent a sinistris cadaveris et redibunt ad caput eiusdem, ubi consistent Subdiaconus et Acolythi. Clerus autem ad pedes cadaveris quum venerit, dirimetur, post Crucem se disponens a lateribus feretri, manentibus propius Celebrantem dignioribus: Celebrans cum Diacono consistet ad pedes cadaveris contra Crucem: duo clerici cum vasculo ac thuribulo transibunt rursus a dexteris cadaveris, redibunt ad Celebrantem et consistent prope ipsum a dextris. Tam Subdiaconus et Acolythi, quam Clerus advertent ut se sistant circa feretrum convenienti ab illo distantia, ut locus detur Celebranti, qui cum Diacono debebit feretrum circumire, ut inferius tradetur.

15. Quum unusquisque suo loco constiterit, Diaconus et Celebrans caput bireto nudabunt, Diaconus biretum tradet Caeremoniario, Celebrans tradet Diacono et hic Caeremoniario.

16. Clericus librum sustinens, se sistet ante Celebrantem, salutabit eum, aperiet librum, quem ante ipsum Celebrantem sustinebit, qui iunctis manibus recitabit tono feriali orationem *Non intres* etc. Notandum, quod si cadaver esset mulieris, nulla facienda erit variatio in verbis *cum servo tuo*. In fine orationis a choro respondebit *Amen*. Clericus claudet librum, salutabit Celebrantem et recedet ad locum suum prope Celebrantem ipsum.

17. Cantores immediate incipient et prosequentur cantum Responsorii *Libera me, Domine* etc. Cantores ipsi canent ℣. *Requiem aeternam* ad quem Celebrans nullum Crucis signum faciet versus cadaver, ut perperam faciunt nonnulli contra rubricarum praescriptionem.

18. Quum a cantoribus repetetur ℣. *Libera me, Domine* etc. Diaconus reverebitur Celebrantem et transibit ad dexteram eius. Caeremoniarius attollet fimbriam dexteram pluvialis Celebrantis, cui se praesentabit thuriferarius ac thuribulum apertum obiiciet. Diaconus accipiet naviculam et incensum sine osculis ministrabit Celebranti. Celebrans incensum demittet in thuribulum cum formula usitata *Ab illo benedicaris* etc. et dextera benedicet illud. Thuriferarius claudet thuribulum, recipiet naviculam et redibit ad dexteram clerici vasculum sustinentis; hic

consistet a dexteris Diaconi et in promptu habebit aspersorium tradendum ipsi.

19. Cantores post responsorium cantabunt *Kyrie eleison, Christe eleison* et *Kyrie eleison.* Celebrans elata voce ac tono statuto cantabit *Pater noster* et prosequetur submissa voce dicere una cum adstantibus. Diaconus accipiet aspersorium et ipsum tradet Celebranti, qui simul cum Diacono attollente eius fimbriam dexteram pluvialis, circumibit cadaver, ut ipsum aspergat, aspersionem autem incipiet a sinistris cadaveris, primo aspergens illud versus pedes, deinde versus medium postremo versus caput: postea reverebitur Crucem a Subdiacono sustentam et Diaconus genuflectet, nisi fuerit Canonicus et in sua ecclesia; prosequetur aspersionem a dextris cadaveris, primo versus caput, deinde versus medium, postremo versus pedes; advertet etiam ut aspersionem vel thurificationem peragat praeteriens, non vero usquam subsistens.

20. Reversus Celebrans ad locum ubi acceperit aspersorium, restituet ipsum Diacono, hic autem clerico, qui iam substinebat illud: thuriferarius tradet thuribulum Diacono; et Celebrans cum Diacono respective reverentiam vel genuflexionem ad Altare facient; tum Diaconus porriget thuribulum Celebranti, qui simul cum eo circumibit cadaver et adolebit illud eodem modo quo aspersionem confecerit.

21. Si cadaver esset Sacerdotis ullius, Celebrans et Diaconus omittent reverentiam vel genuflexionem ad Altare, eo quod alius hoc casu sit situs cadaveris.

22. Post incensationem Celebrans ad locum suum reversus, restituet thuribulum Diacono, hic autem thuriferario Duo clerici cum vasculo et thuribulo remanebunt quo loco erant. Diaconus accipiet a clerico librum et sustinebit illum ante Celebrantem, qui tono praescripto cantabit versiculos *Et ne nos* etc. et sequentes cum orationes *Deus cui proprium est.* etc. tono feriali, quae oratio nullam patitur unquam variationem, licet defunctus sit Sacerdos, ut monet Rituale (*a*).

(*a*) Diaconus librum sustinet ante Celebrantem, quia sic praescribit rubrica Missalis.

23. Si cadaver efferendum erit ad coemeterium, praesto aderunt lecticarii, qui deportabunt feretrum cum cadavere, ut inferius.

24. Completa praedicta oratione, si deportandum erit cadaver ad coemeterium proximum ecclesiae, duo clerici cum thuribulo et cum vasculo aquae sanctae discedent de loco suo et procedent ante Crucem.

25. Procedetur ad coemeterium eodem ordine ac supra de accessu ab Altari ad feretrum, et cadaver in feretro efferetur post Celebrantem. In transitu ab ecclesia ad coemeterium cantabitur a Clero antiphona *In paradisum* etc.

26. Quum processio ad coemeterium venerit, Clerus disponetur eodem ordine quo stabit in ecclesia. Feretrum cum cadavere deponetur aut in medio coemeterio aut prope sepulcrum, et hoc casu Clerus circa sepulcrum consistet ordine iam descripto.

27. Si sepulcrum non erit benedictum, Celebrans, ut eo venerit, ex libro quem sustinebit Diaconus, recitabit tono feriali orationem super sepulcrum (*a*) post quam, ministrante Diacono, demittet incensum in thuribulum cum solita formula *Ab illo benedicaris* etc. et cum benedictione. Postea Diaconus acceptum aspersorium porriget Celebranti, qui asperget in medio, a sinistris, et a dextris suis primo cadaver, deinde sepulcrum; tum reddet aspersorium Diacono, et accepto ab eo thuribulo, adolebit cadaver et sepulcrum eodem modo, quo asperserit.

28. Reddito thuribulo Diacono, Celebrans intonabit antiphonam *Ego sum* et immediate a cantoribus cantabitur *Benedictus*, quod alternatim a Clero canetur, cum *Requiem aeternam* in fine. Post canticum praedictum a cantoribus cantabitur integra antiphona *Ego sum resurrectio* etc.

29. Cantata praedicta antiphona, Celebrans alta voce cantabit *Kyrie eleison*, Clerus *Christe eleison*, Celebrans, *Kyrie eleison* et immediate *Pater noster*, reliqua ab omnibus dicentur

(*a*) Si coemeterium sit benedictum, non oportet facere benedictionem sepulcri, quamquam esset recens effossum.

secreto. Dum recitabitur *Pater noster,* Diaconus aspersorium tradet Celebranti, qui suo loco perstans asperget cadaver in medio, a sinistris et a dextris suis et restituet aspersorium Diacono, hic autem clerico vasculum sustinenti.

30. Diaconus accepto libro, se sistet ut supra ante Celebrantem eique sustinebit illum apertum. Celebrans tono feriali cantabit versiculos *Et ne nos inducas* etc. postea eodem tono orationem *Fac, quaesumus, Domine,* etc.

31. Dum canentur versiculi et oratio, duo clerici cum thuribulo et cum vasculo accedent prope Crucem, ut parati sint ad proficiscendum suo loco ante Subdiaconum.

32. Post orationem Diaconus, non claudens librum, recedet aliquantum versus sinistram Celebrantis, cui Caeremoniarius in hac actione attollet fimbriam dexteram pluvialis. Celebrans, responso a choro *Amen* post orationem praedictam, elevabit dexteram et Crucis signum faciens versus cadaver, dicet *Requiem aeternam* etc. Cantores cantabunt *Requiescat in pace*: Clerus respondebit *Amen* et Celebrans submissa voce adiiciet *Anima eius* etc. et eodem vocis tono a choro respondebitur *Amen.*

33. Diaconus librum claudet ac tradet clerico, a quo illum acceperit: sumet a Caeremoniario biretum et porriget Celebranti accipiet deinde biretum suum et transibit ad sinistram Celebrantis.

34. Celebrans, capite nudato, sine cantu intonabit antiphonam *Si iniquitates,* et caput bireto cooperiet, quod ipsum faciet Diaconus.

35. Proficiscetur immediate Crux cum Acolythis, praecedentibus clericis cum vasculo ac thuribulo, et sequente Clero Celebrante ac Diacono, ut supra, et revertetur ad sacristiam. In itinere recitabitur psalmus *De profundis* alternatim tono chorali, sed sine cantu.

36. Reversi Subdiaconus et Acolythi in sacristiam, subsistent in capite ipsius, facie ad ingressum versa; duo clerici cum thuribulo et vasculo subsistent a lateribus Acolythorum; Clerus ubi venerit in sacristiam, consistet a Cruce versus portam, se dividens in aditu ideoque duos ordines hinc inde efficiet, om-

nibus ad invicem conversis: Celebrans cum Diacono subsistent prope ingressum sacristiae, facie versa ad Crucem, in fine duorum ordinum Cleri. Diaconus et Celebrans detegent bireto caput. Celebrans repetet antiphonam *Si iniquitates* etc. post ipsam, facta ad Crucem a Diacono sustentam et ad Clerum reverentia, perget ad sacra paramenta deponenda (*a*).

37. Subdiaconus Crucem tradet clerico, qui ponet eam seorsim, se adiunget Celebranti et ipse quoque deponet paramenta simul cum Diacono. Clerici et Acolythi res, quas sustinebant, suas quisque deponent.

38. Postquam e Coemeterio Clerus discesserit, a vespillonibus dabitur cadaveri sepultura, si transactum erit legitimum tempus; sin minus, deponetur cadaver in aliqua cella huic rei destinata, quoad tempus illius sepeliendi erit.

39. Providebitur, ut sepulturae virorum diversae sint a sepulturis foeminarum, itemque puerorum et ecclesiasticorum. In inferendis in sepulturam cadaveribus curabitur, quoad fieri potest, ut laicorum cadavera sint pedibus ad Altare seu sacellum conversis, Sacerdotum autem collocentur capite ad Altare verso eodem modo quo exponuntur in ecclesia.

40. Quod si Coemeterium non esset ecclesiae contiguum aut proximum, vel cadaver sepeliendum esset in ipsa ecclesia servabitur methodus sequens:

41. Postquam Celebrans cecinerit orationem *Deus, cui proprium est misereri* etc. Clerus non discedet e loco quo erit circa feretrum, Omittetur cantare antiphonam *In paradisum* etc. benedictio sepulcri, aspersio ac thurificatio cadaveris et sepulcri, sed Celebrans immediate intonabit antiphonam *Ego sum* et peragetur functio ordine supra dicto (*b*).

42. Si Coemeterium longe aberit ab ecclesia, fieri non potest, ut Clerus cum Celebrante comitetur cadaver in absolutione

(*a*) Post *De profundis* ut adiiciantur versiculi et oratio, a Rituali non praescribitur.

(*b*) Si mos in ecclesia esset cantandi antiphonam *In paradisum*, quamquam cadaver ad Coemeterium non sit deportandum, licebit servare consuetudinem, ut respondit S. C. Rituum.

post Missam de requie. Quocirca ritus absolutionis complebitur in ecclesia et debito tempore cadaver ad Coemeterium deportabitur. Curandum, ut in deportatione unum vel duo lumina adsint, Sacerdos seu Parochus et clericus praecedens cum Cruce. In itinere a Parocho recitabuntur preces in suffragium defuncti, et depositum prope sepulturam cadaver aspergere poterit aqua benedicta, et orationem *Absolve* recitare. Id ipsum esset faciendum, si deportatio fieret ope alicuius vehiculi, quod licet contrarium sit legibus a Rituali praescriptis, tolerari tamen poterit si de longa et difficili agatur via et ubi absit modus facile deportandi cadavera super feretro.

43. Si qua de caussa graviori recitari non posset totum officium, aut saltem nocturnum cum Laudibus, non omittetur tamen cantare Missam nec facere absolutionem super cadaver ritu superius descripto.

44. Quod si propter solemnitatem incidentem ne Missam quidem de requie liceat celebrare, non omittetur absolutio superius descripta, quae peragetur super cadaver statim ac deportatum erit in ecclesiam et cantatum fuerit ℟. *Subvenite* prescriptum in fine deportationis.

45. Tribus ultimis diebus maioris hebdomadae fiet quidem ritu statuto deportatio, sed abstinebitur a sonandis campanis et preces recitabuntur submissa voce. Item facienda erit absolutio super cadaver in ecclesia, sed privatim, videlicet quum minor erit in ecclesia fidelium concursus, et voce submissa. Licebit officium defunctorum super cadaver recitare sed voce suppressa et sine cantu.

46. Ultimo loco notabimus, quod cantare Missam solemnem, praesente etiam cadavere, non licet die festo Epiphaniae, in Dominica Paschatis, in diebus Ascensionis, Pentecostes, SS. Corporis Christi, nativitatis S. Joannis Baptistae, S. Iosephi sponsi B. M. V. Ecclesiae Catholicae patroni, SS. Apostolorum Petri et Pauli, Assumptionis Beatae Virginis, omnium Sanctorum, Nativitatis D. N. J. C. et in festis Patroni, Titularis, Dedicationis ecclesiae et tribus diebus ultimis maioris hebdomadae.

DE EXEQUIIS IN DIEBUS TERTIO, SEPTIMO, TRICESIMO ET ANNIVERSARIO

CAPUT X.

1. Exequiae pro aliquo defuncto licebit praedictis diebus celebrare (*a*).

2. Integrum officium defunctorum cum Laudibus recitabitur, servando ritum duplicem, vel etiam unum nocturnum et Laudes ritu eodem. In fine Vesperarum et Laudum recitandae sunt preces, videlicet psalmus *Lauda anima mea*, aut *De profundis*, quamquam soleant recitari tria nocturna, quoniam sic iubentibus rubricis Breviarii et Ritualis, preces praedictae in die obitus tantum omittuntur. Oratio propria est dierum, quos supra nominavimus et notata est in Rituali (*b*).

3. Postea cantabitur Missa, quae in Missali notata est *in anniversario* cum oratione respectiva aut pro anniversario aut pro ceteris diebus praedictis et cum caeremoniis descriptis cap. 10. lib. II.

4. Post Missam fiet absolutio. Haec peragi poterit duplici modo vel ad tumulum in ecclesia erectum, vel prope Altare posita in pavimento lodice funerea, seu panno nigro extenso, vel parvo tumulo cooperto panno nigro, qui a Caeremoniali Episcoporum *lectica mortuorum* appellatur. Prima praescribitur a Rituali, altera a Caeremoniali praedicto.

5. Relate ad absolutionem secundo modo persolvendam, haec servabuntur. Praeparabitur seorsim lodix funerea seu pannus extendendus ante Altare vel parvus tumulus ibidem statuendus.

6. Postquam Celebrans compleverit recitationem ultimi E-

(*a*) Dies tertius, septimus, tricesimus et anniversarius computari possunt a die vel obitus, vel sepulturae.

(*b*) Quod ad recitandum officium unius aut trium nocturnorum, servabitur usus locorum et dispositio quoque testatoris.

vangelii, redibit in medium Altaris cum Subdiacono a sinistris, Diaconus se addet ad dextera eius et facta simul ad Crucem reverentia, descendet a latere de Altari et pergent ad scamnum, in quo ipsi sederint inter Missam.

7. Interea a clericis delegatis accendentur candelae Cleri si fuerint ei distributae. Duo alii clerici ante gradus Altaris super pavimentum explicabunt lodicem funeream seu pannum nigrum, vel eo deportabunt, exiguum tumulum panno nigro contectum.

8. Acolythi praesto erunt a lateribus scamni Celebrantis, et prope Altare aderunt etiam clericus cum vasculo aquae benedictae et clericus cum thuribulo.

9. Ad scamnum postquam venerit cum Ministris Celebrans, quin vertant humeros ad Altare, Ministri adiuvantibus Acolythis deponent manipulum, et Celebrans, adiuvante Caeremoniario, detrahet sibi manipulum et planetam atque induet pluviale nigri coloris. Acolythi ad locum suum prope abacum redibunt.

10. Celebrans cum Ministris ascendet a latere ad Altare et subsistet in cornu Epistolae, ut in introitu, et in angulo Altaris aderit Missale super cussino vel legili. Diaconus Celebranti adstabit a dextris in suppedaneo vel in gradu superiori, Subdiaconus adstabit Celebranti a sinistris in suppedaneo.

11. Incipietur statim a cantoribus ℟. *Libera me, Domine* quod prosequentur cantare usque ad finem. Dum responsorium cantabitur Clerus in choro considebit. Post ℣. *Requiem aeternam*, in quo Celebrans nullum faciet Crucis signum, ascendet ad Altare thuriferarius cum thuribulo et navicula. Celebrans convertetur ad thuriferarium; Subdiaconus accedet ad dexteram Celebrantis eique fimbriam dexteram pluvialis attollet: Diaconus accipiet naviculam et Celebranti ministrabit sine osculis incensum; thuriferarius praesentabit thuribulum apertum Celebranti, qui incensum in thuribulum demittet cum formula *Ab illo benedicaris* etc. et cum benedictione. Diaconus restituet naviculam thuriferario, qui de Altari descendens se adiunget clerico sustinenti vasculum et simul vadent ad alterum latus Altaris, idest Evangelii, et ante medium Altaris transeuntes facient ad Crucem genuflexionem.

12. Ad *Kyrie eleison* Clerus in choro consurget. Post tertium *Kyrie* Celebrans conversus ad Missale cantabit elata voce *Pater noster* et continuabitur secreto. Postquam intonaverit, ut supra, *Pater noster*, veniet in medium suppedanei et se convertet ad tumulum seu pannum nigrum extensum ante Altare: Diaconus advertet prompte transire in cornu Evangelii ut ministret Celebranti. Ascendent ad Altare duo clerici cum vasculo et cum thuribulo. Diaconus manu sinistra fimbriam dexteram pluvialis Celebrantis attollet, et aspersorium acceptum dextera sine osculis tradet Celebranti, qui tumulum seu pannum asperget in medio, a sinistris et a dextris suis. Celebrans aspersorium restituet Diacono et hic clerico a quo acceperit. Diaconus thuribulum accipiet a thuriferario et tradet ipsum Celebranti, qui thurificationem, eodem modo quo aspersionem, exsequetur, et restituet thuribulum Diacono, qui reddet illud thuriferario.

13. Duo clerici cum vasculo et cum thuribulo descendent de Altari et debita genuflexione in medio facta, redibunt ad abacum vel in sacrarium ibique relinquent vasculum cum aspersorio ac thuribulum cum navicula.

14. Celebrans postquam asperserit et incensaverit, redibit iterum in cornu Epistolae ad Missale: Diaconus revertetur ad dexteram Celebrantis, qui cantabit ℣. *Et ne nos* etc. *A porta inferi* etc. cum reliquis versiculis et orationem *Absolve*, aut alteram quae recitata erit in Missa, ut rubrica Ritualis praescribit, sed cum conclusione brevi. Postea subiunget ℣. *Requiem aeternam* etc. et a cantoribus canetur *Requiescat in pace* ℟. *Amen*. Caeremoniale non praescribit, ut dicatur ℣. *Anima eius* etc. nec *De profundis* in reditu ad sacristiam, ideoque omittendum est utrunque. Clerus cum Celebrante et Ministris redibit in sacristiam methodo iam tradita pro aliis Missis solemnibus, excepto quod Ministri incedent a lateribus Celebrantis eique fimbrias pluvialis sustinebunt.

15. Altera methodus exsequendi exsequias super tumulum aut castrum doloris, praescribitur a Rituali Romano. In media ecclesia vel prope sacellum, in quo cantabitur Missa, erigetur tumulus aut castrum doloris plus minusve spatiosum iuxta con-

ditionem defuncti et exornabitur pannis nigri coloris et lodice funerea in summitate; licebit apponere stemmata gentilitia et alia insignia defuncto convenientia; circa castrum doloris disponentur congruenti numero cerei vel intorticia candelabris mortuariis infixa, quae toto saltem officii tempore ardebunt. Notandum autem, quod ad ornatum tumuli non fas est adhibere pannos sericos neque candelabra Altaris aut alia quae Altaris propria sunt.

16. Cantabitur Missa de requie, ut superius num. 3. huiusce capitis traditum est. Sacro autem peracto, Celebrans cum Ministris in suppedaneo salutabunt coniunctim Crucem, descendent a latere de Altari et pergent ad scamnum sibi praeparatum in parte Epistolae.

17. A clericis interea designatis accendentur Cleri candelae, si distributae fuerint. Hoc tempore Clerus sedebit. Praesto erunt aqud abacum duo clerici, alter cum thuribulo et navicula, alter cum vasculo aquae benedictae et aspersorio. Acolythi aderunt hinc inde a lateribus scamni Celebrantis.

18. Ubi Celebrans cum Ministris ad scamnum venerint, non vertentes tergum ad Altare, Ministri deponent manipulos, quos ipsis detrahent Acolythi et hi postea redibunt ad abacum, ex quo accipient candelabra. Celebrans, adiuvante Caeremoniario, manipulum et planetam dimittet et induet sibi pluviale.

19. Parato Celebrante, Subdiaconus accipiet Crucem processionalem, medius accipietur ab Acolythis et procedetur ad tumulum seu castrum doloris hoc ordine:

20. Praecedent duo clerici cum vasculo et cum thuribulo, et primus incedet a dexteris secundi: sequetur Subdiaconus gestans Crucem processionalem, medius inter Acolytos, qui sustinebunt candelabra cum candelis accensis. Post Crucem procedent Clerus; ac si candelae distributae fuerint, qui incedet dextrorsum, candelam dextera sustinebit, qui sinistrorsum, sinistra: omnes altera manu gestabunt biretum, incedent bini et capite nudato. Ultimo loco ibit Celebrans cum Diacono a sinistris, uterque capite bireto cooperto et sine candela accensa. Prope

Celebrantem ibit Clericus sustinens Rituale aut Missale, in quo extet ritus absolutionis. Unusquisque antequam discedat ex Altari, faciet in medio reverentiam aut genuflexionem ad Crucem Altaris, excepto Subdiacono.

21. Duo Clerici cum vasculo et cum thuribulo, Subdiaconus et Acolythi transeuntes super sinistram suam pergent ad pedes tumuli. Subdiaconus cum Acolythis ibi consistent, facie ad tumulum versa, quamvis exequiae celebrentur pro Sacerdote: duo praedicti clerici redibunt super dexteram suam versus caput tumuli. Clerus in principio tumuli dirimetur bifariam et in ordine disponetur secundum latera: Celebrans cum Diacono consistet in capite tumuli versus sinistram, seu versus partem Epistolae, ne directe vertant tergum ad Crucem Altaris. Clericus cum vasculo, alter cum thuribulo ac tertius cum libro adstabunt Celebranti a sinistris eius (*a*).

22. Ut Celebrans cum Diacono venerint ad caput tumuli, Diaconus deteget caput et biretum dabit Caeremoniario, Celebrans et ipse, nudato capite, biretum tradet Diacono et hic Caeremoniario.

23. Cantores immediate cantabunt ℟ *Libera me, Domine* etc. Ad ℣. *Requiem aeternam* etc. qui ab iisdem cantoribus canetur, Celebrans nullum Crucis signum versus tumulum faciet, ut perperam solent quidam contra rubricarum praescriptionem. Post cantatum hunc versiculum, Diaconus, salutato Celebrante, se sistet a dexteris eius, ideoque animadvertet ad transeundum ante eum. Ad Celebrantem appropinquabit thuriferarius, qui naviculam tradet Diacono, exhibebit thuribulum Celebranti et Diaconus ipsi ministrabit incensum sine osculis.

(*a*) Probari non potest usus quibusdam in locis receptus, mittendi Subdiaconum cum Cruce et Acolythos cum candelabris ad pedes tumuli, dum interea pergit sedere Celebrans cum Diacono in suo scamno et Clerus in choro. Quum super tumulum facienda est absolutio, hac prorsus de caussa defertur illuc Crux processionalis quia Celebrans cum Clero exire de choro et de presbyterio debet, ideoque Crux processionalis vice fungitur Crucis Altaris. Si de choro exeundum non esset, servari deberet ritus statutus a Caeremoniali Episcoporum lib. II. cap, 37. et sicut superius notatum est.

Celebrans incensum demittet in thuribulum cum formula *Ab illo benedicaris* etc. et cum benedictione. Caeremoniarius interea fimbriam dexteram pluvialis eius attollet. Demisso in thuribulum incenso, thuriferarius claudet thuribulum, recipiet naviculam et redibit ad locum suum. Clericus cum vasculo appropinquabit ad dexteram Diaconi, adstantis dexterae Celebrantis.

24. Post responsorium cantabitur a cantoribus *Kyrie, Christe, Kyrie eleison*, quo cantato, Celebrans tono praescripto cantabit *Pater noster*. Diaconus accipiet aspersorium. Celebrans cum Diacono á dexteris de suo loco discedet, reverentiam ad Altare faciet et Diaconus genuflexionem, accipiet a Diacono aspersorium et circumibit tumulum ut aspersionem peragat, initium faciens a sinistris suis. Primum aspersionis iactum faciet in eam partem tumuli, quae respicit Altare, alterum in mediam, tertium in extremam quae respiciet Subdiaconum sustinentem Crucem: deinde Celebrans et Diaconus respective facient reverentiam vel genuflexionem ad Crucem a Subdiacono sustentam, et Celebrans peraget aspersionem in alterum tumuli latus, primum nempe iactum in extremitatem respicientem Subdiaconum, alterum in medium, tertium in partem quae respicit Altare: notandum autem, quod in exsequendis aspersionibus non est subsistendum, sed faciendae ipsae sunt sine interruptione dum circumitur castrum doloris.

25. Reversus ad locum quo erat antea, tradet aspersorium Diacono, et hic clerico sustinenti vasculum. Diaconus accipiet thuribulum, et reversi Celebrans ac Diaconus in medium facient ad Altare respective reverentiam vel genuflexionem. Tum Diaconus thuribulum tradet Celebranti, qui tumulum seu castrum doloris adolebit quo modo asperserit; et reversus ad locum suum, thuribulum restituet Diacono, hic thuriferario.

26. Deinde Diaconus librum a clerico accipiet et sustinebit apertum ante Celebrantem, qui cantabit versiculos *Et ne nos* etc. et reliquos cum oratione *Absolve*, sive alteram de Missa tono feriali et cum brevi conclusione. Postea Diaconus, non clauso libro, recedet paullulum a latere et Caeremoniarius elevabit fimbriam dexteram Celebranti, qui attollet manum dexte-

ram versus tumulum et cantans ℣. *Requiem aeternam* etc. Crucis signum faciet versus illum. Cantores autem cantabunt *Requiescat in pace* ℟. *Amen.* Diaconus claudet librum et redibit ad sinistram Celebrantis, atque hoc modo functionis fiet finis.

27. Clerus ordine alias innuto, redibit in sacristiam, et Celebrans facta ad Crucem et Clerum reverentia una cum Ministris sacra indumenta deponet (*a*).

28. Quod ad praedictas exequias illud est notandum, quod eas celebrare non licet diebus officii duplicis primae et secundae classis, in omnibus Dominicis et festis praeceptivis, ne illis quidem exceptis, quae ex indulto Pontificio abrogata essent, in vigiliis Natalis Domini et Pentecostes, in tota maiori hebdomada et in octava Epiphaniae, Paschatis, Pentecostes et SS. Corporis Christi.

29. Denique si forte exequiae celebrentur pro pluribus defunctis, monemus quod versiculi et orationes plurali numero sunt recitandae.

DE EXEQUIIS INFANTIUM

CAPUT XI.

1. Ritus, quem Ecclesia Catholica pro funere infantium instituit, est potius festivus, quam luctuosus; quia quum moriantur in innocentiae statu, eorum animae ad beatificam Dei visionem statim admittuntur.

2. Parochus, nuntiata parvuli morte, cum iis quibus ille curae sit, conveniet de exequiis super cadaver faciendis ritu ab Ecclesia praescripto.

(*a*) In reditu ad sacristiam Rituale non praescribit, ut recitetur ℣. *Anima eius* nec *De profundis*. Quid ergo ex hoc erui potest? Quia, si recitetur *De profundis*, non amplius altera functio ab altera distinguitur. Inde colligitur, quod sacrae functiones a quibusdam diriguntur ad libitum et sine cognitione legum, quas Ecclesia singulis et universis praecepit.

3. Invitabuntur Confraternitates, Regulares et Clerus seu quidam sive omnes ex iis corporibus, ut funus comitentur. Adhibebitur feretrum puerorum funeri destinatum, quod exornabitur lodiculis et pannis sericis albi coloris. Neque deerunt lumina in deportatione, et statuentur, qui debeant illa deferre (*a*). Cadaver parvuli induetur vestibus albis, et spargetur floribus recentibus et herbis odoris, cum florea corona capiti imposita in signum integritatis carnis et virginitatis.

4. Hora praestituta congregabuntur in ecclesiam parochialem corpora illa, quae debebunt funus comitari; ac si interveniret Capitulum Cathedralis aut Collegiatae alicuius, congregabuntur in ecclesiam praedictam ibique aderit etiam Parochus.

5. Campanae non pulsabuntur more funerum, sed si pulsari solerent, pulsabuntur tantum in laetitiae argumentum.

6. Ordo, quo procedetur domum ad efferendum cadaver erit idem ac superius indicatus n. 14. cap. VIII. Notandum solummodo est, quod Confraternitates deferent suum proprium signum, nulla nota mortuaria distinctum; quod Crux ante Clerum gestabitur sine hasta (*b*) quodque Parochus supra superpelliceum induet sibi stolam albi coloris.

7. Quum pompa funebris pervenerit domum defuncti, ascendet ad ipsam Parochus cum clerico deferente Rituale et vasculum aquae benedictae cum aspersorio: ascendet etiam qui delaturi erunt intorticia seu candelas accensas circum cadaver et qui deportare cadaver ipsum et locare super feretrum debebunt.

8. Rebus omnibus dispositis, Parochus a clerico accipiet aspersorium et asperget cadaver in medio, a sinistris et a dextris suis. Deinde recitabit antphonam *Sit nomen Domini;* psalmum *Laudate, pueri, Dominum* cum *Gloria Patri* in fine et repetet antiphonam totam *Sit nomen Domini benedictum* etc.

9. Efferetur domo cadaver, locabitur super feretrum et

(*a*) In exequiis parvulorum non distribuntur neque accendentur candelae a Clero et Confraternitatibus ad funus comitandum invitatis.

(*b*) Ritus deferendi Crucem sine hasta non caret mysterio, quemadmodum videre est apud scriptores liturgicos.

procedetur ad ecclesiam. In processione quae fiet a domicilio defuncti ad ecclesiam recta via, vel cum brevi diversione, si proxima ecclesiae esset domus defuncti, recitabitur psalmus *Beati immaculati in via* etc. cum *Gloria Patri* in fine, ac si tempus superesset, alteri tres psalmi *Laudate Dominum de coelis* etc. *Cantate Domino canticum novum, laus eius* etc. *Laudate Dominum in Sanctis eius* etc. cum *Gloria Patri* in fine huius ultimi psalmi.

10. Reversa ad ecclesiam processione, disponentur Confraternitates, Regulares et Clerus eodem modo ac in exequiis adultorum num. 22. cap. VIII. et advertetur, ut clericus unus in promptu habeat thuribulum cum navicula, qui consistet prope alterum clericum sustinentem vasculum aquae sanctae cum aspersorio.

11. Deposito feretro cum cadavere in media ecclesia, Parochus vel unus cantorum intonabit antiphonam *Hic accipiet*, et Clerus alternatim cantabit psalmum *Domini est terra* etc. cum *Gloria Patri* in fine. Dehinc a cantoribus canetur tota antiphona *Hic accipiet* etc. Et hac antiphona completa, duo cantores cantabunt *Kyrie eleison*, Chorus respondebit *Christe eleison*, duo iidem cantores repetent *Kyrie eleison*. Parochus cantabit *Pater noster* et omnes hanc orationem prosequentur secreto. Parochus, accepto a clerico aspersorio, asperget cadaver in medio, a sinistris et a dextris suis, quin circumeat feretrum. Reddito autem aspersorio eidem clerico, cantabit tono feriali versiculos *Et ne nos inducas* etc, et orationem *Omnipotens et mitissime Deus* etc. tono etiam feriali.

12. Ordinabitur processio ad Coemeterium, si proximum erit ecclesiae, metodo tradita num. 13. cap. IX. Sin longe aberit ab ecclesia, peragentur exequiae in ecclesia ipsa.

13. Dum cadaver deportabitur ad coemeterium vel si non deportabitur, in ipsa ecclesia, Parochus aut unus e cantoribus intonabit antiphonam *Juvenes* et canentur tres psalmi *Laudate Dominum de coelis* etc. et reliqui, ut supra dictum est cum *Gloria Patri* in fine ultimi psalmi. Deinde cantabitur integra antiphona *Juvenes et virgines* etc.

14. Quum ad locum sepulturae ventum erit, vel in ecclesia ipsa Parochus cantabit ℣. *Kyrie eleison* etc. cum reliquis in Rituali notatis, et orationem *Omnipotens sempiterne Deus* etc, tono feriali.

15. Thuriferarius exhibebit Parocho thuribulum apertum et alter clericus ministrabit incensum Parocho, qui ponet illud in thuribulum cum formula *Ab illo benedicaris* etc. et cum benedictione. Postea Parochus accipiet aspersorium et asperget cadaver in medio, a sinistris et a dextris suis eodemque modo sepulturam, si proxima erit feretro, deinde restituto aspersorio et accepto thuribulo, adolebit, ut supra, cadaver et sepulturam.

16. Clerus redibit a coemeterio ad ecclesiam, vel a media ecclesia, ubi completus erit ritus, procedet ad Altare primarium: Parochus aut cantor intonabit antiphonam *Benedicite* et alternatim cantabitur canticum *Benedicite omnia opera* etc. quo absoluto, repetetur in cantu antiphona *Benedicite Domino* etc. Post antiphonam Parochus stans ante Altare cantabit *Dominus vobiscum* et orationem *Deus, qui miro ordine* etc. tono feriali.

17. Clerus ordine debito redibit in sacrarium, et cadaveri sepultura dabitur in sepulcro parvulis attributo (*a*).

Barchinonen. Episcopus Barchinonen. petiit declarari: an permittendus sit usus inveteratus in sua dioecesi, quod praesente cadavere, loco Missae de requie dicatur Missa Angelorum in paramentis albis? Et S. C. respondit: *nullo modo permittendum, sed omnino prohibendum.* Die 21 Iunii 1632.

(*a*) Parvulorum exequiae peragendae sunt quo ordine in hoc capite notavimus; sequuti enim sumus ordinem Ritualis. In iis neque expositioni, nec celebrationi Missae locus est. Non est locus expositioni, siquidem ea fit pro adultis in hunc finem, ut per officii recitationem, per celebrationem Missae et absolutionem, animae eorum fruantur suffragiis in delictorum suorum expiationem. Non est locus celebrationi Missae, quia parvuli suffragiis non egent: et gravis etiam esset error celebrare Missam votivam Angelorum, quae nullam relationem cum pueris habet, sed instituta est in honorem Angelorum, qui purissimi Spiritus sunt, et nunquam humanam naturam habuerunt nec habebunt. Quamobrem curae erit Episcopo invigilare, ne abusiones tam indecorae invehantur.

Hispalen. Pro parte Didaci Diaz de Escobar Presbyteri et Magistri Caeremoniarum Ecclesiae Hispalensis supplicatum fuit apud S. R. C. an sustinendi sint mores infrascripti, videlicet (omissis).

5. In funeribus, etiamsi defunctus parvulus sit, fit officium de adultis et Missa votiva de Angelis, unica oratione in duplicibus et Dominicis. Rogatur, an possit hoc sustineri?

Et eadem S. C. respondit — Consuetudines, seu ut melius dicam, abusus omnes expositi, uti repugnantes rubricis et expositorum opinionibus, tolli omnino debent. Non sunt enim laudabiles, imo scandalosae, iis maxime, qui amant observantiam bonorum rituum. — Et ita declaravit, decrevit, atque praefata omnino tolli mandavit. Die 16. Ianuarii 1677.

Camerinen. Petro Riposati terrae Plebis Faveriae Plebano Dioecesis Camerinensis pro declaratione infrascript. dubior.

1. An liceat in exequiis parvulorum, praesente, vel non praesente cadavere, cantare Missam solemnem, vel dicere Missam planam votivam de Angelis?

Et S. R. C. censuit respondendum — Ad L. Servetur rubrica Ritualis Romani. Die 23 Martii 1709.

DE MATRIMONIO CELEBRATO ANTE PAROCHUM SIVE ALTERUM SACERDOTEM AB EO VEL AB EPISCOPO ORDINARIO DELEGATUM, CUM NUPTIARUM BENEDICTIONE

CAPUT XII.

1. Pro celebratione Matrimonii et benedictione nuptiarum praeparabitur super Altari calix cum purificatorio etc. et collocabitur in medio, ut in principio Missae. Super patenam autem ponentur binae particulae pro Communione Sponsorum. In eodem Altari statuetur Missale cum signaculis ordinatim dispositis. In latere Epistolae aderit vasculum aquae benedictae cum aspersorio, pelvicula cum annulo tradendo sponsae et Rituale. In latere Evangelii praeparabitur manipulus pro Celebrante: super abaco praeter ampullas etc. aderit tobalea linea expandenda pro Communione.

2. Parochus vel alius Sacerdos ex eius mandato, induetur in sacristia vestibus sacerdotalibus pro celebranda Missa, excepto manipulo. Color paramentorum congruet officio, quod celebrabitur et nisi eo die vetitum sit legere Missam pro sponso et sponsa, ut docebitur inferius, adhibebitur color albus.

3. Paratus, ut supra, Parochus capite bireto operto et iunctis manibus adibit ad Altare, praecedente clerico superpellicio induto.

4. Parochus ante Altare nudabit caput, biretum tradet Ministro, reverentiam ad Crucem vel genuflexionem faciet, si custodietur ibi SS. Sacramentum, conscendet suppedaneum in medium et se convertet ad populum. Clericus seu Minister, deposito bireto super abaco, ascendet ad Altare ad sinistram Parochi eique sustinebit Rituale.

5. Sponsi se sistent ante Altare, mulier adstabit sinistrae viri; geniculabunt in extremitate anteriore suppedanei, vel su-

per gradu superiore Altaris. Memoranda est primum eis in habitu et in incessu modestia, quae Sacramento debetur; si forte uterentur chirothecis, deponent eas antequam accedant ad Altare: simul cum Sponsis adibunt ad Altare etiam duo praestituti testes, iam noti Parocho, qui consistent pedibus prope Sponsos.

6. Parochus interrogabit sponsum hac formula, quam proferet vulgari sermone — N. *vis accipere* N. *hic praesentem in tuam legitimam uxorem iuxta ritum Sanctae Matris Ecclesiae?* — Sponsus elata voce ut intelligi possit a Parocho et testibus, respondebit — *Volo* —. Tum Parochus interrogabit sponsam, dicens — N. *vis accipere* N. *hic praesentem in tuum legitimum maritum iuxta ritum Sanctae Matris Ecclesiae?* Sponsa respondebit elata voce, ut supra, — *Volo* —.

7. Tunc Parochus eos iubebit dexteram iungere dexterae, seu alterum alterius tenere dexteram dum ipse dicet *Ego coniungo vos in matrimonium* et faciens dextera signum Crucis versus ipsos subiunget *In nomine Patris* ✠ *et Filii et Spiritus Sancti. Amen.* Clericus tradet aspersorium Parocho, qui asperget illos in medio, a sinistris et a dextris suis, ac restituet aspersorium clerico.

8. Parochus conversus ad Altare benedicet annulum, dicens versiculos et orationem in Rituali notatam, post quam recipiens aspersorium a clerico asperget annulum in formam Crucis, dicens submissa voce *Asperges me* etc. Accipiet annulum, se convertet ad sponsum eique annulum tradet: sponsus illum inducet in digitum annularem sinistrae manus sponsae et Parochus dicet *In nomine Patris* etc. faciens dextera signum Crucis. Postea Rituale ante eum sustinente clerico, dicet ℣. *Confirma* etc. cum oratione *Respice* etc.

9. Post orationem sponsi consurgent et descendent ad balaustrium ut assistant divino Sacrificio. Clericus manipulum imponet Celebranti, et vasculum, Rituale ac pelviculam, quae erant super Altari, ad abacum referet.

10 Parochus de Altari descendet et Sacrum exordietur, quod peraget usque ad *Pater noster* inclusive. Responso a Mi-

nistro *Sed libera nos a malo*, respondebit *Amen* submissa voce, genuflectet ad Sacramentum et se convertet versus cornu Epistolae, ne tergum vertat Sacramento. Sponsi redibunt ante Altare ibique geniculabunt; Minister accipiet Missale et sustinebit ipsum ante Parochum, stans prope sinistram eius. Parochus iunctis manibus recitabit orationem *Oremus. Propitiare, Domine* etc. et alteram *Oremus. Deus, qui potestate virtutis tuae* etc. quibus completis, sponsi ad locum suum redibunt; Parochus autem se convertet ad Altare, genuflectet et Missam prosequetur ad orationem *Libera nos* etc. Minister Missale reponet super legile vel pulvilum.

11. Postea Parochus sacram Eucharistiam administrabit sponsis ad balaustrium stantibus, et ante eos a Ministro expandetur mappula.

12. Post Communionem Parochus prosequetur Sacrum usque ad *Benedicamus Domino*, seu ad *Ite Missa est* et priusquam dicat orationem *Placeat* stabit conversus ad populum et rursus sponsi se sistent ante Altare. Parochus super eos dicet orationem *Deus Abraham* etc. postea brevi sermone eosdem monebit quomodo suggerit rubrica Missalis. Accepto autem a clerico aspersorio, asperget ipsos modo iam notato.

13. Sponsi redibunt ad locum suum, et Parochus ad Altare conversus dicet orationem *Placeat tibi* etc. ac Missam complebit.

14. Ex decisionibus in hanc rem editis e S. Rituum Congregatione, potest celebrari Missa *pro sponso et sponsa* quibuslibet diebus, exceptis Dominicis, festis praeceptivis (inter quae numeranda illa quoque sunt, quibus observantia fori abrogata est ex indulto Pontificio) et diebus quibus occurrit officium de ritu primae aut secundae classis. Hisce diebus recitabitur Missa de festo cum commemoratione *pro sponso et sponsa.* Inter dies exceptos adscribendi etiam sunt dies octavae de Epiphania, vigilia et tota octava Pentecostes et octava etiam integra de festo SS. Corporis Christi, ubi celebretur cum privilegio ad instar Epiphaniae. Relate ad Missam *pro sponso et sponsa*, quando erit dicenda, omittetur in ipsa *Gloria in excelsis* et

Credo, dicentur secunda ac tertia oratio, ut praescribunt in Missis votivis generales Rubricae Missalis tit. VII. num. 3. *Benedicamus Domino* in fine et Evangelium s. Joannis *In principio* etc. Quod si recitanda erit Missa respondens officio, advertatur quod oratio *pro sponso et sponsa* non est iungenda sub unica conclusione cum prima oratione, sed recitanda post omnes orationes, seu commemorationes a rubrica praescriptas et ante collectas a superiore imperatas.

15. Si mulier fuerit vidua, omittetur nuptiarum benedictio sive orationes post *Pater noster* et ante benedictionem in Missa.

16. Si qua de caussa a superiore approbata Matrimonii functio celebranda esset primis horis nocturnis, Parochus induet sibi superpelliceum et stolam albi coloris, eaque omnia exsequetur, quae superius tradita sunt usque ad celebrationem Missae.

17. Ritus hic, in quibus locis nullus alius legitime invectus erit, ex eo quod praescribit Sacrum Concilium Tridentinum, prorsus observabitur.

DE BENEDICTIONE PRIMARII LAPIDIS NOVAE ECCLESIAE, A SACERDOTE EX MANDATO EPISCOPI PERAGENDA

CAPUT XIII.

1. Postquam Episcopus ea omnia constituerit, quae opus sunt ad novae ecclesiae aedificationem, Sacerdos ab eo delegatus, quo loco erigendum erit Altare primarium, ponet vel poni iubebit Crucem ligneam maioris formae, ut conspici possit.

2. Substruentur fundamenta, vel etiam lineis describetur eorum locus.

3. Quandoquidem in substructionibus ipsis statuenda sit petra fundamentalis, fossio fiet quo loco ipsa erit collocanda, videlicet in angulo dextero absidae, qui locus respondet lateri Evangelii Altaris primarii.

4. Fundamenta effossa cingentur munitionibus, ne quod gravius incommodum accipiatur.

5. Praeparabitur lapis ex omnibus partibus perfecte quadratus qui palmi amplitudinem aequet, ponendus in fundamentis. Lapis iste non erit pumice expolitus, sed ferme rudis, ut in ipso possit Sacerdos cultro effingere Crucem.

6. Fiet etiam arcula lapidea cum operculo a latere claudendo, intra quam ponetur lapis seu petra supradicta. In parte superiori arculae inseretur annulus ferreus, ut demitti possit in fundamenta. Intra arculam istam includi poterit aliquod numisma ac tubus vitreus cum pergamena scripta, quae memoret actum.

De rebus praeparandis

7. Si quis locus proximus ac decens erit, ubi se parare possit Sacerdos, disponetur ad hanc rem, secus Sacerdos se parabit ibidem ubi functio erit peragenda.

8. Ante Crucem pridie positam in loco designato pro Altari maiore, praeparabitur tapetum et super ipso ex una parte abacus albo mantili coopertus, in quo disponentur res necessariae ad functionem, videlicet vas seu concha decens cum aqua benedicenda, aliquantulum salis in pelvicula; vasculum ad hauriendam aquam benedictam; aspergillum ex hyssopo; mantile; lapis fundamentalis extra arculam praedictam; paullum gypsi triti in lance ad obturandum operculum arculae si opus fuerit; culter vel aliud ferrum acutum cum manubrio decenti ad signum incidendum in lapide; resticula longa liganda arculae ad demittendum lapidem in fundamentum; Rituale; pluviale cum stola albi coloris, cingulum, alba, amictus pro Celebrante, bina intorticia et superpellicea pro clericis.

9. Prope abacum Crux hastilis cum basi et legile maioris formae cum Rituali pro cantoribus.

10. Quo loco ponendus erit primarius lapis, aderit calx cum lateribus, ut immediate possit ipsa petra obstrui muro.

11. Praeter Celebrantem, adesse debent clerici, qui respe-

ctive sustineant Crucem, intorticia, vasculum aquae sanctae et duo qui assistant Celebranti, duo qui deferant lapidem ad fundamentum, cantores aliquot superpellicio induti, et coementarii sacco induti, qui lapidem muro occludant.

12. Functio haec peragi poterit quacumque die et quavis hora, quum post ipsam praescripta non sit celebratio Missae.

In functione.

13. Hora statuta Clerus cum Celebrante congregabitur in locum functionis, vel eo, ubi parata erunt sacra indumenta. Quisque clericus induet sibi superpelliceum supra vestem talarem. Celebrans adiutus a duobus clericis, qui assistent ei etiam in functione, induetur amictu, alba, cingulo, stola in pectore decussata et pluviali, ac bireto caput operiet.

14. Duo clerici accendent intorticia et alter accipiet Crucem processionalem.

15. Si Celebrans cum clericis se paraverit in ipso functionis loco, clerici cum Cruce et intorticiis se sistent ad abacum prope tapetum, neque unquam de loco illo discedent, quum non adsit Altare cum Cruce.

16. Si sacra indumenta alibi praeparata essent, Celebrans capite bireto cooperto, praeeunte Cruce cum intorticiis, tum Clero, omnibus incedentibus binis, accedet ad locum functionis.

17. Clerici cum Cruce et intorticiis se sistent prope tapetum, ut supra, Celebrans autem super tapeto, facie ad locum versa quo respondebit Altare maius, et clerici circa eum, vel iuxta abacum, secundum eorum officia.

18. Celebrans capite nudato stans prope abacum, benedicet aquam et salem benedictione communi.

19. Completa aquae benedictione, clericus huic rei delegatus, extrahet eiusdem aquae vasculum unum, accipiet aspergillum hyssopi et subsistet prope dexteram primi assistentis Celebranti.

20. Celebrans, benedicta aqua, veniet ante Crucem ligneam pridie positam quo loco designatum erit Altare primarium.

21. Clerici cum Cruce et intorticiis perstabunt loco suo.

22. Quum Celebrans venerit ad locum praedictum, cantores intonabunt antiphonam *Signum salutis* eamque prosequentur canendo cum psalmo *Quam dilecta* etc.

23. Interea primus assistens acceptum aspergillum hyssopi a clerico sustinente vasculum, porriget cum osculis Celebranti.

24. Celebrans aspergillum praedictum immerget in aquam benedictam et asperget illam terrae partem, in qua statuta erit Crux lignea, deinde aspergillum restituet assistenti et hic clerico.

25. Cantato a cantoribus post psalmum praedictum *Gloria Patri*, Celebrans manens quo loco aspersionem fecerit, recitabit orationem *Oremus. Domine Deus* etc. et in ipsa nominabit Sanctum, vel Sanctos, in quorum honorem nova ecclesia dedicabitur.

26. Post orationem Celebrans accedet ad abacum et benedicet primarium lapidem, recitans versiculos et orationem in Rituali praescriptam.

27. Post lapidis benedictionem, assistens, praebebit Celebranti aspergillum, quo Celebrans lapidem asperget.

28. Postea idem assistens, recepto aspergillo, tradet Celebranti cultrum, quo ipse lapidem signabit in singulis partibus, triplicem Crucem unam post aliam imprimens in loco eodem et dicens *In nomine Patris* etc. ut in Rituali. Duo clerici lapidem convertent, ut Celebrans eum possit signare undequaque.

29. Assistens recipiet cultrum a Celebrante, qui dicet orationem *Oremus. Benedic, Domine* etc.

30. Absoluta lapidis benedictione, Celebrans geniculabit super tapetum, conversus, ut antea, ad locum Altaris primarii et cum eo congeniculabunt omnes circumstantes, exceptis tribus clericis cum Cruce et cum intorticiis.

31. Duo cantores cantabunt Litanias, ad quas respondebunt adstantes.

32. Interea coementarii praeparabunt coementum, quo obstruendus erit lapis praedictus.

33. Completo Litaniarum cantu, assurget Celebrans et ceteri cum eo.

34. Celebrans intonabit antiphonam *Mane surgens Iacob.* quae canetur cum psalmo *Nisi Dominus aedificaverit domum* etc.

35. Inter haec claudetur lapis intra arculam et includetur etiam pergamena cum aliis monumentis et operculum obturabitur gypso et in summitate arculae alligabitur praedicta resticula, qua demitti possit in fundamentum.

36. Cantato a cantoribus psalmo supradicto cum *Gloria Patri*, duo clerici accipient lapidem eumque deferent ad locum ex quo demittendus erit in fundamentum. Celebrans cum assistentibus sequetur eos et cum ipsis clericus ferens vasculum aquae benedictae et aspergillum.

37. Quum ventum erit ad fundamenti locum, Celebrans demittet lapidem, cui detrahetur resticula, postquam fundum attigerit. Tunc Celebrans recitabit formulam *In fide Iesu Christi* etc. deinde eum asperget aqua benedicta, recitans simul cum assistentibus antiphonam *Asperges me* etc. cum toto psalmo *Miserere mei, Deus* etc.

38. Coementarii statim desuper iniciient calcem et coemen-tum in lapidem benedictum eumque ita cooperient, ut nequeat amplius dimoveri loco.

39. Celebrans intonabit antiphonam *O quam metuendus est*, quae a cantoribus cantabitur cum psalmo *Fundamenta eius* etc.

40. Celebrans, accepto ab assistente aspergillo, circumibit fundamenta aperta vel saltem designata novae ecclesiae aspergens illa aqua benedicta. Aspersionem inchoabit a dextris suis ex ipso loco, quo posuerit primum lapidem.

41. Post aspersionem reversus quo loco erat a principio, restituet aspergillum assistenti, et cantato a cantoribus *Gloria Patri* post psalmum ac repetita antiphona cantata, Celebrans conversus, ut antea, cantabit *Oremus*, assistens a dexteris *Flectamus genua* (omnesque, excepto Celebrante, genuflexionem facient) et assistens a sinistris *Levate*, tum Celebrans cantabit orationem *Omnipotens et misericors Deus* etc. atque immediate alteram orationem *Deus, qui ex omnium* etc. non praemittens consuetum invitamentum *Oremus*.

42. Hac oratione explicit huiusce ritus exsecutio et quo ordine superius traditum est, sacra paramenta deponentur.

DE BENEDICTIONE NOVAE ECCLESIAE VEL PUBLICI ORATORII A SACERDOTE EX EPISCOPI MANDATO EXSEQUENDA

CAPUT XIV.

1. Absoluto novae ecclesiae aedificio, priusquam in ea celebrentur officia divina et s. Sacrificium, oportet ut ab Episcopo rite dedicetur. Sed quoniam potest interdum contingere, ut quadam legitima de caussa nequeat peragi statim dedicatio, simulque in templo recens exstructo celebrare divina officia necesse sit, idcirco prolatando in tempus opportunius dedicationem, negotium alicui Sacerdoti ab Episcopo dabitur exsequendi ecclesiae illius benedictionem. Haec functio perficietur quemadmodum in Rituali praescribitur, sequenti ratione, matutino tamen tempore, quia complebitur cum sacrificio Missae.

De rebus praeparandis.

2. Ecclesia quocumque prorsus ornameuto carebit, itemque omnia eius Altaria.

3. In sacrario praeparabitur pluviale albi coloris cum stola simili, cingulum, alba, amictus et biretum pro Celebrante: numerus superpelliciorum, qui satis sit pro Clero huic functioni interfuturo; Crux hastilis cum duobus intorticiis; candelabra cum candelis, Crux ac tobaleae et reliqua ornamenta pro unoquoque Altari; tapetum saltem pro Altari primario: omnia quae opus sunt ad Missam lectam, celebrandam post benedictionem; ac si ecclesia gaudebit iure, seu privilegio custodiendi SS. Sacramentum, praeparabitur etiam pixis cum particulis consecrandis in ipsa Missa et reponendis in tabernaculo seu ciborio;

vasculum aquae benedictae cum aspergillo ex hyssopo; alia quantitas aquae benedictae, qua impleantur fontes lustrales, seu vasa posita ad fores ecclesiae post completam benedictionem; Rituale pro Celebrante et Rituale cum notis musicis, vel Pontificale pro cantoribus.

4. Praeter Celebrantem aderunt etiam tres clerici pro Cruce et intorticiis sustinendis, alter clericus pro vasculo aquae sanctae, alter cum Rituali pro Celebrante, duo Sacerdotes vel etiam clerici, qui Celebranti assistant et aliquot cantores.

In functione

5. Hora praestituta coibunt in sacrarium Celebrans et clerici: isti sibi induent superpelliceum, Celebrans autem, adiuvantibus suis assistentibus, induetur amictu, alba, cingulo, stola in pectore decussata, pluviali albi coloris et caput bireto cooperiet.

6. Praeibit clericus cum vasculo aquae benedictae et aspersorio, tres post eum alii clerici cum Cruce hastili et intorticiis, Clerus, et omnes incedent bini, tum alter clericus ferens Rituale, postremo Celebrans medius inter duos Sacerdotes vel clericos, suos assistentes: exibunt de ecclesia cumque ipsis totus populus, qui admittendus non erit in ecclesiam, nisi quum completus fuerit actus benedictionis.

7. Crux cum Acolythis consistet a sinistra ingressus extra portam principalem, clericus cum vasculo iuxta primum assistentem, Celebrans contra portam ecclesiae, et Clerus in ordinem disponetur apud Celebrantem, omnes ad ecclesiam conversi.

8. Porta ecclesiae erit aperta.

9. Celebrans deponet biretum, et stans recitabit orationem *Actiones nostras* etc. Deinde intonabit antiphonam *Asperges me*, quam prosequentur cantores cum toto psalmo *Miserere mei Deus* etc.

10. Celebrans, intonata antiphona, accipiet aspergillum a primo assistente, et asperget externos ecclesiae muros in summitate et versus fundamenta, incipiens a dextris suis. Haec

actio complebitur a Celebrante, comitato a suis assistentibus et clerico ferente vasculum aquae benedictae. Celebrans dum asperget muros, recitabit ℣. *Asperges me, Domine* etc. Ceteri omnes suo loco manebunt.

11. Si ecclesiam circumiri libere non possit, observentur, quae trademus in ritu de Dedicatione ecclesiae lib. VII. cap. 17.

12. Reversus ante portam ecclesiae Celebrans aspergillum restituet primo assistenti, et praesto erit clericus praebiturus Rituale Celebranti.

13. Completo a cantoribus cantu psalmi *Miserere* cum *Gloria Patri* etc. et repetita antiphona a cantoribus, Celebrans conversus ad portam ecclesiae cantabit *Oremus*, assistens a dexteris *Flectamus genua* (et omnes genuflectent uno genu, excepto Celebrante) alter assistens a sinistris cantabit *Levate*, et omnes assurgent, postea Celebrans subiunget orationem *Domine Deus, qui licet* etc. in qua Sanctus Patronus ecclesiae suo loco nominabitur.

14. Post orationem cantores duo intonabunt Litanias, ad quas respondebit Clerus in ecclesiam ingrediens ordine demonstrato ab initio.

15. Quum in ecclesiam introiverit Clerus consistent ante Altare primarium omnesque geniculabunt ante ipsum exceptis clericis sustinentibus Crucem et intorticia, qui consistent prope latus Evangelii. Hoc tempore clericus, cuius officium ferre vasculum aquae benedictae, alteram aliquantulam infundet, si necesse fuerit.

16. Post versiculum *Ut omnibus fidelibus* etc. Celebrans unus assurget ac benedicet ecclesiam, dicens *Ut hanc ecclesiam* etc. postea rursus genua submittet, et cantores resument ac complebunt Litanias.

17. Completo Litaniarum cantu, assurget Sacerdos et cantabit *Oremus* (assistentes *Flectamus genua* etc.) et orationem *Praeveniat nos* etc.

18. Post. orationem Celebrans geniculabit paullo longius ab Altari et cantabit *Deus, in adiutorium* etc. et cantores respondebunt *Domine, ad adiuvandum* etc. Celebrans assurget,

cantabit *Gloria Patri* etc. et chorus seu cantores respondebunt *Sicut erat* etc.

19. Celebrans cantabit *Oremus* (assistentes *Flectamus genua* etc.) et orationem *Omnipotens et misericors* etc.

20. Post orationem Celebrans intonabit antiphonam *Benedic, Domine*, quam cantores prosequentur cum psalmis *Ad Dominum cum tribularer: Levavi oculos meos in montes: Laetatus sum* et in fine uniuscuiusque psalmi cantabitur *Gloria Patri*.

21. Intonata antiphona, Celebrans accipiet aspergillum ab uno assistentium, et simul cum ipsis cumque clerico sustinente vasculum aquae sanctae circumibit interiorem ecclesiae ambitum, aspergens muros sursum et deorsum versus. Aspersionem inchoabit a latere Evangelii Altaris primarii et in ipso aspersionis actu recitabit versiculum *Asperges me, Domine* etc.

22. Peracta aspersione, Celebrans redibit ante Altare maximum et restituet aspergillum assistenti, et hic clerico, qui cum vasculo referet illud in sacristiam.

23. Completo psalmorum cantu et repetita a cantoribus antiphona, Celebrans cantabit *Oremus* (assistentes *Flectamus genua* etc.) et orationem *Deus, qui loca* etc.

24. Post orationem, praeeunte Cruce, ordine supradicto Clerus et Celebrans revertentur in sacristiam.

25. Admittetur populus in ecclesiam; Sacrista cum clericis ornabunt Altaria; cereos et lampades accendent; aqua benedicta infundetur in fontes lustrales ad fores ecclesiae et interea Celebrans in sacristia deposito pluviali, manipulum et planetam induet.

26. Rebus omnibus rite ordinatis, Celebrans exibit e sacrario et celebrabit Missam, quae erit de officio illius feriae, si inciderit in diem privilegiatum, vel de Sancto cuius nomini dicata ecclesia est.

27 Juvat adducere decisionem S. Rit. Congr.

Ad dub. 10. Potestne Episcopus vel per se ipsum, vel per alium sacerdotem benedicere oratorium monialium S. Augustini, quae, destituto earum conventu, vitam degunt in quadam domo, ut possint sacramenta Confessionis et sacrae Eucharistiae recipere, cum absque clausura vivant?

Resp. Negative, cum oratoria privata numquam benedicantur ritu praescripto in Rituali Romano pro publicis oratoriis. Die 11. martii 1820.

DE RECONCILIATIONE ECCLESIAE NONDUM CONSECRATAE CUM COEMETERIO EXSEQUENDA A SACERDOTE

CAPUT XV.

1. Ecclesia reconcilianda spoliari debet omni ornamento in suis Altaribus, et SS. Sacramentum iam amotum ab ipsa erit.

De rebus praeparandis.

2. In sacristia praeparabitur amictus, alba, cingulum, stola, pluviale albi coloris et biretum pro Celebrante; Crux hastilis cum binis intorticiis; superpellicea sufficienti numero pro Clero; vasculum aquae benedictae cum aspergillo ex hyssopo; altera quantitas aquae benedictae rursus infundenda in vasculum, quum opus erit, et ad implendos fontes lustrales ad fores ecclesiae; Rituale; ea omnia quae ad Missam celebrandam necessaria sunt, cum paramentis congruentibus colori officii; candelabra cum cereis, Cruces, tobaleae, tapeta et reliqua ornamenta Altarium; pixis cum particulis in Missa consecrandis, si in ecclesia custodiendum erit SS. Sacramentum nisi asservetur in aliquo sacello recondito in sacristia vel alibi; pontificale quo utantur cantores.

3. Functio haec peragenda est quicumque sit dies; matutino tamen tempore siquidem complenda erit cum celebratione Missae.

4. Curandum autem est, ut circumiri ecclesia libere possit.

In functione.

5. Hora determinata Clerus in sacristiam congregabitur et unusquisque supra vestem talarem sibi induet superpelliceum.

Celebrans, assistentibus duobus clericis, vel Sacerdotibus indutis superpelliceo, se vestiet amictu, alba, cingulo, stola et pluviali albi coloris ac bireto caput operiet. Praesto erit etiam sacrista cum clericis, ut suo tempore exornent Altaria. A clericis accendentur intorticia, quae Crucem comitabuntur.

6. Procedetur extra ecclesiam ordine sequenti: praeibit ante Crucem clericus cum vasculo aquae benedictae et aspergillo ex hyssopo; tum Crux a clerico gestata et a lateribus eius duo clerici cum intorticiis accensis; qui de Clero sunt, omnes bini, inter quos clericus ferens Rituale pro Celebrante; ultimo loco Celebrans pluviali indutus, medius inter suos assistentes. Cum Clero totus etiam populus de ecclesia exibit.

7. Crux egressa e porta ecclesiae subsistet a dextera ingressus; Celebrans ante portam primariam facie ad ipsam versa, et prope assistentem a dexteris aderit clericus cum vasculo aquae benedictae et aspergillo; clerus se in ordinem disponet apud Celebrantem, facie versa ad ecclesiam.

8. Celebrans deponet biretum et intonabit antiphonam *Asperges me*, quam prosequentur cantores cum toto psalmo *Miserere*.

9. Assistens tradet aspergillum Celebranti, qui infundet illud in aquam benedictam et asperget muros externos ecclesiae et solum Coemeterii, aspergens praesertim locum seu loca contataminata. Celebrans cum assistentibus et clerico ferente vasculum, circumibit ecclesiam, incipiens a dextris suis. Si Coemeterium aberit, non est locus aspersioni eius.

10. Reversus Celebrans post aspersionem externam ante portam ecclesiae, restituet aspergillum assistenti et hic clerico supradicto.

11. Cantato psalmo *Miserere* cum *Gloria Patri* et repetita antiphona, Celebrans conversus ad ecclesiam cantabit orationem *Oremus. Omnipotens et misericors* etc.

12. Post orationem Celebrans, vel duo cantores intonabunt Litanias, ad quas Clerus respondebit. Clerus cum Celebrante, servando ordinem superius innutum, introibit in ecclesiam et omnes congeniculabunt ante Altare maximum, exceptis clericis sustinentibus Crucem et intorticia.

13. Post versiculum *Ut omnibus fidelibus defunctis* etc. assurgent Celebrans unus et benedicet ecclesiam dicens *Ut hanc ecclesiam* etc. Si ecclesia carebit Coemeterio adnexo omittet in hoc versiculo dicere *ac Coemeterium*. Postea rursus genua flectet Celebrans et absolventur Litaniae.

14. Si opus fuerit, clericus qui custodiet vasculum rursus in ipsum infundet aquam benedictam.

15. Absolutis Litaniis, consurgent Celebrans et Clerus.

16. Celebrans ad Altare conversus, dicet *Oremus* (assistentes *Flectamus genua* etc.) et orationem *Praeveniat nos* etc.

17. Post orationem Celebrans ante Altare genua submittet et cantabit *Deus, in adiutórium* etc. et chorus respondebit *Domine, ad adiuvandum* etc. Celebrans assurget, cantabit *Gloria Patri* etc. et chorus respondebit *Sicut erat* etc.

18. Celebrans intonabit antiphonam *Exurgat Deus,* quam cantores prosequentur cum psalmo *In Ecclesiis benedicite* etc. et repetent canendo praedictam antiphonam post singulos versiculos, et in fine non cantabitur *Gloria Patri*, sed repetetur antiphona.

19. Quo tempore canentur psalmi et antiphonae praedictae, Celebrans accepto ab assistente aspergillo, circumibit internum ambitum ecclesiae et aqua benedicta asperget eius muros, incipiens aspersionem a latere Evangelii Altaris maioris Asperget etiam distincte locum, seu loca contaminata.

20. Celebrans post aspersionem praedictam reversus ante Altare, et cantato a cantoribus psalmo cum antiphonis, ad Altare conversus recitabit orationem *Deus, qui in omni loco* etc. non praemittens *Oremus*.

21. Hac oratione explicit actio reconciliationis.

22. Clerus et Celebrans ordine superius descripto redibunt in sacristiam; Celebrans autem se ad Missam celebrandam parabit.

23. Interea a Sacrista et clericis instruentur suis rebus Altaria, accendentur cerei et lampades, infundetur aqua sancta in fontes lustrales ecclesiae et admittetur populus.

24. Celebrabitur Missa de officio quod fit in die.

25. Quod si ecclesia erit consecrata, reconciliatio facienda erit ab Episcopo quo ordine tradetur cap. 24. lib. VII.

26. Si ex indulto Apostolico fieret ab aliquo Sacerdote, hic servabit ritum pro Episcopo praescriptum, et adhibenda erit aqua ab Episcopo in hanc rem consecrata.

DE BENEDICTIONE COEMETERII A SACERDOTE EX EPISCOPI MANDATO PERAGENDA

CAPUT XVI.

1. Quae requiruntur ad Coemeterium decenter aedificandum, docebimus cap. 23. lib. VII. Quamobrem hoc loco ea non referre censuimus.

2. Construetur Crux lignea ad altitudinem ordinariam hominis, quae pridie benedictionem erigetur in medio Coemeterio, curando ut ima pars Crucis insistat in ipso solo, quo sepelientur cadavera. In culmine Crucis et in extremitatibus brachiorum eius configentur tres cuspides ferreae, quibus possint infigi candelae in actu benedictionis. Ante Crucem in terra figetur paxillus tridens ligneus altus ad cubitum unum ut sustinere possit tres candelas, ut iubet Rituale.

De rebus praeparandis

3. Ante Crucem praedictam in tabula lignea seu paxillo posito ad pedem Crucis, ponentur tres candelae iam foratae in ima parte, ut deinceps possint infigi in summitate Crucis.

4. Item ante Crucem sternetur parvum tapetum, in quo geniculare Celebrans debebit.

5. Si nullus erit prope Coemeterium locus, qui praestet vicem sacristiae, ponetur in Coemeterio ipso abacus coopertus alba tobalea, in quo praeparabitur pluviale cum stola albi coloris, cingulum, alba, amictus pro Celebrante, vasculum aquae

sanctae et aspergillum ex hyssopo; thuribulum cum navicula; Rituale; lumen accensum in laterna et gossipium ceratum pro accendendis candelis, ut infra; et loco convenienti ignis ponendus in thuribulo.

6. Praeter Celebrantem, aderunt duo clerici aut Sacerdotes induti superpelliceo qui illi assistent, clerici pro sustinendo vasculo et thuribulo atque aliquot cantores.

7. Functio matutino tempore exequenda est.

In functione.

8. Hora determinata Celebrans et clerici convenient in sacristiam, sive in locum praestitutum, ut sibi induat vestes sacras. Clerici induentur superpellicio, et Celebrans, adiuvantibus suis assistentibus, induetur amictu, alba, cingulo, stola et pluviali albi coloris, et caput bireto cooperiet.

9. Procedente clerico cum vasculo aquae benedictae et aspergillo, deinde alii clerici bini, inter quos unus deferet laternam cum lumine et gossipio cerato, et alter Rituale, postremo loco Celebrans medius inter suos assistentes procedent ad Coemeterium et consistent ad Crucem ibi erectam.

10. Celebrans deponet biretum et reverebitur Crucem antedictam. Clerici etiam reverentiam ad Crucem conficient. Celebrans consistet contra Crucem, humeris versis ad ingressum Coemeterii, clerici eodem statu a lateribus Celebrantis.

11. Clericus, qui sustinebit laternam cum lumine, accendet tres illas candelas positas ad pedem Crucis, quibus accensis, Celebrans alta voce recitabit orationem *Oremus. Omnipotens Deus, qui es custos* etc.

12. Post orationem geniculabunt omnes ante Crucem, Celebrans autem super tapetum. A duobus cantoribus canentur Litaniae, ad quas respondebunt adstantes. Post cantatum versiculum *Ut omnibus fidelibus defunctis* etc. assurget Celebrans tantum et Coemeterium, ut in Rituali, benedicet, dicens *Ut hoc Coemeterium* etc. Postea rursus genua flectet et cantores prosequentur et complebunt Litanias.

13. Litaniis absolutis, assurget Celebrans et ceteri omnes cum eo. Clericus cum vasculo et aspergillo adstabit primo assistenti a dexteris, et hic accipiet aspergillum ac tradet Celebranti.

14. Celebrans, accepto aspergillo, intonabit antiphonam *Asperges me*, quam prosequentur cantores cum toto psalmo *Miserere*.

15. Celebrans statim asperget Crucem, deinde una cum assistentibus et clerico sustinente vasculum, asperget totum Coemeterium, initium ducens a dextera Crucis.

16. Inter haec thuriferarius praeparabit ignem in thuribulo et aderit prope Crucem, quum illuc redibit Celebrans.

17. Post, aspersionem redibit Celebrans ante Crucem, et cantato a cantoribus *Gloria Patri* ac repetita in cantu antiphona praedicta *Asperges me* etc. conversus ad Crucem, cantabit orationem *Oremus. Deus, qui es totius orbis* etc.

18. Absoluta oratione, Celebrans accipiet primam candelam eamque imponet summitati Crucis, tum alteram in summitate brachii dexteri, postea tertiam in summitate brachii sinistri.

19. Primus assistens ministrabit Celebranti incensum, quod ipse demittet in thuribulum cum benedictione *Ab illo benedicaris* etc. Primus assistens porriget deinde thuribulum Celebranti, qui facta ad Crucem reverentia, adolebit ipsam triplici ductu. Restituet thuribulum assistenti et hic thuriferario. Primus assistens accipiet aspergillum et tradet illud Celebranti, qui asperget Crucem et postea restituet aspergillum assistenti.

20. Demum ordine supra demonstrato Clerus et Celebrans redibunt ad paramenta deponenda quo loco sumpserint. Aequum autem esset, ut candelae supra Crucem positae arderent quoad consumantur.

DE RECONCILIATIONE COEMETERII PERAGENDA A SACERDOTE EX EPISCOPI MANDATO

CAPUT XVII.

1. Si violatum forte sit Coemeterium, non est violata ecclesia, quamvis ipsi esset contigua.

2. Reconciliatio Coemeterii poterit ab Episcopo demandari Sacerdoti.

De rebus praeparandis

3. In sacristia vel alio loco contiguo, sive etiam in Coemeterio ipso, si desit locus idoneus, praeparabitur seorsim abacus alba tobalea contectus, in quo ponetur biretum, pluviale cum stola albi coloris, cingulum, alba, amictus pro Celebrante; superpellicea, quae satis sint pro inservientibus; vasculum aquae sanctae; aspergillum ex hyssopo et Rituale.

4. Ante Crucem primariam Coemeterii, praeparabitur tapetum, in quo geniculabit Celebrans.

5. Functio peragi potest mane cuiuslibet diei.

In functione

6. Hora statuta convenient in sacristiam, vel in alium locum sacristiae substitutum, Celebrans et clerici.

7. Clerici sibi imponent superpelliceum, Celebrans a suis assistentibus induetur amictu, alba, cingulo, stola ac pluviali albi coloris et caput operiet bireto.

8. Praeibit clericus cum vasculo et aspergillo, ceteri clerici bini, quorum unus sustinebit Rituale, ac postremo Celebrans cum suis assistentibus.

9. Quum ventum erit ante Crucem primariam Celebrans nudabit caput, et facta ad Crucem reverentia, geniculabit su-

per tapeto, facie versa ad Crucem, humeris ad ingressum principalem. Hoc ipsum facient alii clerici.

10. Duo cantores immediate cantabunt Litanias, ad quas respondebunt adstantes. Post cantatum versiculum *Ut omnibus fidelibus defunctis* etc. assurget Celebrans et benedicet Coemeterium, dicens *Ut hoc Coemeterium* etc. Tum rursus genicullabit et cantores resument atque absolvent Litanias.

11. Completis Litaniis, assurgent omnes; Celebrans accepto a primo assistente aspergillo, intonabit antiphonam *Asperges me*, quam cantores prosequentur cum toto psalmo *Miserere* cuius in fine omittetur *Gloria Patri* et repetetur antiphona.

12, Celebrans, intonata antiphona, circumibit totum Coemeterium, incipiens a dextera Crucis, asperget illud aqua sancta, praesertim in loco seu locis contaminatis. Post aspersionem redibit ante Crucem, aspergillum assistenti restituet, ibique manebit donec complebitur cantus psalmi praedicti cum repetitione antiphonae.

13. Repetito antiphonae cantu, Celebrans cantabit *Oremus* (assistentes *Flectamus genua* etc.) et orationem *Domine pie, qui agrum figuli* etc.

14. Hac oratione explicit actus reconciliationis. Clerus cum Celebrante quo ordine processit ad Coemeterium, revertetur ad paramenta dimittenda quo loco sumpsit.

APPENDIX I.

EXCERPTA EX OPERE P. BARTH. GAVANTI

cui tit. Thesaurus Sac. Rituum. Tom. I. Part. II. pag. 365-368. Ed. in fol. Venetiis MDCCLXII. *ex typographia Balleoniana.*

DE MENSURIS PROPRIIS SACRAE SUPPELLECTILIS AD MISSAM CONGRUENTIORIBUS

—

Damus hoc loco formas, et modulos efformandae cuiusque sacrae Suppellectilis in ordine ad Missam sive sollemnem, sive privatam, *ex actis Mediol. Ecclesiae*, praesertim *ex libro primo, et secundo instruct. Fabricae et Suppellectilis Ecclesiasticae probatarum in Concilio Provinciali Mediol. tertio a sancta Sede Apostolica confirmato, et laudato*, in quibus singillatim tradendis ordo placuit alphabeticus, ut cujusque rei formam statim invenias.

Abacus, seu *Credentia*, sit e tabulis populeis, abiegnisve, longe patens circa cubitos tres, pro Ecclesiae magnitudine, Chorive, seu Presbyterii ratione; late cubitis duobus; alteque item extruatur, ut non ultra duos cubitos, et uncias duodecim elevetur a terra.

Acerra, sive *Navicula* incensi, ex argento, vel aurichalco, cum cochleari ejusdem materiae fieri debet, ita capax, ut capiat quantitatem thuris ultra quam sit necessarium in Missa.

Alba e tela linea sit, longe producta cubitos quatuor, late sexdecim, ac paulo amplius circumquaque pateat, manicas habeat longitudine sesquicubitali, hoc est cubito cum dimidio, latitudine ab humeris pene cubitali, quae usque ad manus sensim angustius ducantur; in summa veste, et in extremis manicis, aliquid dumtaxat sit acu paululum, ac tenuiter elaboratum, nimius enim labor in his ornandis vanitatem sapit, et levitatem.

Altare majus, eo loco constitui deberet, ut ab ipsius Altaris gradu infimo (tres autem gradus esse debent) usque ad cancellos

spatium saltem intersit cubitorum octo, vel ad minimum quatuor in Ecclesiis non Collegiatis; sit autem a scabelli solo altitudine cubitorum duorum, et unciarum octo, et ad summum decem; longitudine cubitorum quinque, ac plurium pro Ecclesiae magnitudine; altitudine vero cubitorum saltem duorum et unciarum duodecim; tres autem inter gradus pradella lignea numeretur, quae a fronte Altaris cubitos duos producta, uncias sexdecim late pateat; altitudo vero singulorum graduum sit unciis octo.

Altare minus elevetur cubitis duobus, et unciis octo, longe pateat cubitis quatuor, et dimidio, nec minus quatuor saltem cubitis, latum sit cubitis duobus, scabellum e tabulis ligneis, latitudine cubitorum duorum, altitudine unciarum octo, sed et longius pateat, quam Altare, non cubito longius, sed unciis circiter sexdecim. Nullum foramen, neque fenestella ibi sit, ubi quidquam asservari, recondive possit.

Amictus e tenui tela sit longitudine cubitorum circiter duorum, latitudine autem sesquicubitali, in duobus ejus angulis anterioribus assuantur funiculi commode longi, ut revocari ante pectus queant, et cum iis fieri nodus possit; in medio Crux acu pingatur, unciarum duarum, longe ab extremitate digitis duobus ex parte superiori, extremitates illius praeterquam ex ea parte quae collum ambit, aliquo modesto opere ornari possunt.

Ara, ex lapide longe pateat uncias vigínti, late sexdecim praeter capsae dimensionem, cui inserta est, quae capsa e nucea omnino tabula sit, crassitudine unciarum circiter duarum, aut plurium pro lapidis crassitudine, non distet a fronte Altaris spatio longius unciarum octo, ita vero inserta sit, ut e mensae Altaris superficie paululum extet, quo Sacerdotis celebrantis tactu dignosci possit; tela denique cerata tegatur, claviculis praedictae capsae confixa.

Bursa Corporalium a fronte sit Cruce, vel alia sacra Imagine in medio intexta: a tergo etiam ex eadem materia, et colore; intrinsecus autem subserico, aut tela candida circumvestiatur; late vero undique pateat circiter dimidio cubito, vel paullo amplius, et forma quadrata.

Calix ita efformetur, ut Cuppa aliquantulum in fundo sit angusta, sensim usque ad summum labrum latior fiat, labrum nullo modo reflectatur, nodus ita ornatus, ut dum Calix capitur, non incommode capiatur, praesertim quando indices, et pollices disjungi non possunt; minorve ne sit totus Calix, amplitudine in orbem ducta, unciarum quatuordecim, altitudine duodecim.

Candelabra basim habeant vel rotundam, vel potius triangularem, et Crucis basi conformem; quae ab Acolythis portantur minora sint, quam ea, quae in Altari collocantur.

Cingulum ex candido lino, vel cannabe tenui conficiatur, longitudine cubitorum circiter septem, capita ejusdem globulis ejusdem materiae inserantur, filamentorum manipulis appensis, quos floccos dicunt. Non prohibetur e serico juxta varios colores paramentorum, more moderno, sed illud est antiquioris usus, et mysticae causae cogruentius, de qua *supra par. II, tit. I. lit. G.*

Non placet ea forma Cinguli (ut pro veritate loquar) quae Cingulo ipsi, ut hinc inde pendeant flocci a lateribus Sacerdotis duas addit lineas, quibus reipsa cingitur Alba, est enim ejusdem omnino formae cum Succintorio Papali, quod adhibetur (addito manipulo) ad cingendum Albam Papae, et nonnisi in ejusdem Missa Papali: ergo non debet esse communis haec forma cuicumque Celebranti.

Conopaeum Tabernaculi majoris Sanctissimae Eucharistiae, e materia nobiliori, vel alba semper, vel juxta colorem varium Festorum, a summa parte crispatum in fimbriis non anguste, sed longe latius respondeat, totum Tabernaculum tegat, in extremis oris habeat de more ornatum laciniarum decore contextarum.

Corporale e tela linea, et candida sit, ac simplex item, ab oris autem acus opere simplici, punctim, solum retortum sit, longe autem uncias triginta ad minus pateat late totidem; ita vero complicatum ut nulla ejus extremitas appareat, Crux acu pingi potest in anteriori parte.

Crux in Altari collocanda imaginem Crucifixi habeat, et praealta emineat candelabris, ut supra dictum est *prima parte tit. 20.*

Dalmatica non recisis manicis, sed ad manum usque protensis, iisdemque late patentibus conficiatur, longa esse potest cubitis duobus, et unciis sexdecim; late vero ab humeris cubito uno, et unciis circiter quatuor, ab extremis oris undique patens cubitis circiter quinque.

Gradus in Altari majori ne fiant, nisi duobus cubitis tantum, minusve a pariete posteriori illud distet, tuncque ejusmodi gradus unus, pluresve decenter adhiberi poterunt ita tamen, ut circuitus Altaris non impediatur, neque Candelabra super iis posita extra Altare videantur esse, quod esset contra Rubricam de Altaris incensatione; in Altari minori unus sit, isque ligneus ea longitudine, quae Altare aequet, latitudine unciarum octo, altitudine totidem, in quo Candelabra cum Cruce locanda erunt.

Hamulae, non ex argento, stamno, aurichalco, aliove metalli genere, sed e vitro seu crystallo pellucido, cum operculo decenti.

Manipulus tres Cruces habere debet, et cordulas ad ligandum solidiores; reliqua vide in Stola.

Manutergium pro Missa ex lino tenui contextum longitudine bicubitali, latitudine sesquicubitati constet, ornentur capita laciniis, et filamentis ejusdem materiae.

Mappae Altaris superiores e lino, seu cannabe, ea sint longitudine, ut ab utroque Altaris latere profundius circiter tribus digitis, quam planum pradellae, demissae sint; nullae ab ulla parte, bombacio caerulei alteriusque coloris elaboratae sint, latitudine vero totam Altaris mensam contegant, inferiores Mappae totam saltem mensam cooperiant.

Mappae pro Communione adhibendae, non supra scamna, seu cancellos, (horum enim longitudinem aequabunt) longe pateant cubitos tres, late circiter duos, capita earum exornari poterunt.

Missale nihil profani habeat, sed Crucis insigne, aliave Sancti Titularis Imago in corio depicta appareat, signaculum ejusdem constare convenit funiculis sericis duodenis, longe ita ductis, ut Missalis longitudinem vix quinque unciis excedant. Ejusdem integumentum ita longe deductum sit, ut ab ima parte

octo unciis superet coriaceum Missalis operimentum: a summa vero nihil omnino extet, lineae sericae circumdent extremitates, laciniae imam partem exornent, subvestiatur tela ejusdem coloris, quo est integumentum.

Pallium, quod ante Altare tenditur, paulo longius, quam Altare, patere debet, eoque altius, ut ab ima parte paullulum sub coronice scabelli, seu pradellae ejusdem Altaris occultetur. A superiori parte palmum a summo distante laciniis, quas frangias vocant, ornetur pro qualitate pallii, in exteriori parte Crux, aut Imago Sancti, cujus nomine dicatum est Altare, aut alia sacra effigies in medio assuatur, nam Zacharias Pontifex pallam auro intextam D. N. J. C. imagine ornatam Beati Petri Apostoli Altari obtulit: si fieri potest, telari ligneo affigatur extente, sed illa cautio adhibeatur in telaris asserculo superiore, ut ejus angulus inferior, cui pallium adhaeret, omnino recidatur, et deprimatur, ut nullo modo possit acumine laedere pallium. Velamentum quoque (si pallium pretiosum est) in superiori parte obtendi ei concinne poterit, Missarum tempore tantum, ne Sacerdos impediatur, vel adhaerendo laedat Paramenta, neque tamen ultra frangiam, demittatur velamentum.

Patena inaurata undique esse debet, vel si argentea sit, saltem in anteriori parte; labrum extremum circulare ita tenue admodum, ut adjumentum inde sit ad Sacrae Hostiae fragmenta facile colligenda, illam mediam concavitatem habeat, quae amplitudinem labri Calicis fere adaequet; minor Patena pateat ample in orbem uncias triginta duas.

Pelvicula hamularum piam speciem exprimat; fundo intrinsecus constet lato, et plano, neque ita elaborato, ut minus firme hamulae impositae haereant.

Pyxis, quae ad Sanctissimam Eucharistiam custodiendam adhibetur, ex argento puro saltem, eoque inaurato fieri debet, in interiori parte, cujus pes, ut manu facile firmiterque capi queat, altitudine sit sex unciarum, nodus in medio sit ejusmodi, quo monuimus de Calicis nodo, in fundo medio paullulum aliquid habeat, quod in orbem tenuiter emineat, ad facilius capiendas ultimas particulas; operculum respondeat Pyxidis formae, quod

in medio instar fere pyramidis extet; ab uno, et altero item latere parvulos, tenuesque uncinos habeat, quibus in circulo apte includatur, et fiat immobile; in summo Crux parvula emineat.

Planeta more Romano (nam Ambrosiano eam describunt Acta Mediolan. Ecclesiae) late pateat cubitos circiter duos, longe tres, Fascia, quae vel assui solet, vel distingui in ipsamet Planeta, ut Columnae speciem a tergo, et Crucis ante pectus effingat, late erit unciis octo ad minimum, funiculi addantur, seu lineae sericae in ea parte, quo pectus tegitur, ita oblonge, ut reduci possint ante pectus ad firmandam Planetam, ne defluat a tergo.

Pluviale ad imos usque talos protenditur, longitudine cubitorum trium, et unciarum circiter sex constans, et pro semicirculi ratione late patens, a parte anteriori a summo ad extremum, hinc et inde, auriphrygio decoratur, a posteriori parte caputium, ornatu auriphrygiato, qui anteriori respondeat, habet, laciniae vero, hoc est, frangiae, Romano Ritu, latiores esse debent circum caputium, breviores in oris Pluvialis extremis, fibula anteriori connecti debet Pluviale, additis binis, seu ternis uncinis majoribus, globuli laciniati pendentes a caputio non sunt amplius in usu Romani Cleri saecularis.

Pulvinar pro Missali plenum sit non pluma, neque lana concisa, sed lana solida, pilisve cervinis, longe pateat cubito, et paullo amplius; late unciis circiter decem et octo, ornetur in quatuor angulis laciniatis flocculis, et opere simplici consuatur.

Purificatorium e tela neque tenui, neque crassa nimis et simplici sit acus opere confectum: latitudine unciarum circiter octodecim ad minimum: longitudine totidem, nec vero minus, in medio Crux parvula acu pingatur.

Stola cum Planetae colore congruat, et materia, longe cubitis circiter sex, ut infra genua producatur: late autem unciis sex pateat, laciniae, seu frangiae unciarum trium sint: et praeterea Cruces tres de more annectantur eidem, in medio, et in extremis partibus, unaquaequae Crux sit formae quadratae,

quae ab omni parte unciis circiter tribus constet. Stolae Sacerdotali nihil appendatur: Diaconali vero ad utraque media ejus parte duo funiculi cum flocculis laciniatis ad illius recte connectendae usum.

Superpelliceum e tela potius tenui, manicis ita oblongis, ut crispatae usque ad digitos summos pertingant, quae esse possunt cubitis circiter duobus, vel circa, late autem patentibus in orbem circiter cubitis quatuor, in ipso ore potius forma sit rotunda, quam quadrata, a pectore nullo modo scissum, aut dissectum, longe ducatur infra genua, fere ad media crura *vide sup. p. II. tit. I. lit. a.* late pateat ab extremis oris in ambitum cubitis circiter tredecim, ab humeris circiter octo, e nulla parte neque nimis affectata artificiosi operis elegantia elaboratum, ab humeris praesertim non specioso artificii ornatu.

Tabella pacis gestatoria aliquo piae caelaturae ornatu sit insignis, puta, imagine Pietatis expressa; latitudineque constet unciarum octo, longitudine duodecim circiter: a tergo manubrium habeat ejusdem materiae.

Tabella Secretarum non quernea, non nucea, neque e ligno suboscuro sit, sed ex abiete, aliave id generis arbore albicanti, ne pagina agglutinata obscurescat, late aliquanto amplius pateat, quam longe, coronicibus decore ornata, pro Festis sollemnioribus speciosior esse debet, cum coronicibus auratis, et pagina majuscolis impressa literis, auroque splendentibus.

Tabernaculum SS. Eucharistiae polite elaboratum, piis mysteriorum Passionis Christi imaginibus exculptum esse debet: intrinsecus tabulis populeis circumamictum quibus ab humiditate SS. Eucharistia defendatur, forma vel octangula, seu sexangula, vel quadrata, vel rotunda, in summo adsit imago Christi resurgentis, vel sacra vulnera exhibentis, tum bene clave sit munitum, quae etiam auro liniri deberet, a fronte Altaris summa procul collocatum extet, non minus cubito uno, et unciis sexdecim, ita ut Corporale late expandi, et Pyxis, si casus accidat, commode in Altari poni possit, neque sub eo sit ullum armariolum, neque asservandis quidem libris, suppellective Ecclesiae sit locus. Panno serico albi coloris intus ab omni parte

vestiatur, ostiolum habeat, ab anteriori parte ornatum sacra imagine Christi Domini Crucifixi, aut resurgentis, aut vulneratum pectus exhibentis, aut alia pia effigies.

Tela stragula Altaris ad illud operiendum, finitis Missis, longitudine, ac latitudine, ut, quae totam illius mensam contegat undique, et paullo amplius; item laciniis brevioribus ab omni parte decore cincta, colore sit viridi.

Thuribulum cum quadruplici catenula, et operculo: catenularum autem longitudo sit cubitorum duorum, et unciarum circiter duodecim.

Tintinnabulum pro elevatione Sacramenti, si appendatur, parieti laterali affixum haereat, et appenso funiculo tam longo ut Minister genuflexus in cornu Epistolae commode illud pulsare possit.

Tunicella Subdiaconalis similis sit Dalmaticae Diaconali, de qua supra; excepto quod angustiores debet habere manicas, et longiores. *Caerem. Episc. lib. I cap. 10.*

Vas Hostiarum rotundum sit, et late pateat uncias quatuor, pluresve, ut Hostiae inde promi commode possint, utile quoque erit raminam plumbeam rotundam serico vestitam Hostiis ipsis superimponere, ut earum curvatura tollatur.

Vas pro abstergendis Calicibus et lavandis Corporalibus, aeneum paretur, instar pelvis, binis manubriis constans, atque ab uno labro ad aliud, cubito uno, et unciis octo, pluribusve pro ratione suppellectilis lavandae, oreque eminenti, per quod, quasi per canalem, aqua lotionis inde paullatim in Sacrarium effundi possit, quod vas huic usui tantum sit reservatum.

Velum Calicis ab omni parte cubito, et unciis duodecim late pateat; ab oris undique opere serico, auro, argentoque tenuiter ornatum.

Velum Pyxidis sit pretiosum, et quale saltem dedimus Calici.

Velum pro portanda SS. Eucharistia, in processionibus ejusdem, sit longum sex cubitis; latum, ut veli tela.

Velum Subdiaconale longum item cubitis sex, latum sit, quanta est veli propria latitudo.

Umbella, quae super Altare ponitur, undique late pateat, ita ut Altare ipsum, et Sacerdos ibi celebrans omnino contegantur, qua ille, et Altare a pulvere, omnique labenti sorde defendantur, ab Altari tamen decore elata, ut facile quoque purgari queat.

Umbella alia quae defertur super SS. Eucharistiam in processionibus, undique habere debet ornatum duplicium fasciarum quae duodecim circiter unciis longe pendeant, iisque fasciis consutae sint ab omni parte fimbriae cum filamentis satis prolixis, hastile inseratur inter utramque fasciam, quod recte extendat latera Umbellae, hastilia item picta paribus inter se spatiis disposita, quibus illa tolli, et gestari possit, quatuor plurave pro ejusdem Umbellae magnitudine supponantur; color autem albus convenit huic Umbellae; et haec de Suppellectili sacra, seu ministeriali ad communem Missam.

Quia vero supra meminimus Episcopalium indumentorum, occasione data in Missali; non erit abs re, si hoc loco addamus eorumdem indumentorum formam, et mensuram, ordine servato, quo eadem induit Episcopus.

Caligae ita longae debent esse, ut usque ad genua protensae ligulis in ea parte adstringantur.

Sandalia, seu *Calcei* e solea integra subtus constent, a parte autem superiori ornata, et ex serico panno leviori, quo et Caligae,

Tunicella, et *Dalmatica* amplioribus manicis, quam Diaconalis, et ex eadem materia qua Caligae constent, longae, et latae sint, ut de Dalmatica Diaconali diximus.

Chirothecae debent esse contextae, et circulo aureo insigniter in extrema parte ornatae.

Subbiretum mitrale formae rotundae sit non quadratae.

Mitra pretiosior e serico auro intexta, gemmis, et margaritis, acusque opere ornata. Altera auriphrygiata sine gemmis, sine laminis aureis, vel argenteis; sed vel aliquibus parvis margaritis composita, vel ex albo serico auro intermixto, vel ex tela aurea simplici sine laminis, vel margaritis. Tertia sine auro ex simplici serico damasceno, vel alio, aut etiam linea, ex tela

alba confecta, rubeis laciniis, seu frangiis, et vittis pendentibus; in Provincia Mediol. adhibetur simplex e tela lini purissimi, coloris albi; circulo aureo, quem esse notat *Innoc. III. lib. I Mist. Missae cap. 59.* circumamicta a parte, qua induitur caput; cornua item duo a summo praeseferens, duas etiam lineas in humeris pendulas habeat, quarum extremitates laciniis constent.

Annulus ex auro puro solide conflatus, palam habeat cum gemma, in qua nihil sculpti esse debet.

Gremiale longe constet cubitis circiter duobus, late cubito uno tantum, et unciis item circiter duodecim, undique cinctum laciniarum aureo, argenteove intextatum ornatu.

Baculus Pastoralis a parte ima acutus, a media totus rectus, a summa retortus esse debet, Orario, aut Sudario non ornatur, si Episcopalis est, longitudine recta est, cubitorum trium, et unciarum duodecim: pars vero retorta totidem unciis, aut paullo altius eminet, a summa rectitudinis parte est crassitudine orbiculari unciarum circiter septem, quae prope ad imam partem descendens paullatim diminutam unciis quinque constat, connectitur autem cum illa parte recta aliquo opere caelati argenti, quod sexanguli formam exhibens sacris ornatur imaginibus.

Cubiti, qui ex unciis 24 constat, tertia pars unciatim delineata haec est.

DE NITORE, ET MUNDITIA SACRAE SUPPELLECTILIS

AB EODEM GAVANTO.

Deprompsimus haec *ex Actis Ecclesiae Mediolanen.* Auctore, de quo supra, omissis iis, quae movere nos debent ad procurandam omnem munditiam in ministerio Missae, de quibus praeclare scripsit *Tobias noster par. I cap. 76.*

Igitur Altaria bis singulis annis, cum sudum est, a finitis Missis ad Vesperum spoliata sint, et suppedanea item amota, ut sicci aeris sentiant beneficium, quo tempore tum Altaria ipsa undequaque mundentur, tum suppedaneorum pars, quae subter est.

Cum Mappae mutantur, et Pallia, *Altaria* quoque ipsa mundentur, arundinea scopula, tela etiam cerata, quae sacro lapidi haeret, leviter purgata, sive lapis sit insertus sive totum Altare capiens; quod si aliquo casu accideret, ita tectum non esse, ob reverentiam sacri Chrismatis, ne purgetur tangaturve.

Icones cum ornamentis suis, Sanctissimae Eucharistiae *Tabernaculum*, et quaecumque huiusmodi picta, vel inaurata adiuncta sunt Altaribus, item *Umbellae* superimpendentes singulis mensibus mundentur, caudis vulpinis, aut arundinea scopa.

Suppedaneum Altaris quotidie mundetur arundinea scopa, si in eo sit facienda Missa.

Arcula ad sputum excipiendum, de qua *supra*, circumfricetur et purgetur octavo saltem quoque die, item fenestellae urceolorum eodem tempore bene purgentur.

Candelabra, *Cruces*, *Thuribula*, et reliqua supellex argentea, quantum fieri possit, manibus nudis ne contrectetur, sed adhibito panno, aut vero parte quae argentea non sit, capiatur antequam recondatur, excutiatur, si quid pulveris, cerae, aut macula accesserit, et extergatur leniter, adhibito lineo, et molli panno, condita autem sit unaquaequae res theca sua, ne quid sordium accipiat, cum aliquid tamen purgatione egere visum fuerit, palea combusta adhibita, panno lineo leniter mundabitur quod si quid valde sit denigratum, puta Thuribulum ignis causa

aut etiam multa cera adhaeserit, in lixivia, cui sal sit admixtum, ebulliente detergendum erit, adhibito penicillo ex setis suillis confecto, caveatur tamen ne, si quae pars inaurata sit, aurum vi salis deteratur; et consulantur periti. *Calices* bini, et *Patenae* binae, saltem ubi duodecim Sacerdotes Missam faciunt, quintodecimo quoque die levi manu aqua tepida laventur, sexto quoque mense, sapone molliori, tuncque post quartam horae partem, qua maneant in sole, calida lixivia bene abluantur; adhibendo penicillum aliquem ad saponem bene amovendum, praesertim ubi fuerit caelatura, poterit etiam id fieri furfure cocto, et tunc statim aqua mundabis, aut ter abluendi essent; praestetur vero ab eo, qui in sacris sit, et in vase, ei usui et lavandis Corporalibus, de quo supra, tantum destinato, quod ex ablutione superfuerit in sacrarium fundatur. Ubi vero minor sit numerus Sacerdotum, rarius id fieri poterit ex proportione numeri Sacerdotum, et dierum.

Supellex inaurata, aut inargentata, eadem cautione tractetur, qua argentea, si semper est exposita, octavo quoque die panno lineo tergatur molliter: si recondenda sit, tergatur, tunc poterunt etiam inaurata sapone, aut furfure purgari, ut dictum est de Calicibus.

Candelabra et caetera *ex aurichalco* tractentur, adhibito panno, vel ferrea summitate capiantur; si perpetuo usu adhibeantur, terno quoque die a pulvere et cera si forte defluxerit, mundentur; si reponenda sint, tunc etiam id fiat, Praeterea quarto quoque mense, nisi nunquam fuerint exposita, absterguntur diligenter pulvere pumiceo, aut eo, quem dicunt tripoli (quem aestivae muscae fugiunt) adhibito corio bubalino; aut si utrumque desit, latere in tenuissimum pulverem redacto, et loco corii, panno asperiore, quem dicunt saia, nullo vero modo, hac ratione adhibenda erit aqua, nitidiora fiunt (sed non diu durat nitor) si fricentur malo medico seu massilico, (vulgo arancio, o limone) et marmore trito, seu vice malorum uvis agrestibus vel herba acida, deinde aqua bene abluantur, tum siccentur, et soli exponantur, aceto, numquam abstergantur, recondita vero huiusmodi, tubulis crassioris chartae, aut saccis lineis amicta ha-

beantur, qui pulverem arceant, ut nitida, et lucida semper habeantur.

Lampades vitreae, quae sunt quotidiani usus quintodecimo quoque die furfure, et aqua calida abstergantur.

Urceoli, praeter id quod quotidie sit, singulis mensibus diligenter purgentur, adhibito ovorum cortice bene contrito cum ligneolo aliquo instrumento, ad sordiculas bene eluendas; aut vero alia ratione, si quae aptior inveniatur; opercula urceolorum quotidie cum reponuntur bene siccentur, si madeant.

Pelviculae eorumdem quotidie abstergantur, siccenturque, si stanneae fuerint, tertio quoque mense lixivia ferventi laventur, et avena, vel farre vestito, seu ovorum cortice contrito fricentur, post iterum aqua lotae in sole siccentur, et panno lineo mundo abstergantur.

Aenea vasa, pro ablutione Calicum, etc. antequam adhibeantur, et post bene abluantur, bis vero singulis annis, abstergantur accurate, si opus est, latere contrito, vel arena, et aqua; si stanno sint illita, adhibeantur furfur et aqua.

Instrumentum ad Hostias conficiendas, cum eo usus fuerit Sacrista, seu alius, oleo perfundat, et utramque partem charta interposita simul iungat, quae in exteriori parte fuligo haeserit, abradat, postea eamdem partem crassiore panno tergat, et in loco decenti reponat.

Linea omnia, Albae, Amictus, Superpellicea, Mappae, Panni, et si quid, aliud est divini cultus gratia paratum, separatim ab indumentis domesticis quibuscumque laventur, quae tamen habentur ad manus, faciemque lavandam, et ad nares purgandas, hoc numero ne censeantur.

Ternae *Altarium mappae*, superior quidem singulis mensibus; inferiores vero quater in anno mundae apponantur.

Bina *Corporalia* tertia quaque hebdomada. Binae Albae, decimoquinto quoque die; Cinguli alternis mensibus; manutergia Altarium, bini Amictus octo dierum spatio mutentur; et haec saltem, ubi duodecim Sacerdotes Missam faciant. Ubi autem pauciores sint Sacerdotes, ex defectione numeri Sacerdotum, poterit augeri pro rata parte numerus dierum; et e contra ubi plurimi Sacerdotes, minuendus quoque erit numerus dierum.

Purificatoria singulorum Sacerdotum (convenit enim cuique suum) spatio octo dierum, vel ad summum quindecim: *superpellicea,* quae usui vario Sacerdotalium, aut Clericalium ministeriorum destinata sunt ad eamdem fere rationem.

In suppedaneo armarii, seu mensae, ubi Sacerdos consistit, sacra indumenta sumens, perpetuo stratus sit crassior pannus, ne qua parte Alba foedetur.

Lintea Sacristiae ad manus extergendas singula hebdomada munda ponantur tum valde humido coelo quotidie siccentur admota igni.

Mappae ad sanctae communionis usum, contractiores quidem alternis hebdomadis, maiores vero alternis mensibus mutentur.

Quod autem haec mutationum intervalla praefiniantur, non id eo tamen extraordinarie quoque fieri non poterunt, si oporteat, puta, si ex labe, quae forte aspersa sit, aut alia de causa.

Praecipuis sollemnitatibus munda omnia adhibeantur, et pulchriora.

Mappae Altarium, Missis finitis, contegantur stragulis suis, prius vero leviter purissima scopula eius generis quod vestimentis domesticis adhibetur, proprie tamen ad eum usum destinata, purgentur: ipsa stragula singula hebdomada diligenti agitatione a pulvere mundentur, praeter id quod etiam quotidie mane eadem levius excuti debent, tum aeri tertio quoque mense exponantur.

Corporalia, et *Purificatoria*, cum removentur, ut alia adhibeantur, ponantur in arcula, seu canistro ad eum tantum usum destinato; et antequam dentur foras ad lavandum, ab eo qui sit in sacris, laventur in proprio vase de quo supra, lixivia, et sapone adhibito, et mox bis aqua sola abluantur, quod ex lotione superest, in sacrarium fundatur.

Albae et *superpellicea* lavata, crispanda dentur, quoties reponuntur, apte saltem contorqueantur, si non crispentur.

Corporalia item dentur personis peritis, ut amylo inducto ea durescere faciant, et complicent praescripta ratione, tempus huic operi aptum erit a mense Maio ad Octobrem.

Recondantur autem haec linea omnia bene sicca, et complicata separatim locis suis, ut sint in promptu; apponanturque rosae siccae, et lavandula, aut similia, tum ad majorem munditiam et elegantiam, tum ut a tineis libera sint.

Nullus Sacerdos ad Missam faciendam accedat faedis calceis, aut crepidis, ideo semper habendae essent in sacristia crepidae ad hunc usum.

Habeatur etiam in sacristia *scopula*, qua Sacerdotes, et Clerici utantur ad vestimenta communia mundanda, antequam sacra induant.

Omnia indumenta distinctis propriis scriniis habeantur, et secundum coloris, pretiique varietatem, linea quoque pro genere, et pretio sint distincta, appositis schedulis.

Casulae recondantur ductilibus capsis, quae in armaria inseruntur, atque posita crassiore charta, quae fundum capsae contegat appositisque siccis rosarum foliis, et lavandula, aut similibus ponatur Casula cum Stola, et Manipulo suo; mox aliae ejusdem generis pro altitudine capsae, addantur bursae Corporalium, et integumenta, si adsint, Missalium; recondantur vero Casulae bene extensae sine ruga aut plicatura: eodem modo *Dalmaticae* et *Tunicellae*, supra omnia autem alia charta sit, ut res mundiores serventur: quae sunt ex aureo, vel argenteo panno, aut ornamenta habent auro, vel argento asperiora, habeant pannum inter utramque superficiem, ne confricata corrodantur.

Pluvialia, maxime si aurea, vel argentea sint, vel recondantur in amplo armario extensa, vel plicata recondantur, ita tamen ut nullo modo inflectatur, quae pars pensilis a tergo est, (vulgo caputium) et interponatur pannus, ut dictum est.

Quandocumque exthrauntur haec indumenta, substernatur eis mappa munda, immo et stragulum supersternatur, si aliquo spatio relinquenda sint.

Quae raro adhibentur, quandoque in sereno coelo explicata exponantur; ne forte mucescant vel male oleant sed non in sole, poterit id fieri mense Majo, et Septembri, et semel in hyeme pro opportunitate temporis.

Pallia Altarium semper habeantur, si fieri possit, suis telaribus extente affixa. ut supra diximus, poteruntque uni asserculorum structurae duo affigi diversi coloris, ut pro diei conditione necesse non sit, nisi vertere telaris faciem, ita in amplo armario erecta habeantur, dempta linea filamentorum (quam vocant frangiam) quae assuta non sit, interponatur autem pannus, sive inter duas palliorum facies in armario, sive inter pallii, et Altaris faciem, ad vitandam eam, quam supra diximus, confricationem: commodum vero erit, pannum adeo esse latum, ut utramque telaris faciem, et sic pallia ab utraque parte affixa contegat: et ita in media sui parte affixus telari, nunc quidem hinc inde extendatur, et ab omni latere ligaculis connectatur: nunc vero ad unam partem tantum, prout duas facies telaris aut unam contegere oportuerit, quod si plicanda fuerint, ita fiat, ut, si quae Crucis species aut imago affixa est, non inflectatur, cautioque adhibeatur, si oportet, interpositi panni.

Tapetia, crassioresque panni ad soli externendi usum, cum recondenda sunt, prius purgentur cera, et si quid aliud sordidum inhaeserit, aeri post exponantur, et diligenter exagitentur, ad excutiendum pulverem scopula bene mundentur, et ita complicata suis locis recondantur.

Sacristiae fenestrae saepe pateant, sereno siccoque coelo; cum capsulae ductiles paullum educantur, ut etiam, quae intus sunt, sentiant aeris beneficium.

Caeterum ea debet esse reverentia erga sacram Suppellectilem, tamquam divino servitio mancipatam, immo tamquam sanctimoniae participem, quae nimirum est sanctitatis instrumentum; unde et sancta ea vocatur saepe in scripturis sacris, Pontificiis legibus, Patrumque monimentis, ut nihil ejusdem non modo negligatur: verum etiam exquisita cura, et diligentia colatur, non enim, ut ait, *Sanctus Hieronymus epistola ad Theophil. Alexand.* inania ea sunt, quae quasi sensu carentia sanctimoniam non habere dicuntur; sed ex consortio Corporis, et Sanguinis Domini sublimi majestate sunt veneranda, lege, quaeso, quae *Tobias noster in hanc causam collegit cap. 77. de sa-*

cris templis parte prima ubi docet ideo prohiberi plurima circa eamdem: videlicet.

Primo non omnem suppellectilem tangi posse a quocumque.

Secundo, neque a quocumque quandocumque ablui posse, aquamque lotionis in sacrarium projiciendam esse.

Tertio, quae usui amplius esse non possunt, ea nequaquam in profanos usus detorquenda esse, sed ea comburenda esse; et cineres in sacrarium inferendos, quae nos etiam suis locis indicavimus supra.

Quarto nec alienari posse, vendi, oppignorarive, exceptis quibusdam casibus, de quibus *Sanctus Ambrosius lib. I. offic. cap. 41.* et habentur *in Breviario quarta die infra octavam S. Laurentii.* Vide ibi.

Addit ille exempla multa piorum hominum, et e converso indignationis Omnipotents Dei contra sacrilegos, impios, et desides in hoc genere; ad quem lectorem remittimus, ne instituti nostri metas transeamus.

APPENDIX II.

EXCERPTA EX LIBRO II. PARIDIS GRASSI APOSTOLICARUM CAEREMONIARUM MAGISTRI AC EPISCOPI PISAUREN.

De Caeremoniis Cardinalium et Episcoporum in eorum dioecesibus (pag. 113-127 Romae in Aedibus Populi Romani 1580).

De tonis, sive tenoribus orationum, et aliorum omnium, quae intra totum annum solemniter cantanda sunt.

Non abs re fore videbitur, si etiam orationum omnium tenores addidero, quae in pubblicis officiis per totum annum eveniunt, quomodo scilicet eas secundum laudabilem usum cantari oporteat, prout etiam nostra capella Papalis observat. Licet autem planius, breviusque per notas, sive caracteres musicales figurari, quam per scripturam dictari possint: tamen ipse pro ingenioli qualitate melius quam potero explicabo. Et primo in ipsarum orationum decantatione duos tonos, sive tenores habemus, videlicet unum solemnem, et festivum, quo utimur in Missis, et Vesperis festivis solum, tam omnium solemnitatum totius anni, quam omnium Dominicarum de Adventu, et de Quadragesima, et Sabbati in albis, et in matutinis Natalitiis. Alium vero simplicem, et positivum habemus, quo utimur in ferialibus, et pro defunctis, et in benedictionibus, quae etiam veniunt in diebus, et pro actibus solemnibus, ut in candelis, cineribus, palmis, et aliis benedicendis. Itaque in diebus solemnibus, et festivis, primo cantaturi, *Dominus vobiscum* vel *Pax vobis*, ut Missae competit, vocem formabit, pariter, et firmabit sonoram, et hilarem magis, quam pressam, et moestam ratione solemnitatis, et quantum graviter poterit juxta organum, et bombum vocis suae, ac etiam secure, et fortiter, cum perseverantia in illo tono, quem capiet; capiet autem sub nota musicorum, quam appellant, *fa*, in qua nota, sive in quo tono, sicut a principio semel acceperit cantum, sic numquam declinabit vocem per modulos, quos falsettos;

neque per articulos, quos contrapunctos neque per circumflexiones, quas semitonos vocant; nec denique per aliquas vocis alterationes, sed omnino in solido et presso vocis tenore perseverabit, dicens, *Dominus vobiscum*: producendo vocem super prima syllaba utriusque dictionis tantum, quantum super duabus aliis faceret. Similiter etiam dicendo, *Pax vobis*, super qua syllaba dictionis vobis pausabit, ut supra: et idem facit in eodem tono vocis super dictione, *Oremus*. In qua super prima syllaba, et non in media semper pausabit.

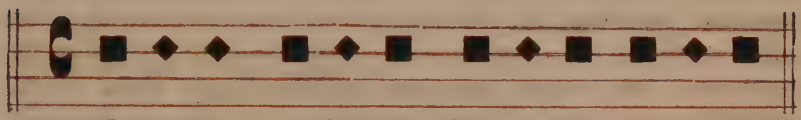

Do-mi-nus vo-bis-cum. Pax vo-bis. O-re-mus,

Deinde advertatur, an in prima clausula sit aliquod verbum, nec ne: quoniam uno modo terminatur prima clausula orationis habens verbum, et aliter non habens illud; et si plures erunt clausulae, semper finis unius clausulae alternatur ab alia, idest prima, tertia, et quinta, si tot erunt clausulae simili cantu terminabuntur: sed secunda, quarta, et sexta alio diverso a priori cantu terminabuntur. Et si plures erunt clausulae, idem modus servabitur in omnibus, ut prius. Itaque aequali cantu semper in eodem tono per *fa*, *fa*, sicut cantavit *Dominus vobiscum*, vel *Pax vobis*, et *Oremus*, cantabit omnia verba primae clausulae, usque ad finem ejus exclusive. Quia si in ipsa clausula aliquod verbum interfuit, ut in oratione huius diei Natalis Domini, videlicet, *Concede quaesumus Omnipotens Deus*, tunc propter verbum, videlicet, *concede* tertiam syllabam vergentem ad finem clausulae declinabit, videlicet, *do*, ad notam *mi* et aliam quartam syllabam videlicet, *tens*, ad notam, *re*, duas vero ultimas, videlicet, *Deus*, resumet ad *fa*, *fa*, ut prius. Et sicut prima clausula terminata est, ita etiam tertia, quinta, et septima, si tot erunt clausulae, excepta ultima, terminabuntur.

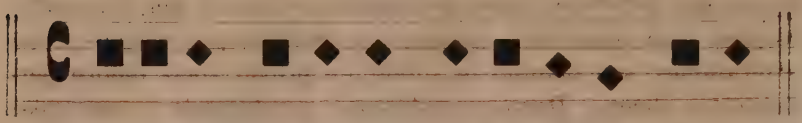

Con-ce-de quae-su-mus O-mni-po-tens De-us.

Tum facta aliquali pausula, continuabit secundam clausulam per eundem tonum, sive notam *fa*, *fa*, ut prius, numquam illam circumflectendo, usque penultimam syllabam extremi verbi clausulae secundae, sive illa clausula sit longa, sive brevis, etiam unius verbi, ut est, *quaesumus praesta, concede*, sive plurium verborum; tuuc super penultima syllaba longa ultimi verbi pausabit, ac si illam syllabam geminaret, et ultimam deprimet ad notam, *mi*: sed si penultima esset brevis, tunc super antepenultima pausabitur, et duas ambas ultimas loco unius productae declinabit ad notas *mi*, *mi*, ut est in verbo ultimo secundae clausulae, videlicet, *liberet*, ubi super antepenultima, videlicet, *Li* pausabit, et duas syllabas, scilicet, *beret* declinabit ad *mi*, *mi*: qui modus servatur in quarta, ac sexta, et octava clausula decantanda, si tot erunt clausulae.

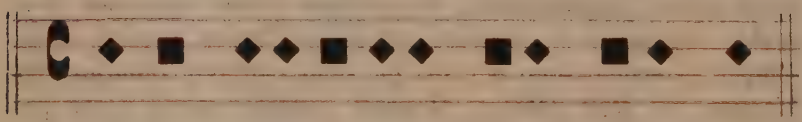

Ut nos u-ni-ge-ni-ti tu-i no-va per

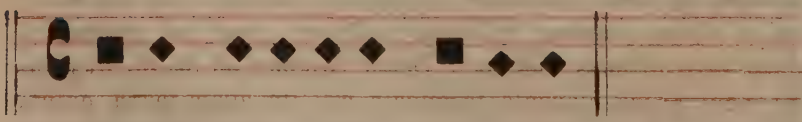

car-nem na-ti-vi-tas li-be-ret.

Quando vero prima clausula orationis solemnis non habet aliquod verbum, ut est in oratione omnium Sanctorum, videlicet. *Omnipotens sempiterne Deus, qui nos, etc.* tunc ipsa prima clausula non utique terminatur, sicut fuit terminata prima clausula orationis praedictae de die Natali, quae habet verbum, sed sicut secunda: et tunc secunda terminatur, sicut fuit terminata prima ejusdem orationis de die Natali: et sic alternantur. Itaque in oratione omnium Sanctorum in dictione ultima primae clausulae, videlicet, *Deus*, pausabit super syllaba *De*, ac si illam geminet, ut supra dixi, et Syllabam *us*, deprimet ad notam; *mi*, secundam vero clausulam orationis omnium Sanctorum terminabit alio modo, idest sicut fuit terminata prima clausula orationis diei Natalis habentis in verbum se, et sic alternatim cantabuntur omnes usque in finem orationis.

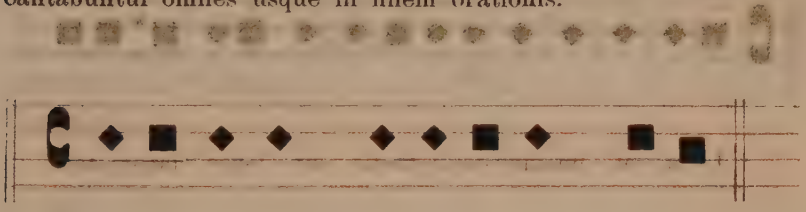

O - mni - po - tens sem - pi - ter - ne De - us.

Ultimam quoque clausulam eodem tono cantabit aequaliliter, usque ad finalem dictionem: ubi aut dictio illa est bissyllaba, aut plurisyllaba, quod si bissyllaba, sive longa sit, sive brevis; tunc in fine prioris dictionis omnino pausabit, in eodem tono illam producendo, quasi illam geminaret. Deinde ultimam dictionem bissyllabam, eodem modo similiter cantabit, prout est in hodierna oratione. In qua ultima clausula, videlicet, *quos sub peccati iugo vetusta servitus tenet*, quae bissiyllaba est, non pausabit, sed super ultima Syllaba praecedente, videlicet, *tus*, pausabit, et illam Syllabam, *tus*, ita producet, ac si geminaret, dicendo, *servi tuus tenet*.

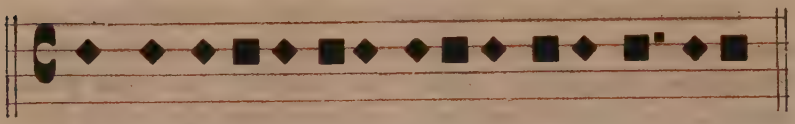

Quos sub pec-ca-ti iu-go ve-tus-ta ser-vi-tus te-net.

Si vero finalis dictio sit trisyllaba cum penultima longa, tunc pausa fiet super antepenultima, ut in oratione post communionem hujus diei, videlicet, *Ita et immortalitatis sit ipse largitor.*

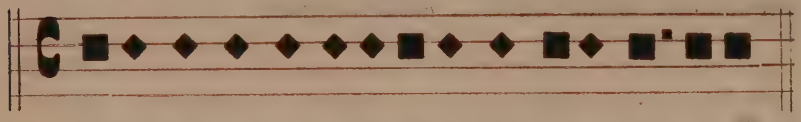

I-ta, et im-mor-ta-li-ta-tis sit i-pse lar-gi-tor.

Quod si ipsa finalis dictio sit trisyllaba cum penultima brevi, tunc pausa fiet super ea, quae praecedit dictionem trisyllabam, ut in oratione sancti Joannis post communionem, videlicet, *Eius muniamur, et precibus*, ubi super syllaba, *Et*, pausa fit. Et si ipsa dictio est plurisyllaba, tunc semper pausa fit super prima syllaba ipsius dictionis plurisyllabae, sive penultima ejus sit longa, ut in oratione primae Missae hujus noctis ibi, videlicet, *Ejus quoque gaudiis in coelo perfruamur*; sive brevis, ut in oratione post communionem ejusdem Missae, et noctis, ibi videlicet, *Ad ejus mereamur pervenire consortium.*

De tenore conclusionum.

Caeterum conclusiones orationum praedictarum quae sunt, *Per Dominum nostrum, etc.* Et *qui vivis et regnas, etc.* quia diversae sunt etiam diversimode cantantur. Aut enim habent tres clausulas in totum computando ultimam, ut sunt videlicet, *Per eundem, etc.* Et *per Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum*, quae est prima clausula, deinde. *Qui tecum vivit,* et *regnat in unitate Spiritus sancti Deus*, quae est secunda clausula. Et finaliter, *Per omnia secula seculorum*, quae est tertia, tunc ipsam conclusionem incipiendo, *Per eundem*, vel *Per Dominum*, cantabit per eandem notam scilicet, *fa*, *fa*, sine falsettis, et sine contrapunctis, sicut orationem, et in ultima dictione primae clausulae scilicet, *Tuum*, faciet pausam super prima syllaba, scilicet, *Tu*, et super ultima, videlicet, *um*, deprimet ad, *mi* sicut de secunda clausula orationis dixi.

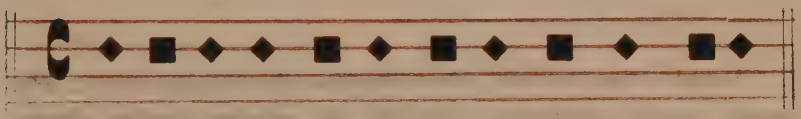

Per Do-mi-num nos-trum Ie-sum Chris-tum fi - li -

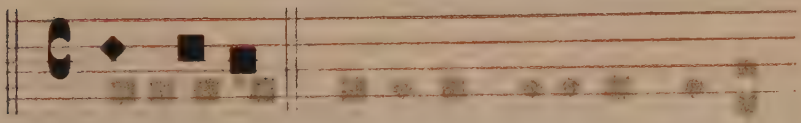

um tu-um

Secundam vero clausulam cantabit per eundem tonum, in cujus finalibus dictionibus, videlicet, *Sancti Deus* super quarta

vergente ad finem, quae est *San* vocem deprimet ad *mi*, et aliam syllabam scilicet, *cti*, rursus deprimet ad, *re*, et alias duas syllabas scilicet *Deus*, attollet ad, *fa*, *fa*, sicut in omnibus de prima et tertia clausula orationis dixi.

Qui te-cum vi-vit, et re-gnat in u-ni-ta-te

spi-ri-tus san-cti De-us.

Deinde etiam tertiam, idest ultimam clausulam, scilicet, *Per omnia secula seculorum*, similiter per eundem tonum, absque aliquo falsetto, sive contrapuncto cantabit per, *fa*, *fa*, sed in verbo, *seculorum*, super prima syllaba id est, *se*, pausabit, ac si illam geminet dicendo *seculorum*, cuius omnes quatuor syllabas cantabit per, *fa*, *fa*.

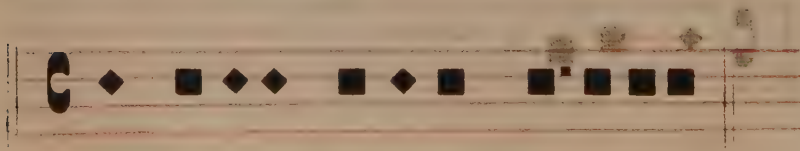

Per om-ni-a sae-cu-la sae-cu-lo-rum.

Aut conclusiones habent tantum duas clausulas, computando ultimam, ut sunt, *Qui vivis et regnas*, vel *Qui tecum vivit.* Tunc omnino primae clausulae finis, scilicet, *Sancti Deus*, cantabitur modo, quo supra cantata sunt etiam verba, *Sancti Deus*, in supradicta conclusione, et non sicut, *Filium tuum*, similiter, et ultimae clausulae finis, videlicet, *seculorum*, eodem modo quo supra dictum est, cantabitur.

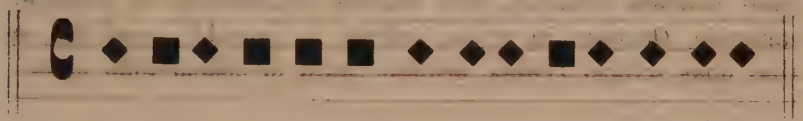

Qui vi-vis, et re-gnas cum De-o pa-tre in u-ni-

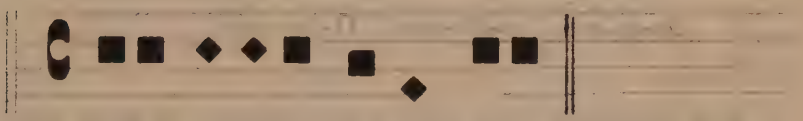

ta-te Spi-ri-tus san-cti De-us.

De tono orationum, quae cantantur in Missis pro defunctis.

Tonus vero, sive tenor orationum pro defunctis diversus est a supradicto festivo: celebrans enim ibi hilari tono, et sonora voce usus fuit, hic vero moestiter, et depresse cantat, ac luctuose, ut sit conveniens luctibus ipse tenor. Et quoniam non semper, et indistincte eodem tenore utitur in Missis, et Officiis pro defunctis. Ideo, ut omnis tenor, et modus habeatur in orationibus decantandis pro defunctis, sic distingui videtur. Quia, aut celebrans est in cantu orationum in Missa, aut in Vesperis, et Matutinis simul, aut extra illas. Primo casu can-

tabit suam orationem aequali tono, et sub eadem nota, scilicet, *fa*, *fa*, a principio ad finem, numquam vocem circumflectendo, nec eam in fine alicuius clausularum declinando, nec attollendo ipsum tonum, sicut facit, quo ad aequalitatem toni in oratione festiva, ut supra dictum est: sed solum pausabit super finalibus syllabis, hoc modo. Quia primo dicens, *Dominus vobiscum*, aequali tono cantabit, producens syllabam primam dictionis ultimae, videlicet, *vobiscum*, in qua syllaba. *vo*, ponet pausam: quasi duarum notarum, sive duarum syllabarum, et similiter cantando, *Oremus*, in prima, scilicet, *o*. pausabit, sicut dixi, et alias duas scilicet *remus*, aequali cantu in eodem tono finiet.

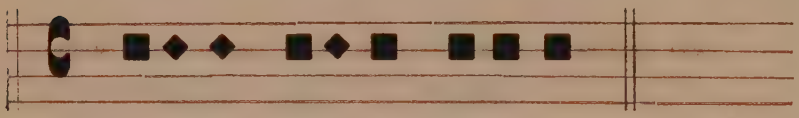

Do-mi-nus vo-bis-cum. O-re-mus.

Tum orationem, quae verbi gratia cantatur in Missa exequiali pro aliquo Episcopo, seu presbytero Cardinali: quae est, videlicet, *Deus qui inter apostolicos, etc.* ubi primam clausulam aequali, et presso tono cantabit, usque ad dictionem ultimam ipsius clausulae, scilicet *vigere*, in qua dictione cum nulla penitus toni alteratione pausabit in syllaba penultima, videlicet, *ge*, per spatium unius notae, seu syllabae cum dimidio, et ultimam, scilicet, *re* eodem tono cantabit, quo alias priores cantavit, nihil eam producendo.

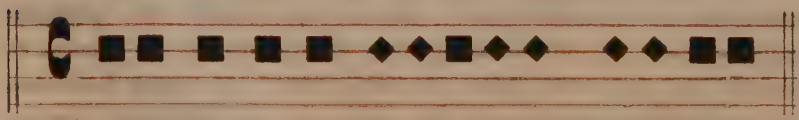

De-us qui in-ter a-pos-to-li-cos sa-cer-do-tes

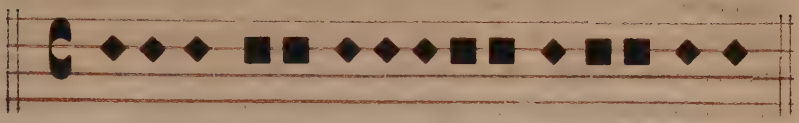

fa-mu-lum tu-um pon-ti-fi-ca-li fe-cis-ti di-gni-
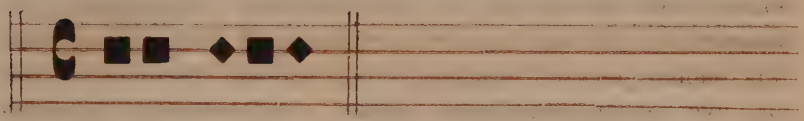
ta-te vi-ge-re.

Similiter deinde cantabit secundam clausulam in ultima dictione, et in ejus penultima syllaba pausabit, nisi illa sit brevis, ut in dictione nostrae orationis, videlicet, *Quaesumus*, quia tunc pausabit super penultima, ac si diceret, *Quaesumus*.

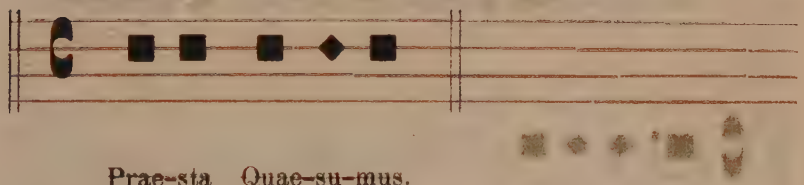

Prae-sta Quae-su-mus.

Similiter in omnibus, et per omnia faciet de reliquis clausulis, et syllabis, usque ad ultimam dictionem orationis, in qua oratione ultima sic finiet: nam si illa sit bisyllaba, ac etiam trisyllaba cum penultima brevi pausabit; non in prima syllaba dictionis bisyllabae aut trisyllabae, sed in ultima praecedentis dictionis, etiam si illa praecedens sit monosyllaba, ut in oratione pluralis Missae pro defunctis, quae incipit, ***Hostias quae-***

sumus etc in fine ibi, *Dones et praemium*; ubi pausa debet fieri super dictione etc. Item in alia oratione Missae pluralis pro defunctis, quae incipit, *Deus cui proprium est, etc* ibi *mereantur ad vitam*, ubi pausa fit super dictione praecedente, videlicet, *ad*, quae ita producitur ac si geminetur, aad vitam. Si autem dictio finalis sit trisyllaba, cum penultima longa, tunc pausabit super antepenultima, ita ut ipsam antepenultimam geminare videatur et reliquas duas, sine depressione finiet, ut si dicatur *Facias esse coonsortem*, ubi antepenultima scilicet, *con* producetur, ac si dicatur *coonsortem*. Si autem sit dictio plurisyllaba, tunc omnino pausabit in prima syllaba ultimae praedictae dictionis, sive habeat penultimam longam, sive brevem, ut in nostra oratione ibi, *consortio* ubi primam syllabam, videlicet *con*, producit, ac si de toto illa geminet, dicendo, *coonsortio*, et alias tres, videlicet, *sortio*, eodem tono continuabit, ut infra.

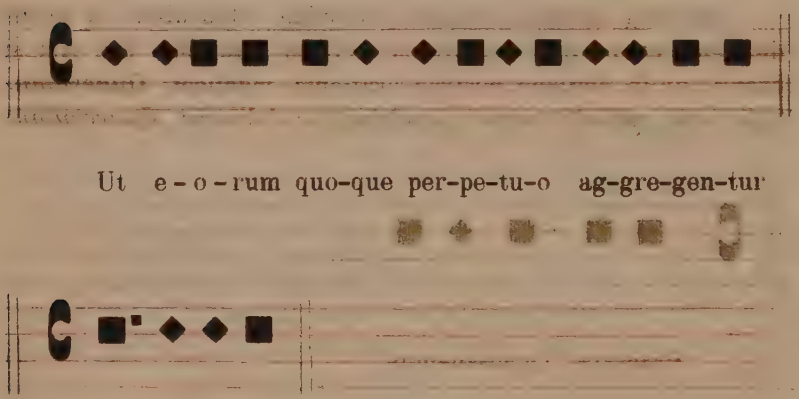

Et sic iste tonus servatur in omnibus orationibus, quae cantantur in Missis dumtaxat pro defunctis, non autem in Vesperis, aut Matutinis, ut infra in suis locis dicetur. Insuper hanc, et omnes orationes, quae in hujusmodi Missis cantantur, se-

quuntur suae integrae conclusiones, videlicet *Per eundem Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, etc*, vel *Per Dominum nostrum, etc*, vel *qui vivis et regnas, etc* aut *qui vivit, et regnat etc.* ubi prima syllaba ultimae dictionis, scilicet, *tuum*, aequaliter pausatur super, *tu*, et similiter in prima syllaba secundae clausulae, scilicet, *Deus*, aequaliter pausatur. Tum in dictione, *seculorum*, syllabam primam scilicet, *se*, ita producit, ac si geminet dicendo, *seeculorum*, quod etiam servatur in aliis Missarum orationibus, earumque conclusionibus: ut in Missa commemorationis omnium defunctorum, et in exequiis Cardinalium, et aliorum.

De tono versiculorum, et Orationum, quae cantantur, non in Missis, sed Vesperis, Matutinisque, et Officiis pro defunctis.

Si vero celebrans cantaturus est orationem in Vesperis, ac Matutinis pro defunctis, aut aliquibus officiis exequialibus, hoc modo cantabit. Et quoniam primo antequam cantet orationem in ipsis Vesperis, Matutinis, ac offiicis oportet praecantare infrascriptos versiculos, ideo bonum est, ut tonum eorum etiam intelligat. Ipsi versiculi sunt, videlicet, *Pater noster. Et ne nos inducas, etc. A porta inferi. Requiescant in pace. Domine exaudi orationem meam. Dominus vobiscum. Oremus.* Et demum oratio, quae licet sit in simili tono, ut in Missa pro defunctis, non tamen omnino eodem modo finienda, neque aliquis ipsorum versiculorum uno et eodem cantu intonatur, ut infra. Cantabit itaque, *Pater noster,* in voce, qua etiam cantabit orationem. Pro quo etiam sciat, quod verba hujus versiculi, scilicet, *Pater noster*, semper alte debet cantare, quotiens, et quando etiam in fine debet cantare versiculum, *et ne nos*: nam si, *et ne nos,* alte non sit cantaturus, etiam nec alte dicit, *Pater noster*, quod in omnibus officiis servatur, prout supra in suo capitulo particulari dixi plene. Cum itaque dicit, *Pater noster* pausabit aliquantulum super syllaba, *no,* et ultimam, scilicet, *ster*, deprimet a, *fa.* ad, *re*, similiter, et super alio

versiculo, *et ne nos inducas in tentationem,* ubi in penultima, scilicet, *o,* pausabit, et aliam deprimet, Item super dictione *inferi,* quia habet penultimam brevem, ideo non super penultima, sed super antepenultima pausabit. Idem faciet in alio, scilicet *Requiescant in pace.* Et similiter in alio. *Domine exaudi orationem meam,* sed non sic in versiculo, *Dominus vobiscum.* Nam ibi neque in penultima, neque in aliqua deprimet tonum, sed omnino aequaliter intonabit, producendo primam syllabam in verbo, *vobiscum,* scilicet *vo,* et alias, scilicet, *biscum,* similiter aequali cantu intonabit *Oremus,* tum orationem cantabit, ut supra in omnibus, sicut pro defunctis, excepto, quod non ita finiet aequali tono, sicut orationem, quae dicitur in Missa: ibi enim tota oratio cantatur, et finitur aequali tono; hic autem penultima syllaba primo producitur, et ultima deprimetur a *fa,* ad *re.* Et in hoc differunt. Similiter fiet de conclusionum cantu, quae incipiet, *qui vivis,* vel *qui tecum vivit,* ubi in verbo, *seculorum,* penultima producitur, et uliima deprimitur; licet in absolutionibus orationes concludantur per versiculum, *Per Christum dominum nostrum,* et tunc prima syllaba dictionis, *nostrum,* scilicet, *no,* producitur, et *strum* deprimitur. Et demum in alio versiculo, videlicet, *Requiem aeternam dona eis domine,* ubi non penultima, quia est brevis, sed antepenultima producitur. Et illae duae breves, quae sunt loco unius longae, deprimuntur a *fa,* ad *re,* ut dictum est.

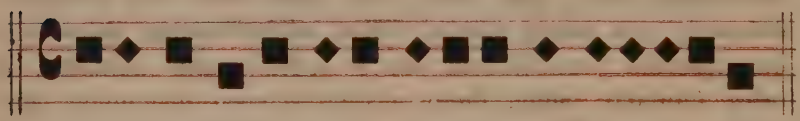

Pa-ter nos-ter. Et ne-nos in-du-cas in ten-ta-ti-o-nem.

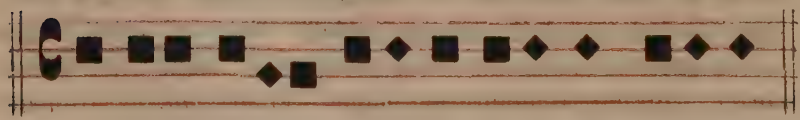

A por-ta in-fe-ri. Do-mi-nus vo-bis-cum. O-re-mus.

De tono orationum in Missis ferialibus solum, et non in officiis.

Orationes, quae in Missis ferialibus cantantur, simili tenore, et modo in omnibus et per omnia cantantur sicut orationes in Missis pro defunctis, tono, et cantu aequalibus a principio usque, ad finem inclusive; et cum productione, sive pausa, quasi geminatione, sicut in orationibus, quae dicuntur in Missis pro defunctis; non autem in officiis, ut supra dixi. Verbigratia in die Cinerum in Missa, orationes quinque dicuntur in tono feriali, idest in aequali cantu, et prima est de die, videlicet *Praesta, Domine, fidelibus tuis* ubi in illa dictione *tuis*, prima syllaba producitur, et similiter in dictione *suscipiant*, ubi syllaba, videlicet, *sci*, quae est antepenultima producitur, quia penultima est brevis, et demum in ultima dictione, scilicet *percurrant* prima syllaba, scilicet, *per*, pausatur, quasi geminetur, dicendo, *peercurrant,* et sic de aliis. Caeterum in istis ferialibus non cadit distinctio, sicut in orationibus pro defunctis, ubi aliter in Missis, aliter in Vesperis, et officiis cantatur, et aliter extra.

Prae-sta Do-mi-ne fi-de-li-bus tu-is, ut ie-iu-ni-

o-rum ve-ne-ran-da so-lem-ni-tas et con-gru-a

pi-e-ta-te sus-ci-pi-ant, et se-cu-ra de-vo-ti-

o-ne per-cur-rant.

Et simili modo conclusio cantetur, et terminetur.

De tenore, et numero orationum solemnium, quae ferialiter cantantur in diversis officiis per totum annum

Cantantur etiam in feriali, idest aequali tono orationes multae, et diversae in multis, et diversis, non Missis, sed officiis intra annum, quae omnes eodem tono, et modo in omnibus, et per omnia, sicut orationes pro defunctis cantantur non tamen, ut infra, Missas, sed ut extra, idest ut in officiis anniversariis. et exequialibus, et absolutionibus defunctorum: et istae orationes cantatur cum pausa, quasi geminatione penultimae, nisi alias ipsa sit brevis, quoniam loco ejus pausatur in antepenultima syllaba in dictione ultima, et cum depressione ultimae syllabae ejus dictionis, verbigratia, in die Purificationis gloriosae Virginis Mariae, post distributionem candelarum, postquam celebrans lavit, et priusquam vadat ad confessionem cantat, *Orémus*, scilicet, et per *fa*, et *re* per *re*, et *fa* simul et *mus*, per *fa*. Deinde respondentibus ministris assistentibus, *Flectamus genua, et levate,* Celebrans cantat aequali cantu orationem, quae est, videlicet, *Exaudi quaesumus, Domini plebem tuam, etc.* Et

in fine. *Per Christum Dominum nostrum*, in eo tono, quem supra dixi in anniversario, item in die cinerum similiter post dationem cinerum, cantat aequali cantu. *Dominus vobiscum*, et orationem, videlicet, *Concede quaesumus nobis Domine etc.* quae ex omnibus ultima licet aliae omnes ante cinerum dationem non cantentur per celebrantem, sed legantur plane per ipsum. Item in Palmarum benedictione post, illarum distributionem eodem modo et tono cantatur, *Dominus vobiscum Oremus. Omnipotens sempiterne Deus, qui dominum nostrum Iesum Christum etc.* Et in fine, *Per eundem Christum Dominum nostrum.* Item in coena Domini post lotionem pedum pauperum, celebrans sub tono, quo cantantur versiculi in Vesperis et Matutinis pro defunctis, cantat versiculos, et orationem ibi notatam, videlicet, *Adesto quesumus Domine officio etc.* cujus conclusio est, videlicet, *quod ipse praestare digneris.* Et idem in officio Parasceve celebrans simili modo cantat orationem unam, videlicet, *Oremus Deus a quo, et Iudas, etc.* quam etiam similiter concludit: aliae autem orationes numero XVIII cantantur per suum particularem, et propium cantum, ibi notatum. Ubi scias, quod secunda, quarta, sexta, octava, et nona orationes cantantur similiter in tono feriali, et non festivo, sicut in multis libris Missalibus male notatum vidi: qui in hoc omnino corrigendi sunt. Item, in tribus diebus tenebrarum oratio, videlicet, *Respice quaesumus Domine super hanc familiam tuam etc.* non sub aliquo tono cantatur, sed tacita voce ac quasi flebili, et moestissima profertur, cum depressione tamen ultimae syllabae, a, *fa*, ad, *re*. Item in die Sabbati sancti, orationes, quae in officio, et ante Missam cantantur, incipiendo ab oratione, quae est post prophetiam primam videlicet, *Deus qui mirabiliter creasti*, etc. cantantur omnes aequali, et feriali cantu Orationes vero, quae eadam die pro ignis, et incensi novi benedictione ponuntur non utique cantantur, sed quidem intelligibili voce proferuntur. Quod bene nota, quia hujusmodi benedictiones ignis, et incensi sine cantu aliquo prolatae secum habent mysterium, ut supra dixi in officio Sabbati sancti.

De tonis, quibus cantantur Epistolae in capella Papae.

Addamus etiam supradictis, Epistolarum tonos, quibus capella nostra tamquam bonorum omnium rituum institutrix utitur. Et quidem sciendum est, quod unicus, idemque tonus servatur in omnibus Epistolis, quae per totum annum cantantur. sive in diebus solemnibus, sive simplicibus non solemnibus, ac ferialibus, etiam pro defunctis quod in solemnibus iucundius, et hilarius, et reverentius cantatur, quam in simplicibus, aut pro defunctis. Et licet in hujusmodi Epistolarum decantatione, sit magis quaedam gratia cum decore, quam ars musicalis cum regula servanda: tamen ut plenius habeatur ut ipsius decantationis ars seu modus, sic per notas figurabitur, videlicet:

Le-cti-o I-sa-i-ae pro-phe-tae. In di-e-bus il-lis.

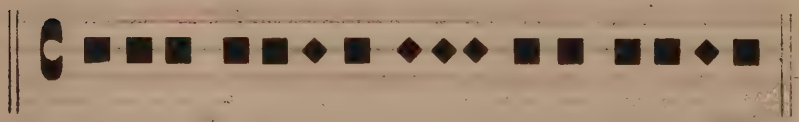

Le-cti-o E-pi-sto-lae be-a-ti Pau-li A-po-sto-li

ad Co-rin-thi-os. Fra-tres *vel* Ca-ris-si-me.

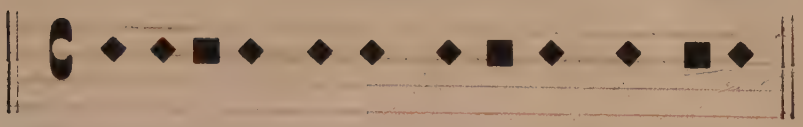

Ex-pur-ga-te ve - tus fer-men-tum ut si-tis

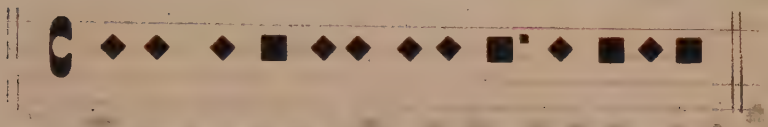

no-va con-sper-si-o, si-cut e - stis a-zi-mi,

Et sic in infinitum omnes clausulae similes cantantur modo, et tono praedictis.

De clausula monosyllaba.

Etsi clausula finiretur in dictione monosyllaba, tunc etiam ipsius dictionis monosyllabae cantatur tonus, ut supra, aequali cantu, sed tamen cum aliquali pausula, verbigratia in Epistola diei Innocentium est finis clausulae in verbo monosyllabo, ibi videlicet; *Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati virgines enim sunt.*

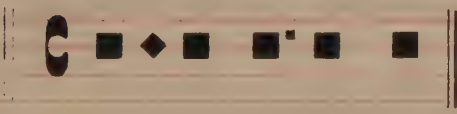

Vir-gi-nes e - nim sunt.

Quando clausula est interrogativa.

Quando autem clausula est sub sententia interrogativa, tunc alio modo finis ejus cantatur, ut est in Epistola feriae quartae quatuor temporum de Adventu; ibi videlicet: *nunquid parum est vobis esse molestos hominibus, quia molesti estis et Deo meo?* ut infra.

Qui-a mo-le-sti e-stis et De-o me-o.

De fine Epistolae.

Finis autem omnium Epistolarum idem est, et eodem modo cantatur, ut est in Epistola nostra hodierna, videlicet:

Sed in a-zy-mis sin-ce-ri-ta-tis, et ve - ri-ta-tis.

De tono Evangelii.

Evangeliorum quoque unicus, atque idem tonus semper intra totum annum, et in quibuscumque Missis, et diebus occurrentium observatur: nisi ut supra de epistolarum ferialium

tonis dictum est. Igitur cantans Evangelium, per has notas intonabit, videlicet.

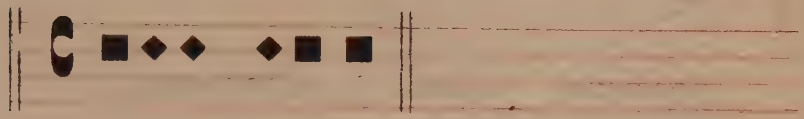

Do-mi-nus vo-bis-cum.

Deinde, *Initium vel Sequentia sancti Evangelii*, hoc modo.

Se-quen-ti-a san-cti E-van-ge-li-i.

Et si Evangelium est secundum Matthaeum, vel Ioannem quae dictiones sicut trisyllabae, intonatur sic, videlicet:

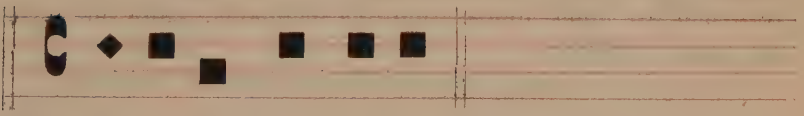

Se-cun-dum Mat-thae-um. *vel* Ioannem.

Si vero est secundum Lucam, vel Marcum, quae sunt dictiones bisyllabae, tunc intonatur sic, videlicet:

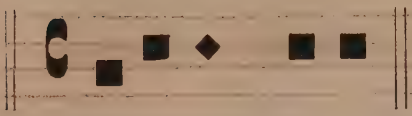

Se-cun-dum Lu-cam, *vel* Mar-cum.

Deinde versus *in illo tempore,* sic cantantur, videlicet:

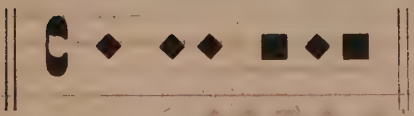

In il-lo tem-po-re.

Hoc autem observari debet, quod depressio, vocis a *fa,* ad *re,* nunquam sit ante quintam syllabam vergentem ad finem clausulae; nec post tertiam; sed ipsa nota, *re,* sit aut in quinta, aut in quarta: et quando clausula esset nimis longa, et multorum verborum; tunc in quinta syllaba fit depressio: quando vero non est nimis longa; tunc fit in quarta: cantetur igitur hoc modo, videlicet.

Ma-ri-a Mag-da-le-na et Ma-ri-a Ia-co-bi et

Sa-lo-me e-me-runt a-ro-ma-ta ut ve-ni-en-tes

un-ge-rent Ie-sum.

Et sic ista clausula terminatur; quia non est nimis longa; sed potius brevis, et paucorum verborum, maxime respective ad longiores: quod si clausula esset longa, et multorum verborum, tunc depressio vocis a, *fa*, ad *re*, fieret in anteriori syllaba, videlicet in quinta. Non enim regulariter unquam pauciores, quam tres; nec plures, quam quinque debent esse notae finales post notam, *re*, sed aut in quinta, aut in quarta; quod bene observetur.

Interrogativum.

Cum vero clausula est interrogativa, tunc sic cantatur, videlicet.

Quis re-vol-vet no-bis la-pi-dem ab o-sti-o

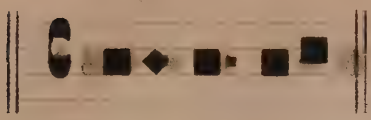

mo-nu-men - ti.

Si autem clausula fuerit in verbo monosyllabo, ut est tertia feria Paschae *ibi videte manus meas, et pedes meos, quia ego ipse sum*, tum sic cantatur, videlicet.

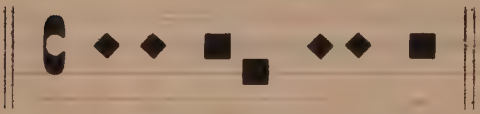

Qui - a e - go ip-se sum.

Quando clausula esset tantum trium syllabarum, aut etiam duarum, ut in Evangelio feriae tertiae post Pascha: ibi, *Pax vobis; Ego sum*, tunc sic cantari debet.

Pax vo-bis e-go sum.

Monosyllaba.

Quod si unicae dumtaxat syllabae esset clausula, ut in Dominica tertia de Adventu, ibi *et respondit non*, tunc sic cantatur, videlicet.

Et re-spon-dit Jesus.

FINIS EVANGELII.

Caeterum finis omnium. Evangeliorum, ita cantari solet, videlicet. *Ibi eum videbitis, sicut dixit vobis.*

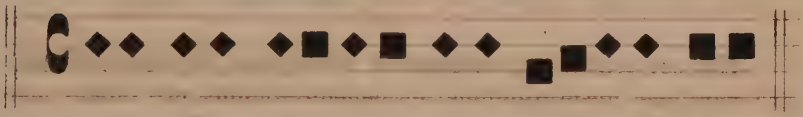

I-bi e-um vi-de-bi-tis si-cut di-xit vo-bis.

QUOMODO CANTATUR VERSUS VIDELICET HUMILIATE CAPITA VESTRA DEO

In die Cinerum in omnibus Ecclesiis, et locis, ubi Missa de feria in quadragesima cantatur; quinque orationibus post communionem cantatis, et ante orationem sextam, quae supra populum dicitur, Diaconus Evangelii ad ipsum populum adhuc in genuflexione manentem, cantat huuc versum, videlicet, *Humiliate capita vestra Deo.* Pro quo tamen illud scias, quod conclusio quintae orationis non est videlicet, *Per omnia saecula sacculorum,* ut multi ignoranter dicunt, sed debet tota longa dici, videlicet: *Per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum qui tecum vivit, et regnat in unitate spiritus sancti Deus per omnia saecula seaculorum:* deinde post responsum *umen,*

Diaconus cantat versum sequentem videlicet, *Humiliate capita vestra Deo*, qui sic cantatur.

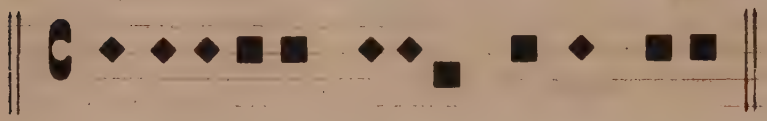

Hu-mi-li-a-te ca-pi-ta ves-tra De-o.

De tonis versuum, et lectionum in matutinis noctis natalis Domini nostri Iesu Christi

Hic est tonus, qui communiter observatur in capella Papali pro versibus, absolutionibus, et benedictionibus pro officio matutinarum noctis natalis Domini nostri Iesu Christi, tam per Papam, quam Cardinales, et alios omnes, excepto cantorum choro, decantandis, et primo:

Do-mi-ne la-bi-a me-a a-pe-ri-es

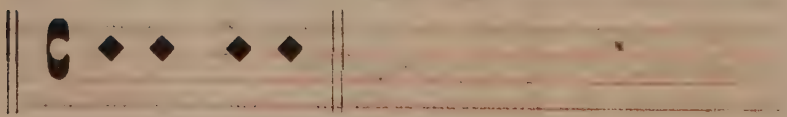

Resp. Et os me-um, etc.

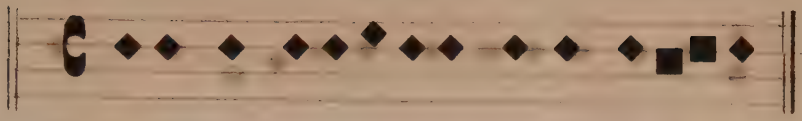

De-us in a-diu-to-ri-um me-um in-ten - de.

Pa-ter nos - ter. Et ne nos in-du-cas in

ten-ta-ti-o-nem.

PRIMA ABSOLUTIO

E-xau-di Do-mi-ne Ie-su Chris-te pre-ces ser-

vo-rum tu-o-rum et mi-se-re-re no-bis, qui

cum pa-tre, et spi-ri-tu san-cto vi-vis, et

re-gnas in sae-cu-la sae-cu-lo-rum. ***Resp.*** A-men.

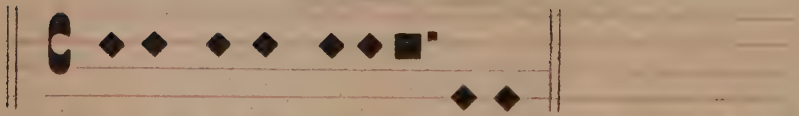

Iu-be Dom-ne be-ne-di-ce-re.

PRIMA BENEDICTIO

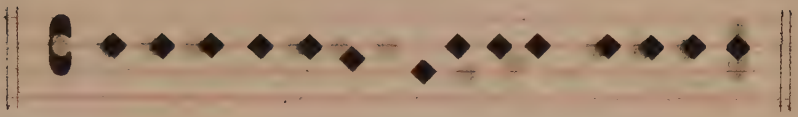

Be-ne-di-cti-o-ne per-pe-tu-a be-ne-di-cat

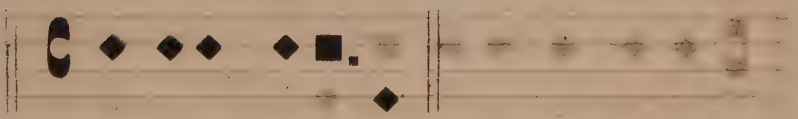

nos pa-ter ae-ter-nus.

SECUNDA BENEDICTIO

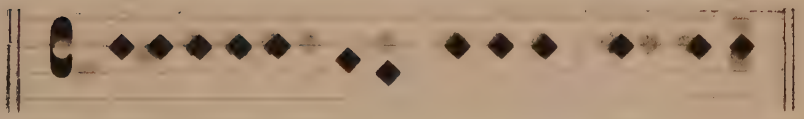

U-ni-ge-ni-tus De-i fi-li-us nos be-ne-

di-ce-re et ad-iu-va-re di-gne-tur.

Tertia benedictio

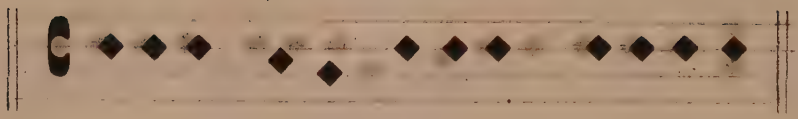

Spi-ri-tus san-cti gra-ti-a il-lu-mi-net

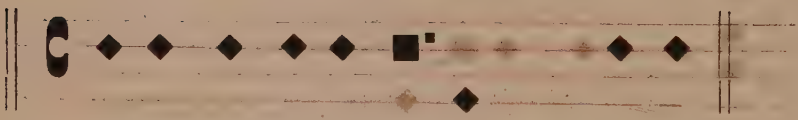

sen-sus, et cor-da nos-tra. *Resp.* A-men.

Secunda absolutio

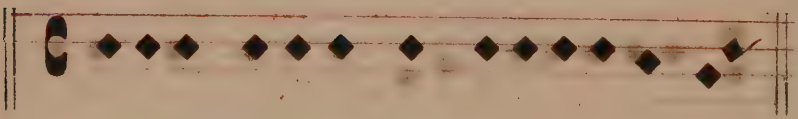

Ip-si-us pi-e-tas, et mi-se-ri-cor-dia nos

a-diu-vet, qui cum pa-tre, et spi-ri-tu

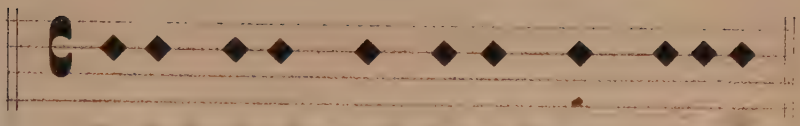

san-cto vi-vit et re-gnat in sae-cu-la

sae-cu-lo-rum.

Quarta benedictio

De-us pa-ter om-ni-po-tens, sit no-bis pro-pi-

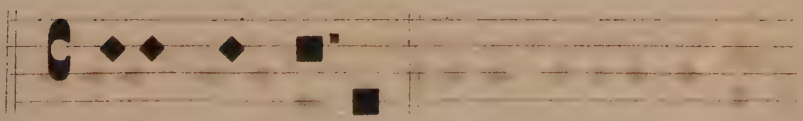

ti-us et cle-mens.

QUINTA BENEDICTIO

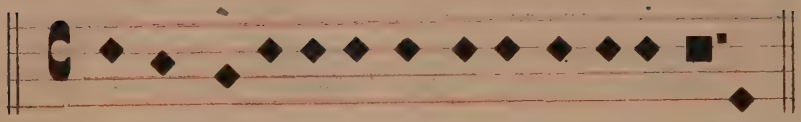

Chris-tus per-pe-tu-ae det no-bis gau-di-a vi-tae.

SEXTA BENEDICTIO

I-gnem su-i a-mo-ris ac-cen-dat De-us in

cor-di-bus nos-tris.

TERTIA ABSOLUTIO

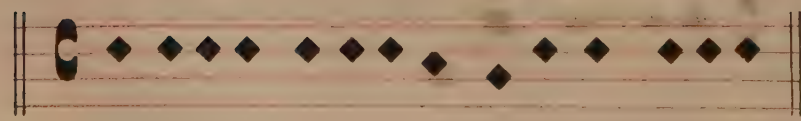

A vin-cu-lis pec-ca-to-rum nos-tro-rum, ab-sol-vat

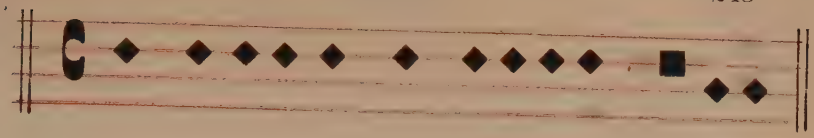

nos om-ni-po-tens et mi-se-ri-cors Do-mi-nus.

SEPTIMA BENEDICTIO

E-van-ge-li-ca le-cti-o, sit no-bis sa-lus et

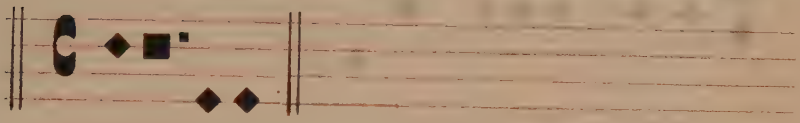

pro-te-cti-o.

OCTAVA BENEDICTIO

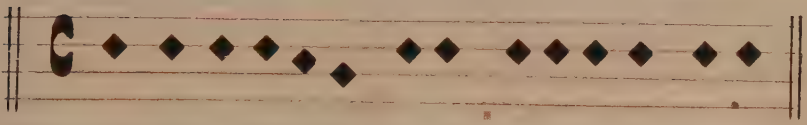

Per e-van-ge-li-ca di-cta de-le-an-tur nos-tra

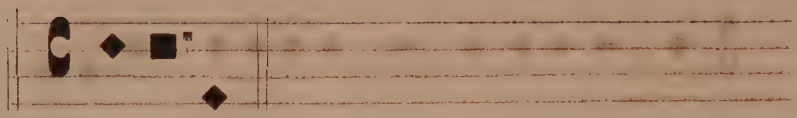

de-li-cta.

NONA BENEDICTIO

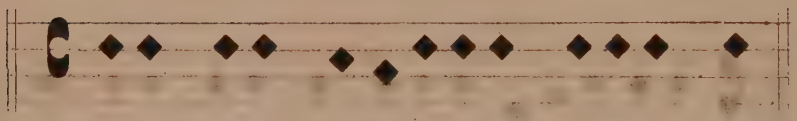

Ver-ba san-cti E-van-ge-li-i do-ce-at nos

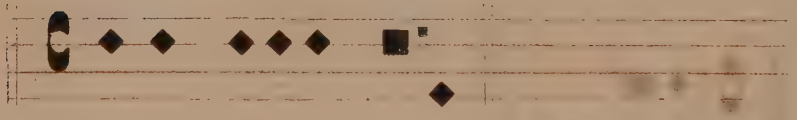

Chris-tus fi-li-us De-i.

DE TONO LECTIONUM, ET EVANGELIORUM, AC HOMILIARUM MATUTINALIUM

Lectionum, et Evangeliorum matutinalium, et Homiliarum, unus atque idem tenor, sive tonus est planus, et aequalis; non autem circumflexus, nec articularis, neque varius; sed omnino firmus, solidus, et continuatus iu una eademque nota, videlicet, *fa*, in qua nota semper teneri debet cantus, usque ad ultimum verbum in fine clausulae perfectae, ubi ipsius ultimi verbi syllaba penultima aliquantulum pausatur quasi geminetur: Et

ultima syllaba deprimitur ad notam alterius, *fa*, quae est quinta descendens: Et sic omnes clausulae lectionum, Evangeliorum hujusmodi, et Homiliarum, inchoantur, mediantur, et finiuntur, videlicet:

LECTIO

Ho-di-e Fra-tres ca-ris-si-mi Chris-tus na-tus

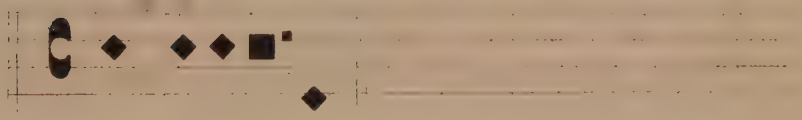

est, gau-de-a-mus.

EVANGELIUM

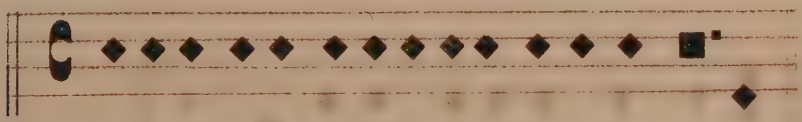

Le-cti-o san-cti E-van-ge-li-i, se-cun-dum Lu-cam.

HOMILIA

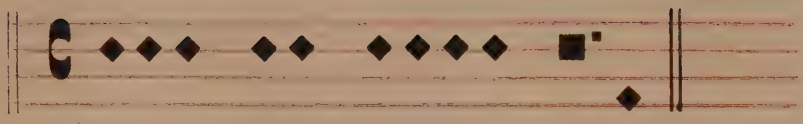

Ho-mi-lia san-cti Gre-go-ri-i Pa-pae.

Si autem penultima syllaba praedictae ultimae dictionis, esset brevis; tum non in ipsa brevi; sed in antecedenti fiat pausa; quasi geminata; hoc modo videlicet:

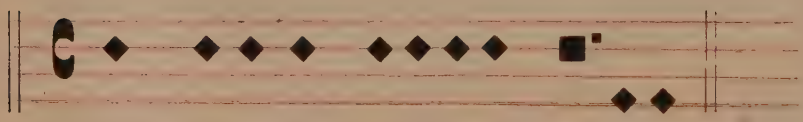

Trans Ior-da-nem Ga-li-le-ae gen-ti-um.

DE FINE CLAUSULAE IN DICTIONE MONOSYLLABA.

Si finis clausulae esset in dictione monosyllaba, tunc ultima syllaba antecedentis dictionis deprimetur ad notam, *re*, et ipsa monosyllaba, quae est finalis, tollitur ad eandem notam, *fa*, videlicet:

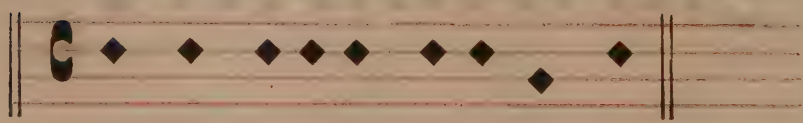

Quod os Do-mi-ni lo-quu-tum est.

De fine clausulae in dictione Hebraea

Quod si ultima clausulae dictio sit nomen Hebraicum; tunc ipsum nomen Hebraicum sic terminatur, ut de monosyllaba dictum est, videlicet:

Ter-ra Za-bu-lon, et ter-ra Neph-tha-lim.

De fine clausulae in sensu interrogativo.

Si finis clausulae sit in sensu interrogativo, tunc ipsa quidem tota clausula, intonatur per *fa, fa*, ut supra, sed ante syllabam finalem, tres aut quatuor syllabae deprimuntur a praedicto, *fa*, ad *mi*, et omnes per ipsam notam intonantur; ultima vero pausatur, quasi per duas notas: quarum una erit *mi, mi*, duplicata, et alia extolletur ad eandem notam, *fa*, videlicet.

Et nunc quid mi-hi est hic di-cit Do-mi-nus.

De fine lectionum, et Homiliarum

Finis lectionum, Evangeliorum et Homiliarum matutinalium, idem est in omnibus et per omnia, sicut in quolibet fine clau-

sularum praedictarum: sive illa clausula finiatur in dictione monosyllaba, sive in interrogativa, sive in Hebraea, ut supra dictum est, videlicet:

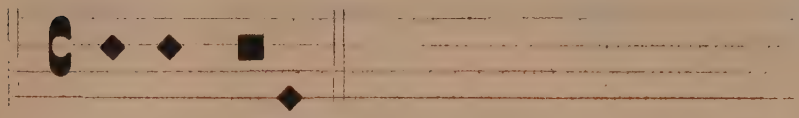

Prin-ceps pa-cis.

De conclusione lectionum, et Homiliarum

Omnium Lectionum, et Homiliarum conclusiones, id est, *Tu autem Domine miserere nostri*, vel *nobis*; uno atque eodem modo, et tenore finiuntur, ut infra; quamquam aliqui aliter sentiant; quod aequali modo intonetur; videlicet, sicut finis cujuslibet clausulae; non tamen monosyllabae, nec dictionis Hebraeae, nec sensus interrogativi, sed ego meo tempore realiter vidi, quod omnes, tam Papa et Cardinales, quam alii omnes docti officiales capellae hujusmodi lectiones cantantes, maxime magistris ipsis caeremoniarum demonstrantibus, sic intonarunt, ut infra, videlicet:

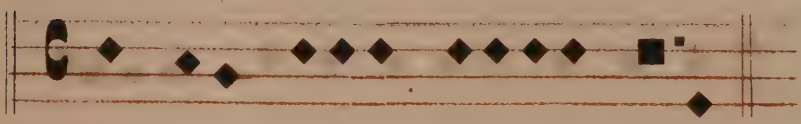

Tu au-tem Do-mi-ne mi-se-re-re no-bis.

APPENDIX III.

INSTRUCTIO EDITA IUSSU SACRAE CONGREGATIONIS DE PROPAGANDA FIDE PRO SIMPLICI SACERDOTE SACRAMENTUM CONFIRMATIONIS EX SEDIS APOSTOLICAE DELEGATIONE ADMINISTRANTE

DECRETUM

SACRAE CONGREGATIONIS GENERALIS DE PROPAGANDA FIDE.

Habitae die 21. Martii 1774.

Referente R. P. D. Stephano Borgia Secretario, nonnullos Missionum Superiores, aliosque, quibus ab Apostolica Sede extraordinaria Sacramentum Confirmationis administrandi facultas conceditur, in illius administratione usos quandoque esse vestibus, ac ornamentis Episcopalibus: Eminentissimi Patres declararunt, ac vigore praesentis Decreti declarant, nemini prorsus charactere Episcopali non insignito, vel cui alias usus Pontificalium ex vero, legitimoque privilegio non competit, licuisse, vel licere in collatione Chrismatis adhibere Rochettum, Mitram, Baculum Pastoralem, Annulum, vel Crucem pectoralem; statueruntque supplicandum esse Sanctissimo pro approbatione huius declarationis, necnon efformandam Instructionem pro simplicibus Sacerdotibus Confirmationem, ut supra, administrantibus.

Facta vero Sanctissimo Domino Nostro CLEMENTI PP. XIV. per praefatum Dominum Secretarium in audientia diei 3. Aprilis currentis supradictae Sacrae Congregationis sententiae relatione, Sanctitas Sua illam benigne approbavit, et ab omnibus, ad quos spectat, inviolabiliter observari mandavit.

Datum Romae ex Aedibus dictae Sac. Congregationis die 23. Aprilis 1774.

IOSEPH MARIA CARD. CASTELLI PRAEFECTUS.

Stephanus Borgia Secretarius.

INSTRUCTIO

PRO SIMPLICI SACERDOTE SACRAMENTUM CONFIRMATIONIS EX SEDIS APOSTOLICAE DELEGATIONE ADMINISTRANTE.

Etsi, iuxta Sacrosanti Tridentini Concilii Definitionem solus Episcopus sit Ordinarius huius Sacramenti Minister (*a*); solet tamen, quandoque iustis de caussis Sedes Apostolica simplici Sacerdoti, tamquam extraordinario Ministro, facultatem tribuere illud conferendi (*b*).

Sacerdos igitur, cui facultas haec fuerit concessa, in primis curet apud se habere Chrisma, per Catholicum Antistitem cum eadem S. Sede communionem habentem confectum, ac sciat, sibi numquam licere (*c*) sine eo Confirmationem administrare, vel illud ab Episcopis Haereticis, aut Schismaticis recipere.

Animadvertat insuper, num in facultate sibi ab Apostolica Sede impertita alia etiam facultas expressa legatur, utendi scilicet Chrismate ante annum benedicto; alias eo non utatur, nisi forte in casibus necessitatis (*d*), cum a Sacris Canonibus id prohibitum sit (*e*).

Licet omni tempore administrari valeat Confirmatio, congruum tamen est, ut praecipue in hebdomada Pentecostes, et circa horam tertiam, in qua Spiritus Sanctus illapsus est Apostolis, conferatur (*f*).

Quo ad aetatem Confirmandorum attinet, prae oculis habendum est Catechismi Romani (*g*) monitum in haec verba: *Illud observandum est, omnibus quidem post Baptismum Con-*

(*a*) Sess. 7. de Confirm. Can. 3.

(*b*) Eugen. IV. in Decret. pro Armenis.

(*c*) S. Thomas 3. par. q. 72. art. 3. in corp.

(*d*) Bened. XIV. Constit. *Anno vertente* Bull. Tom. 3. pag. 288.

(*e*) Can. *Litteris* de Consecr. dist. 3. et Can *Si quis de alio* de Consecr. dist. 4.

(*f*) Catech. Rom. de Sacram. Confirmat.
Sanctus Carolus in V. Synodo Mediolanen. cap. de Confirm.

(*g*) Loc. cit.

firmationis Sacramentum posse administrari, sed minus tamen expedite hoc fieri, antequam Pueri usum rationis habuerint: Quare si duodecimus annus non expectandus videatur, usque ad septimum certe hoc Sacramentum differre maxime convenit: Quod sane monitum in Pueris benevalentibus locum habet. Nam, si agatur de eo, qui gravi morbo laboret, ex quo decessurus praevideatur; non solum prohibitum non est illi ante septennium Sacrum Chrisma administrare, sed expedit, ut id fiat, unde ex hac vita demigrans maiorem gloriam, iuxta S. Thomae doctrinam (*a*), in Caelis consequatur. Aliae insuper, iuxta probatam plurium Theologorum sententiam (*b*) esse possunt legitimae caussae antevertendi septennium in collatione huius Sacramenti, et praesertim, cum praevidetur futura diutina absentia Episcopi, vel Presbyteri, cui, ut supra, facta sit facultas illud administrandi, vel alia urget necessitas.

Ut Confirmandi, qui usum rationis habent, digne hoc Sacramentum recipiant, debent esse in gratia, et ideo conveniens valde est, ut illius susceptioni praemittant Sacramentalem Confessionem (*c*). Si enim conscii alicuius peccati lethalis, quod absit, ad Confirmationem accederent, non solum huius Sacramenti gratiam non reciperent, sed gravissimo sacrilegio se illigarent.

Iuxta veterem Ecclesiae usum, Confirmandi deberent esse ieiuni (*d*), optandumque propterea esset, ut id ipsum in praesenti etiam servaretur.

Sacro Chrismate liniendi ante diligenter erudiendi sunt iuxta Doctrinas Catechismi Romani de natura, dignitate, effectibus, ac dispositionibus ad digne Sacramentum huiusmodi recipiendum praerequisitis. Item oportet, ut instruantur circa Fidei rudimenta, Decalogi, et Ecclesiae praecepta, Actus Virtutum Theologalium, ac Orationem Dominicam, et Apostolorum Symbolum memoria teneant.

(*a*) S. Thom. 3. part. q. 73. art. 8. ad 4.

(*b*) Bened. XIV. in lib. 7. cap. 10. n. 5. 6. et 7 de Synodo Dioeces.

(*c*) Instructio Eminentissimi Almae Urbis Vicarii pro iis, qui suscepturi sunt hoc Sacramentum an. 1773.

(*d*) Catech. Rom. de Confirm.

Ceterum Missionarii non omittant populos sibi creditos etiam hortari, un Confirmationem debito tempore recipiant, nec non ut Parentes filios suos confirmari curent; etsi enim hoc Sacramentum non sit de necessitate medii ad salutem, tamen sine gravis peccati reatu respui non potest, ac negligi (*a*), cum illud suscipiendi opportuna adest occasio. Porro haec doctrina, si pro omnibus, qui sunt undique, Christifidelibus vera est, multo magis locum habet in illis, qui in Terris degunt Haereticorum, vel Paganorum, in quibus, quandoque adversus Catholicos persecutiones ingruunt, unde opus est ut Septiformis Spiritus virtute roborentur, qua non solum corde credant ad iustitiam, sed etiam ore confessionem faciant ad salutem, seque paratos exhibeant pro Christo etiam sanguinem fundere.

Cum hoc Sacramentum indelebilem in anima characterem imprimat, reiterari non debet, et propterea qui est confirmatus ad illud recipiendum non audeat accedere, sicuti nec excommunicatus, interdictus, in Divinis communicans cum Haereticis, aut Schismaticis, vel qui ritus Idololatricos usurpat, sive alio modo publice peccat: item qui Praeceptum Paschale non adimpleverit.

Caveant Confirmandi ne sordida fronte (*b*), capillisque impexis ad hoc Sacramentum accedant, vestibus tamen sint induti, quemadmodum et Patrini, simplicibus, et ad modestiam compositis. Mulieres vero illud suscepturae, et quae Matrinarum officium exercebunt, non se in Ecclesia cum vanis ornamentis, aut fucata facie, sed cum omni modestia, et reverentia praesentent.

Si quis ex Confirmandis turpe nomen, vel Christiano homini non conveniens, haberet, aliud in Confirmatione assumat (*c*).

Quamquam de necessitate huius Sacramenti non sit, ut in eo recipiendo Patrinus, vel Matrina adhibeatur: id tamen lau-

(*a*) Bened. XIV. in Constit. *Etsi Pastoralis* §. 3. num. 1. Bull. Tom. I.

(*b*) Concil. Aquense an. 1585. Instructio supradicta.

(*c*) Concil. Aquense an. 1585. Concil. Tolosan. anni 1590. S. Carol. Borr. in V. Synodo Mediolanen.

dabilis Ecclesiae consuetudo suadet, sacrique Canones praescribunt (*a*).

Ab hoc vero munere excluduntur tum minores annis quatuordecim (*b*), tum qui Sacramentum Confirmationis nondum receperunt (*c*): Verum quia contingere potest, ut in locis Missionum nullus adsit, qui antea confirmatus fuerit, permittitur in hoc casu, ut aliqui sine Patrino confirmentur, qui postea Patrini ceterorum esse poteruut.

. Ad Patrinos huiusmodi quod attinet, hae insuper regulae erunt observandae . 1.° Ut non plures (*d*), sed unus tantum, sive Vir, sive Mulier, in Patrinum, aut Matrinam adhibeatur. 2.° Ut nec feminis mares (*e*), nec maribus feminae Patrini officium praestent, sed suo quisque sexu Patrinus adhibeatur. 3.° Ut nisi necessitas cogat (*f*), idem non sit, sed diversus Confirmationis Patrinus a Patrino Baptismi. 4.° Ut a Patrini munere arceantur excommunicati (*g*), interdicti, publici peccatores, aut qui praeceptum Paschale omiserint.

Circa cognationem spiritualem, quae in hoc Sacramento contrahitur, haec statuit Tridentina Synodus (*h*): *Ea quoque cognatio, quae ex Confirmatione contrahitur, Confirmantem, et Confirmatum, illiusque Patrem, et Matrem, ac Tenentem non egrediatur, omnibus inter alias personas huius spiritualis cognationis impedimentis omnino sublatis.*

Quod quidem Concilii Decretum locum habet in iis, qui ad Tridentini statuta servanda adstringuntur. Ceteri vero disciplinae in suis regionibus vigenti hac in parte se conforment.

Cum tempus advenerit, quo Sacerdos utens facultate sibi ab Apostolica Sede, ut supra, tributa, administrare Confirmationem intendit, vestibus Sacerdotalibus, vel saltem Alba, et Stola indutus stans ante Altare versus ad Populum hinc inde

(*a*) Sacramentar. S. Gregor. M. Ordo Romanus apud Hittorpium.
(*b*) Instructio praedicta.
(*c*) Canone *in Baptismate* 102. de Consecrat. dist. 4.
(*d*) Can. *Non plures* 101. dist. 4.
(*e*) Pontific. Rom.
(*f*) Can. *In Catechismo* 100. de Consecr. dist. 4.
(*g*) Pontif. Rom.
(*h*) Sess. 24. de Reform. Matrimonii cap. 2.

dispositum (masculis a dextris, feminis vero a sinistris) circumstantes summarie de praemissis admoneat, eisque praesertim denunciet, quod nullus alius nisi solus Episcopus Confirmationis ordinarius Minister est; se vero paratum esse illam conferre iure per S. Sedem delegato.

Mox Delegationis Decreto, sive Brevi Apostolico lingua vernacula alta, et intelligibili voce lecto, iterum moneat adstantes, quod nullus Confirmatus discedat, nisi Benedictione accepta, quam ipse post omnium Confirmationem daturus est: Item, quod Infantes, si quos in prima aetate iusta de caussa confirmandos existimaverit, per Patrinos teneantur in brachiis dexteris; et quod adulti ponant pedem suum super pedem dexterum Patrini sui.

Hac altera monitione completa (*a*) pariter stans, et versa facie ad Confirmandos, iunctis ante pectus manibus, Confirmandis vero genua flectentibus, et manus ante pectus iunctas tenentibus, dicit:

℣. *Spiritus Sanctus superveniat in vos, et Virtus Altissimi custodiat vos a peccatis.* ℟ *Amen.*

Deinde signans se manu dextera a fronte ad pectus signo Crucis dicit:

℣. *Adiutorium nostrum in nomine Domini.*
℟ *Qui fecit Caelum, et Terram.*
℣. *Domine exaudi orationem meam.*
℟ *Et clamor meus ad te veniat.*
℣. *Dominus vobiscum.*
℟ *Et cum Spiritu tuo.*

Tunc extensis versus Confirmandos manibus, dicit:

OREMUS

Omnipotens sempiterne Deus, qui regenerare dignatus es hos famulos tuos ex aqua, et Spiritu Sancto; quique dedisti eis remissionem omnium peccatorum; emitte in eos Septiformem Spiritum tuum Sanctum Paraclitum de Caelis. ℟ *Amen.*

(*a*) Pontific. Rom.

Spiritum Sapientiae, et Intellectus. ℟ *Amen.*

Spiritum Consilii, et Fortitudinis. ℟ *Amen.*

Spiritum Scientiae, et Pietatis. ℟ *Amen.*

Adimple eos Spiritu Timoris Tui, et consigna eos signo Cru✠cis Christi in vitam propitiatus aeternam. Per eumdem Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum: qui tecum vivit, et regnat in unitate Spiritus Sancti Deus per omnia saecula saeculorum. ℟ *Amen.*

Post haec Sacerdos confirmat per ordinem genuflexos, primo mares, secundo feminas. Uno ordine confirmato illi surgunt, et alii genuflectunt, et confirmantur, et sic usque in finem. Inquirit autem singillatim de nomine cuiuslibet Confirmandi sibi per Patrinum, vel Matrinam flexis genibus praesentati, et summitate pollicis dexterae manus Chrismate intincta dicit:

N. Signo te signo Cru✠cis: quod dum dicit producit pollice signum Crucis in frontem illius, deinde prosequitur: et *Confirmo te Chrismate Salutis. In Nomine Pa✠tris, et Fi✠lii, et Spiritus✠Sancti.* ℟ *Amen.*

Deinde leviter in maxilla caedit, dicens: *Pax tecum.*

Ligandae essent vitta linea recens Confirmatorum frontes iuxta Pontificalis Romani praescriptum (*a*). Verum quoniam publica vittarum delatio apud Infideles ludibrio exponere posset Sacramentum, ideo, si praevideatur hoc scandalum eventurum, consultius erit, vittas huiusmodi non adhibere; sed in hoc casu opus erit, ut Sacerdos, postquam frontes Confirmandorum linierit Sacro Chrismate, eas gossypio, mox comburendo, diligenter abstergat, ac deinde lavet (*b*).

Omnibus Confirmatis tergit cum mica panis, et lavat pollicem, et manus super pelvim: deinde aqua lotionis cum pane fundatur in piscinam Sacrarii, in qua reponi debent etiam supradictorum gossypiorum cineres.

Dum lavat manus, si adsint Ministri, cantatur, vel legitur sequens Antiphona; alias post lotionem ab ipso Sacerdote dicatur: *Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis a Templo Sancto tuo, quod est in Ierusalem: Gloria Patri etc.*

(*a*) De Confirmandis.

(*b*) S. Carolus Borr. in dict. V. Synodo Mediolanen.

Et repetitur Antiphona tono 8° *Confirma hoc Deus*, qua repetita, conversus ad Altare iunctis ante pectus manibus dicit:

℣. *Ostende nobis Domine misericordiam tuam.*

℟. *Et salutare tuum da nobis.*

℣. *Domine exaudi Orationem meam.*

℟. *Et clamor meus ad te veniat.*

℣. *Dominus vobiscum.*

℟. *Et cum spiritu tuo.*

Iunctis vero adhuc ante pectus manibus, et omnibus Confirmatis devote genuflectentibus, dicit:

OREMUS.

Deus, qui Apostolis tuis Sanctum dedisti Spiritum, et per eos, eorumque Successores ceteris fidelibus tradendum esse voluisti, respice propitius ad humilitatis nostrae famulatum, et praesta, ut eorum corda, quorum frontes sacro Chrismate delinivimus, et signo Sanctae Crucis signavimus, idem Spiritus Sanctus in eis superveniens, templum gloriae suae dignanter inhabitando perficiat: Qui cum Patre et eodem Spiritu Sancto vivis, et regnas Deus in saecula saeculorum. ℟. *Amen.*

Deinde dicit: *Ecce sic benedicetur omnis homo, qui timet Dominum:* et vertens se ad Confirmatos, ac faciens super eos signum Crucis pariter dicit:

Bene ✠ *dicat vos Dominus ex Sion, ut videatis bona Ierusalem omnibus diebus vitae vestrae, et habeatis vitam aeternam.* ℟. *Amen.*

Expedita hoc pacto Confirmatione, Sacerdos sedens, juxta memoratum Pontificale Romanum (*a*), Patrinos, et Matrinas monet, quod instruant filios suos bonis moribus, unde fugiant mala, et faciant bona, et si forte in infantili aetate essent confirmati, ut suo tempore doceant eos *Credo in Deum*, et *Pater noster*, et *Ave Maria*, quoniam ad hoc sunt obligati.

Hoc Sacramentum potest conferri minus solemniter, et praesertim tunc cum in privatis domibus, vel extra Ecclesiam, seu

(*a*) Loc. cit.

Oratorium, pueris aegrotantibus, de quibus supra, conferendum est, vel etiam adultis, qui ad Ecclesiam quacumque ex caussa, legitima tamen, accedere nequeunt: In iis casibus Sacerdos non omittat uti saltem Stola, si superpelliceum habere non possit; cavere etiam debet, ne coram Haereticis, aut Schismaticis, et multo minus eis ministrantibus, confirmet.

Quod si tandem per Sedem Apostolicam alicui fieri potestatem contingat Confirmationem administrandi in Regionibus, in quibus, praeter Latinos, degunt Orientales Catholici, uti Sedes Apostolica illam largiri solet P. Guardiano Terrae Sanctae (*a*); non modo opus erit, ut supradicta diligenter observet, sed curabit etiam priusquam Orientalibus ipsis hoc Sacramentum conferat, ab Apostolica Sede instructionem petere, quo pacto se gerere debeat erga Orientales uniuscuiusque ritus.

Ut autem congruum quantocyus responsum accipiat, de nonnullis S. Congregationem de Propaganda Fide singillatim certiorem reddat oportet. Et primo quidem cuius ritus sint Orientales huiusmodi; an fuerint a quoquam confirmati, et a quibus, videlicet an a suis Episcopis, vel a Presbyteris propriae Nationis; an sponte petant confirmari; an Confirmationem commode a suis Episcopis recipere valeant; ac tandem an Confirmatio administranda sit in Dioecesi, in qua actu resideat Episcopus Orientalis, qui sit Confirmandi Ordinarius.

Quam Sacrae Congregationis Instructionem Sanctissimo D N. Clementi XIV. per me infrascriptum Secretarium eiusdem S. Congregationis relatam in audientia habita die prima Maii anni currentis Sanctitas Sua illam benigne in omnibus adprobavit, et omnino servari mandavit.

Datum Romae ex Aedibus S. Congr. die 4. Maii MDCCLXXIV.

Stephanus Borgia Secretarius.

(*a*) Vid. Constitut. Benedicti XIV. quae incipit *Demandatam coelitus*, in qua monetur Guardianus Terrae Sanctae, quomodo se gerere debet in confirmandis Graecis degentibus in loco, ubi Episcopus Graecus Catholicus jure suo et in propria Dioecesi non resideat, qui a simplici Graeco Sacerdote confirmati sint, et ab eodem Guardiano spone confirmari petant.

INDEX.

LIBER III.	Pro praecipuis functionibus in Paroeciis ruralibus clero carentibus peragendis . . . Pag.	3
CAPUT I.	In festo Purificationis B. Mariae Virginis . »	4
CAPUT II.	Feria IV Cinerum . . . . . »	11
CAPUT III.	In Dominica Palmarum . . . . . »	16
CAPUT IV.	Feria V. Coena Domini . . . . . »	25
CAPUT V.	Feria VI in Parasceve . . . . . »	34
CAPUT VI.	De Sabbato Sancto . . . . . »	52
CAPUT VII.	De Sabbato Pentecostes . . . . . »	64
CAPUT VIII.	De Expositione et Benedictione cum SS. Sacramento . . . . . »	69
CAPUT IX.	De Processione in festo SS. Corporis Christi »	76
CAPUT X.	De ceteris Processionibus . . . . . »	83
CAPUT XI.	De Exequiis . . . . . »	87
CAPUT XII.	De Sacra Visitatione . . . . . »	93
LIBER IV.	Pro Sacramentorum administratione ad parochum spectante, et pro Benedictionibus de Episcopi mandato faciendis . . . . »	113
CAPUT I.	De Baptismo unius Parvuli administrato a Parocho vel ab alio Sacerdote ex eius mandato . . . . . »	113
CAPUT II.	De Baptismo plurium infantium administrato a Parocho vel ab alio Sacerdote ex eius mandato . . . . . »	119
CAPUT III.	De Baptismo adultorum a Parocho administrato»	125
CAPUT IV.	De Benedictione fontis baptismalis extra Sabbatum Sanctum et Pentecostes . . . . »	131
CAPUT V.	De ritu supplendi caeremonias in Baptismo infantis . . . . . »	135
CAPUT VI.	De ritu supplendi caeremonias in Baptismo adulti . . . . . »	138
CAPUT VII.	De administratione SS. Viatici . . . . . »	143
CAPUT VIII.	De cadaveris deportatione ad Ecclesiam. . »	150
CAPUT IX.	De funere super cadaver . . . . . »	151
CAPUT X.	De exequiis in diebus tertio, septimo, tricesimo et anniversario . . . . . »	164

CAPUT XI. De exequiis infantium . . . . . Pag. 170
CAPUT XII. De matrimonio celebrato ante Parochum sive alterum Sacerdotem ab eo vel ab episcopo ordinario delegatum, cum nuptiarum benedictione . . . . . » 175
CAPUT XIII. De Benedictione primarii lapidis novae ecclesiae, a Sacerdote ex mandato Episcopi peragenda . . . . . » 178
CAPUT XIV. De Benedictione novae ecclesiae vel publici oratorii a Sacerdote ex Episcopi mandato exsequenda . . . . . » 183
CAPUT XV. De reconciliatione Ecclesiae nondum consecratae cum coemeterio exsequenda a Sacerdote . . . . . » 187
CAPUT XVI. De benedictione coemeterii a Sacerdote ex Episcopi mandato peragenda . . . . . » 190
CAPUT XVII. De reconciliatione coemeterii peragenda a Sacerdote ex Episcopi mandato . . . . » 193
APPENDIX I. De Mensuris propriis sacrae suppellectilis ad Missam congruentioribus . . . . . » 195
» » De Nitore, et Munditia sacrae supellectilis » 205
APPENDIX II. De tonis, sive tenoribus orationum, et aliorum omnium, quae intra totum annum solemniter cantanda sunt . . . . . » 212
» » De tenore conclusionum . . . . . » 217
» » De tono orationum, quae cantantur in Missis pro defunctis . . . . . » 219
» » De tono versiculorum, et Orationum, quae cantantur, non in Missis, sed Vesperis, Matutinisque, et Officiis pro defunctis . . . » 223
» » De tono orationum in Missis ferialibus solum, et non in officiis . . . . . » 225
» » De tenore, et numero orationum solemnium, quae ferialiter cantantur in diversis officiis per totum annum . . . . . » 226
» » De tonis, quibus cantatur Epistola in capella Papae . . . . . » 228
» » De tono Evangelii . . . . . » 230
» » De Tonis versuum, et lectionum in matutinis noctis natalis Domini nostri Iesu Christi » 236
» » De tono lectionum, et Evangeliorum, ac Homiliarum matutinalium . . . . . » 244

APPENDIX III. Instructio edita iussu sacrae congregationis de Propaganda Fide pro simplici Sacerdote Sacramentum confirmationis ex Sedis Apostolicae delegatione administrante . . Pag. 249

Errata.				Corrige.
Pag.	7	lin.	36	clerici	clericis
»	13	»	8	eum	cum
»	14	»	6	Sucundus	Secundus
»	16	»	11	acquae	aquae
»	40	»	3	*Cl.*	*Cel.*
»	43	»	11	possioni	passioni
»	43	»	23	dulces clavo	dulces clavos
»	91	»	15	feretum	feretrum
»	94	»	33	bapstismalis	baptismalis
»	115	»	32	*spirito tuo*	*spiritu tuo*
»	118	»	16	aliqantulo	aliquantulo
»	125	»	20	urces	urceus
»	128	»	4	Parocus	Parochus
»	134	»	25	manum	manuum
»	136	»	21	infundel	infundet
»	145	»	20	cla-	clau-
»	165	»	2	ad dextra	ad dexteram
»	202	»	20	raminam	laminam

CON APPROVAZIONE DELL'AUTORITÀ ECCLESIASTICA.